

Kyrkorna i Mora

SVERIGES KYRKOR

DALARNA

MATS BERGMAN

Kyrkorna i Mora

Kyrkorna i Mora

MORA TINGSLAG, DALARNA

Av MATS BERGMAN

VOLYM 197 AV SVERIGES KYRKOR, KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

GRUNDAT AV SIGURD CURMAN OCH JOHNNY ROOSVAL

UTGIVET AV RIKSANTIKVARIEÄMBETET OCH KUNGL VITTERHETS HISTORIE

OCH ANTIKVITETSAKADEMIEN

Almqvist & Wiksell International Stockholm 1984

REDAKTIONSKOMMITTÉ: EVALD GUSTAFSSON, STEN KARLING,
R AXEL UNNERBÄCK

Denna beskrivning ingår även i "Mora. Ur Mora, Sollerö, Venjans och Våmhus socknars historia". Mora 1984. Utgiven av Mora kommun under redaktion av Täpp John-Erik Pettersson.

Beskrivningen av kyrkorna i Mora är avslutad i maj 1982. Excerperingen är utförd av författaren. Översättningen till engelska av bildtexter och sammanfattningen har utförts av Louise Setterwall. Bildmaterial, anteckningar och excerpter förvaras i ATA.

Omslagsbilden återger Marie bebådelse, läktarmålning från 1678–1680.

Foto: Kjells Foto AB 1983.

På omstående sida Mora sockens sigill 1720.

MALUNGS BOKTRYCKERI AB, MALUNG 1984.

ISBN (Häftad) 91-7192-637-2

(Bunden) 91-7192-638-0

Innehåll

MORA KYRKA	9
<i>Omgivningar</i>	9
<i>Kyrkogården</i>	9
<i>Bodar</i>	13
<i>Klockstapel</i>	15
<i>Kyrkobyggnaden</i>	19
<i>Kyrkans byggnadshistoria</i>	49
<i>Kalkmålningar</i>	66
<i>Inredning och inventarier</i>	68
NYA BEGRAVNINGSPLATSEN OCH S:T MIKAELS KAPELL	163
BEGRAVNINGSPLATSEN I ULVSJÖ	166
OXBERGS KAPELL	167
<i>Begravningsplats</i>	167
<i>Omgivningar</i>	168
<i>Kapellbyggnaden</i>	168
<i>Byggnadshistoria</i>	172
<i>Inredning och inventarier</i>	177
SAMMANFATTNING	186
FÖRKORTNINGAR	192
NOTER	193
KÄLLOR OCH LITTERATUR	199
SUMMARY	205
CAPTIONS TO ILLUSTRATIONS	208

Förord

Inför utgivningen av första delen av en omfattande monografi över Mora kommun och däri ingående socknar tog kommunen genom sin redaktionskommitté initiativet till ett samarbete med Sveriges Kyrkor om en framställning av Mora kyrka och dess inventarier. Som författare anlätades fil. kand. Mats Bergman, som tidigare medverkat i Sveriges Kyrkors utgivning. Framställningen skulle läggas upp enligt den disposition som tillämpas i Sveriges Kyrkors beskrivningar för att därefter kunna utges separat som en särskild volym i Sveriges Kyrkors publikationsserie. Mora kommun har svarat för författarens och redaktörens arvode, fotograferingen och en översyn av ritningsmaterialet. Största delen av den totala kostnaden för kyrkoavsnittet har bestritts av Mora församling.

Tack vare detta värdefulla och generösa initiativ har publiceringen av Dalarnas kyrkor, som av olika skäl vilat sedan 1941, då Falu stads kyrkor utgavs, kunnat återupptas.

Närmast i tur för publicering står Venjans, Sollerö och Våmhus kyrkor, som skall beskrivas i 'Morabokens' andra del, samt Lima och Transtrands kyrkor i samarbete med Malungs kommun, i andra delen av *Lima och Transtrand. Ur två socknars historia*.

Genom att beskrivningen utges som separattryck med endast smärre förändringar och kompletteringar har den beträffande lay-out och typsnitt kommit att avvika från övriga publikationer i serien *Sveriges Kyrkor*. Dispositionen och allmän uppläggning följer emellertid helt det gängse mönstret.

Redaktionskommittén riktar ett tack till Morabokskommittén och dess ordförande Nils Legranäs för värdefullt samarbete och till Morabokens redaktör, fil. kand. Täpp John-Erik Pettersson, som svarat för det grannliga redigeringsarbetet.

Vi framför också vårt tack till dem som under arbetets gång har fungerat som kommitténs sekreterare: bibliotekschefen Karl-Arne Sandvik och kultursekreteraren Mats Persson.

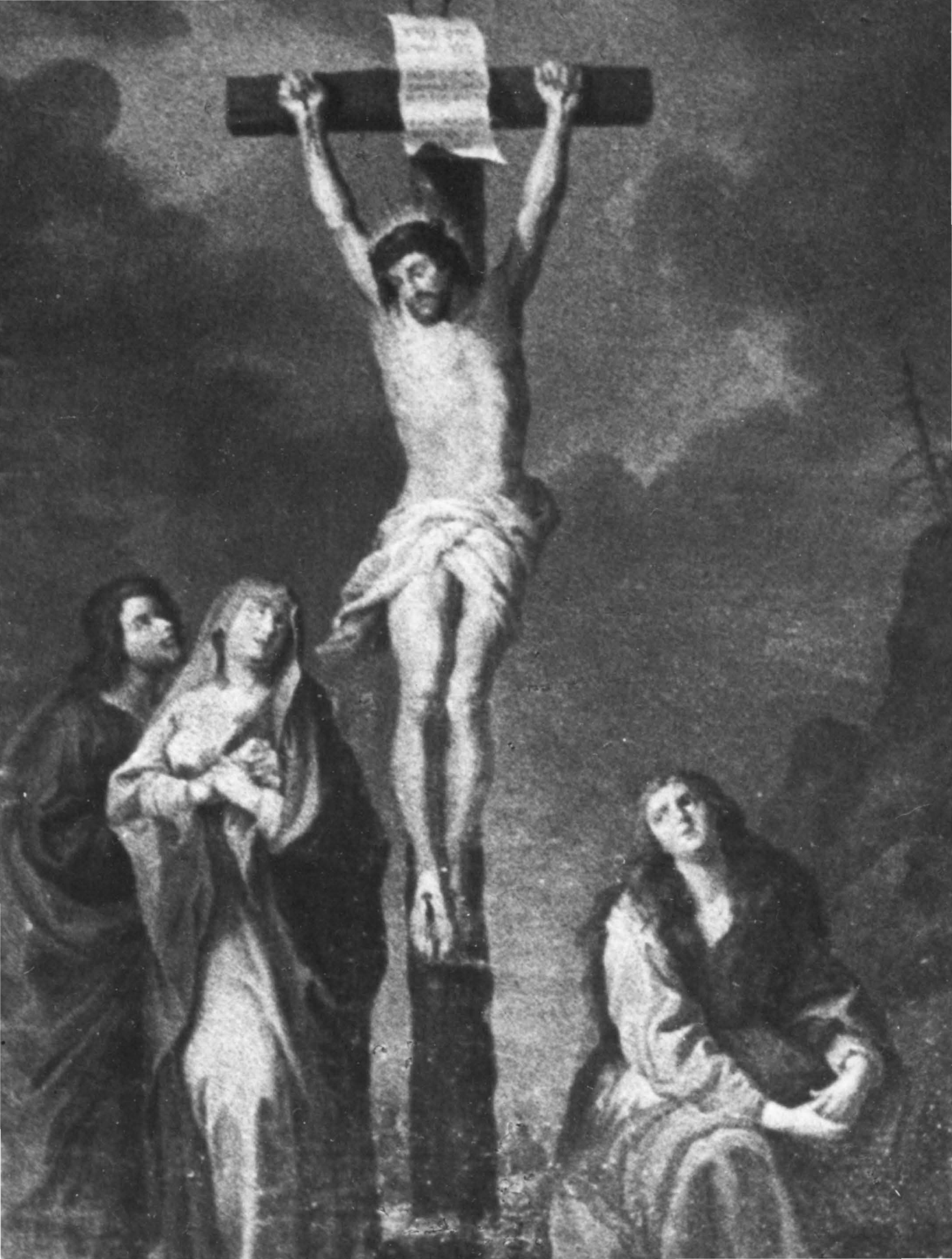
Mora församling med kyrkoherde Lars Westberg i spetsen har visat generöst tillmötesgående. Till honom och församlingens övriga anställda, främst kyrkvaktmästarna och personalen vid pastorexpeditionen, riktas ett hjärtligt tack. Fil. lic. Ragnar Lannerbro har läst manuskriptet och bidragit med värdefulla synpunkter.

Ett tack riktas även till fil. kand. Svante Nyberg som svarat för översättningarna från latin.

Vid Sveriges Kyrkors redaktion har förste antikvarie Ragnhild Boström svarat för kontakterna mellan Morabokskommittén och Sveriges Kyrkor. Arkitekt Gunnar Wirén har biträtt med anvisningar rörande uppmättningsmaterialet. Avsnittet om textilier har granskats av förste antikvarie Inger Estham vid riksantikvarieämbetets textilsektion.

Stockholm i december 1984

Sten Karling Evald Gustafsson R. Axel Unnerbäck

MORA KYRKA OCH OXBERGS KAPELL

Dalarna, Kopparbergs län, Mora tingslag; Västerås stift,
Mora kontrakt

MORA KYRKA

Omgivningar

Mora kyrka dominerar högslätten vid Siljans nordvästra ände. Kyrkan är belägen på det smala näs, som skiljer myrmarkerna vid Prästön och Österdalälven från Siljan, och är numera belägen i samhällets, f.d. Morastrands köpings, norra del. Väster om kyrkan ligger Zorngården med sin stora tomt, vilken i norr begränsas av Hemulån. I söder går den hårt trafikerade Vasagatan; söder om denna — på den gamla kyrkvallens plats — finns en park, anlagd efter Ragnar Östbergs förslag kring Christian Erikssons staty av Anders Zorn. Öster om kyrkan går Badstugatan och öster därom står klockstapeln samt det 1938 uppförda kommunalhuset med omgivande park. I nordost finns träbebyggelse från tiden omkring 1900, omgiven av trädgårdar, i nordväst kyrkans materialbod samt en lekpark, enligt minnessten skänkt av "Morasonen K. O. Erickson, indianhövdingen Barth-Arkell, (Vita Björn)" till barnen i Mora 1951. Utmed kyrkogårdsstaketet i väster och norr går en smal cykelväg.

I äldre tid fanns inte mycket bebyggelse i närheten av kyrkan. I väster låg byn Lisselby och i öster prästgården med omgivande byggnader samt skolan. Först mot 1800-talets slut förändrades den agrara miljön i och med Morastrands tätorts expansion.

När de gamla kyrkogårdsmurarna raserades 1849 förstördes den gamla kyrkvallen. Vid kyrkvallen fanns 1662 (inv.) "Järn alnen, som der wijdh en stolpa fast hänger".

Kyrkogården

Kyrkogården inhägnas av ett gjutet järnstaket på kallmurad gråstensgrund. Spjälornas övre del bildar i varandra flätade spetsbågar under rak överliggare. Stolparna är utformade som kannelerade kolonner och krönta av palmettburna halvklot; grindstol-

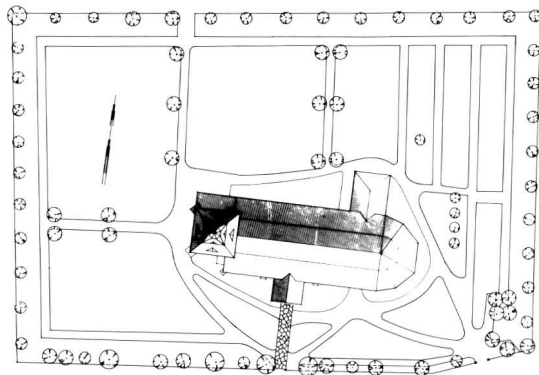

Fig. 1. Mora kyrka, situationsplan, skala 1:2000. Uppmätning av Th. Bergentz och O. Lagergren 1916 samt L. Andersson 1971; renritad av S. Hård af Segerstad 1983.

parna har samma form men större dimensioner. Ingångar finns i söder mitt för vapenhuset, i sydost, samt en mindre utan särskilda grindstolpar i norr. Vid sydöstra ingången finns ett rektangulärt brunnskar med kant av röd sandsten och i norr en sopbehållare av röd sandsten med trätak, båda tillkomna 1936 efter förslag av dåvarande antikvarien Erik Lundberg¹. Gången mellan vapenhuset och södra kyrkogårdsingången är belagd med röda sandstensplattor enligt kyrkorådsbeslut 1933 och senast omlagd 1968. Övriga gånger är grusade. Runt omkring själva kyrkobyggnaden finns en 1892 stensatt remsa av röda kullerstenar. På kyrkogården växer ett flertal träd, mest björkar. År 1861 (räk.) planterades lönnar, almar och björkar av gästgivaren C.J. Blomberg.² Trädplanteringar har även ägt rum senare, huvudsakligen i norr.

Det nuvarande staketet i söder och öster är gjutet vid Furudals bruk och uppsatt 1852–1853. Det i väster och norr är gjutet vid Mora Mekaniska Fabriks AB och uppsatt 1870 (st. prot.). Staketet kompletterades i samband med en kyrkogårdsutvidgning 1891. I äldre tid inhägnades kyrkogården av murar av gråsten och tegel med höga spånslagna och rödtjärade spåntak.

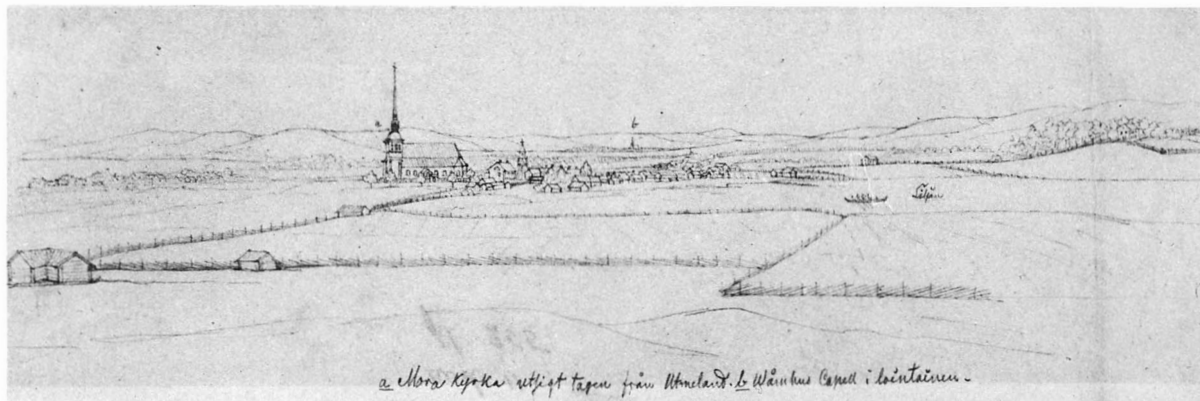
År 1661 (inv.) sägs "kyrkiobalcken" vara "ottekantigh, ähr muradh aff Gråsteen och Spånslagen, gåår rundt om Kyrkian". Socknemännen var tröga med underhållet av murarna; ständigt återkommer i protokollen klagomål på utebliven tjärning och reparation, och ibland hotas med böter, t.ex. 1670, 1678 och 1682. Vid kyrkans brand 1671 eldhärjades också ett stycke av muren, men iståndsattes redan samma höst. Efter Kungl. Maj:ts förbud 1764 mot spåntak på kyrkogårdsmurar³ underhölls inte taken. År 1828 (st. prot.) föreslogs stenhällar från Östnor till "kyrkobalkens betäckning". Det visade sig dock vara svårt att få ihop sådana i tillräckligt antal, varför torvbeklädnad föreslogs, men inte heller detta blev genomfört. År 1836 (st. prot.) upplästes Kungl. Maj:ts tillstånd att åter lägga spåntak på muren, men ingenting hände förrän 1849, då valet stod mellan att bygga en ny stenmur eller att uppsätta ett staket, vilket föreslagits redan 1832

Fig. 2. Kyrkan med kyrkogårdsmur och en stiglucka från sydöst. Oljemålning av Axel Nordgren, 1850-talet. (Zornmuseet.) Foto: Zornmuseet, Bengt Mattsson, 1982.

(st. prot.). Det senare förslaget vann, och den gamla bogårdsmuren revs samma år.

År 1661 (inv.) fanns tre kyrkogårdsportar: ”1. på Nordre sijdan, murad uhtan Hwalff medh Gråasteen och tegel, Taaket Spånslagit och tiärat, Port aff Träägallerij. 4 Wijndskifwor, Huuf, och 2 st. Korss förlohrade [...] 2. Port Sudhösteruht, aff gråasteen och Tegel uhtan Hwalff”, samt i övrigt lik den föregående. ”3. Port Söder uht”, även den av gråsten och tegel utan valv och lik de övriga, men trägallerporten sägs vara ”stoor, och i honom en lijten gånghport”. År 1681 (inv.) uppges norra porten vara ”förlorad”. År 1737 (räk.) revs den sydöstra porten och en ny uppmurades av Garp Per Andersson (1695–1743) från Rothagen på Sollerön. Den hade valmat spåntak och var åtminstone i början av 1800-talet vitputsad (fig. 2). År 1749 (vis. prot.) ersattes den gamla södra porten av en ny, sannolikt av samma typ som den sydöstra. År 1757 (vis. prot.) togs norra porten ned och öpp-

ningen i muren sattes igen. Nya grindar till portarna skulle göras 1778 (kr. prot.), så att småkreaturen lättare skulle kunna utestängas. Portarna revs 1849 samtidigt med bogårdsmuren.⁴

År 1665 (inv.) "Nedergröfwos the Dödas Been, som till en stoor Hoop i Beenhusett, som Stoodh Öster på kyrkiogården, församblade woro, Beenhuset och Korsen, som Stoodho wijdh the dödes griffter, bortfördes, och Kiörkiegården Jämnades, så mycket som möjligt skee kundhe".

År 1808 (kr. prot.) beslöts att begravingar skulle ske i varv, med början i nordvästra hörnet och mot öster. Ett järnkors skulle sättas på den senast öppnade graven. År 1816 (st. prot.) diskuterades begravningsplatsernas bortflyttning från kyrkor och byar på grund av osunda ångors skull m.m. enligt Kungl. Maj:ts brev av den 18/10 1815. Pastor frågade om detta skulle genomföras i Mora. Socknemännen svarade att "Mora Församlings Kyrkogård var den bästa som kunde finnas: att ingen bättre stod att erhålla: att ännu ingen smitta eller skada förspordts af de dödas hviloplats omkring Kyrkan, och att ingen By i nära grannskap fans; hvar före de Alsingen nödvändighet kände, att öfvergifva begagnandet af den plats, som deras Fäder och Förfäder til detta ändamål brukat, och hvarest de önskade hvila för sina egna ben, i kretsen af sina Anhöriga". Man ansåg inte heller att kyrkogården behövde utvidgas, utan tyckte hellre att man skulle gräva djupare gravar och ställa kistorna ovanpå varandra. I samband med storskiftet blev mark anslagen till kyrkogårdens utvidgning, och 1849 utvidgades kyrkogården till tre gånger sin gamla storlek, huvudsakligen mot väster och norr. Härvid ersattes den gamla bogårdsmuren av det nuvarande staketet i söder och öster; i norr och väster uppsattes till en början ett provisoriskt trästaket, vilket 1870 ersattes av järnstaket. Efter denna utvidgning blev betning på kyrkogården förbjuden. År 1891 (kr. prot.) beslöts att kyrkogården skulle utvidgas 65 fot mot väster och 115 fot mot norr. Härvid kompletterades staketet. Gången mellan vapenhuset och södra kyrkogårdsingången stensattes 1892 med kullersten, liksom

Fig. 3. Kyrkan med omgivningar från sydväst. Teckning av C.J.F. Plagemann 1838. (Mandelgrenska samlingen, Folklivsarkivet, Lund.) Foto: Folklivsarkivet, Lund 1982.

Fig. 4. Kyrkan och klockstapeln från nordöst. Teckning av Carl Svante Hallbeck omkring 1880. (ATA.) Foto: ATA.

en smal remsa runt kyrkan. Gångens kullerstenar utbyttes 1933 mot sandstensplattor. Ett förslag av trädgårdsarkitekt Sven A. Hermelin 1934 till planteringar och planering av kyrkogården genomfördes ej.

Bodar

En materialbod av naturfärgat timmer under tegeltak — innehållande även lunchrum m.m. för kyrkogårdspersonalen — är belägen utanför kyrkogården nordväst om kyrkan. Bodan uppfördes 1965 efter förslag av församlingsbyggmästaren Per-Erik Holin.

År 1631 (inv.) omtalas "Kyrckioherberge tu st". De beskrivs 1661 (inv.): "Herbergen 2 stycken, Hwartdeera medh döör, Låås och Nycklar, och en Luuka. Husen ähro gamble, och Taaken behöfwa förbettras". Vidare fanns "en Dubbell Boodh, medh 2 döörar och ett Låås och Aspa för den eena, den andra medh en

Aspa”, samt ”Ett lijtet Stolpherberge, till Wijn och Byggninz Sädh, medh döör, 2 låås och gångejeren, 2 aspar en Luuka”. Av socknemännen upptimrades 1666 (inv.) ”et Tyghuus, eller Wärcktygsboodh, wästan för Stoore Kyrkiedören”. Det hade ”golff af stadiga Tillgor, Taak af Stadiga brädher, döör af två Halfdelar, medh låås före och nyckell där till”. I samband med kyrkans återuppbyggnad 1671 uppfördes en smedja. År 1697 (vis. prot.) frågas om smedjan, som omtalas i böckerna, och socknemännen svarar att den sålts till Anders Persson i Kråkberg. Två nya härbren omtalas 1683 (inv.), vardera med tre lås. År 1736 (vis. prot.) sägs dubbelboden — verktygsboden eller ”tiärboden” — vara ”aldeles bofällig”, och stolphärbret uppges vara till ”vägar och tak förlorad”.

År 1738 (kr. prot.) revs ”tiärboden” och återuppfördes, dock inte på samma ställe som förut, eftersom den stod för nära klockstapeln, utan mitt emot sydöstra kyrkogårdsporten. Nytt tak lades på stolphärbret 1749 (vis. prot.). År 1792 (kr. prot.) togs det gamla stolphärbret ned och försåldes, och ett nytt uppfördes ”för västra ändan på Kyrkan, där gl. Klockstappulen stått”. År 1801 (kr. prot.) klagas på betydande brister på kyrkans ”Mark-

Fig. 5. Kyrkan och klockstapeln från öster. Foto: Carl Curman 1889. (ATA.)

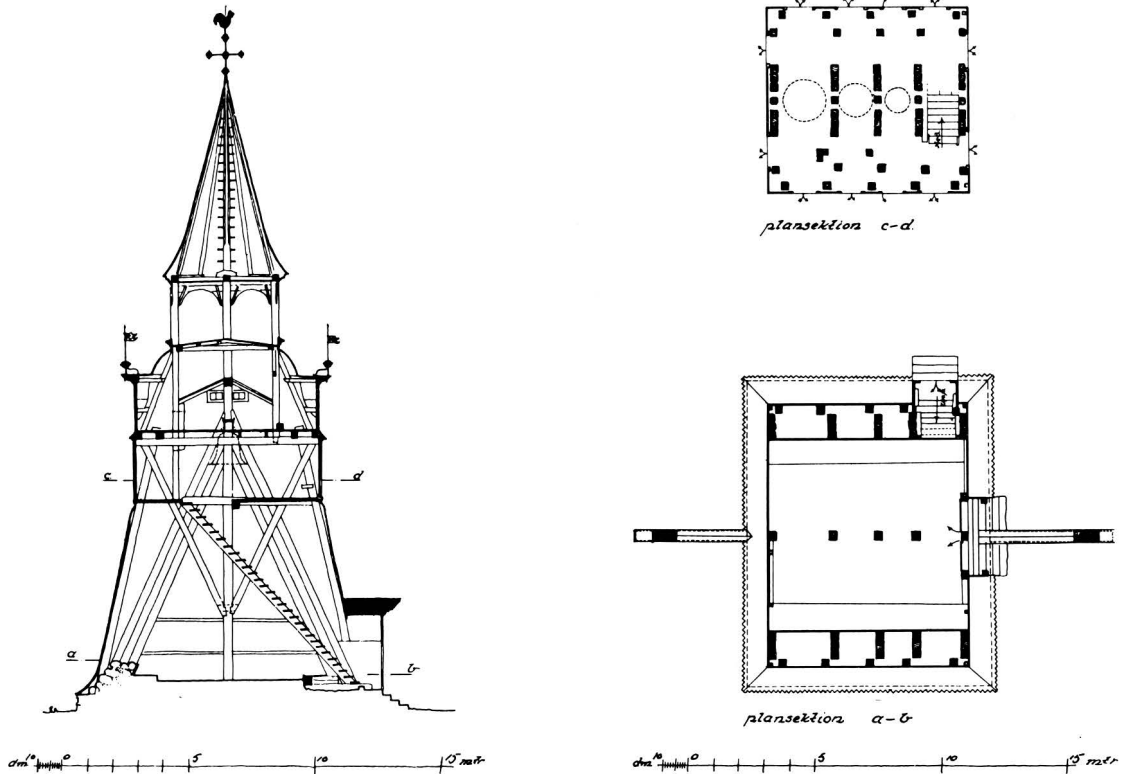

Fig. 6. Klockstapeln. Planer och sektion, skala 1:300. Uppmätning av Th. Bergentz och O. Lagergren 1916.

nadsbodar”, och 1804 skall de säljas på auktion och en ny bod uppföras följande år. Den nya marknadsboden rödfärgas 1807 (räk.). År 1815 (inv.) fanns ett stolphärbre, en marknadsbod med två rum samt en materialbod, byggd utanför kyrkogården med ena gaveln mot dess östra mur. Den sägs då vara förfallen, och revs i samband med kyrkogårdens utvidgning 1849. Ännu 1868 (inv.) fanns stolpboden och marknadsboden kvar.⁵

Klockstapel

Klockstapeln (fig. 6–9) är uppförd av trä på kvadratisk plan och har grund av tuktad gråsten. Dess nedre del upp till klockvåningen är uppåt avsmalnande och spånklädd. Spånen är till övervägande delen rektangulära och av senare datum. I norr finns dock stora delar av den ursprungliga mönstrade spånbeklädnaden kvar (fig. 7); ett snedrutigt mönster med omväxlande halva rutor med rektangulära spån och halva rutor med spetsiga, nedtill tvärt avhuggna spån. I öster och väster finns strävor, spånklädda på ovansidan och stödjande mot klockvåningen strax under huvens nedre takfall. Mitt på västra sidan är en stor rundbågig dörröppning, avdelad på mitten med en stock som mitt-

*Fig. 7. Klockstapeln från nordväst.
Foto: G. Reimers omkring 1940.
(Dalarnas museum.)*

post, med två dörrar och en portik med spånklätt sadeltak samt profilerade taklister och vindskidor, uppburen av stockpelare. Till denna dörröppning leder några trappsteg av trä, stängda av spjälgrindar. Denna ingång leder till klockstapelns nedervåning. Dess övre delar nås från en mindre, raksluten ingång på stapelns södra sida. Denna ingång — som också är försedd med en portik, av samma typ som den större — har framför sig två trappsteg av sandsten; innanför leder en bred trappa rakt upp till klockvåningen. Klockvåningens väggar är lodräta och klädda med stående bräder, samt har två par ljudluckor på varje sida. I klockvåningens inre träkonstruktion finns talrika inskurna bomärken, initialer och årtal från 1700-talet och framåt.

Huven är sedan 1887 kopparklädd; ursprungligen var den spån-

Fig. 8. Klockstapeln från sydväst.
Foto: Nils Lagergren 1952. (ATA.)

täckt (fig. 4). Dess nedre del är karnissvängd och på varje sida försedd med en bred takkupa under kopparklätt sadeltak, krönt av en förgylld flöjel med dalpil. Varje kupa har dubbla ljudluckor, de i öster och väster försedda med små glasade fönstergluggar. Lanterninen, som upptill och nedtill avgränsas av profilerade lister, har på varje sida två rundbågiga arkadöppningar, och kröns av en spetsig, upptill åttkantig spira med ett förgyllt kors samt en tupp. Klockstapeln är rödmålad med svarttjärade dörrar.

Enligt uppgift i kyrkoarkivet (O I a:1) är klockstapeln "af Grunden och alt Resewercket" byggd 1672 av Stor Lars Jönsson (1640–1718) från Noret. Årtalsangivelsen måste emellertid vara åtminstone ett år för tidig, eftersom huvens former uppenbarligen anknyter till tornspirans, vars av Jean de la Vallée⁶ uppgjorda ritning var färdig i mars 1673.⁷ Om de la Vallée även uppgjort ritning till klockstapeln är okänt. Den 1706–1707 uppförda klockstapeln i Sundborn⁸ har av allt att döma inspirerats av morastapeln. Vidare var spånbeklädnaden på den 1667–1668 uppförda träkyrkan i Aspeboda⁹ identisk med de bevarade partierna av ursprunglig spånbeklädnad på klockstapelns norra sida, vilket kan

Fig. 9. Klockstapelns övre delar från sydväst. Foto: Kjells Foto AB 1983.

tyda på, att samme byggmästare varit verksam i Aspeboda och i Mora. År 1678 (räk.) utbetalas till fjärdingsmannen Margrets Mats Larsson (1643–1707) i Morkarlbj, ”som tiärade Stapeln, och upsate Hanen”. Stapelns nedervåning inrättades ursprungligen som bårhus. År 1681 (kr. prot.) klagas över att liken står ”obegravne och rutna under Stapulen uti Bårhuset”. Stapeln blev reparerad, tjärad och rödfärgad 1742 (vis. prot.). En stor reparation ägde rum i etapper 1830–1832 (vis. prot.), då den gamla spånbeklädnaden till största delen ersattes med ny av enklare utförande. Huvnen bekläddes med gammal kopparplåt från kyrktaket 1887–1888 (kr. prot.). Betydande reparationer ägde också rum 1900 och 1938. Vid det senare tillfället beslöt kyrkofullmäktige att huvnens kopparbeklädnad skulle förnyas. Detta väckte starkt motstånd hos flera ledamöter, främst rektor Janne

Romson¹⁰ och kyrkoherde Erik Hillerström¹¹, samt även hos Gerda Boëthius, vilka ville återinföra den gamla spåntäckningen. Man fick stöd hos såväl Riksantikvarieämbetet som Byggnadsstyrelsen, vilka påyrkade spåntäckning, men trots detta genomfördes kopparbeklädningen 1940.

Klockorna hängde i tornet 1621 (inv.). År 1649 (räk.) omtalas dock en klockstapel, som man har ”förbettrat”. En stapel finns 1661 (inv.) ”uht på där nu ähr Stapulzgärde, för Wästregafflen, ifrån denne Staapul ähr giordh en broo alt up till Klockestellet i Thornet, och klockorna där på upförde”. År 1672 (st. prot.) ”arbethade och dirigerade Mårtz Anders på Sold medh 8 andre Stapulen, hwarest Trotz Klockan i medlertijdh hengia skulle”. Det förefaller alltså som om den gamla stapeln provisoriskt iståndsatts för detta ändamål, och klockan upphängdes där den 24 maj samma år.

Kyrkobyggnaden

Mora kyrka består av ett treskeppigt långhus från medeltiden med ett femsidigt kor av samma bredd, uppfört 1754, i väster ett torn, troligen från 1581, i söder ett vapenhus från omkring 1500, samt i norr en medeltida sakristia, utvidgad 1725–1726, och en tillbyggnad från 1756 vid tornets norra sida. De medeltida byggnadsdelarna har tillkommit i flera etapper. Äldst är norra murens mittparti, som hört till en rektangulär kyrkobyggnad — troligen med smalare kor och ursprunglig sakristia — från omkring 1300. Ungefär ett sekel senare har denna kyrka förlängts mot väster. Sannolikt under 1400-talets sista fjärdedel har det nuvarande treskeppiga långhuset tillkommit genom breddning mot söder och förlängning mot öster, varvid sakristian ombyggs. Vapenhuset har tillfogats något senare. Långhuset har fyra strävpelare; en snedställd i sydvästra hörnet, två lägre på södra väggen på ömse sidor om vapenhuset — ej korresponderande med långhusvalvens gördelbågar — samt en på norra väggen väster om sakristian.

Kyrkan är uppförd av gråsten i grått och rött med inslag av röd sandsten, samt tegel i murarnas övre delar, tornets översta våningar, gavelrösten samt dörr- och fönsterromfattningar. Teglet griper ojämnt in i gråstensytorna och är i kyrkans medeltida delar lagt i munkförband. Format: i västgavelns norra del 26,5–27 × 9,5–10,8 × 13–13,5 cm; i långhusets övriga medeltida delar 28–31 × 9,5–10 × 13–14 cm; i tornet 24,5–27,5 × 11–12 × 13–15 cm. Måtten enligt Gerda Boëthius (ms. SvK.). I tornet förvaras en lös tegelsten med tegelslagarmärke; längd 25, bredd 13,1, tjocklek 9 cm. Från vapenhusets vind kan den ursprungliga taklisten studeras. Den består av två skift på kant lagda, över varandra utkragade tegel. Den övre raden är av mörkare, hårdbränt tegel, i den nedre är varannan sten mörk och varannan ljusare. Långhusmurnarna har höjts med omkring 9 tegelstensvarv 1671.

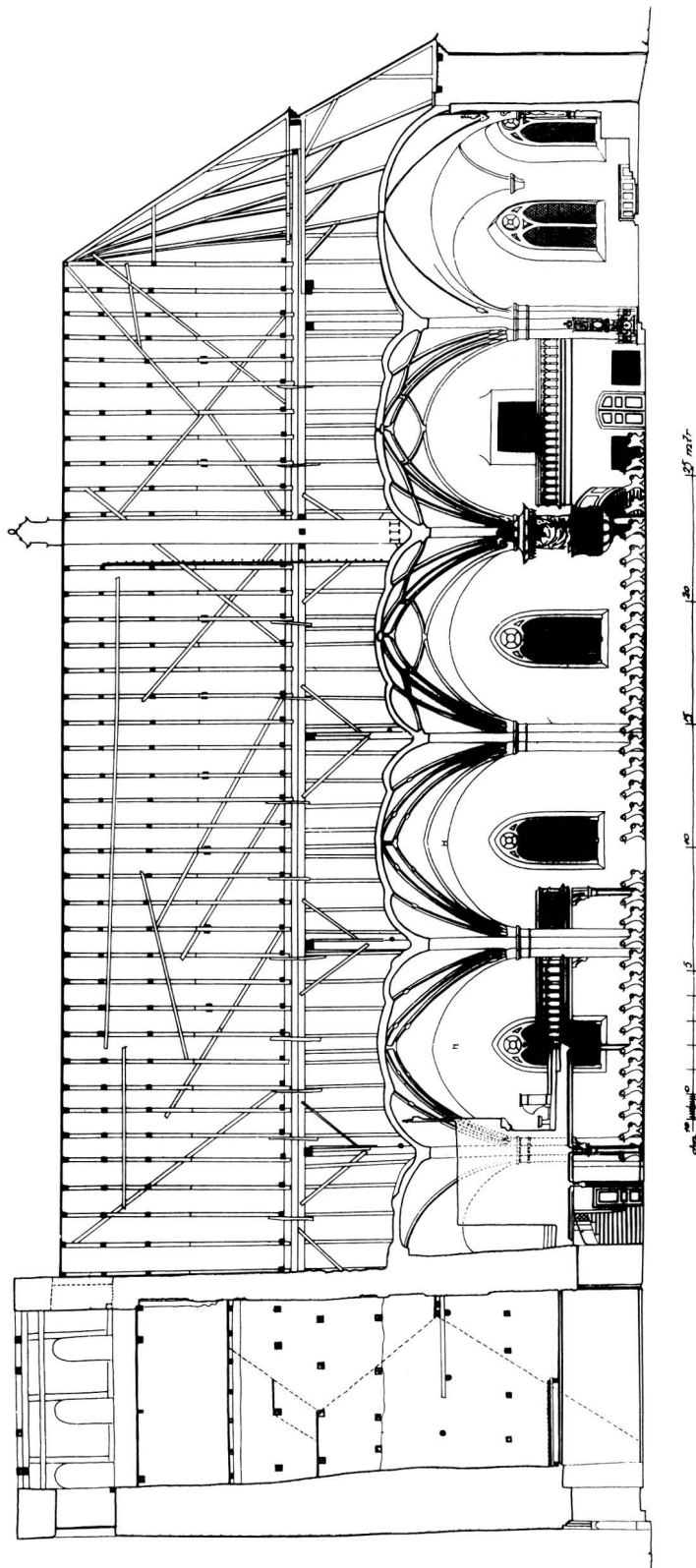
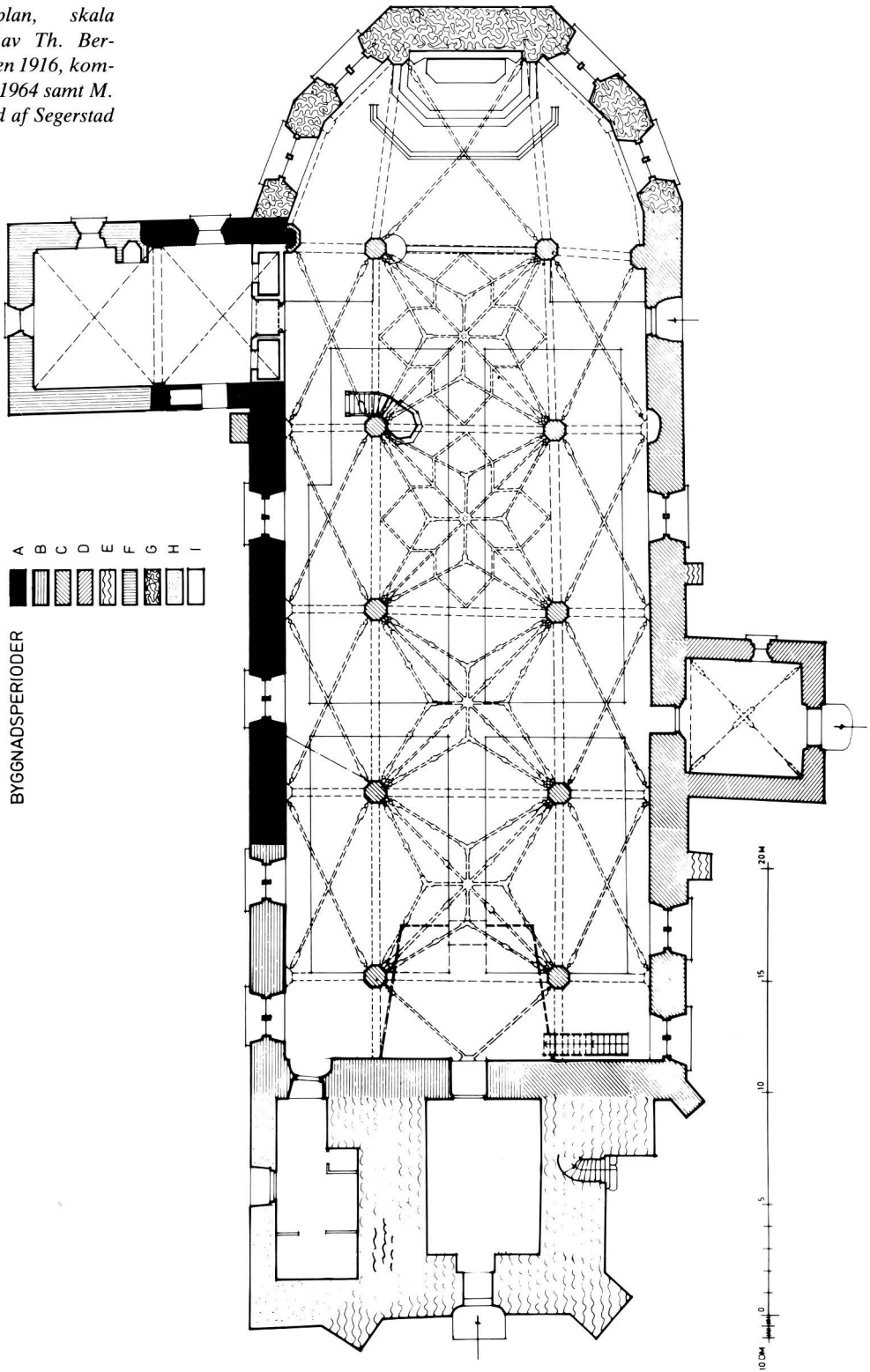

Fig. 10. Längdsektion mot norr, skala 1:300. Uppmätning av Th. Bergentz och O. Lagergren 1916.

Fig. 11. Kyrkans plan, skala 1:300. Uppmätning av Th. Bergentz och O. Lagergren 1916, kompletterad av D. Dahl 1964 samt M. Bergman och S. Hård af Segerstad 1983.

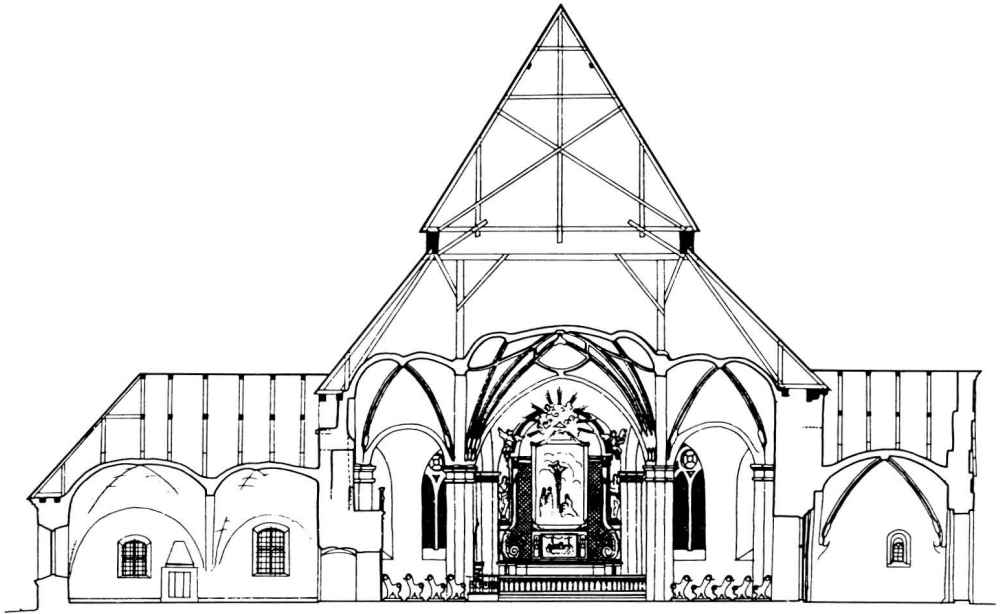

Fig. 12. Tvärsektion mot öster, skala 1:300. Sakristians södra valv är felaktigt återgivet. Uppmätning av Th. Bergentz och O. Lagergren 1916.

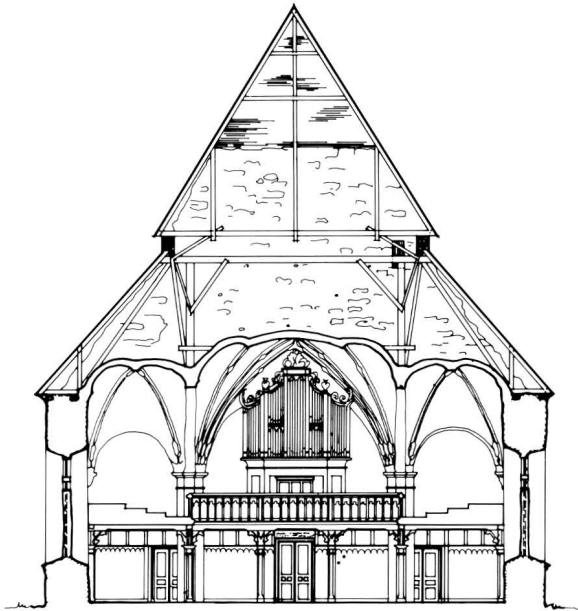
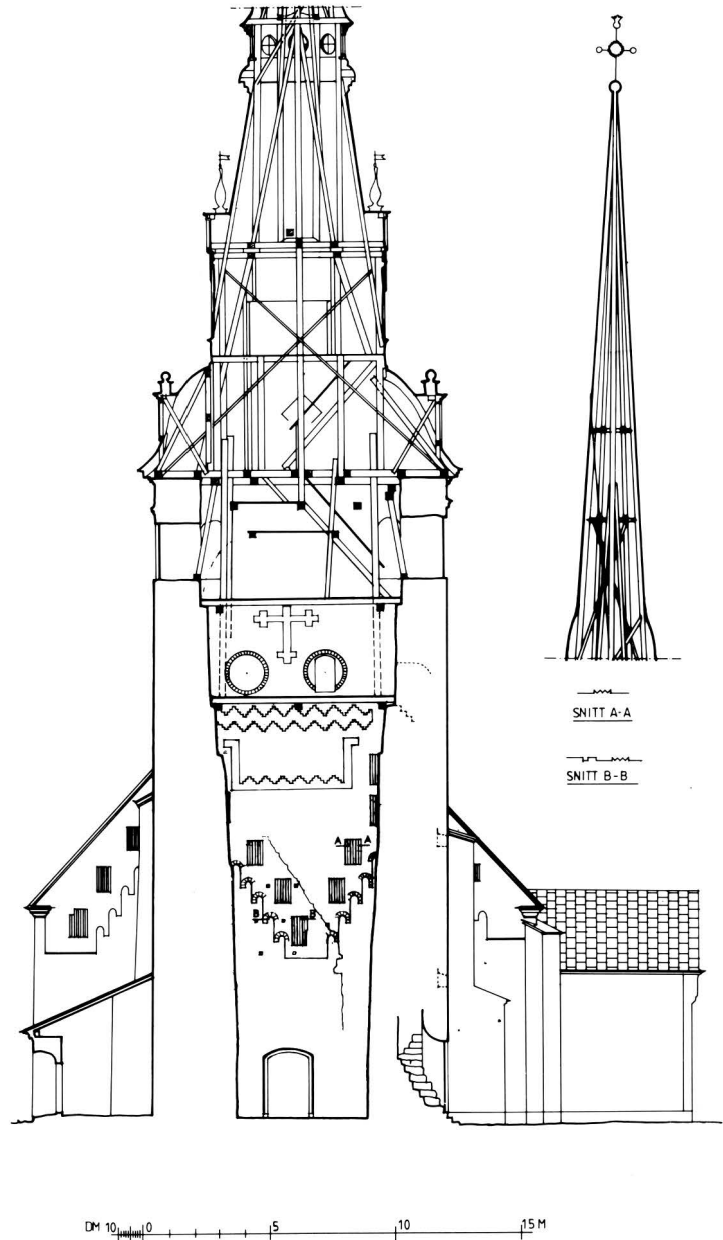

Fig. 13. Tvärsektion mot väster, skala 1:300. Uppmätning av Th. Bergentz och O. Lagergren 1916, renritad av S. Hård af Segerstad 1983.

DM 10 0 5 10 15 M

Yttermurarna är spritputsade och avfärgade i en gulaktig ton, och har släta vitkalkade dörr- och fönsteromfattningar samt lisener mellan långhusets fönster. Taklisten är profilerad och vitputsad med stomme av trä från 1671. Sockeln är cementserad och gråmålad. Tornets övre delar har teglet bart. Den nuvarande spritputsen tillkom vid en restaurering 1872–1873 och lagades och avfärgades senast 1937. Fram till 1672 stod kyrkan av allt att

Fig. 14. Tornet, tvärsektion mot öster, och västgaveln, skala 1:300. Uppmätning av Th. Bergentz och O. Lagergren 1916, kompletterad av signaturen J.L., Byggnadsfirman Anders Diös AB, 1962, samt M. Bergman, S. Hård af Segerstad och J. Michon-Bordes 1983. Blinderingarna på västgaveln är ej fullt exakt återgivna.

döma oputsad. Om detta varit den ursprungliga fasadbehandlingen eller om murarna varit överdragna med en tunn slanning som snart flagnat av är svårt att säga. Kyrkan vitputsades utvändigt 1672 (inv.). Efter korbygget 1754 avfärgades exteriören i gult med grå strävpelare (inv. 1770). Ännu en utvändig reparation ägde rum 1837.

Långhusets västgavel (fig. 14, 19) uppvisar en synnerligen rikt

utformad tegelornamentik. Stora delar härav har spolierats när tornet byggdes och de yttre delarna är täckta med tjock spritputs, medan mittpartiet har murytorna blottade och kan studeras från tornets insida. Gavelröstets nedre del pryds av två par mot varandra stigande rundbågsfrisblinderingar, så att två gavelformer bildas, den södra något smalare än den norra. På utsidan av dessa

Fig. 15. Kyrkan från sydöst. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 16. Kyrkan från sydväst. Foto: Kjells Foto AB 1983.

gavelformer är trappstegsvis ordnade stående rektanglar i strömskift; i norr är tre synliga utifrån och fyra inifrån tornet, i söder en utifrån och fyra inifrån tornet. Mitt på gavlröstet, i nivå med gavelformernas spetsar, är en blinderad bård med trappstegstandad översida och upp- och utvikta ändar. Ovanför denna finns en sicksackbård och där ovanför två bredvid varandra ställda rundlar, samt överst ett kors med korsade ändar. Sannolikt döljer sig flera dekorativa element bakom tornmurarna. Vid närmare studium av västgaveln visar det sig, att dess norra del utgörs av en mindre och lägre gavel till en äldre, smalare kyrkobyggnad. Gränslinjen går först lodrätt, utvisande förkroppningen för tegeltakslisten vid södra hörnet, och fortsätter sedan snett upp ovanför de trappstegsvis ordnade strömskiftsrektanglarna. För att skapa symmetri när kyrkan breddats har man i söder gjort en likadan, obetydligt smalare gavel och förenat det hela med det där ovanför resta höga gavlröstets ornamentik till en sammanhållen komposition. Alla bågformer är lagda med tegel med en kortsida, kopp, utåt, ej med formsten; blindingarnas botten är putsade och vitkalkade. Teglet har i stor utsträckning kvar sin ursprungliga fogstrykning; på västgavelns norra del ryggskurna, på övriga

*Fig. 17. Kyrkan från nordöst.
Foto: Kjells Foto AB 1983.*

*Fig. 18. Kyrkan från nordväst.
Foto: Kjells Foto AB 1983.*

Fig. 19. Långhusets västgavel från tornet. Foto: Kjells Foto AB 1983.

ställen mestadels glättade, ställvis ojämnt ryggskurva fogar. I gavelröstets mitt syns bland teglet flera större, avlånga stenar. Gavelröstets översta del uppvisar tydliga brandspår. I det äldre gavelröstets spets finns en öppning (fig. 20), dold av tornmuren men synlig från kyrkvinden; den är utåt svagt spetsbågig samt

Fig. 20. Utvändigt svagt spetsbågig öppning i västgavelns äldsta del, gavelröstets spets, sedd från kyrkvinden. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 21. Inskriftstavla från 1754 på korets östra vägg. Foto: Kjells Foto AB 1983.

raksluten och brädavtäck inåt. Kyrkvinden nås från tornkammaren genom en stickbågig, i senare tid upptagen öppning i den södra av de runda blindingarna.

På korets östra vägg sitter en inskriftstavla (fig. 21) av sandsten med rundbågigt överstycke, hugfästade korbygget med inskrift i stenstil: "ÅR. 1754. IFRÅN. K^G. ADOLPH FRIEDRICHS. ANTRÄDE. TIL. REGERINGEN. DET. 4. BLEF. DETTA. CHOR. TILBYGT. DEN. 1. DECEMB. GUDI. HELGAT. OCH. KALLAT. GUSTAFS. KYRKIA. AF. PROBSTE. OCH. KYRKIOH^N. I. FÖRSAMLINGEN. M^R. PEHR WOLLENIUS."¹²

Ingångar

Kyrkan har fem ingångar. Två finns i söder, en i tornets västmur, en i brudkammarens nordmur och en i sakristians västmur. Huvudingången är i söder genom vapenhuset. Dess placering relativt långt österut — tredje travén från väster — kan återgå på den äldsta kyrkans sydportals placering. Portalen mellan vapenhuset och långhuset (fig. 22) är spetsbågig och flersprångig, ytterst skränande och innerst hålkälad. Den inre omfattningen har vidgats något 1895. Tröskel av röd sandsten. Glasade dubbeldörrar av gråmålat trä med svarta järnsmidesbeslag, från 1921. Den ursprungliga dörren av järnplåt (fig. 24) hänger nu i tornets bottenvåning. Den är beslagen med dekorativa järnband, sju horisontella och ett vertikalt, vilket upptill delar sig i tre delar; mittenden fortsätter rakt upp och delar sig ännu en gång. På banden är blommor och hjulkors fastnitade. Dörren har yttre kantskoning, kraftig ring och romboid nyckelskylt, vilken troligen är den ursprungliga. Låset är av senare datum. Spår finns av grågrön färg under den nuvarande svarta bemålningen. Dörren uppges 1661 (vis. prot.) vara "aff jeren medh gånghjerer, Låås och nyckell".¹³

Fig. 22. Långhusets sydportal från vapenhuset. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Vapenhusets portal (fig. 37) är svagt spetsbågig och ensprångig och har tröskelhäll av rödaktig granit. Framför portalen ligger en röd sandstenshäll med rundade hörn, möjligen en gammal altarskiva eller gravsten. Dörren är av breda svarttjärade plankor, sammanhållna av enkla järnband. Den har sköldformad nyckelskylt, portring av järn med tre förkroppningar och fyrkantigt beslag med konkava sidor och knoppar i hörnen. På utsidan finns en inskrift (fig. 23) inskuren: "IHS ostin[o]w hoc paratum est anno chri 1630 P.P.I.H."¹⁴ Längre ned står "E:I". Dörren har ett kraftigt stocklås med inskriften "AOS 1713" på sidan. En utbetalning för "2 Nyia dörrar" med gångjärn och lås sker 1630 (räk.).

Korportalen (fig. 27), som är belägen i långhusets östligaste travé, är bred, låg och stickbågig med hålkälad yttre omfattning. Tröskelstenarna är av röd sandsten. Svartmålade järnplåtsbeslagna dubbeldörrar; två par innerdörrar av gråmålat trä med speglar och smidda handtag av järn, från 1921. Korportalen härstammar

Fig. 23. Inskrift från 1630 på vapenhusets dörr. Foto: Kjells Foto AB 1983.

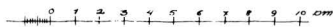
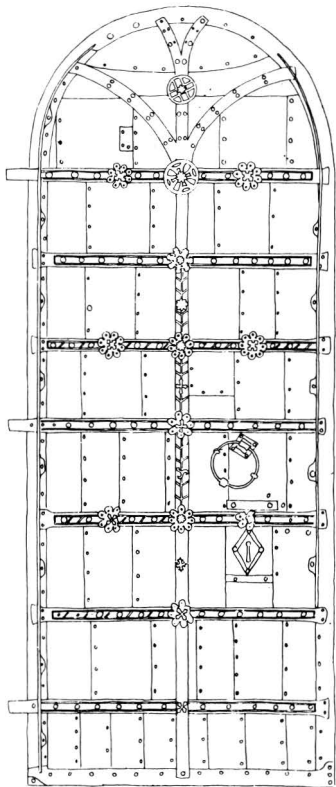
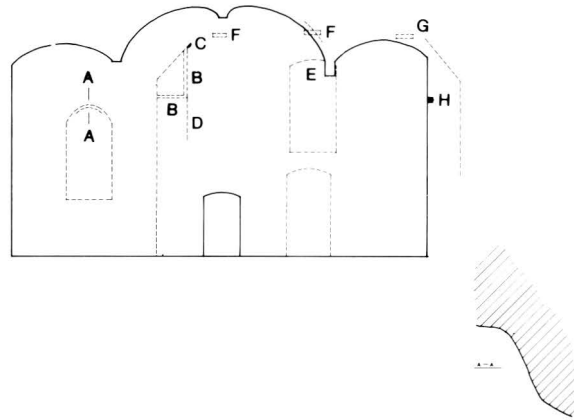

Fig. 24. Senmedeltida järddörr, ursprungligen tillhörande långhusets sydportal, nu i tornets bottenvåning. Skala 1:30. Uppmätning av Th. Bergentz och O. Lagergren 1916.

Fig. 25. Spår av nisch i västgaveln, söder om den äldre västportalen. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 26. Spår av portal och fönster på västgavelns insida, skala 1:300. A, Sydvästra fönstrets innersmyg, profil; B, Märken efter takstol; C, Kluven stock, tillhörande den äldre takkonstruktionen; D, Märken efter sydväggens inre murliv; E, Nordvästra fönstrets smyg och botten var överst putsade, djup 60 cm; F, Inmurade plankor, avhuggna i vägglivet. Den nordvästra plankans norra del brandskadad, kolrester kan iaktas från vinden; G, Hål efter plankor, synligt från vinden; H, Inmurad stock (hammarband). Uppmätning av P. E. Holin 1964, renritad av S. Hård af Segerstad 1983.

ursprungligen från 1665 (inv.), då muren "Söndherbråkades" och en "Twedubbell" dörr insattes, "på thet Församblingarnas Ledhamother dher bättre i Stillheet och uthan Trängsell in- och Uthgåå kunna, sampt att Högh Chorett måtte blifua Liusare, och Altarez Prydning, giffua fullkomligare glantz och skeen ifrån sigh". Brygt Olof Matsson (1605–1675) i Vinäs bröt upp hålet, och Böl Pär Olsson (1629–1698) i Vika åtog sig murningen "så snart Säden i huus befodradh wore" (kr. prot.). Dörren tillverkades av Pär Snickare. Portalen breddades 1754 (räk.) till sin nuvarande storlek, och de nuvarande ytterdörrarna tillkom.

Öppningen mellan torn och kyrkorum är stickbågig och ensprångig, har omfattning av tegel i renässansförband samt två par glasade dubbeldörrar av trä med smidda järnhandtag från 1921. I tornet, norr om öppningen mot långhuset, ca 65 cm från dess norra smyg och ca 115 cm ovanför golvnivå, syns delar av en igensatt stickbågig nisch (fig. 25), som invändigt har varit vitputsad, vilket kan iakttagas på de tre synliga sidorna. Omfattningens tegel ligger i munkförband. Strax norr om denna nisch finns en igenmurad öppning (fig. 26), vars inre stickbågiga omfattning upptäcktes vid restaureringen 1964–1965. Dess övre delar markerades därvid med en rits i putsen, dock felaktigt som rundbåge samt avslutad nedtill ca 150 cm ovanför marknivå. Denna öppning, som är belägen mitt i västgavelns äldsta del, bör tolkas som dess ursprungliga västportal, och den stickbågiga nischen har i så fall suttit alldeles intill den av tornmuren dolda yttre omfattningens södra smyg.

Tornets västportal (fig. 28) är spetsbågig med tresprångig arki-volt och hålkälade poster. Tröskel och trappstenar är av röd sandsten. Trädörren från 1964 är utan lås men med bom, svartmålad utsida och naturfärgad insida med dekorativt utformade slårar och kryss. En äldre järnbeslagen bräddörr förvaras på läktaren i tornets bottenvåning. År 1661 (vis.) beskrivs "Ingången under Thornet, medh 2 döörgångar, den ytre aff Trädöör medh

Fig. 27. Korportalen. Foto: Kjells Foto AB 1983.

gånghjeren Låås och nyckel; den indre aff trää döör, medh gånghjeren, Aspa och jeren i muuren till stengselen”. En utbetalning sker 1679 (räk.) till snickaren Tomt Hans Matsson (f. 1644) i Utmeland, ”som giorde stoorä döörren på Westre gaffwelen”.

Ingången från brudkammaren till kyrkorummet, upptagen 1964, är raksluten med hålkälad rundbågig omfattning mot kyrkorummet och försedd med grålaserad trädörr. Brudkammarens ytterportal är stickbågig med tröskel och trappsteg av röd sandsten, och har kopparklädda dubbeldörrar med speglar från 1964.

Ingången från sakristian till kyrkorummet (fig. 29) är stickbågig. Den breddades mot öster enligt kyrkorådsbeslut 1794. Dörrren är av hopnitade järnplåtar och medeltida; den är breddad och låset är flyttat, men den ursprungliga stickbågiga formen är synlig och anger portalens ursprungliga utseende. Den har fyra horisontella järnband med omväxlande runda och fyrpassformade nitar, samt kantskoning nedtill och vid sidorna. Portringen med stiliserade drakhuvuden är troligen ursprunglig. Det igensatta medeltida nyckelhålet syns ca 28 cm innanför det nuvarande. Dörrren är målad med grön färg, efterliknande kopparplåt. År 1661 (inv.) beskrivs den som ”Döör aff jeren, medh Sköönt Låås och nyckell”. Låset var tillverkat av ”Moor Pärs Maas på Westre Biörckan i Rettwijk”, enligt räkenskaperna 1654, och torde vara identiskt med det nuvarande. En dubbeldörr av trä insattes 1794 utanför sakristiedörrren mot kyrkorummet. Den sägs 1815 (inv.) vara ”blå målad och med glasarutor å öfre delen”. Den borttogs 1964 och förvaras nu i klockstapel. I sakristians västra mur finns en smal rundbågig ingång med svartmålad plåtklädd dörr, upptagen 1951 efter förslag av Per-Erik Holin.

Två dörrar av järn och en av trä fanns 1621 (inv.). År 1713 (vis. prot.) vill man göra en dörröppning på norra sidan mitt emot vapenhuset, ”för dän trängsell skull, när församlingen skall taga afträde af Gudz huus”, samt för att kvinnorna lättare skall kunna gå ut med småbarnen. Detta önskemål återkommer vid flera visitationer, sist 1770. Tre par fjädrande dubbla innerdörrar mot kyrkorummet insattes 1874 (räk.). De ersattes 1921–1922 av tre vindfång med dörrar, efter förslag av arkitekten Fredrik Falkenberg.¹⁵ De avlägsnades 1948, men dörrarna behölls.

Fönster

Kyrkobyggnaden har fönster mot sydost, söder, nordost och norr. Sydfasaden har fyra — därav ett ovanför korportalen — korutsprånget fyra och nordfasaden fyra. Dessa fönster är spetsbågiga med cementerade masverk i enkel nygotik med målad tegelimitation. Solbänkarna är utvändigt kopparklädda med en profilerad putslist under och invändigt klädda med röda sandstenshällar från Mångsbodarna i Älvdalen, inlagda 1964. Fönstren har fått sin nuvarande form 1895. Långhusfönstren har i stor

Fig. 28. Tornets västportal. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 29. Sakristians ingång med medeltida järndörr. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 30. Ursprungligt fönster i vapenhusets södra vägg. Foto: Kjells Foto AB 1982.

utsträckning kvar sitt glas från denna tid: blyinfattade romboida rutor, i rundel och svicklar rött, gult och ljusblått glas i rosmönster. Rutorna är inköpta från Stockholms Glasmålnings- och Konstglasmästerianstalt, Neumann & Vogel. Korfönstren har blyinfattat antikglas, insatt 1948. Innanfönster med träbågar insattes i hela kyrkan 1920 efter förslag av Fredrik Falkenberg.

På västgavelns insida påträffades 1964 och markerades i putsen två igensatta fönster (fig. 26), ungefär mitt för pelarraderna och med utsidan dold av tornmurarna. Det södra är invändigt svagt spetsbågigt med profilerad omfattning, vilken delvis framtogs och uppmättes, samt högre placerat än de nuvarande fönstrens höjd. Det norra är invändigt stickbågigt och beläget ovanför den ovan nämnda igensatta portalen, dock med en svag dragning mot norr.

År 1621 (inv.) fanns fem ”goda” fönster, tre i söder och två i öster. År 1648 (räk.) upptogs ett fönster i norr, och utbetalades ”åth glasmestaren smeden och murmestaren item för järn och kost”. Glasmästaren får 1707 (räk.) betalt ”för det owala Fönstret”. År 1713 (vis. prot.) omtalas, att kyrkorådet låtit göra ett nytt ”Korssfönster” till fönstret ovanför ”lilla Chordören”, men detta hade visat sig vara för stort, och man anhöll istället om att få sätta det i ”det gamla fönstret som mitt emot wapen huuset är”. Præsul (visitator) tyckte dock hellre att glasmästaren skulle förminska det, så att det skulle få plats ovanför kordörren. Glasmästaren Petter Ugla får 1717 (räk.) betalt för arbete med ett nyupptaget fönster på norra sidan. År 1724 (räk.) har man låtit förfärdiga ”ett stort nytt fenster”, samt utvidgat ett fönster på norra sidan, eftersom det gamla enligt kyrkans krönikebok var ”grumlogt och mörckt”. Två stora fönster fanns 1736 (vis. prot.) på östra gaveln, tre i norr samt i söder två stora och ett mindre ovanför korportalerna. Det lilla fönstret hade järnkarmar, de övriga träkarmar. Vid kortillbyggnaden 1754 tillkom förutom det nya korets fyra fönster ytterligare två; ett i söder och ett i norr. Det var sannolikt vid detta tillfälle som fönstren fick den stickbågiga form som de bevarade fram till 1895. Nya fönsterbågar insattes 1838, och möjligtvis förstörades fönsteröppningarna också något. Fönstrens placering ändrades 1895 på sydsidan för symmetriens skull.¹⁶

Vapenhuset har ett ursprungligt stickbågigt och tvåspråkigt fönster (fig. 30) i östväggen, med ursprungligt järngaller och brunmålat spröjsverk av trä. Sakristian har tre stickbågiga fönster, två i öster och ett i norr, vilka torde ha fått sin form vid sakristians ombyggnad 1725–1726. Det nordöstra är något mindre än de övriga. De har fyrdelade spröjsverk av brunmålat trä, sannolikt från 1700-talet, med gamla beslag och blyinfattade rutor; invändiga järngaller och grå putsade solbänkar. I sakristian fanns enligt 1661 års inventarium ett ”lijtett fönster medh jerengallerij och jerneluuka”.

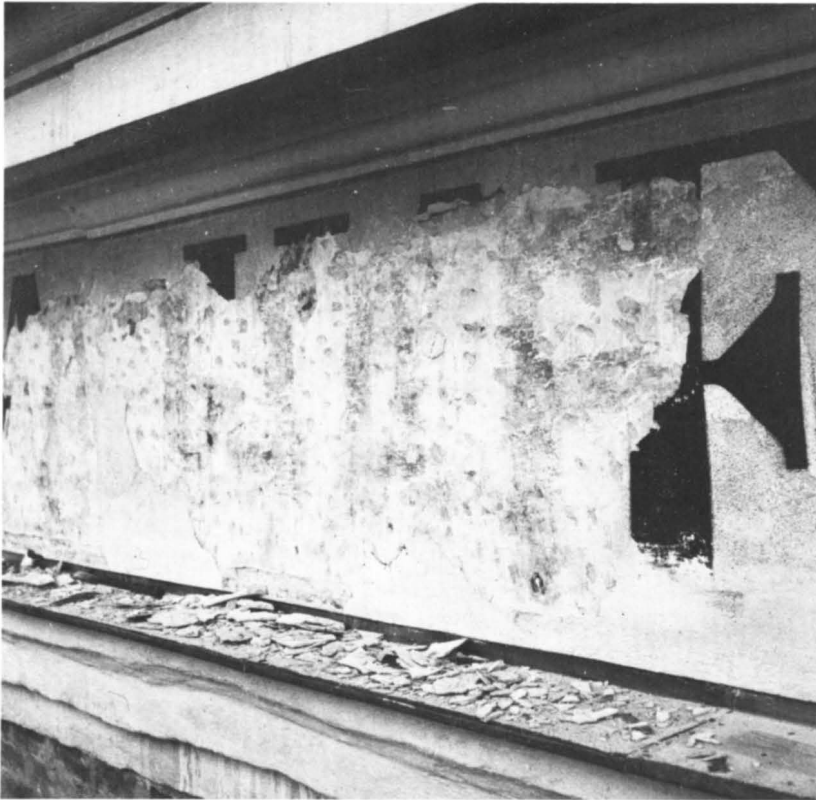

Fig. 31. Synliga delar av den ursprungliga inskriften på tornets inskriftsband, norra sidan. Foto: Gerda Boëthius 1921. (ATA.)

Tornet

Tornet, som är smalare än långhuset, är byggt vid långhusets västgavel och rider med östväggen på denna. Det är inte symmetriskt placerat, utan har en dragning mot söder. Tornet har fyra — troligen ursprungliga — strävpelare, två snedställda i sydvästra respektive nordvästra hörnen samt två lägre mot västgaveln i söder respektive norr, den södra trappstegsformad. Tornmurarnas nedre gråstensdelar är spritputsade upp till hörnsträvpelarnas höjd; där ovanför är muren av oputsat tegel i renässansförband, ställvis avbrutet av enstaka oregelbundna koppar. De översta tegelskiften under gesimsen från 1673 har enligt G. Boëthius (ms. SvK.) glaserade eller starkt hårdbrända koppar, som bildat ett snedrutat mönster. Ursprunglig fogstrykning kan ingenstans iakttas. Mitt på tegelfasaderna finns en blinderad bård med trappstegstandad översida, och ovanför denna en slät blinderad list. Tornet har mot söder, väster och norr tre, i öster två, svagt stickbågiga ljudgluggar, täckta av tjärade träluckor, sannolikt från 1681 (kr. prot., inv.), då man gjorde "Nya luckor för Tornet, at icke Kaijorne, Som tillförene skedt war, Tornet innan till oreena, och fördärfwa skulle". Tegelmurarna är lagade på flera ställen, mest i norr. Under ljudgluggarna finns runt tornet, med början i söder, ankarslutar, bildande inskriptionen

Fig. 32. Ingång till tornets övre delar, i tornets södra sida. Foto: Kjells Foto AB 1982.

”A MDCLXXIII”. Läsningen störs dock av flera, mellan bokstäverna i senare tid insatta, lodräta ankarlutrar. I norr finns dessutom ankarlutrar bildande inskriften ”I H S” samt där under ”1873”. Överst på tornmuren en gesims med fris, avfärgad i gulaktig puts och med inskrift i röda versaler: ”GUDI TILL ÄRA HAFVER KONUNG CARL XI ÅR 1673 LÅTIT BYGGA DETTA TORN”. Inskriften har fått sin nuvarande bokstavsform 1921 och har ytterligare påbättrats 1936. Den har tidigare ommålats 1715 (räk.), 1751 (krönikebok) och 1873 (räk.), då bokstävernas utseende förändrades och stavningen fick sin nuvarande lydelse. Den ursprungliga inskriften, delvis blottad och undersökt 1921, var enligt G. Boëthius (ms. SvK.) i guld på rödgulaktig botten.¹⁷ Bokstävernas plats överensstämmer inte med de nuvarande (fig. 31).

Tornets bottenvåning är sedan 1964 öppen upp till tornkammarens golvnivå. Fem rader av stockhål utvisar de forna låga mellanvåningarnas plats. I väster byggdes 1964–1965 en läktare av trä med trappa i söder, för att underlätta studium av kyrkans senmedeltida västfasad, som utgör rummets östra vägg. De övriga tre väggarna är vitputsade. Tegelmuren runt ingången mot kyrkorummet skjuter fram något från det omgivande gråstensmurverket, vilket före 1964 varit tjockt överputsat i nivå med ingångens omfattning. I söder och norr uppsattes 1936 ett ramverk av stockar och bitar av 1671 års taklist. Golvet är av rödaktig sandsten, lagt vid 1964–1965 års restaurering. Golvet var 1661 (vis.) av ”tjälster”. Ett platt trätak byggdes 1681.

Tornets övre delar nås genom en rundbågig öppning (fig. 32) på dess sydsida. Öppningen täcks av en enkel svarttjärad bräddörr med stocklås, troligen tillverkad 1678 (kr. prot.), då ”en döör giordes för Thornet, at ther inne kunde så mycket bättre både heela Kyrkian blifwa stengd och hägnad, som och andra kyrkiones reedskap förwarade”. På dörrens insida är ett bomärke inskuret. Nedanför dörröppningen ligger tre trappsteg av rödaktig gråsten. Genom en tegelmurad spiraltrappa med ojämna steg av gråsten och sandsten med inslag av tegel kommer man direkt upp till tornkammaren. Trapploppet får ljus av tre ovanför varandra sittande smala, rakslutna gluggar. Tornkammaren har trägolv. Västgavelns övre del — svartbränd efter eldsvådan 1671 — avtecknar sig tydligt i öster. Hål efter snedställda stockar i södra, västra och norra väggarna torde hänföra sig till den ursprungliga tornspirans konstruktion. I söder leder en trätrappa upp till den ursprungliga klockvåningen. Från denna leder i öster en öppning ut på takåsen samt en trätrappa upp till tornspirans inre delar.

Tornspiran är numera helt kopparklädd. Dess nedre del består av en karnissvängd huv, som mitt på varje sida har en kantställd kvadratisk öppning med profilerad omfattning, krönt av en förgylld kula. I dessa öppningar sitter fyrdelade fönster, utom i den

östra, där tornurets timslagsklocka är placerad. Huven uppbar en lanternin med svagt skränande hörn. På grund av tornets form är lanterninen bredare i väster och öster. Mitt på varje sida finns ett rundbågfält, flankerat av släta pilastrar. I höjd med fältens nederkant går en list runt lanterninen. I bågfälten, som av allt att döma ursprungligen stått öppna, har sedan 1764 urtavlor varit insatta. De nuvarande urtavlor av glas härrör från 1936. Lanterninen har överst en profilerad kornisch; där ovanför sitter på varje sida krön i form av trubbiga gavelfrontoner med lökkupolformade spiror och förgyllda flöjlar. Tre ursprungliga tvåtungade flöjlar av koppar (fig. 35) förvaras i klockvåningen. En är prydd med ett C i spegelmonogram, en med S och en med året 1673. Den felande torde ha haft bokstaven R, så att innebörden blir *Carolus Rex Sueciæ 1673*. I den östra frontonen sitter tornurets kvarts-slagsklocka. Själva spiran är åttakantig. Strax nedanför dess mitt är ett mellanstycke, avgränsat upptill och nedtill av profilerade vulster, och försett med åtta ovala fönsteröppningar, liggande i de fyra väderstrecken, stående på skråsidorerna. Spiran kröns av ett förgyllt klot med kors. Tornet är i sin helhet ca 67 m högt.¹⁸

Efter kyrkans brand 1671 stod tornet länge obetäckt. Kyrkoherde Andreas Erici Nohr-Moræus¹⁹, som hade goda kontakter

Fig. 33. Tornspiran från sydväst.
Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 34. Tornspiran från sydväst
före 1935. Foto: Fredrik Falkenberg omkring 1920. (ATA.)

med rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardie, lyckades emellertid — säkerligen genom dennes förmedling²⁰ — under konung Karl XI:s besök i Mora i början av 1673 utverka, att konungen skänkte en ny tornspira till församlingen. Ritningarna till denna uppgjordes, som Gunnar Ekström påvisat, av Jean de la Vallée²¹ — ej Nicodemus Tessin d.ä., som den lokala traditionen tidigare gjort gällande — och var färdiga redan i mars samma år.²² Den 2 april skrev kammarkollegium kontrakt med tornbyggaren Anders Olofsson från Stockholm, som skulle utföra själva byggnadsarbetet. Detta kunde påbörjas den 17 april.²³

Den 3 oktober var spiran färdig, och då hade också de i Stockholm tillverkade dekorationerna anlät: "1. Stoor Knapp. 3. mindre Dito. 1 dubbel Sool och en flamma till Sielfwe Store Kårset, altsammans af förgylt Kåppar. Sedan; 4 Stycken aflånge spitzige Kåppar-Knappar, med fyrekantige Fötter in under, men upp i Spetzen med små runda förgylta Knappar Flögden och Spetzen, som komma äfwen uppå de fyra frontispicerne; Och sidst fyra runda Kåppar Knappar med fyrekantige Fötter, till de fyrekantige windz Kapperna nederst på tornet, så och så mycket Kåppar-Spijk som till heela wärcket behöfwes."²⁴

Den 3 januari 1674 skriver landshövding Gustaf Duwall²⁵ till riksskattmästaren Sten Bielke och meddelar denne, att "emedhan uthaf sielfwa afrijtningen, som i Mohra Sochn ähr, man ingen anledningh kan hafwa, hwadh slagz Färger bäst der till Kunna wara tienlige; Förthen skul hafwer Jagh skrifwit, Borgmäst. Lavale, som afrijtningh giordt hafwer, här om till, medh beiäran han wille migh Notificera hwadh Resolution Eders Excellz heruthöfwer behagar att fatta [...]".²⁶ I augusti 1674 är dock allt färdigt, och Nohr-Moræus skriver till rikskanslern och berättar, att man har "the små KopperThornen och flaggorna medh målning på Snickare-Werket och nogre Kopper bleck till Wattrennor och oppå Windz Kapporna förbettrat, och Skall wijdh dhenna tijdhen Spåånen medt rödfärga och tiära öfwerstrykas".²⁷

År 1695 (räk.) utbetalas till "Bygemestaren Per Jönsson i Mohrkarlby med sin son som bygde Tornet som war illa farit af åskedunder". I vis. prot. 1736 omtalas att man koppartäckt och målat runt omkring de "runda hålen", alltså vid spirans mellanstycke. Själva spiran bekläddes 1748 (räk.) med koppar från Avesta. Arbetet utfördes av Lok Mats Jonsson (1708–1773) och Jugås Erik Hansson (1688–1761) i Östnor. År 1776 (kr. prot.) började man bekläda huven med koppar, vilket utfördes av Frost Sven Andersson (1713–1797) och Krång Mats Andersson (1719–1776) från Östnor. Två sidor bekläddes vid detta tillfälle. Samtidigt byggdes en inre trätrappa i tornet. Kopparbeklädnadsarbetena återupptogs 1794 (kr. prot.) och fortsattes sedan i småtapper till 1820, då — i samband med ett åsknedslag, som skadade spiran lätt — arbetena fullbordades med kopparbetäckningen på

Fig. 35. Tre flöjlar av koppar från 1673, hörande till tornspiran. Foto: Kjells Foto AB 1983.

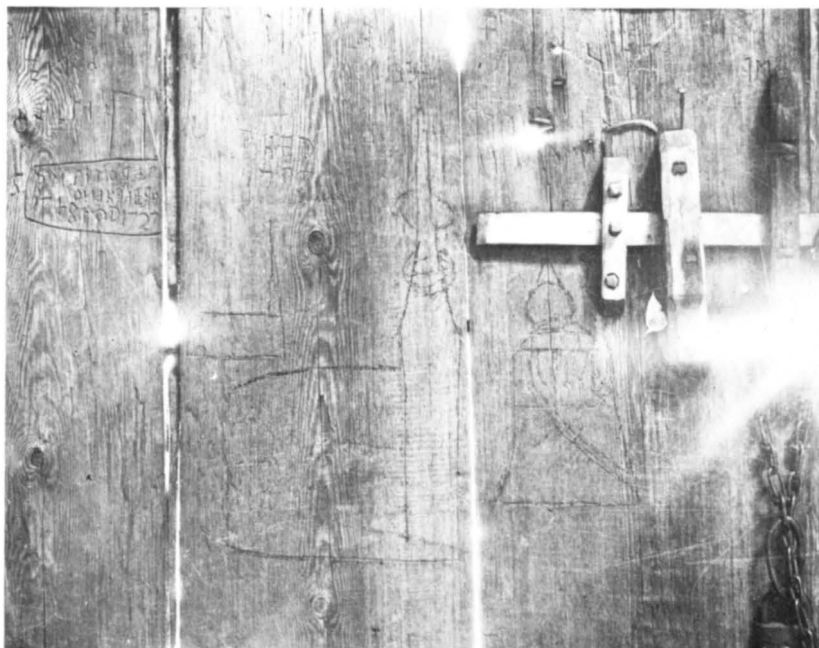

Fig. 36. Eldhusdörr från Fageråsen med ristning, möjligen framställande Mora kyrka med den 1671 brunna äldre tornspiran. (Zornsamlingarna i Gopsmor.) Foto: Zornmuseet.

lanterninens norra sida och omkring huvens fönsteröppningar. Samtidigt utfördes smärre murreparationer och ankarjärn insattes.

Omfattande tornreparationer ägde rum 1873 (räk.), då bl.a. delar av norra sidans tegelbeklädnad förnyades och inskriften ommålades. Vissa reparationsarbeten ägde också rum 1900. En synnerligen grundlig reparation genomfördes 1936 efter förslag av plåtslagarmästare Mauritz Andersson, Stockholm, då stora delar av spirans träkonstruktion förnyades, ny kopparbeklädnad påsattes och nya urtavlor samt rörsystem för eldsläckning installerades.²⁸ En ny sprinkleranläggning installerades 1972.

Om den nuvarande tornspirans föregångare är föga känt. På en eldhusdörr från Fageråsen (fig. 36), nu i Zornsamlingarna,²⁹ finns emellertid två enkla ristade kyrkavbildningar samt en bild av en klockstapel, vilka kan tänkas åsyfta Mora kyrka. Den ena ristningen framställer en tornspira med runda eller lökformiga ansvällningar, erinrande om Stora Tuna kyrkas gamla spira, byggd 1607–1609 av Hubert och Gerard de Besche,³⁰ och moraspiran kan alltså möjligen ha varit av denna typ.³¹ Bjälkarna i tornet sägs 1621 (inv.) vara "förrotnade". År 1632 (räk.) omtalas, att "för tornet bygdes alt om kringh", varjämte tjära och spik inköptes. År 1661 (vis.) omtalas "Hanor 2 st", och vidare sägs (kr. prot.): "Härbodh giordes på Klockhussbräder, och det medh tiden motte blifwa nyinköpt öfwer och under Klockorna, item eth Taak motte blifwa öfwer westre Wapenhuuset." År 1665 (räk.) har man "Förfärdigatt tornett, Hwilckenss Reese- och Korsswärc, in uthi af Wäder, sönder Krossatt war, item uthom kringh

Fig. 37. Vapenhuset från söder.
Foto: Kjells Foto AB 1982.

dett som feladess, med Spåån förbättratt". Samma år (kr. prot.) föreslår pastor att tornet "öffuerst och ofwanför dee småå Windehoolen medh Koppar täckias och beslåås kunde". Tornspiran tjäras och rödfärgas 1666 (kr. prot.) av "the wanlige Thornbyggiare Bryckt Oloff och Joon Aronsson". Den förstnämnde bygger 1668 (kr. prot.) tak i västra vapenhuset, "och thet med Tätt-brädher".

Vapenhuset

Vapenhuset i söder har gaveln (fig. 37) prydd med blindingar, nu tjockt överputsade. Hörnkedjorna bildar upptill konsoler, uppbärande taklisten, som skjuter runt hörnen. Gavelröstets ytterkanter är något utskjutande, slätputsade och har överst ett

något snedställt blinderat kors med trepassformade ändar. Ytterkanterna avgränsas från röstets mittparti av stigande rundbågsfris med spetsigare vinkel än vapenhustaket. I röstets mitt sitter en rund, slätputsad blinding, i vilken ett solur suttit fram till 1895, därunder en blinderad bård med trappstegstandad översida. Vapenhusets ingång har en dragning mot väster, kanske för att ge plats åt ett altare vid dess södra vägg. Från vinden kan gavelröstets insida studeras. Röstets nedersta del är murat med tegel i medeltida förband, och dess västra del uppvisar brandspår; i den övre delen ligger teglet i renässansförband, och slutligen är röstet påmurat nedtill på sidorna, så att takvinkeln blivit lägre. Denna förändring kan möjligen ha ägt rum i samband med korbygget 1754. I vapenhusets östra vägg finns ett ursprungligt stickbågit fönster med järngaller.

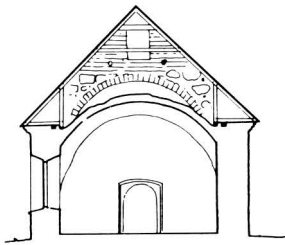
Interiören är vitkalkad och täckt av ett ursprungligt kryssvalv, som saknar gördel- och sköldbågar utom mot kyrkan i norr, och vilar på konsoler i hörnen. Valvribborna är skråkantade utom i krysset och vid ändarna, anfangerna har spetsbågig genomskärning. Ovanför ingången till kyrkorummet sitter två överputsade rundlar av okänd funktion, möjligen rester av ansiktsmasker, s.k. gubbar³². Golvet av rödaktig sandsten lades i samband med restaureringen 1964–1965.

Vapenhuset beskrivs 1661 (inv.): ”Wapen huuset bygt aff gråasteen, Hwelft aff teegell, golff steenlagt aff Teegell, Taacket Spåanslagit och tiärat, medh huuff och Windskijfwor, Korss aff jeren gammalt, döör aff trää medh gånghjären Låås och nyckell. Låga benckiar i Wapenhuuset 2 st. Twär benckiar små 2 st. På Östre Weggen lijtet hool medh jerengallerij.” Vapenhusgolvet uppges 1736 (vis.) vara av tegel med två gravstenar i. År 1770 (kr. prot.) frågas om församlingen vill ha kvar vapenhuset, för i så fall måste taket spånslås, tjäras och rödfärgas. Detta önskar församlingen, och reparationen genomförs. Invändig putslagning och kalkning ägde rum 1874 (kr. prot.).

Sakristia och gapskulle

Sakristian (fig. 38, 39) är belägen utanför långhusets nordöstligaste travé. Dess södra delar är medeltida, medan de norra tillbyggts 1725–1726. Den medeltida nordmuren blottades i samband med 1895 års restaurering; den var belägen rakt under valvens nuvarande gördelbåge. Till murmästaren utbetalades 1725 (räk.) för sakristians utvidgande, medan betalningen för dess ”klistrande och hwitljmande” samt till ”Corporal Ryttare” för skorstenen och till Kono Per Larsson (1661–1740) i Morkarby för golvets ”telnande” erlades 1726 (räk.). Sakristians tak är valmat mot norr. Ovanför dess sydöstra fönster sitter en liten sandsten (fig. 40) med inskrift: ”BRYGT OLOF M. I WINÄS. KYRC/ KIEBYGGIARE AO 1665.” Härmed avses den ovan nämnde Brygt Olof

Fig. 38. Sakristian från nordöst.
Foto: Kjells Foto AB 1983.

DM 10 0 5 10 M

Fig. 39. Sakristian, tvärsnitt mot söder med gapskullens båge, skala 1:300. Uppmätning av Th. Bergentz och O. Lagergren 1916.

Fig. 40. Inskriftsplatta från 1665, inmurad i sakristians östra vägg. Plattan har möjligen tidigare varit inmurad ovanför korportalen.
Foto: Kjells Foto AB 1983.

Matsson (1605–1675). Denna sten kan möjligen tidigare ha suttit i anslutning till korportalen (se ovan), eftersom inga uppgifter om sakristiereparationer 1665 föreligger. Under sakristian finns en källare, byggd 1904 för värmeanläggningen, vilken nås genom järnluckor utanför norra gaveln. Den ombyggdes 1964 och innehåller nu bl.a. vinkällare och förråd.

Sakristians inre täcks av två kupolliknande tegelvalv från 1725 — det södra delvis förbyggt — och är putsat och vitkalkat. I norra travén vid östra väggen finns en öppen spis med vitputsad omfattning, ombyggd 1953; en gjutjärnshäll, skänkt av Mora gjuteri AB samma år, ligger framför. I norra väggen finns en direktgång till sakristian, med vindfång och en stickbågig inre dörröppning, med grågrönmålad spegeldörr av trä från 1951 med två äldre gångjärnsbeslag fastsatta. I muren med ingång från vindfånget finns en WC, inrättad efter förslag av Per-Erik Holin 1951. På ömse sidor om sakristians ingång mot kyrkan finns två små utrymmen, som tidigare inrymt varmluftskanaler för värmeanläggningen, men som 1957 omändrades till en skrubben i väster och manöverrum för elektrisk anläggning i öster, allt efter förslag av Per-Erik Holin. Stickbågiga grönmålade spegeldörrar av trä. I den västra skrubben kan södra valvets västra anfang iakttas.

Fig. 41. Interiör av sakristian mot norr. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Öppningen mot kyrkorummet är stickbågig med bågen formad som ett kryssvalv. Väster härom sitter en piscina av röd sandsten, tillkommen i samband med restaureringen 1964–1965.

I västra väggens norra del sitter ett träinklätt väggskåp (fig. 44) med järnbeslagen trädörr, hjärtformad nyckelskylt och ett gammalt lås. Dörrens höjd är 35 cm, bredd 66 cm och skåpets djup 51 cm. Troligen är det detta skåp som 1727 (räk.) har "lagats" av Hans Andersson (1687–1754) i Noret och som 1736 (vis. prot.) omtalas som ett nytt väggskåp med gammal dörr i västväggen.

Fig. 42. Interiör av sakristian mot söder. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 43. Gapskullemuren före rivningen 1964. Foto: 1964. (KyA.)

I norra väggens västra hörn finns ett gjutjärnsinklätt väggskåp (fig. 41) med gjutjärnsdörr med profilerade kanter, lås samt beslag för två hänglås. Dörrens höjd är 97 cm, bredd 86 cm och skåpets djup 90 cm. Skåpet inköptes 1833 (räk.) ”till silfrets förvarande”. Tidigare fanns på dess plats ett 1797 (räk.) förfärdigat träskåp för samma ändamål, vilket bortsåldes när det nya kommit till. Skåpet flyttades till sin nuvarande plats 1951. Sakristian har golv av tegel, inlagt 1953.

År 1633 (räk.) sägs att ”Kellare murades i Sakristian”. Sakristian var 1661 (inv.) ”Tegelhwelfdh”. Taket var spånslaget och tjärat. I sakristian fanns ”Under taket 2 stenger medh 4 jerenringar. I muren 2 rum, medh 2 dörrar [...] Golfwet aff Teegell Lagt. [...] WijnKellare, under Sacrestijan, medh Tegell Hwelfdh, en Luuke medh gånghjerer ofwan”. Vinkällaren utvidgades 1682 (kr. prot.), blev ”artigt hwälfvd worden”, och försedd med hål genom norra muren. Arbetet utfördes strax efter pingst av Ryss Anders Andersson (1643–1695) från Gruddbo på Sollerön. Sakristian hade 1736 (vis. prot.) på västra sidan en spis med järndörr — insatt av Hans Andersson i Noret 1727 — golv av tjocka ”telnar”, och på tre sidor kistbänkar med pallar. År 1741 (kr. prot.) klagas på att kakelugnen i sakristian ryker in och bör förbättras. Elinos Eric Ersson (1721–1793) i Noret får 1756 (räk.) betalt för spiselmuren i sakristian. Skorstenen blåste ned 1783 (kr. prot.). Den återuppfördes av Elinos Eric, vilken också 1784 uppmurade en spis i nordöstra hörnet. Sakristians inre avfärgades 1910 och inredningen målades. Sakristians inre restaurerades 1953 efter förslag av konstnären Jerk Werkmäster.³³

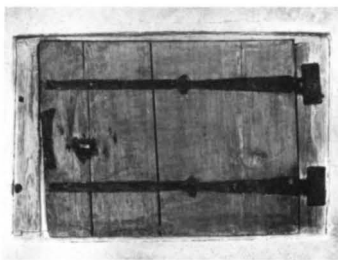

Fig. 44. Väggsåp i sakristians västra vägg, tillkommet i samband med sakristians ombyggnad 1725–1726. Dörren är återanvänd från ett äldre skåp. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fram till 1964 sköt murpartiet mellan sakristian och kyrkorummet in ungefär en murbredd i kyrkorummet (fig. 43), och södra sakristievalvets anfangar vilade mot dess norra sida. Mu-

Fig. 45. Gapskulle-muren under rivning 1964. Foto: 1964. (KyA.)

rens västra del utgjordes av en trappa, som ledde upp till murens krön, vilket bildade en avsats i nivå med den nuvarande läktarens golv. I öster avgränsades muren av långhusets sydöstligaste valvpilaster. Ovanför denna mur, med golvet i höjd med dess krön, öppnade sig fram till 1600-talets mitt en rundbåge, lika bred som sakristians inre, till en sångläktare, en s.k. gapskulle, i sakristians övervåning. Denna kan möjligen ha varit välvd, fast spår av välvning saknas. Sakristians undervåning täcktes sannolikt av ett lågt tegelvalv. Gapskullebågen kan studeras från sakristians vind, där ett hål är gjort och gammal vit puts syns. Mot kyrkorummet återupptogs 1964 ett lägre och smalare parti av bågen mot kyrkorummet, med en stock som överliggare och markerat som en nisch. Enligt visitationsprotokoll 1641–1660 har man "Igenbyggt Hwalfwet ofwanföre OrgeChoren och döör insatt". I en inventarieförteckning 1661 beskrivs gapskullens dåvarande utseende: "Orghe Chor medh upgångh, uthan orghor, öfwer Sacrestijedören. Ther ofwanföre en döör medh gånghjeren, till upgången på Hwalfwet." I inv. 1678–1680 uppges den "uhrgambla Orgelechten i Choret" ha blivit nedriven. Härmed avses tydligen gapskullens skrank (se även nedan under *Läktare*).

Fig. 46. Brudkammaren från nordväst. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Brudkammare och benkammare

I vinkeln mellan tornets norra sida och långhusets västra gavel ligger en tillbyggnad av putsat tegel under pulpettak (fig. 46). Enligt kyrkans krönikebok är denna uppförd 1756 av Elinos Eric Ersson som benkammare, efter beslut 1740 (vis. prot.). Ursprungligen nåddes den endast genom en stickbågig ingång i norr. I det inre inreddes i samband med 1964–1965 års restaurering en brudkammare efter förslag av byggnadsrådet David Dahl³⁴, varvid en dörrförbindelse öppnades mot kyrkorummet i öster. I väster finns själva brudkammaren, i öster en hall med kapphängare samt WC. Brudkammarens norra vägg är vitputsad, de övriga klädda med vitlaserad panel, liksom taket. Hallen har vitputsade väggar samt vitlaserat trätak och dörrar. Golvet är av tegel.

Yttertak

Samtliga yttertak är täckta med koppar, pålagd 1936. Långhusets tak har två fall, det övre spetsigare. Den nuvarande takkonstruktionen härstammar från 1671, då även långhusmurarna höjdes med några tegelskift. Takstolarna ombyggdes genomgripande 1936 — övre fallet förnyades helt — men det nedre fallet är till stora delar ursprungligt.

Från början var taken täckta med tjärat och rödfärgat spån. Uppgifter om tjärning och småreparationer förekommer ofta i

kyrkans äldre räkenskaper. När taket behövde repareras 1821 väcktes vid kyrkostämman förslag om att klä det med koppar, såsom varande hållbarare och obetydligt dyrare. Pastor ansåg förslaget ”vackert; men dristigt”; det bifölls dock, och successiv kopparbetäckning påbörjades 1829. Först 1881 var emellertid hela taket täckt, men de äldre delarna behövde läggas om. Detta arbete var färdigt 1889.

År 1678 (räk.) utbetalas till ”KopparSlagaren widh Falun Mes-ter Magnus Biörck för Korsset och flaggorna på Kyrckians östra gafwel opsatte”, samt arbetslön till målaren som förgyllde dessa prydnader. Biörck får 1679 (räk.) betalt för ”Korssen på Sacristijan och Wapnhuset”. Korset på kyrkans östgavel sägs 1736 (vis. prot.) ha fem förgyllda mässingsglober samt tre flaggor på.

Den nuvarande takkonstruktionens föregångare var ett brant, senmedeltida sadeltak. Takstolens form framgår av lägen för högben och hanbjälke, som kan studeras på västra gavelröstets insida. Uppgifter om tjärning av taket förekommer tidigast 1627 (inv.), liksom 1634, 1638 och 1646. År 1658 (räk.) betalades ”4 karlar som arbetade uthi 12 dagar, att fästa sparrlaget på Kyrkian som af stormwäder lossnat war”. Sommaren 1667 (inv.) sammanhäftades stora delar av takresningen med ”stoora draghspijkar [...] Innan på Hwalffhet der som war sönderkrossat, att hon

Fig. 47. Interiör mot väster. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 48. Interiör mot öster. Foto: Karl-Erik Granath 1976.

syntes willia gifua sigh under starckt wäder”. Det gamla taket beskrivs 1671 (inv.) som ”myckit ostadigt. Hängiande sådan stoor wijdd och högd allena uppå smala och weka sparrar och således drefz af wädret till och ifrån”. På kyrktaket satt 1631 (inv.) ett förgyllt kopparkors.

Interiör

Kyrkorummet bildar en stor, treskeppig pelarhall utan egentlig skillnad mellan kor och långhus. Sidoskeppen är smalare än mittskeppet. Själva långhuset har fyra hela samt längst i väster en halv travé i varje skepp. Att de västligaste valven gjorts halva torde ha samband med västgavelns utvändiga komposition; den senmedeltida byggmästaren önskade behålla den gamla västportalen med ovanförsittande fönster samt balansera detta arrangemang med ett fönster i västgavelns nytilkomna södra del, och dessa skulle annars komma att döljas bakom valvpilastrar. Mittskeppets fyra halvvalv är stjärnvalv — de båda östligaste (fig. 49) är rikare utformade — medan övriga valv är kryssvalv. Valven har halvstensribbor med avfasade kanter, och saknar sköldbågar utom i nordöstra travén mot norr, troligen på grund av att väggen genombrutits för gapskullen. De är alltså samtida med det senmedeltida kyrkobygget. Valven utgår från konsoler och vilar

på åttakantiga putsade tegelpelare. Konsoler och pelare har profilerade kapitäl av puts, sannolikt tillkomna 1755. Enligt undersökningar, utförda av Anders Zorn 1910, saknade pelarna ursprungligen kapitäl och torde ha varit vitslammade. Enligt G. Boëthius (ms. SvK.) har valvstrålarna vid anfangen och i hjässan prytt med dekorativa figurer. Valv med sådana figurer — s.k. gubbvalv — förekommer ofta i Mellansveriges senmedeltida kyrkliga byggnadskonst. Här har dock dessa bortbilats vid okänd tidpunkt. I flera valv finns snedställda, överputsade utsprång. Många valv är förstärkta med järnband. Koret från 1754 täcks av kupolliknande kryssvalv; ett stort över altaret med i putsen markerade ribbor och godronnerad rundel kring ljuskronehålet, vilande på pilastrar på ömse sidor om altaret, samt två nästan trekantiga i sidoskeppen, med två sköldbågar, vilande på konsoler, mot ytterväggarna. Långhusets östligaste pelarpar har ursprungligen varit pilastrar mot den medeltida östväggen och ombyggt när denna revs 1754. Valven är på ovansidan isolerade med mineralull och inte tillgängliga för studium. I sydväggen finns en nisch efter en nu borttagen järnkamin.

Långhuset är helt vitkalkat, med undantag för fragmentariska kalkmålningar i långhusets nordöstligaste valv. Putsning och kalkning torde vara den ursprungliga behandlingen av väggar och valv. Uppgifter om kalkning av interiören förekommer ofta i kyrkans handlingar. I ett brev till domkapitlet 1744 uppges interiören vara ”af gammalt stoft och damb ganska mörk och swart”.

Golv

Kyrkorummets golv är av rödaktig sandsten från Mångsbodarna, inlagt 1965 av bröderna Valle och Nisse Nilsson, Oxberg, samt i bänkkvarteren av trä.

I inventarieförteckningar 1621 och 1631 uppges golvet vara av gråsten i gångarna och i bänkarna ”löse mullen”. Korgolvet var 1661 (inv.) ”steenlagt”, gångarna var ”lagde medh grååsteen, och Tegel”, och i bänkkvarteren låg ”Tijlster”. År 1666 (kr. prot.) beslöts att till hösten låta bränna lera och till följande vår slå ”Teegell stoort och 4 kantigt, att beleggia K. golfwet medh i Choren” och på gångarna. Arbetet utfördes 1667 under ledning av Brygt Olof Matsson, varvid också gravstenarna blev ”iämkaade rätt”. Arbetet med gångarnas tegelbeläggning fortsattes följande år ”medh tegell och iämna hällor”. Pastor omtalar 1678 (inv., räk.) att man ”i dhe Tegelsteenars ställe som odugelige woro Hällar och Släat grååsteen inläggia låtit, Emedan iag intet kundhe förmå allmogen at brenna tegel, eller skaffa någon annan steen för deres fattigdoom skull”. Vid visitation 1736 var golvet innanför altarskranket upphöjt och belagt med tegel. Golvet sägs 1741 (kr. prot.) vara så illa medfaret, ”at man med möda kan gå

Fig. 49. Mittskeppets östligaste stjärnvalv, det medeltida korvalvet. Foto: Kjells Foto AB 1983.

fram, utan at stapla och falla”. Reparationer genomfördes åren 1744, 1745 och 1747 (vis. prot.) varvid koret och mittgången fram till tvärgången belades med släta fyrkantiga hållar och de andra gångarna samt golven i bänkkvarteren med ”Tälnor”. Golvet i det 1754 byggda koret belades ursprungligen med kanthuggna sandstenshållar. Vid restaureringen 1895 lades cementgolv i koret och trögolv i långhuset. Kalksten inlades 1912 i tvärgången mellan korportalen och sakristieingången. I samband med restaureringen 1948 kompletterades denna beläggning med kalksten i koret och gångarna.

KYRKANS BYGGNADSHISTORIA

Medeltiden och 1500-talet

Om den nuvarande stenkyrkan i Mora haft en föregångare av trä är okänt. Vid restaureringen 1964–1965 påträffades ungefär mitt på norra väggen — delvis under nordmuren — ett brandlager, som möjligtvis skulle kunna sättas i samband med en tidigare träkyrka, dock mycket osäkert. Hülphers uppger att den äldsta kristna kultplatsen i Mora varit belägen vid Kråkberg.³⁵ När den norske tronpretendenten Sverre färdades genom Malung 1177 uppgavs trakterna öster därom vara hedniska, men, som bl.a. Lannerbro framhåller, är det inte alls orimligt att tänka sig att kristendomen redan tidigare kommit hit via Siljan och Dalälvens vattensystem.³⁶

Sannolikt vid 1200-talets slut eller omkring 1300 uppfördes en kyrka av gråsten, vars ca 20 m långa norra mur ingår i den nuvarande nordmurens mellersta del. Delar av sydmurens grund påträffades 1964, och enligt G. Boëthius (ms. SvK.) — uppgiften lämnad av byggmästare Anders Romson³⁷ — påträffades 1895 rester av dess västra mur, gående från nordmuren rakt mot andra pelaren från väster.³⁸ Delar av en grundmur mellan nordväggen och pelaren vid predikstolen påträffades också 1964. En murskarv kan också iakttagas högt uppe på nordväggen, öster om valvkonsoolen mitt emot pelaren vid predikstolen och nära gapskullen. Det finns emellertid omständigheter, som tyder på att denna kyrka haft ett lägre och smalare kor i öster. Muren mellan sakristian och kyrkorummet sköt före 1964 in ungefär en murbredd i detta, och sakristians valvanfanger vilade mot dess utsida. Dess västra del bildade en trappa upp till murkrönet, som låg i nivå med gapskullebågens golv. Om sakristian — vilket tidigare antagits — tillkommit samtidigt med att kyrkan gjordes treskeppig vid medeltidens slut hade det inte funnits någon anledning att dra in sakristian under gapskullen ett stycke in i kyrkorummet. Man hade snarare lagt muren i linje med långhusets nordmur och anordnat uppgången till gapskullen inne i muren, som skett i andra kyrkor där gapskulle funnits.³⁹ Man kan i stället tänka sig, att

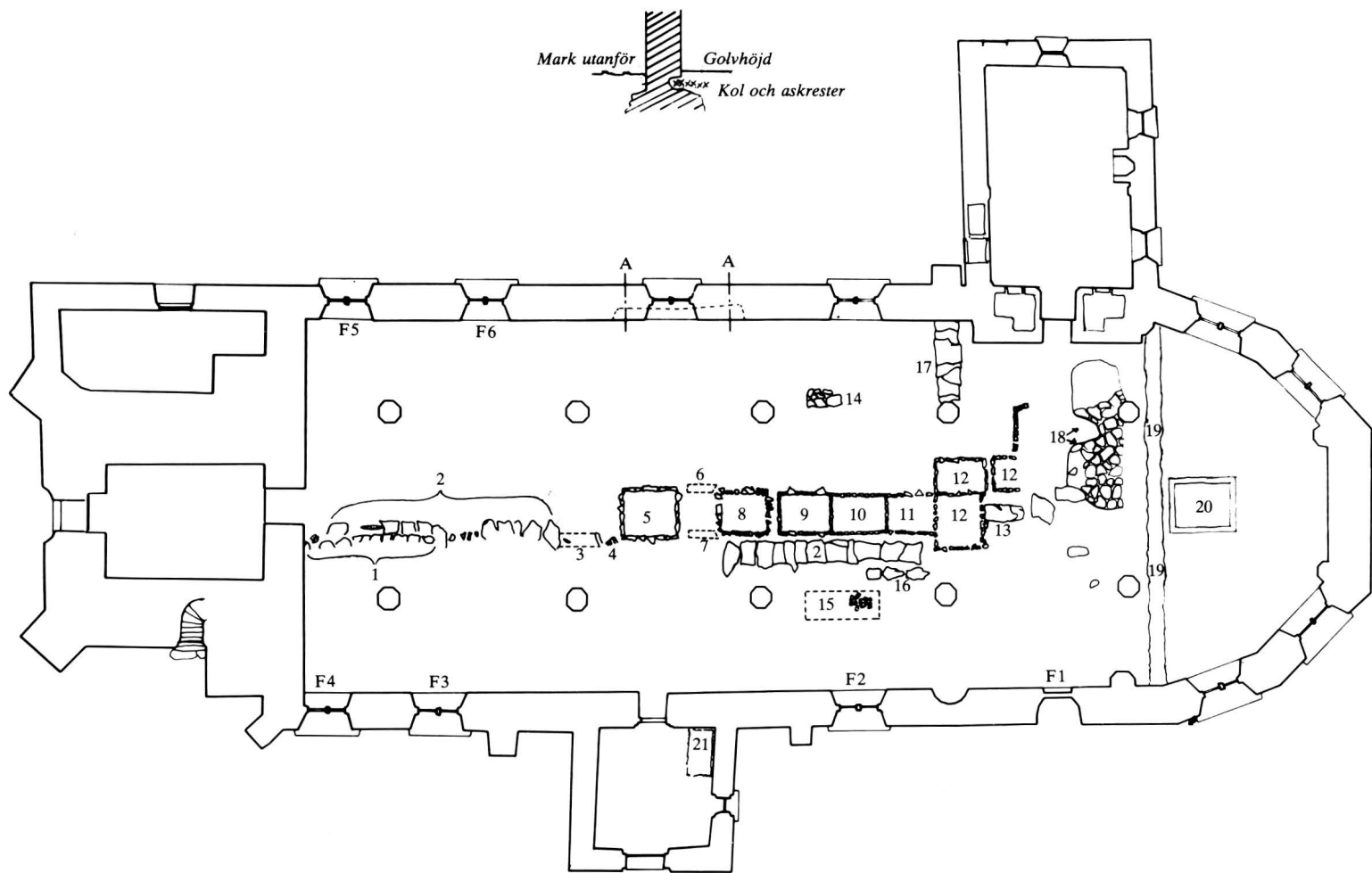

Fig. 50. Grävningssplan över kyrkan, skala 1:300. 1, Stenar, 20 cm högre än stenar vid 2, rester av äldre sydmur; 2, Stenar, rester av äldre sydmur; 3, Murrester av småsten och lera eller lerblandat kalkbruk; 4, Hårda klumpar av tegelsten och murbruk; 5, Grav murad av kraftiga stenar. Överkanten belägen ca 40 cm under nuvarande golvnivå. Inermått 230×190 cm; 6–7, Hårdpackad lera och småsten. Tjocklek ca 40 cm; 8, Grav, överkanten belägen 48 cm under nuvarande golvnivå. Inermått 205×165 cm; 9, Grav, väl murad av hårdbrända tegelstenar med 2 cm breda fogar. Överkanten belägen 46 cm under nuvarande golvnivå. Inermått 228×170 cm; 10, Grav, överkanten ca 60 cm under nuvarande golvnivå; 11, Grav av stora löst lagda stenar; 12, Gravar, löst lagda stenar överst; 13, Stort rödaktigt kalkstensblock, rest av korets sydmur?; 14, Plana stenar, troligen rester av golv, ca 40 cm under nuvarande golvnivå; 15, Tegelstenar, troligen rester av golv, ca 40 cm under nuvarande golvnivå; 16, Tre plana, 17 cm tjocka golvhällar av kalksten med sliten yta ca 40 cm under nuvarande golvnivå; 17, Stenar, troligen rester av triumfbågmuren; 18, Plana stenar, troligen rester av golv, ca 40 cm under nuvarande golvnivå; 19, Rester av den medeltida östmuren, inmätt vid golvläggning 1954; 20, Kyrkoherde Pehr Wollenius' grav, inmätt 1954; 21, Rester av tegelgolv under nuvarande golvnivå. Uppmätning av P. E. Holin 1954 och 1964. (KyA.)

sakristian varit samtida med det smalare koret eller tillbyggt mot detta, samt möjligen också välvt på ett tidigt stadium. För att kunna bevara sakristian i oförändrat skick har den senmedeltida byggmästaren bibehållit det gamla korets nordvägg och gjort om dess västra del till en trappa upp till gapskullen. Det finns även andra tecken som tyder på förekomsten av ett smalare kor. Vid grävningar 1948 och 1964 (fig. 50) påträffades några större stenar på platsen för det förmodade korets sydvägg, och framför den nordöstligaste pelaren en upphöjning, som kan tolkas som fundament till högaltaret. Där under och bredvid fanns ett golv av plana stenar. Muren vid predikstolspelaren skulle i så fall vara den ursprungliga triumfbågmuren. Strävpelaren vid norra muren tyder på att här kan finnas en svag punkt, t.ex. den ovan nämnda murskarvens nedre, inifrån osynliga delar. Att sakristians västmur inte stöter mot denna punkt kan i så fall tyckas förvånande. Man kan heller inte helt utesluta möjligheten av att sakristian är kyrkans äldsta byggnadsdel och har byggts invid en träkyrka.

Denna gråstenskyrka med förmodat smalare kor torde ha uppvisat romanska former, fastän inga dekorativt utformade partier bevarats. Kyrkans läge i en vid denna tid avlägsen, relativt sent kristnad bygd gör dock att dateringen knappast kan sättas tidigare än till 1200-talets slut.

Ungefär ett sekel senare eller omkring 1400 tillbyggdes kyrkan mot väster med mer än sin halva längd, och försågs åtminstone i väster med en rikt ornerad tegelgavel (fig. 52), dekorerad med stigande rundbågsfris och strömskiftsblinderingar, samt sannolikt ännu flera, nu dolda dekorativa element. I gavelns mitt fanns en portal med ett fönster ovanför. Bredvid portalen på södra sidan — möjligen också på norra — fanns en stickbågig nisch. Överst i gavelröstet satt en utåt rundbågig, smal glugg. Långhusets sydportal torde inte ha flyttats västerut; den nuvarande sydportalens ovanliga läge långt österut förklaras av G. Boëthius (ms. SvK.) som ett arv efter den ursprungliga sydportalens läge. Rester efter tillbyggnadens sydmur påträffades 1952 vid västläktarens ombyggnad, samt 1964. Kyrkan hade invändigt platt trätak, vilket utvisas av västra gavelns insida; gavelröstet vilar på en klack i långmurarnas höjd och tunnans sedan av uppåt.

Västgavelns tegelornamentik har i Dalarna sin närmaste motsvarighet i Torsångs kyrka från samma tidpunkt.⁴⁰ Som exempel på portalarrangemang med nischer må nämnas Stora Tuna kyrkas västportal⁴¹ och Stora Kopparbergs kyrkas sakristieportal⁴².

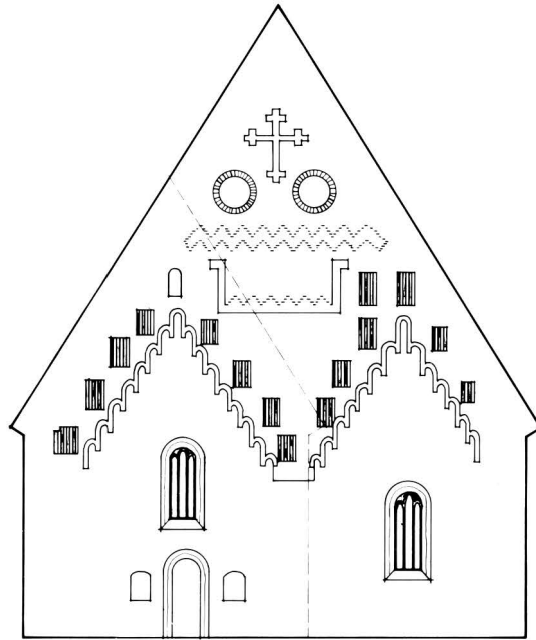
Mot slutet av 1400-talet revs denna kyrka med undantag av de västra och norra murarna samt sakristian, och en stor, rektangulär hallkyrka, från början välvd och treskeppig, uppfördes. Västgaveln med sin rika dekor av blinderingar och sitt säkerligen rikt utformade portalarrangemang behölls, inkomponerades av den uppslagsrike byggmästaren i den nya, bredare västgaveln, och

Fig. 51. Förmodat altarfundament samt rester av det äldsta korets södra mur. Foto: Sam Lawson troligen 1948.

blinderingsdekoren kompletterades till en sammanhållen, väl avvägd enhet (fig. 52). Detta arrangemang nödvändiggjorde, att den västligaste travéns valv gjordes halva. På sakristians vind inreddes en sångläktare, s.k. gapskulle, öppnande sig genom en stor rundbåge mot kyrkorummet. Gapskullar är kända från ett stort antal kyrkor i Dalarna, men återfinns även i Västmanland och Uppland. Vid byggnadsperiodens slut eller strax efteråt tillfogades ett välvt vapenhus med blinderingsprydd tegelgavel framför södra ingången. Med sina ansevliga dimensioner och sin höga takresning med synnerligen rikt ornerade tegelgavlar — den östra gavelns utseende är dock helt okänt — vilka effektfullt kontrasterade mot murarnas mosaik av olikfärgad gråsten, var kyrkan i detta byggnadsskede en fullödig exponent för de rakslutna, tegelornerade gråstenskyrkor, av vilka så många rikt utformade exempel finns i Dalarna, Västmanland och Uppland, men även i Finland. Det är sannolikt att denna stora ombyggnad av kyrkan ägt rum omkring 1480, eller under den tid då Daniel Jönsson Svinhufvud⁴³ var kyrkoherde i Mora. Under dennes tid tillfördes kyrkan ett stort antal dyrbara inventarier, av vilka enstaka ännu finns kvar (se nedan).

Fig. 52. Västgaveln efter ombyggnaden omkring 1480. Rekonstruktion, skala 1:300. M. Bergman och S. Hård af Segerstad 1983.

Sannolikt under 1520-talet försågs valven och troligen också väggarna i kyrkans östligaste travé med kalkmålningar, av vilka fragment ännu finns bevarade (se nedan).

Enligt uppgift i en inskrift på en nu försvunnen klocka (se nedan), samt i kyrkans krönikebok, byggdes tornet 1581, ”I her Olofs Andrea⁴⁴ Kyrkio-Heerdes, och Aaron Olofssons Lähns-mans tijdh”, en datering, som inte motsägs av de grova formerna och det vacklande förbandet. Det måste ändå stilistiskt sett räknas till medeltiden trots sin tillkomst långt efter reformationen. Vid samma tidpunkt nybyggdes i det närmaste grannskapet två kyrkor med senmedeltida formspråk; Ore omkring 1570 och Älvdalen 1586. Vid tornbygget spolierades stora delar av västgavelns utsmyckning, västportal och fönster murades igen och en enkel, stickbågig portal togs upp mellan tornet och långhuset. Det torn som 1578 omtalas som ”förfallet”, och som Consistorium samma år medgav socknemännen att ”förbygga och upprätta”, torde ha varit en senmedeltida takryttare av trä, som vid denna tidpunkt rivits och ersatts av det nuvarande tornet.⁴⁵

1600-talet fram till 1671

Kyrkans grundförhållanden tycks tidigt ha orsakat problem. Väggarna sägs 1621 (inv.) vara ”remnade” och valven ”mäst alla remnade”. Samma uppgifter återkommer i en inventarieförteckning 1631, där dock pelarna sägs vara ”beholdne”. Kyrkan uppges här vara byggd ”af sochnen sielff”. Hülphers uppger, att kyrkan utvidgades 1632 med ett valv i sydvästra hörnet, på bekostnad av Gustaf II Adolf.⁴⁶ Detta är uppenbarligen en missuppfattning,

eftersom detta parti tillhör den senmedeltida byggnadsetappen. Däremot kan det mycket väl hända, att ett valv på grund av sprickbildningen blivit nedrivet och slagits om, och det är också tänkbart att åtminstone strävpelarna i söder tillkommit samtidigt; att södra väggen lutar utåt kan tydligt iakttas. Att reparationer även ägt rum på östra gaveln antyder Hülphers' uppgift att man vid rivningen av östgaveln 1754 påträffat 7 mynt från 1632.⁴⁶ I alla händelser pågick byggnadsarbeten under 1630-talet; 1637 (räk.) utbetalas för "Jern och Spijck till Kyrckiones bygningh", och 1638 till "Jöran Matzon som bygde Hualffuet". Detta är möjligtvis den reparation som Hülphers avser. År 1639 (räk.) utbetalas för "bygningh, smedningh och them som hafwa tiäradt". I ett visitationsprotokoll 1661 beskrivs kyrkans dåvarande utseende: "Sielfwe Kyrckian bygd aff Grååsteen och teegell, först Lijten, sedhan tillökadh på bredd- Lengd- och Högden, medh Thorn på Wästre gafwelen, begriper nu uhti sigh i Lengden 66 alnar, i bredden 32 alnar. Pelare mitt i Kyrkian 2 rader, på hwarthera raaden 4 stycken, för uhtan Hwalfpeelare uht medh Weggarna, giöre tillhoopa 15 Hwalf Chorer alle aff Tegel Hwelfde. Taaket Spåanslagit och tiärat, Footen på taaket rundt om festadt [...] Thoren spåanslagit och tiärat, behöfwer förbettras. Uhtan på, på nordre sijdan, Pelare 3 stycken, på Södre sijdhan 7 stycken Spånslagne behöfwe förbettras. Windskijfwor och Korss på östre gafwelen, halfwe Windskijfwor på den westre." Strävpelarna blev 1662 (kr. prot.) "medh Sochnens kalck och dagzwerchen" reparetrade, och 1666 (inv.) blev "hualffuett innan til bootatt och med stoorä Spijkar ihoophöftatt".

Branden 1671 och återuppbyggnaden

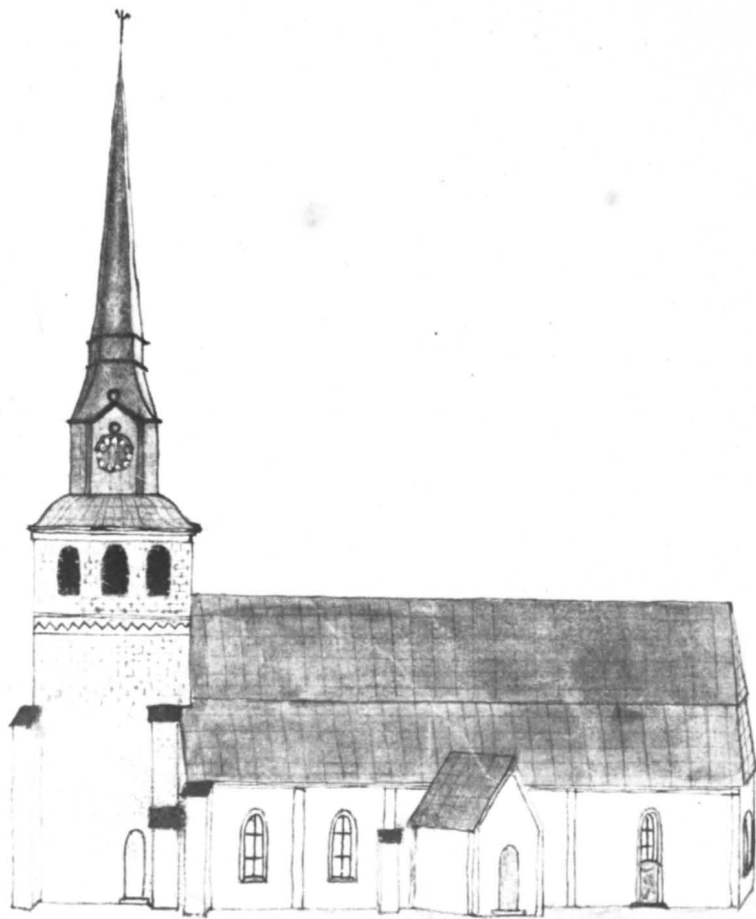
Natten mellan den 3 och 4 maj 1671 drog ett synnerligen kraftigt åskväder fram över morabygden. Man kunde inte dra sig till minnes något liknande, "förmenandes Werldennes enda och then sidstoo Jesu Christi dagh altreedo komma". Ungefär vid midnatt slog blixten ned i kyrktaket på södra sidan invid tornet. Elden spred sig så hastigt, att kaplansdrängen, som rusat upp i tornet för att klämta brandsignal, endast hann slå tre slag på den största klockan "till ett bedröfweligit Valet" innan elden tog överhanden och drängen "sigh medh flychten salvera moste". En stor mängd folk strömmade till från alla håll, men elden hade redan spritt sig. Man kunde inte göra mycket för att hejda den. På en timme var alla tak övertända, liksom halva bogårdsmuren och ett "nytt skiönt tygz-huus" på kyrkogården, varefter "i brand och asko altsamman nedhergiordes". Alla klockor smälte ned. Genom tornet spred sig elden även in i kyrkan, men åstadkom där förhållandevis liten skada. De båda dörrarna i väster, västläktaren samt golv och fönster skadades och gapskullens trävirke och korportalens dörrar förstördes, men man lyckades genom

riklig vattenbegjutning stoppa eldens framfart, och valven höll. Även prästgården och flera andra hus i närheten var hotade men räddades, delvis tack vare en lägligt kommande kraftig hagelskur.

Endast tre dagar före branden hade Andreas Erici Nohr-Moræus tillträtt som kyrkoherde. Han var morakar, bördig från Noret och hade tidigare varit komminister i församlingen; dessutom var hans bror Mats Ersson Nohrman (1638–1698) länsman i socknen. Han var alltså en man som i hög grad ägde socknens förtroende. Nohr-Moræus hade även sedan sin studietid ett gott förhållande till högt uppsatta personer, som rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardie och landshövding Gustaf Duwall i Falun, och ger i allt ett intryck av att ha varit en synnerligen dugande och handlingskraftig man, väl skickad att snabbt ge sig i kast med återuppbyggnaden. I kyrkans inventariebok samt i kyrkorådets protokoll skildrar han utförligt eldsvådan och återuppbyggnadsarbetet.

Redan den 25 maj — 21 dagar efter branden — utfärdade förmyndareregeringen ett kungligt brev med innehåll att Mora församling under tre förlöpande år skulle till reparationskostnadernas bestridande erhålla all kronan tillkommande säd i kyrkohärbärg, kronotiondet. Denna förmån hade Nohr-Moræus lyckats utverka genom sina kontakter. Samtidigt hade man inte försuttit någon tid med att påbörja återuppbyggnaden; det gällde främst att få kyrkan under tak för att skydda valven. Det beslöts att varje person äldre än 12 år i socknen skulle till bygget ge "it bräde och en spin". Samtidigt skickades "en beskedelig man" till Orsa för att "bese thes kyrckias taakslag". En erfaren byggmästare måste tillkallas, varför pastor uppsatte en skrivelse, och "Finnes Lars uppå Kråkberg" avreste med denna till Falun. Skulle han inte där hitta någon byggmästare fick han söka vidare, "alt medh it omak". Material hade nu kommit fram, men 40 spiror per taklag visade sig inte räcka, varför ytterligare 40 beställdes fram. I slutet av maj anlände byggmästaren Olof Nilsson och hans dräng Johan Nilsson från Kopparberget, och den 30 maj gjordes "accord" med honom att han skulle bygga långhus-, sakristie- och vapenhustak med vindskidor, spånslagningen dock undantagen.

Arbetena påbörjades den 29 maj. Man undersökte kyrkan och fann att alla pelarna var "beholdne", utom en på norra sidan. Den 10 juni sändes en karl från varje tingslag till kyrkan för att röja bråte från valven och hjälpa Brygt Olof Matsson att flytta stegen på taket. Den nya takkonstruktionen skulle uppföras i två fall, "för 1) större warachtighet skull 2) större Guds Huus prydnadh". Dessutom skulle långhusmurarna höjas två alnar. Ytterligare fem syllar per tingslag skulle framskaffas, liksom 30 tunnor kalk och 1600 tegelstenar per tingslag. 16 timmerkarlar antogs till en början — dessa skulle få 5 daler om dagen och hålla kost själva — och så många murmästare som fanns att uppbringa

Mora kyrka.

Fig. 53. Kyrkan från söder. Teckning av O.S. von Unge omkring 1845. (Kungl. Biblioteket.) Foto: Kungl. Biblioteket.

skulle utan ursäkt tillsättas av fjärdingsmännen, samt få goda drängar. Två murmästare och en dräng per tingslag behövdes; dessutom skulle varje tingslag ställa till förfogande en smed för att räta ut spik.

Arbetet fortskred till en början planenligt, men den 30 juni, som var den första stora böndagen, blåste de resta sparrarna omkull mitt under pågående gudstjänst. Denna olycka berodde delvis på "våra synder", men också på slarv från byggmästarens sida, då han låtit resa sparrarna fortare än han hunnit fästa dem. För detta fick han också avdrag på lönen. Ingen större skada hade emellertid skett. Den 29 juni hade ansenlig penninghjälp kommit från Stockholm, och fjärdingsmännen sändes upp på valven för att se vad som felade samt "gilda" bräder och förkasta de

Fig. 54. Kyrkan med omgivningar från sydväst. Blyertsteckning av Carl Stål 1844. (Privat ägo.) Foto: Nordiska museet.

”ogilda”. Vidare skulle spån tillredas och torkas för att kunna läggas till hösten. Man undrade om man skulle lägga näver under spånen, varför detta skulle kontrolleras med Leksand och andra socknar.

Den 1 oktober 1671 kunde pastor gratulera sig till arbetets framgång, och berömde församlingsbornas stora flit. Vindskidorna skulle nu målas ”medh åtskillig färga” av en målare från Kopparberget. Den 6 oktober besiktigades taket och befanns riktigt.

Efter påsk 1672 var det dags att återuppta arbetena efter vintern. Brygt Olof skulle tjära taket, kyrkan skulle vitlimmas utvändigt, bogårdsmuren repareras och vindskidor uppsättas. Kalk lovades från Rättvik, och ett par socknemän for till Rättvik och Leksand för att tacka för all hjälp.

Mellan den 7 juni 1672 och 1 januari 1677 saknas kyrkorådsprotokoll, och återuppbyggnadsarbetena kan därför inte följas i detalj. Arbetena fortsatte dock successivt. Tornspiran uppfördes 1673 — som Nohr-Moræus genom Magnus Gabriel De la Gardies förmedling lyckats få Karl XI att skänka — av tornresaren Anders Olofsson efter ritning av Jean de la Vallée. Spiran stod färdig på förhösten 1674. Samma år (räk.) hade mästern Johan Israelsson från Västerås ”bebundet hwalfwet med många och åthskillige swåra Jernband, och hwijtlijmat”. Enligt ett visitationsprotokoll från 1683 pågick byggnadsarbetena successivt fram till 1677.

1700-talet

Under 1700-talets första decennier ägde mest småreparationer rum. 1725–1726 utvidgades dock sakristian mot norr till sin dubbla storlek. Grundförhållandena var emellertid problematiska; vid visitation 1736 uppges det sydöstligaste valvet vara rämnat, och östgavelns tillstånd är inte heller tillfredsställande. Det sägs vidare, att man redan 1729 ansökt hos konsistoriet och landshövdingeämbetet om att få bygga ett nytt kor, vilket också beviljats, men att man på grund av penningbrist fått avstå från detta och i stället byggt en läktare. I ett brev till konsistoriet 1751 omtalar pastor att en hotande spricka uppstått i östgaveln ”ända up genom muren in til takfoten”, och därför ansöker man om stiftskollekt. Denna beviljades, och grunden till det nuvarande femsidiga koret kunde läggas 1753. I samband med korbygget lagades alla valv och vitkalkades, samtidigt som stora delar av den fasta inredningen förnyades och ombyggdes. Det nya koret invigdes första advent 1754. Byggmästare och sannolikt även arkitekt var Peter Schultzberg⁴⁷ från Västerås, med Elinos Eric

Fig. 55. Kyrkan med omgivningar från sydväst omkring 1870.

Fig. 56. Interiör mot öster omkring 1890. (KyA.)

Ersson (1721–1793) från Noret som "Wärkgesäll" och i praktiken arbetsledare. Elinos Eric byggde 1756 en benkammare i hörnet mellan västgaveln och tornets norra sida. Ett urverk insattes 1764 i tornets lanternin.

1800-talet fram till 1895

Åskan slog ånyo ner i kyrkans tak 1820. Elden kunde släckas utan större svårigheter, men flera fönster gick sönder och delar av inredningen skadades. Från 1829 och framåt bekläddes kyrkans tak successivt med kopparplåt. En mer omfattande reparation påbörjades 1837 med utvändigt vitkalkning, utförd av Jugås Anders Ersson (1808–1854) i Kråkberg. En invändig putsning och kalkning ägde rum och nya fönsterbågar insattes 1838; sannolikt fick fönstren vid detta tillfälle den stickbågiga form, som de behöll till 1895. Den fasta inredningen ommålades 1839 och 1840 av Anders Reinhold Richman⁴⁸ i Falun.

Nästa större reparation genomfördes 1872–1873 efter förslag av byggmästaren Björk Anders Jonsson (1815–1891) från Vikarbyn i Rättvik. Då tillkom den nuvarande spritputsen med släta omfattningar och lisener. Arbetet utfördes av Stickopers Anders Matsson (1830–1917) i Färnäs. I förslaget ingick också en sockel av sandstenshällar runt kyrkan samt ny tegelbeklädning på tornets

Fig. 57. Interiör mot väster. Foto: Carl Curman 1889. (ATA.)

övre delar, ”hvilket skulle medföra icke allenast en nu saknad prydlighet, utan och en kanske 200-årig varaktighet” (kr. prot.). Inget av detta genomfördes, endast utbyte av vissa tegelpartier på tornets norra sida. År 1874 beslöts att mura en sockellist av cement runt kyrkan. Sin första värmeanläggning fick kyrkan 1879, i form av två järnkaminer, s.k. Gurneyska ugnar, från Bolinders verkstäder.

1895 års restaurering

Behovet av en genomgripande restaurering gjorde sig allt mer gällande, och 1884 utarbetades ett förslag av Björk Anders Jansson. Man ansåg dock att frågan borde utredas ytterligare, och förslaget insändes därför tillsammans med församlingens önskemål till ÖIÄ, där ett nytt förslag upprättades 1887 av arkitekten Carl Möller⁴⁹. Emellertid anfördes besvär över uttaxeringen för

Fig. 58. Interiör mot öster efter 1895 års restaurering. Foto: Berta Hallgren. (Mora bygdarkiv.)

kyrkoreparationen, vilket fördröjde arbetena. En byggnadskommitté tillsattes 1888, bestående av en man från varje by. Samma år enades kyrkorådet och byggnadskommittén om ett reviderat förslag, det s.k. bemedlingsförslaget. Oenighet förelåg emellertid fortfarande om hur restaureringen skulle genomföras. En del ansåg att man borde behålla läktarna för att få så många platser som möjligt, och att läktarbröstningarnas målningar borde tillvaratas. Beslutet dröjde. Vid röstning i kyrkostämman 1891 mellan Möllers förslag och bemedlingsförslaget avslogs det förra, och det senare avslogs också i andra voteringen. Hösten 1892 upprättades två nya kostnadsförslag av Anders Romson, i huvudsak följande Möllers förslag, ett fullständigt och ett partiellt. Kyrkorådet ansåg dock att man helst borde genomföra det fullständiga förslaget, så detta antogs. Efter vissa förändringar och tillägg fastställdes ritningarna den 28 maj 1894. Ingen huvudentreprenör antogs, utan skilda anbud infordrades på olika delar; Anders Romson hade dock överinseende över samtliga reparationsarbeten. Restaureringen genomfördes 1895. Härvid omändrades fönstren till spetsbågig form — några fönster flyttades också för

Fig. 59. Interiör mot väster efter 1895 års restaurering. Foto: Fredrik Falkenberg. (ATA.)

symmetriens skull — valven kalkades och försågs med enkel målningssdekor, och nya golv lades, i koret av cement och i långhuset av trä. Alla läktare revs, och en ny västläktare samt en barriär på gapskullemuren uppfördes. Likaså revs den gamla bänkinredningen, och en ny insattes. Predikstolen flyttades österut till nästa pelare och sänktes. Nytt altarskrank insattes, och kaminerna flyttades. Tak och väggar i tornets bottenvåning brädfodrades. Interiörens utseende efter restaureringen framgår av fig. 58–59.

Restaureringar under 1900-talet

En ny värmeanläggning med varmluft installerades 1904 enligt förslag av civilingenjör Wilhelm Dahlgren i Stockholm. För detta ändamål byggdes en ny källare under sakristian, och varmluftskanalerna drogs genom gapskullemuren. Kaminerna hade nämligen sotat ned interiören kraftigt, och redan 1905 beslöts att interiören helt skulle ommålas. Verkställandet av beslutet dröjde dock, och 1910 framlade arkitekten Fredrik Falkenberg förslag till flera restaureringsåtgärder: restaurering av vapenhuset, avknackning av pelarna och framtagning av eventuella medeltida målningar, nya vindfång, målning av bänkar, eventuell återuppsättning av läktarmålningarna m.m. Man beslöt dock att skjuta dessa åtgärder på framtiden, men interiörens vitkalkning genomfördes 1912 (fig. 60), och i samband härmed installerades elektrisk belysning i vissa delar av kyrkan. Tre vindfång utfördes efter Falkenbergs förslag 1921.

Mer genomgripande åtgärder var emellertid önskvärda. Ett program upprättades 1925 av arkitekten Ragnar Hjorth⁵⁰ för en

Fig. 60. Interiör mot öster efter 1912 års restaurering. Foto: Berta Hallgren. (Mora bygdarkiv.)

fullständig inre restaurering. Som en omedelbar följd av detta blev en 1895 uppsatt brädvägg under läktaren borttagen, men några andra åtgärder vidtogs icke. Restaureringsplanerna återupptogs först 1934, då Hjorth emellertid förklarade sig vara förhindrad att delta i restaureringsarbetet. Ett nytt program, baserat på det föregående, presenterades av Erik Lundberg i november 1934. Många bristfälligheter fanns, som snabbt borde åtgärdas. Särskilt akut var värmesystemets dåliga tillstånd. En olycka inträffade 1935 mitt under pågående högmässa med biskopsvisitation, varvid flera personer kolosförgiftades och måste föras till sjukhus. En omfattande reparation av takkonstruktion och tornspira ägde rum 1936 efter förslag av plåtslagarmästare Mauritz Andersson, Stockholm, varvid kopparbeklädnaden förnyades. Interiören rengjordes 1937 och vissa småreparationer utfördes, men mer genomgripande förändringar vidtogs ej.

Ett nytt restaureringsprogram utarbetades av Jerk Werkmäster i samarbete med Gerda Boëthius 1943, innefattande bl.a. framtagning av gamla färger på den fasta inredningen och återinförande av slutna bänkinredning. Ett fullständigt restaureringsförslag

med beaktande av dessa önskemål, samt i övrigt i överensstämmelse med Hjorths program från 1925, upprättades 1945 av arkitekten Bernhard Schill⁵¹, Djursholm, och antogs. Entreprenör blev Byggnadsfirman Anders Diös. Arbetena påbörjades 1945 med installation av ny elektrisk värme och belysning, och skulle fortsättas hösten 1946. Den 29 november detta år avslög emellertid Kungl. Maj:t ansökan om byggnadslov på grund av överträdelse av bestämmelserna om tillståndsvång för byggnadsarbete, och Kungl. Arbetsmarknadsstyrelsen förbjöd genom polisen arbetenas igångsättande. Först i maj 1948 kunde arbetena återupptas. Kyrkan återinvigdes första söndagen i advent samma år.

Restaureringen innebar kalkning av väggar och valv — programmet hade innefattat avknackning av senare puts och framtagning av eventuella kalkmålningar, men detta blev inte genomfört — nya glasfönster i koret samt nytt golv av kalksten i koret, mittgången och tvärgångarna. Vidare återinfördes sluten bänkinredning, varvid de gamla bänkkvarterens läge delvis rekonstruerades, och ett nytt altarskrank gjordes. Äldre färger framtogs på altaruppsats och predikstol och konserverades av Jerk Werkmäster, som även färgsatte bänkinredningen.

Programmet genomfördes dock inte i sin helhet. Vissa arbeten ägde rum i etapper under 1950-talet; 1951 upptogs en yttre in-

Fig. 61. Interiör mot öster efter 1948 års restaurering. Foto: Ernst Karlsson 1953. (Mora bygdearkiv.)

Fig. 62. Interiör mot väster efter 1948 års restaurering. (KyA.)

gång till sakristian och en WC anordnades därinvid; 1953 ombyggdes och utvidgades orgelläktaren, varvid äldre läktarmålningar återuppsattes. Samma år restaurerades sakristian efter Jerk Werkmästers förslag. Under hela 1950-talet oroades man dock av sprickbildningar i valven, och behovet av en grundlig restaurering med byggnadsteknisk genomgång kvarstod.

Ett nytt restaureringsförslag av byggnadsrådet David Dahl antogs 1961 i princip, och fastställdes efter smärre ändringar 1963. Byggnadsarbetena påbörjades i februari 1964 med Byggnadsfirman Anders Diös som entreprenör, och återinvigningen kunde ske den 3 oktober 1965. De företagna åtgärderna blev omfattande. I tornet revs alla bjälklag ut till tornkammarens golvnivå, den medeltida västgavelns synliga delar restaurerades och en läktare byggdes i väster för att underlätta studium av denna. Samtliga golv revs upp utom i sakristian, och gamla grundmurar och gravar undersöktes och uppmättes, varefter betongvalv göts över gravarna. Nytt golv av sandsten lades överallt utom i bänkvarteren, där det gamla trägolvet återinlades efter komplettering och isolering. En brudkammare inrättades i den f.d. bänkvarteren, varvid en dörrförbindelse till kyrkorummet togs upp. Väggar och valv omputsades; det visade sig härvid att den mesta putsen i valven samt även på väggarna satt lös och måste knackas

ned helt. Dessutom var sprickbildningarna i valven betydligt värre än väntat, vilket medförde extra omfattande förstärkningsarbeten. I den medeltida kortravéns tre valv framtogs och konserverades fragmentariska kalkmålningar, vilka sedan åter överkalkades utom i det nordöstligaste valvet. Även pelarna försågs med helt ny puts, kapitälerna behölls dock. Den gamla muren mellan kyrkorummet och sakristian med uppgång till gapskullen revs, delar av gapskullebågen framtogs och en ny läktare uppfördes här. I väster uppfördes en helt ny, mindre orgelläktare, och i båda läktarnas bröstningar insattes ett antal av de gamla läktarmålningarna. Bänkinredningen ommålades delvis. Ovanpå valven isolerades med mineralull.

KALKMÅLNINGAR

I långhusets östligaste travé — den senmedeltida kortravén — finns i de tre valven fragmentariska kalkmålningar bevarade, av vilka dock endast de i det nordöstra valvet (fig. 63–64) är synliga. Provavknackningar utfördes 1958 av konservator Sven Dalén, som därvid inte ansåg, att målningarna var i sådant skick att de borde tas fram. Vid restaureringen 1964–1965 fanns ett starkt önskemål hos församlingen att målningarna skulle blottas, medan Raä rekommenderade deras överkalkande. Kompromisslösningen blev — som tidigare sagts — att målningarna i det nordöstra valvet togs fram helt, medan de båda andra valvens målningar undersöktes, konserverades och överkalkades sedan åter. Arbetet utfördes av konservator Evald Håkansson från Bengtsarvet på Sollerön, som även i akvarell avbildat samtliga målningar.⁵² Målningarna undersöktes av Henrik Cornell och Sigurd Wallin, vilka i en skrivelse 1965 daterar dem till 1520-talet och anser dem ha samhörighet med målningarna i Stora Skedvi från samma tid. Till denna uppfattning ansluter sig också Mereth Lindgren och nämner även kyrkor i Uppland — t.ex. Edebo och Valö — samt Arbrå i Hälsingland som tänkbara paralleller.⁵³ Målningarnas synnerligen fragmentariska tillstånd lägger emellertid svåra hinder i vägen för varje tolkningsförsök.

Beskrivning över målningarna

Siffrorna nedan syftar på dem i vidstående schema. Mittvalvet: — 1–6, Änglar. — 7, Kors(?). — 8, Stående helgon. — 9, Otydlig figurscen med byggnad t.h. — 10, Otydlig scen. — 11, Växtranka. — 12–13, Stående helgon. — 14, Figurscen med byggnader i bakgrunden. — 15, Stående helgon (kyrkofader?) med språkband. — 16, Växtranka. — 17, Stående helgon. — 18, Helgon(?). — 19, Scen med i mitten stående helgon med lågkullig hatt. — 20, Helgon med språkband. — 21, Växtranka. — 22, Utplånat. — 23–24, Figurscener med flera inblandade. — 25,

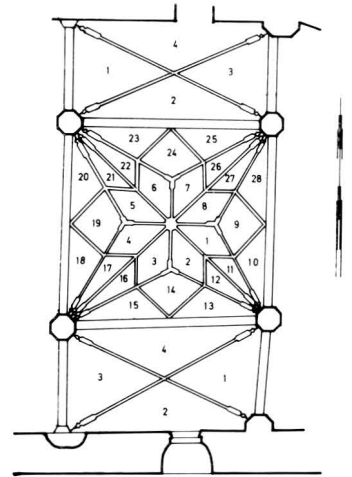

Fig. 63. Schema över kalkmålningarna. M. Bergman och S. Hård af Segerstad 1983.

Fig. 64. Kalkmålningar i norra sidoskeppets östligaste medeltida valv, sannolikt tillkomna under 1520-talet. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Helgon med djur vid sina fötter (S:t Hieronymus?). — 26, Växt-ranka. — 27, Stående helgon. — 28, Figurscen(?). Södra valvet: 1, Figurscen med vapen(?), eldar(?) och språkband, där ovanför gestalt med gloria och mandorla som bakgrund (Kristus?), tit-tande ned från ett moln. — 2, Nästan helt utplånad figurscen. — 3, I mitten tre kvinnliga helgon med språkband över, t.h. äng-el(?), t.v. två mindre gestalter (donatorer?), överst gestalt med gloria och mandorla som bakgrund (Kristus?). — 4, I mitten manligt helgon med huvudbonad (kyrkofader?), t.h. nästan helt utplånat, t.v. stående helgon. Norra valvet: 1, Figurscen med träd i bakgrunden. — 2, Figurscen med flera personer, mittpar-tiet till största delen utplånat. — 3, Figurscen med ett flertal stå-

ende personer, träd runt omkring, röd bakgrund upptill, i svicklarna nertill änglar(?). — 4, Figurscen med ett flertal personer med höjda lansar(?), i mitten två förnäma(?) personer, den ena med röd, den andra med grön bakgrund.

I valvribborna finns geometriska mönster, och i bågar samt vissa svicklar blomrankor samt geometriska mönster. Målningarna är mycket urblekta, rött och grönt dominerar dock. Figurerna har dräkter, som klart inspirerats av den begynnande renässansen.

Anders Zorn företog 1910 provavknackningar efter målningar på norra väggen och i vapenhuset. Enligt G. Boëthius (ms. SvK.) påträffade han på norra väggen — okänt dock var — draperimålningar och schablonmålning i brunrött, samt i vapenhuset inristade bokstäver och årtal. Några vidare undersökningar företogs dock inte.

År 1895 utfördes enkel dekor av kvadermålning på pelare, sköld- och gördelbågar, valvribbor samt runt fönsteromfattningarna, efter förslag av firma Cederholm & Hydén. Den överkalrades 1912.

INREDNING OCH INVENTARIER

Altaranordning

Högaltare av trä med tresidig front och spegelfyllningar; sex på framsidan, en på var och en av de övriga. Spegelarna är blågrön-målade med profilerade och förgyllda lister, ramverket blått. Altarskivan har profilerad kant, omålad. Altarbordets höjd är 100 cm, längd 360 cm, bredd 107 cm. Det är tillverkat 1895. Tre trappsteg av trä leder upp till altarbordet.

Högaltaret var 1661 (inv.) ”aff Teegel muradt”. Det hade flyttats intill östgaveln under ”Pastore Adolpho” (Terserus)⁵⁴ tid, sannolikt 1659, och då blivit ”beprydt medh Snickarewerkie”. I samband med korbygget 1754–1755 revs detta altare, och i januari 1756 stod ett nytt färdigt. Det var av trä och grönmarmorat, och skulle bli ”med någon anständig Ceremoni, helgad Herranom”.

I ett odaterat inventarium från omkring 1600 nämns ”H. Kors-Altaret”; av G. Boëthius (ms. SvK.) tolkat som lekmannaaltaret nedanför triumfkrucifixet.

Altaruppsats (fig. 65) av skulpterat, målat och förgyllt trä, med i mitten en oljemålning på väv, framställande korsfästelsen; i mitten Kristus på korset, t.v. Johannes i grön klädnad och röd mantel samt Maria i skär klädnad och blå mantel, t.h. Maria Magdalena i gul klädnad och gråblå mantel. Brunaktig mark. I bakgrunden syns Jerusalem och t.h. ett brunt berg med torra träd. Molnig himmel, skär karnation.

Profilerad och förgylld träram med svagt välvd överdel samt

Fig. 65. Altarupsats från 1755. Oljemålning av okänd mästare, framställande korsfästelsen. Ramverket är tillverkat av Olof Gerdman och förgyllt av Aron Emporagrius. Foto: Kjells Foto AB 1983.

broskornament i hörnen och mitt på nederkanten. Härunder en predella med en skulpterad och förgylld framställning av nattvarden (fig. 66). På bordet, kring vilket Kristus och lärjungarna sitter, en blå duk med förgylld frans samt en förgylld bägare; i bakgrunden finns två förgyllda kannelrade pilastrar och ett draperi i mörkare blått. Profilerad och förgylld ram med bredare

Fig. 66. Nattvarden, förgylld relief i altaruppsatsens predella, utförd av Olof Gerdman 1755. Foto: Kjells Foto AB 1983.

sidor, så att bredden blir densamma som altartavlans; i dessa stående fyllningar med växtornament.

Det omgivande ramverket består av överst ett rundbågigt krön med slät botten och profilerad kornisch med avsatser vid ändarna, på vilka gråmålade putti med förgyllda vingar sitter. Den vänstra håller ett förgyllt språkband med inskriften: "Si, Guds lamm, som borttager werldens synder. Joh. 1:29"; den högra har hållit en nu försvunnen palmkvist. På krönet ovanför altartavlans är fastsatt en skulpterad och gråmålad molnformation, i vars mitt sitter en förgylld triangel med Jahve-namnet, omgiven av strålar, vilka i knippen sticker ut genom molntäcket. På strålarna sitter också fyra förgyllda änglahuvuden med vingar.

Krönet uppbärs av två sidostycken, vars ytterkanter upptill är utformade som pilastrar med förgyllda konsoler överst; två fram till och två vid sidorna. Från var och en av framsidans konsolers insida hänger en förgylld blomsterguirland, vilken sneddar över pilastrarna och försvinner runt kanten till altaruppsatsens baksida. Nedtill är sidostyckenas ytterkanter utsvängda, snedställda och nedtill avslutade som voluter med förgyllda växtornament på sidorna. Sidostyckenas inre parti närmast altartavlans har dekor av plattskuret snedställt rutnät i guld på blågrön marmorerad botten, med blad i skärningspunkterna och en rund förgylld prick mitt i varje ruta.

Altaruppsatsen flankeras av två gråmålade skulpturer, t.v. Tron med förgyllt kors och bägare, t.h. Hoppet med förgyllt ankare och brinnande hjärta. Sockeln är profilerad och vilar på ett postament med spegelfyllningar i sidorna. Marmoreringen är blågrön i olika nyanser.

Altaruppsatsen är tillverkad 1755 av bildhuggaren Olof Gerdman.⁵⁵ Förgyllningen är utförd av "Contoireskrifwaren" Aron Emporagrius. Själva altarmålningens mästare är dock okänd,

Fig. 67. Knäfallspall, en av två, klädd med blommönstrat ylletyg. 1700-talet. Foto: Kjells Foto AB 1983.

men torde ha varit verksam i Stockholm, eftersom man i oktober 1755 (räk.) utbetalar forlön för "Schilleriet" till altaruppsatsen från Stockholm till Mora. År 1840 (räk.) omförgylldes och omålades altaruppsatsen av A. R. Richman. Den konserverades 1948 av Jerk Werkmäster, varvid ursprunglig färg framtofs. Själva altartavlan konserverades 1965 av konservator Maud Bennel, Bromma.

Före 1754 års korbygge pryddes altaret av ett medeltida altarskåp. Det var troligen anskaffat under Daniel Jönsson Svinhufvuds tid; i inventarieförteckningen 1661 omtalas det Svinhufvudska vapnet "på altaret". I inv. 1621 och 1631 uppges altarskåpet vara "temligh". År 1661 (inv.) beskrivs det: "Altare, aff Taffla medh 2 Luukor förgylt, 4 beläten i Hwardeera Luukan, 3 beläten mitt uthi, Crucifix och 2 Englar." Corpus framställde alltså uppenbarligen korsfästelsen. Altarskåpet uppges 1736 (vis. prot.) vara "gammal liten af trä".

Altarskrank av trä med spegelfyllningar, femsidigt, blågrönmålat i olika nyanser, förgyllt listverk. Överliggare och knäfall klätt med grått ylle. Höjd 87 cm, knäfallshöjd ca 25 cm. Tillverkat 1948 efter förslag av arkitekten Bernhard Schill, med 1754 års altarskrank som förebild. Vid visitation 1736 omtalas "trädisken". År 1745 (räk.) utbetalades till klockaren Hans Ersson och Thoms Lars Larsson för arbetet på altardisken och till Hans Odrucken för smidet, inalles 24 dagsverken. I samband med korbygget 1754 utbetalades till Hans Ersson för ombyggnad av altardisken. Ett helt nytt altarskrank tillverkades 1895, prytt med smala, trifoliekrönta speglar. Det borttogs 1948.

Altarbord av omålad furu med spegelfyllningar. Höjd 96 cm, längd 155 cm, bredd 61 cm. Anskaffat 1936. I sakristian.

Knäfallspallar av trä, två stycken (fig. 67); blågråmålad och klädda med gammalt vävt ylletyg med blommönster i rött, vitt, gult, grönt och blått på brun botten. Allmogearbete från 1700-talet. Höjd 30 cm, längd 50 cm, bredd 18 cm. I Våmhusbyggningen.

Knäfallspall av trä, blåmålad, klädd med grått ylletyg. Höjd 26 cm, längd 37 cm, bredd 28 cm. Från 1800-talets slut.

Korskrank

Enligt en inventarieförteckning 1621 fanns vid denna tid inget korskrank. Biskop Johannes Rudbeckius⁵⁶ påbjöd emellertid sådana,⁵⁷ och därför uppfördes ett skrank 1639 (inv.) av samme snickare som gjort bänkinredningen och den lilla predikstolen (se nedan). Det målades 1643 (räk.), och beskrivs 1661 (inv.): "Sielfwe Choren af trää, på tree sijdor medh snickarearbete, item Fernijsath och måladh, Träägallerij ofwan uppå, der uppå på södre sijdan Kyrkoherdarnes namn uptecknade ähro. Dörrar, en på hwardera Sijdhan, den södra och Nordra, den västra och stora

medh tuu luukor emoot Store gången”. Detta korskrank omslöt tydligen mittskeppets östligaste travé, eftersom gapskullen 1661 (inv.) sägs ligga i ”den yttre deelen uthom choren”. Korskranket fanns kvar till 1725 (räk.), då det utbetalades ”Til Skranckets nedertagande med annat murarbete i Choret”.

Medeltida träskulpturer

Kristus som smärtoman (fig. 68), av snidad björk(?), stående frontalt på en sockel, iförd kort ländkläde med grunda veck samt törnekrona. Figuren svårt skadad; näsan, båda armarna och vänstra foten avslagna. På framsidan på armarnas plats finns in-tappningshål för uppsträckta armar, vilket kan tyda på att skulpturen i ett senare skede gjorts om till triumfkrucifix. Obetydliga fragment av polykromi: på ländklädet rött, på skägget brunt, gråaktig karnation. Höjd 121 cm. Svenskt arbete från 1400-talets senare del.⁵⁸ I sakristian.

Fig. 68. Kristus som smärtornas man. Träskulptur, svenskt arbete från 1400-talets senare del. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 69. Helig konung (S:t Olof?). Träskulptur, svenskt arbete från 1400-talets sista fjärdedel. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 70. Skulpturfragment, två änglar och en gloria, kallat "stulpekullon". Svenskt arbete, 1400-talets senare del. (SHM.) Foto: ATA.

Helig konung (S:t Olof?) (fig. 69), av snidad ek. Konungen sitter frontalt i en stol med framsträckta armar. Han bär krona, vertikalt veckad underdräkt och bälte med snidade beslag, samt en mantel, som ligger slätt över axlarna och faller ned i grunda veck. Ansiktet skadat, stolen skadad, händerna saknas. Framtill på sockeln en upphöjd vapensköld; själva vapenbilden torde ha varit målad på krederingen och är således helt utplånad. Polykromin är nästan helt försvunnen; i mantelvecken spår av guld, på fodret av blått, på skägget av rödbrunt, spår av skär karnation. Urholkad baksida. Höjd 136 cm. Svenskt arbete från 1400-talets senare del, nära besläktad med en S:t Olofs-bild i Rättviks kyrka.⁵⁹ Vapenskölden kan tyda på, att den anskaffats under kyrkoherde Daniel Jönsson Svinhufvuds tid, och dateringen skulle i så fall kunna preciseras till 1400-talets sista fjärdedel. Placerad i den f.d. kaminnischen i södra långhusväggen, på en piedestal av sandsten, tillverkad 1965.

Skulpturfragment av snidad ek (fig. 70), bestående av en korsgloria och två änglar. Änglarna står bakom korsglorian, den vänstra håller i dess överkant med båda händerna, den högra har händerna knäppta som i bön. Dräkterna är kantade av en bård runt den spetsiga halslinningen. Näsor avslagna, korsglorians nedre del saknas, i dess mitt två hål samt en spricka. På änglarnas ryggar intappningshål för vingar. Fragment av polykromi: guld, rött, grönt, brungult, skär karnation. Höjd 26 cm, bredd 22 cm. Svenskt arbete, 1400-talets senare del. Kallades "stulpekullon" enligt G. Boëthius (ms. SvK.). Nu i SHM (inv.nr 23002:46).

Kristus-bilden och den förmodade S:t Olofs-bilden skänktes 1882 till Nordiska museet genom Bud Erik Olssons förmedling.⁶⁰ De återlämnades till församlingen 1921 som deposition. "Stulpekullon" skänktes till Nordiska museet 1876 av Mats Anders Persson i Färnäs, och överfördes senare till SHM.⁶¹

Enligt en inventarieförteckning 1661 fanns i koret "Beläten förgylta Maria 1 st. Birgitta 1 st.", samt "Beläten fram Wijdh Sacristijedören, Joh. Baptistæ Hufwudh, Jungfrus Mariæ beläte 1 st. Riddar S. Jöran medh hästen, 2 beläter i en tafla. Nere i Kyrkian, 4 st. beläten meste deelen förgylte. Crucifix ett Lijtet öfwer lilla Predikostoolen". Det lilla crucifixet kan möjligen vara identiskt med det, som nu finns i Sollerö kyrka. Klockaren tillsågs 1668 (kr. prot.) att noga sopa kyrkan och damma "Altare-Taflan och Belätena". Vid visitation 1736 och 1742 omnämns fyra "Beläten" på de fyra pelarna längst i väster.

Predikstolar

Predikstol (fig. 71) av snidat blågråmarmorerat, blåmålat och förgyllt trä, bestående av en polygonal korg med trappa, samt polygonalt ljudtak. Upphängd på norra sidan, andra pelaren från öster. Korgen har fem — ursprungligen sex — sidor, åtskilda av

Fig. 71. Predikstolen, tillverkad 1627, troligen av Hans Snickare (HDS) i Västerås, ombyggd 1755–1756 av Olof Gerdman. Foto: Kjells Foto AB 1983.

mellanstycken med förgyllda växtornament, upptill rullade, nedtill volutformade. På korgens sidor är snidade och förgyllda plattor fastsatta, bakom vilka sidornas ursprungliga musselkrönta nischer — i vilka skulpturer stått — är dolda, och även på två sidor iakttagbara. Plattornas dekor utgörs från vänster till höger av: 1–2, Broskornament, urna i mitten; 3, Jesus och den kana-

Fig. 72. Jesus och den kananeiska kvinnan. Relief på predikstolen, utförd av Olof Gerdman 1755. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 73. Jesus och Nikodemus. Relief på predikstolen, utförd av Olof Gerdman 1755. Foto: Kjells Foto AB 1983.

neiska kvinnan (fig. 72), t.h. Jesus, t.v. en kvinna med ett vinrus i handen, i bakgrunden syns en stad; 4, Jesus och Nikodemus (fig. 73), Jesus t.v., Nikodemus t.h., sittande på ömse sidor om ett bord med ett ljus på, därovanför lagtavlor med inskrift: "Utan en Blifver Född på Nytt kan han icke Se Guds Rike. Joh: 3"; 5, som 1 och 2, liksom den sjätte plattan, vilken nu förvaras i sakristians källare.⁶² Plattornas höjd 60 cm, bredd 47 cm. På baksidan av två plattor påträffades inskrifter i samband med restaureringen 1964–1965. På nr 3: "Alt Förgyllnings Arbeta på Predikstol och Alltare är Renskrapat till bara trädet, och omförgylt af And: Rejnh: Richman målare i Fahlun. med tilljelp af Dess Broder Otto Fred: i Sundborn Sockn. Samt målat all Olje färg i Kyrkan. Mora Kyrka den 7 mars 1840. Då var äfven Prost i Mora P.G. Svedelius.⁶³ Comminister Blomberg. Vice pastor A. Forsberg. Vice Comminister P.G. Sandstenius Skolmästare A.W. Lidfors förgyllar Arbeta förrättades i Tingshuset." På nr 4: "Förbättrat och Förgylt A° 1756", samt "Knappen under Predikstol är [...] med skrufv ock kan skruvas i från. A.R. Richman". Korgens överliggare är profilerad och hålkälad, med förgyllda palmetter i hörnen. Bokstöd med profilerad undersida. Nedtill på korgen en kraftig, påsatt vulst — under vilken ursprungliga inskrifter möjligen döljer sig — med i hörnen förkroppningar med förgyllda änglahuvuden med vingar. Korgens underrede avdelas av påsatta lister med snidade och förgyllda växtrankor.

På ett par ställen har framtagits underredets ursprungliga bemålning — rundlar samt beslags- och växtornament i grått, svart och brunrött, målat direkt på träet (fig. 74). Predikstolen vilar på en åttakantig pelare med djupa urtagningar i sidorna och profilerad bas, stående på ett kvadratisk postament. Före 1895 avslutades predikstolen nedtill med en förgylld och målad druvklase, nu förvarad i sakristians källare. Svängd trappa; räcket har romboida spegelfyllningar med profilerat och förgyllt listverk. Uppgången flankeras av två åttakantiga pelare med djupa urtagningar i sidorna, krönta av urnor.

Ljudtakets sidor är hålkälade och dekorerade med snidade och förgyllda växtrankor, och i hörnen bladornament i form av konsoler. Därunder finns en bård av nedhängande trepassflikar med förgylld växtdekor. Ljudtakets mittparti är välvt och krönt av en gråmålad putto med förgyllda vingar och basun. Dess inre (fig. 76) bevarar sin ursprungliga dekor; ytterst en bred bård med plattskurna beslagsornament och nedtill avslutad med tandsnittslist, där innanför två släta bårder, avgränsade av profilerade lister, och innerst en oregelbundet åttakantig kassett med en liten spegelfyllning i mitten. Den ursprungliga färgsättningen är här framtagen: rött, svart och brunt, målat direkt på träet. I ljudtakets mitt hänger en förgylld duva. På pelaren under ljudtaket sitter ett skulpterat och blåmålat draperi med guldfrans och en förgylld sol med Jahve-namnet i svart.

Predikstolen tillverkades ursprungligen 1627 (inv.) och har av Gerda Boëthius⁶⁴ tillskrivits den mästare, som signerat predikstolen i Torsång med initialerna HDS — av allt att döma identisk med Hans Snickare (d. 1630) i Västerås — och som även tillskrivits predikstolarna i Stora Tuna (nu i Amsbergs kapell), Stora Kopparberg, Husby, By och Grytnäs, samt också i Munktorp i Västmanland (nu i Lövånger, Västerbotten).⁶⁵ Korgens sidor har pryts av musselkrönta nischer, i vilka statyetter stått. En av dessa statyetter (fig. 75) — evangelisten Lucas — förvaras nu i Zornmuseet.⁶⁶ Av snidad ek, med bok i hand, stående på oxen. Skadad, oxens huvud borta. Höjd 31 cm. Ett trappräcke (fig. 77) med tre romboida speglar med romber i diamantrustik i mitten samt profilerad överliggare, under denna en fragmentarisk inskrift: "[. . .] MPORE. D. PA-TT[?]" och runt speglarna dekor av målade växtornament och diamantrustiker, torde höra till predikstolen. Förvaras i Zornsamlingarna. Predikstolen ombyggdes 1755–1756 av Olof Gerdman, förgylldes av Aron Emporagrius och målades av Hållams Nils Nilsson i Färnäs⁶⁷, vilken även målade "Skuggan deromkring", troligen syftande på en nu försvunnen draperimålning. Då tillkom de täckande plattorna och listerna, draperiet, duvan, druvklasen, putti m.m. Predikstolen omförgylldes och vitmålades 1840 av A. R. Richman. Predikstolen var ursprungligen uppsatt på nordsidans nuvarande tredje pelare från

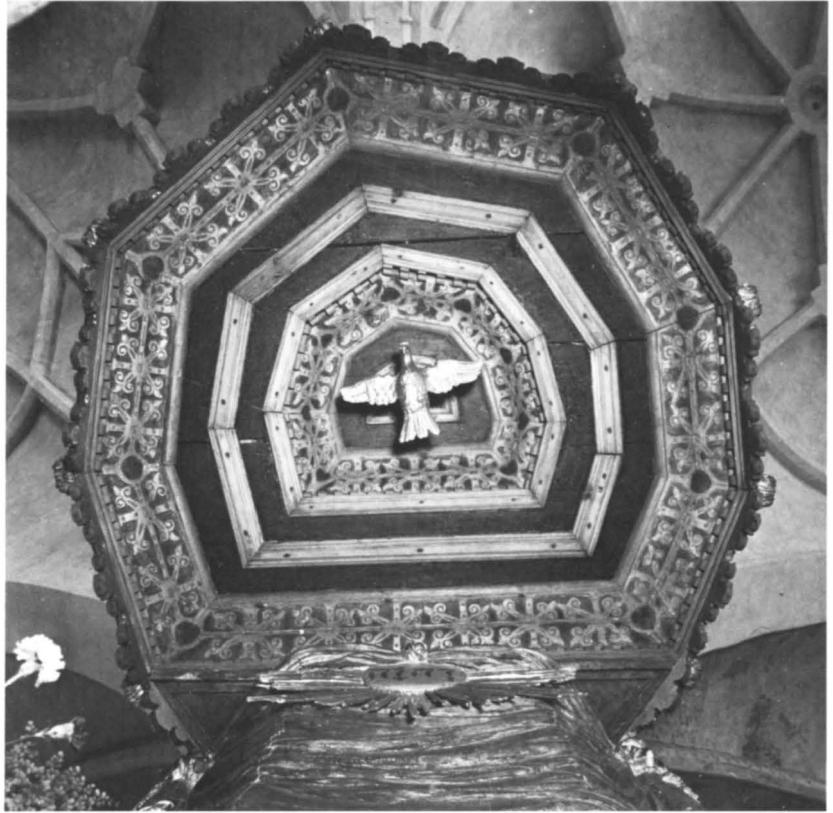

Fig. 74. Ursprunglig målning från 1627 på predikstolskorgens underdel. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 75. Evangelisten Lukas. Skulptur från 1627, tidigare placerad på predikstolskorgens utsida. (Zornsamlingarna.) Foto: Zornmuseet, Bengt Mattsson, 1982.

Fig. 76. Predikstolen, ljudtakets inre med ursprunglig dekor från 1627. Foto: Kjells Foto AB 1983.

öster. Vid restaureringen 1895 flyttades den till sin nuvarande plats, gjordes femsidig, sänktes och försågs med ny trappa samt stöpelare, allt enligt Carl Möllers förslag. I samband med restaureringen 1948 framtoogs och konserverades av Jerk Werkmäster 1756 års blågrå marmorering samt vissa partier av den ursprungliga färgsättningen.

Fram till 1754 hade kyrkan två predikstolar. I en senare till-

Fig. 77. Predikstolens ursprungliga trapppräcke. (Zornsamlingarna.) Foto: Benno, Stockholm.

skrift i inventarieförteckningen 1631 omnämns den andra predikstolen som "een liten nyy, ther af Cateder i läser och Lectio siungas". Båda predikstolarna beskrivs 1661 (inv.): "1. En stoor medh skiönt Snickarearbete, bestående aff sielfwa stoolen, Himmel, upgångh och döör, medh Målare guldh och annan ferga Wäll måladh, A° 1627, Pastore D. Boëtio.⁶⁸ 2. En Lijten, Wijdh Choren på södre sijdan, medh Snickare Werckie, aff stool och upgångh, måladh medh gull och annan fergha, uprettadh och måladh på samma tijdh som Choren", alltså 1639, och av samma snickare som utfört korskranket och bänkinredningen. Den uppges 1736 (vis. prot.) sitta på sydsidans nuvarande andra pelare från öster. Vid visitation 1757 "Samtycktes, at then gamle nedtagne Predikstolen till OxbergsBoerne skänktes". Den finns fortfarande kvar i Oxbergs kapell (se fig. 257).

Timglas

Timglas (fig. 78) på rikt skulpterad och förgylld tresidig ståndare av trä, dekorerad med växt- och broskornament och krönt av bevingad dödskele. Glashållare av förgylld mässing, sammanhållen av spiralvridna mässingstenar. Ståndarens höjd 83 cm. Timglaset är inköpt 1755 (räk.), och sannolikt är ståndaren tillverkad samtidigt av Olof Gerdman; i alla händelser är den förgylld av Aron Emporagrius samma år (räk.).

År 1679 (räk.) inköptes "et Tijmglas för Predikstolen". Ett "Nytt Tijme-glas à 4 st. med iernarm" inköptes 1689–1690 (räk.). År 1725 (räk.) har man "Kiöpt ett Timglas i Hedemora". Enligt ett visitationsprotokoll 1770 skänktes det "gamla Timglaset som ej brukas" till Oxbergs kapell.

Bänkinredning

Bänkinredningen är sluten och omfattar sex kvarter. Närmast koret finns två tvärställda kvarter; det i söder om fyra och en halv, det i norr om tre rader. I långhusets östra del finns två kvarter om 18 rader i varje, och i dess västra del två kvarter om 12 rader i varje. Tvärgångar finns vid sydportalen och från korportalen till sakristieingången. Bänkkvarteren har profilerade överliggare; dörrar och skärmar pryds av två ovanför varandra sittande spegelfält, det övre rundbågigt och flankerat av två pilastrar med profilerade kapital, det nedre rektangulärt med profilerat listverk. Bänkarna närmast koret är rikast utformade, med beslagsornament i plattskärning såväl i spegelfälten som mellan dem, och runt speglar samt arkivolter bårder med beslagsornament, omväxlande med flätad bård. På bänkgavlarna sitter utanpåliggande spegelfyllningar. På korbänkarnas skärmar — mellan samma motiv, som återfinns på dörrarna — sitter utanpåliggande spegelfyllningar med omväxlande stämjärnsornament och flätad bård. De främsta bänkskärmarna i de östra långhuskvarteren

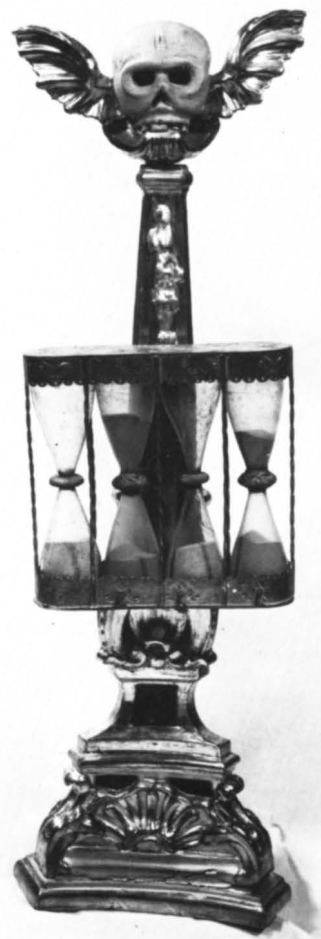

Fig. 78. Timglas, troligen utfört av Olof Gerdman 1755. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 79–80. Bänkdörrar och gavlar från 1638, nu uppsatta som panel i Zorngårdens hall. På bänkgavlarna sitter nedfällbara sittbrädor. Foto: Zornmuseet, Bengt Mattsson, 1982.

upprepar samma motiv men utan ornament; bänkdörrarna saknar här de omgivande ornamenten, och från och med fjärde raden har endast den nedre spegeln dekor. De västra långhuskvarteren saknar helt plattskärningsdekor, och samtliga kvarters dörrar mot sidogångarna är ännu mer förenklade. Bänkkvarteren är ljus brunbetsade med mörkare fyllningar. Deras inre är grågrönådrat med brunaktiga säten. I bänkarna finns psalmbokshylla samt fotbräda. Bänkkvarterens höjd 98 cm, sitthöjd 45 cm.

Själva bänkarna tillkom i samband med restaureringen 1895. De hade då öppna gavlar med en snidad rundel upptill och var ekådrade. Några bänkar finns ännu kvar i ursprungligt skick och förvaras i klockstapeln. Ganska snart höjdes röster för att återinföra sluten bänkinredning, och 1929 fick länsarkitekten Magnus Dahlander⁶⁹ i uppdrag att göra förslag till bänkdörrar och gavlar. På 1930-talet donerade komminister K. A. Reimer⁷⁰ medel till ny bänkinredning, och 1945 beställdes de nuvarande bänkdörrarna, gavlarna och skärmarna hos Rullhans snickerifabrik i Vinäs. Plattskärningsdekoren utfördes av träsnidaren Per Zticky (1876–1961) från Morkarby. Bänkinredningen färdigställdes i samband med restaureringen 1948 och färgsattes av Jerk Werkmäster. Den mustiga färgsättningen — blågrönt med svart marmorering i korbänkarna och rödgult med svart marmorering i övriga bänkar — ansågs dock kontroversiell och målades därför över i samband med 1964–1965 års restaurering.

Den nuvarande bänkinredningen är utförd efter mönster av en äldre, av vilka delar ingick i den bänkinredning, som slopades vid restaureringen 1895 och såldes på auktion. Därvid inropades ett antal dörrar och gavlar av Anders Zorn, vilken lät sätta upp dem som panel i Zorngårdens hall. Där finns ännu 12 dörrar med gavlar och gångjärn bevarade. Dörrarnas plattskärningsdekor varierar något. Två är dock rikare utformade, en (fig. 79) med en

blomma i cirkel i nedre spegelfältet, den andra (fig. 80) med hjul och beslagsornament, på mitten inskuret initialerna PMS, samt i kanten ett L. Gavlarna är odekorerade. På två av dem finns nedfällbara sittbrädor fastsatta, båda med inskurna bomärken; den ena bär också inskriften AOD. Dörrar och gavlar bär spår av ombyggnader. Höjd ca 107 cm. Denna bänkinredning tillkom 1638 (räk.), då snickaren arbetade ”i Kyrckian 17 veckor” med att göra nya bänkar ”kring om heela Kyrckian” (st. prot.). Bänkinredningen utfördes av samme mästare som utfört korskranket samt den lilla predikstolen. Att initialerna PMS åsyftar mästaren kan inte uteslutas, ej heller att denne haft något samband med mästaren HDS samt dennes efterföljare Johan Matsson, som bl.a. tillskrivits predikstolen i Rättvik.⁷¹

Bänkarna anges 1621 (inv.) som ”gambla”. Bänkinredningen beskrivs 1661 (inv.): ”Bencker, Manfolckz på större gången 36 st. på lille gången 48 st. Uht medh Choren 2 st. Quinfolckz benckier på stoore gången 31 st. på lille gången 40 st. Wijdh choren 7 st.” I korets norra del stod en ”Bijskopz stool medh wackert Arbeete, döör och Himmel måladh medh fernijs, gull och åthskillige fergor, uprettadh på samma tijdh som sielfwe Choren”, nämligen 1639. Vidare fanns på sidorna i koret ”Book och sångh stool 1 st. Kyrkio Werdarnes stool 1 st. Klockare stool 1. och Brudestoolar 2 st.”. Till Peder Snickare utbetalas 1665 (räk.) för ”nya bänckiar i Wästre Wapnhuuset”. Kyrkorådet ansåg 1678, att det vore ”tienligt och prydeligt” om dörrar fanns för alla mans- och kvinnfolksbänkar i stora gången. Det förefaller alltså som om 1638 års bänkinredning endast delvis — förslagsvis i de östra delarna — varit försedd med dörrar. År 1694 (räk.) har man gjort ”en pall i bokstol”. Vid visitation 1717 anses, att två bänkar bör byggas närmast koret för ”hederwärt främmande som kommer i Kyrckian”, och samma år utbetalas till snickaren ”Pär Olsson ifrån Elfdahl, som flyttat Fonten och förfärdigat 3 st. frijbänckar, sampt 3 bänckar i stället insatt där fonten tilförene stådt”. Härvid flyttades också biskopsstolen. Ny bänkinredning byggdes 1744–1746 (räk., vis.) av Klockar Hans Ersson (1706–1783) och Thomas Lars Larsson (1709–1773) från Noret. Den hade dörrar mot mittgången och enkla öppna gavlar mot sidoskeppen, som hade gång i mitten och smala bänkkvarter utmed ytterväggarna. Biskopsstolen sparades dock. Efter korbygget 1754 kompletterades bänkinredningen 1757, och målades samma år av Hållams Nils Nilsson i Färnäs. Sannolikt i samband härmed borttogs biskopsstolen. År 1772 (räk.) omtalas ”Kungs-benkarne”. Nya bänkar i koret tillverkades 1778 (kr. prot.), vilka samma år målades av Erik Ersson från Västbjörka i Rättvik, som även numrerade bänkarna. I äldre tid var nerfällbara pallar fastsatta på bänkdörrar och gavlar. Sockenstämman ansåg dock 1839 att de på dörrarna skulle tas bort, medan de på gavlarna fick sitta kvar, om de gjor-

Fig. 81. Gapskulleläktaren. Foto: Kjells Foto AB 1983.

des enhetliga. Bänkinredningen ommålades 1840 av A. R. Richman, enligt Arosenius i vitt med brunt innandöme; bänkarna numrerades härvid om, och de båda främsta vid mittgången var prydda med kunglig krona.⁷²

Läktare

Orgelläktare i väster (fig. 47), tresidig och något avsmalnande mot öster, vilande på två sexkantiga grålaserade träpelare. Ljust grålaserad träbarriär med spegelfyllningar med profilerat ramverk, i vilka är insatta 13 oljemålningar på duk med bibliska motiv (se nedan), samt en tavla med förklaring över motiven. Taket under läktaren är vitlaserat. Trappa i söder med räcke av trä i rutverk. Uppförd 1965 efter ritningar av David Dahl.

Läktare vid gapskullen i norra sidoskeppets östra del (fig. 81), tresidig, vilande på vitkalkad betongplatta. Ljust grålaserad träbarriär med kontursågad nederkant. Barriären har spegelfyllningar inom profilerat ramverk, i vilket är insatta sju oljemålningar — de flesta på duk — med bibliska motiv (se nedan). Trappa i öster. Uppförd 1965 efter ritningar av David Dahl.

Vid visitation 1661 fanns förutom gapskullen "Lectare 3 stycken, medh 2 upgångar bygde på 4 Pelare rundt om nedre i Kyrckian, uprettade Pastore Adolpho". Läktarna ombyggdes 1678–1680 (räk.): "1. Opå dhen Stora Lechten låtit gjöra Ramar, och uppå Lärff dhet Gambla och Nya Testamentetz historier medh oliofärger måla, och på samma Lecht kyrckian till någon prydna anslå låtit. — 2. Är dhen Uhrgamble Orgelechten [= gapskullens barriär] i Choret nederrijfwen, och i ställe een ny bygd worden, Continuerandes dher uppå mz Målning wijs medh nya Testa-

mentz historier, men Enkannerligen om Christi Pijna, död, begrafning, upståndelse och himmelsfärdh”. Snickarearbetet utfördes av ”Tompt Hans Uthmed Land”, dvs. Tomt Hans Matsson (f. 1644) i Utmeland. Korläktaren målades 1680, och sägs 1681 vara ”lectare til Scholegåssarna”.

En ny läktare byggdes 1736 (kr. prot.) i södra sidoskeppet — främst med tanke på soldaterna — mitt emot skolläktaren och liknande denna, dock något högre för korportalens och ljusets skull. Följande år höjdes korläktaren i nivå med den nya soldatläktaren. Läktararbetena utfördes av Katt Lars Anders Matsson (1687–1764) från Vika och Garp Per Andersson från Sollerön. En läktare tillkom 1739 (vis. prot.) i söder mitt emot predikstolen. Läktaren i väster ombyggdes 1745–1746 (räk.) och en ny läktare uppfördes i sydväst. Snickerierna utfördes av Thomos Lars Larsson och Klockar Hans Ersson, och Kants Anders Matsson (1685–1764) i Noret svarvade stödjepelare. Ett par av dessa förvaras nu i klockstapeln. De nya läktarna målades 1755 och pryddes ”med taflor, tagne af åtskillige Bibliske Historier” (se nedan). Målningarna utfördes av Hållams Nils Nilsson, som den 30 december 1755 (räk.) utkvitterade 472 daler för allt sitt målningarbete i kyrkan. Förutom de bibliska motiven målade han även series pastorum på tre läktarspeglar framme i koret, vilket omnämns av Hülphers, som även omtalar att Svinhufvuds vapen tidigare funnits på ”Läktare-Planket wid altaret”,⁷³ möjligen något som överförts från gapskullebarriären. Kyrkorådet anser 1771, att skolläktaren bör repareras och inredas för kvinnfolken, som ”i nog stor oordning lupu i kring Kyrko-gångarne under Gudstienssten”. Läktarna ommålades 1840 av A. R. Richman, som också rengjorde målningarna och målade om series pastorum. Vid restaureringen 1895 revs alla läktare. Enligt G. Boëthius (ms. SvK.) påträffades därvid under bänkarna på soldatläktaren spelkort och konjaksflaskor, och på skolläktaren ärter, småsten, knivar och pilar m.m. En ny läktare med barriär i nygotisk stil uppfördes i väster, och ovanpå gapskulle-muren en liknande barriär, vilken sedermera fick dölja varmluftsanläggningen. Läktarmålningarna tillvaratogs dock, och då läktarbröstningen 1937 omändrades, provinsattes ett antal av dem enligt förslag av G. Boëthius. Västläktaren utvidgades 1953 mot öster.

Beskrivning över läktarmålningarna

Läktarmålningarna fördelar sig på två sviter, den äldre utförd på duk — två olika sorters duk, en grövre och en finare, har använts — av okänd mästare 1678–1680, den yngre på pannå av Hållams Nils Nilsson 1755. Hållams Nils har tydligen också retuscherat en del av den äldre svitens målningar, och även utfört vissa kompletterande scener. Den äldre sviten upptar scener ur Gamla och Nya testamentet, medan den yngre förutom kompletteringsscenerna

upptar allegoriska motiv. De äldre målningarna, vars färgskala huvudsakligen går i gula och brunaktiga toner, uppvisar större känsla för plasticitet och perspektiv, medan Hållams Nils' målningar — vars färgskala är klarare — är rena bygdearbeten och får sägas förelöpa det senare dalmåleriet, främst i Mora och Rättvik. Han har även dekorerat läktarna i Rättvik och Orsa, de senare numera borta.⁷⁴ De äldre målningarnas förebilder är främst hämtade ur den 1618 utkomna Gustaf Adolfs-bibeln (G II A), men även ur andra arbeten. Hållams Nils' allegoriska förebilder har dock ej påträffats.⁷⁵ Målningssviterna är för närvarande splittrade på flera platser. Förutom i kyrkan — på läktarbarriärerna och norra väggen väster om koraläktaren — finns några i prästgården, några i församlingshemmet, några på pastorsexpeditionen och några i Oxbergs kapell. Dessa är inramade i enkla grå träramar. Läktarmålningarnas höjd är ca 60 cm; bredden varierar mellan ca 55 och ca 75 cm.

Äldre serien (fig. 82–113). — 1, Adam och Eva i Eden: Skapelsen t.v., syndafallet t.h. Orgelläktaren, nr 1 fr.v. — 2, Utdrivandet ur paradiset: Adam och Eva jagas ut t.h. av en ängel med lyftat svärd, upptill i mitten Jahve-namnet i molnomgiven sol. Orgelläktaren, nr 2 fr.v. — 3, Syndafloden: arken i mitten, omgiven av drunknande människor och djur (G II A). Orgelläktaren, nr 3 fr.v. — 4, Noaks rus: Noak sovande t.h. framför tält med bord och vinkanna, sönerna samt en regnbåge t.v. (G II A). Församlingshemmet. — 5, Hagar och Ismael på flykt: Hagar sittande under träd t.v., Ismael liggande i mitten, ängel t.h. (G II A). Orgelläktaren, nr 13 fr.v. — 6, Abrahams offer: Abraham i mitten med lyftat svärd hejdas av ängel, Isak knäböjande t.v. (G II A). Orgelläktaren, nr 4 fr.v. — 7, Rebecka vid brunnen: Rebecka räcker ett kärl till Abrahams tjänare, kameler t.v. och t.h. (G II A). Orgelläktaren, nr 11 t.v. — 8, Jakobs stegge: Jakob sovande t.h., stegen t.v. Orgelläktaren, nr 8 fr.v. — 9, Jakob brottas med ängel: ängel t.v., Jakob t.h. Orgelläktaren, nr 7 fr.v. — 10, Josef och Potifars hustru: Josef t.v. dras av Potifars hustru mot en himmelssäng t.h. (G II A). Församlingshemmet. — 11, Moses och lagtavlorna: Moses mottar lagtavlorna på ett berg t.v., går sedan ner och upptäcker dansen kring guldkalven t.h., tält i bakgrunden (ev. sammanställning av två bilder i G II A). Orgelläktaren, nr 9 fr.v. — 12, Bileams åsna: motivet svårt skadat, t.v. skymtar åsnan, t.h. en ängel (G II A). Nuvarande placering okänd. — 13, David och Goliath: Goliath t.h. i full stridsmundering, David t.v. enkelt klädd, bakom honom tält (G II A). Orgelläktaren, nr 10 fr.v. — 14, David och Bathseba: David med krona och harpa, stående i ett torn t.v., tittar ner på Bathseba, som sitter och speglar sig på en gård t.h., medan en tjänarinna tvär hennes ben (G II A). Orgelläktaren, nr 12 fr.v. —

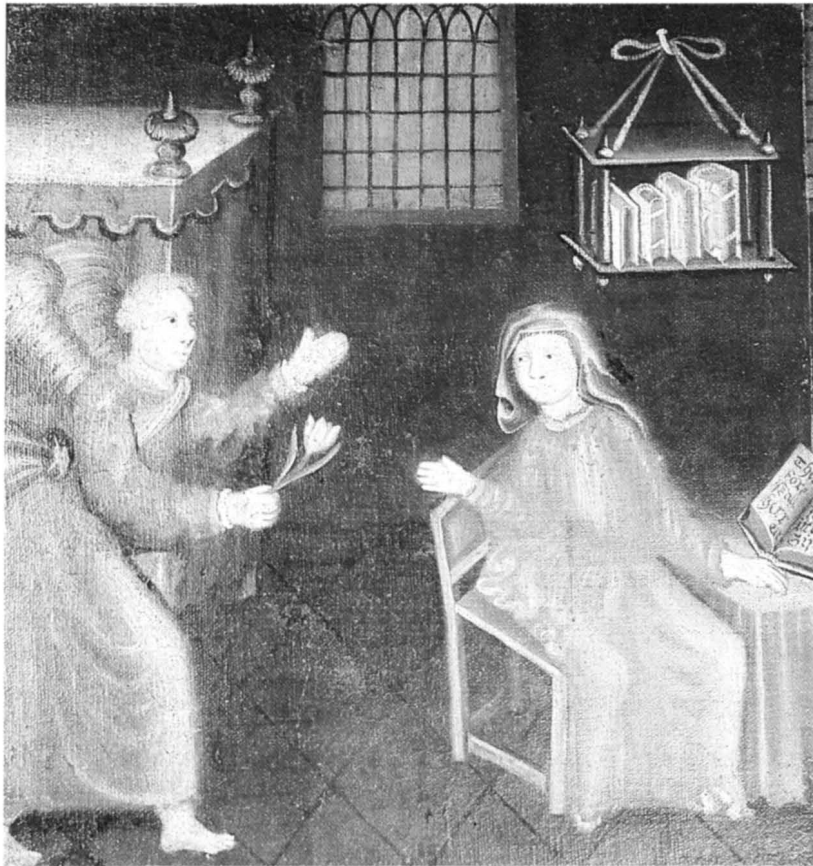

Fig. 82. Läktarmålning 18, Marie bebådelse. Foto: Kjells Foto AB 1983.

15, Elia får bröd av korparna: Elia knäböjer i mitten, en kanna står bredvid honom, korpar t.h. kommer flygande mot honom med bröd i näbbarna (G II A). Orgelläktaren, nr 5 fr.v. — 16, Elia i öknen: ängel t.v. talar till Elia, som halvligger under ett träd t.h. (G II A). Orgelläktaren, nr 6 fr.v. — 17, Susanna i badet: fontän t.v., Susanna naken, omgiven av två män, t.h. (G II A). Prästgården. — 18, Marie bebådelse: en ängel med en blomma i handen kommer in fr.v. till Maria, som sitter t.h. och läser. Bakom ängeln en himmelssäng, ovanför Maria en bokhylla. Korläktaren, nr 3 fr.v. — 19, Jesu födelse: Josef, Maria och Jesusbarnet t.v. i stallet, ett bondepar går ut t.h., bonden med ett får under armen. Korläktaren, nr 4 fr.v. — 20, Omskärelsen: Jesusbarnet i templets mitt, hållet av två präster, varav den t.v. utför omskärelsen med en stor kniv. T.h. ytterligare en präst med ett ljus, på tempelväggen två ljusarmar. Prästgården. — 21, Jesus frestas av Djävulen: Jesus under ett träd t.v., Djävulen t.h. I bakgrunden en kyrka. Församlingshemmet. — 22, Intåget i Jerusalem: Jesus t.v., ridande på en åsna och omgiven av lärjungarna, mötande folkmassa t.h., där bakom Jerusalem. I mitten ett träd.

Fig. 83. Läktarmålning 1, Adam och Eva i Eden. Foto: Fotostudion, Rättvik. (KyA.)

Fig. 84. Läktarmålning 2, Utdrivandet ur paradiset. Foto: Fotostudion, Rättvik. (KyA.)

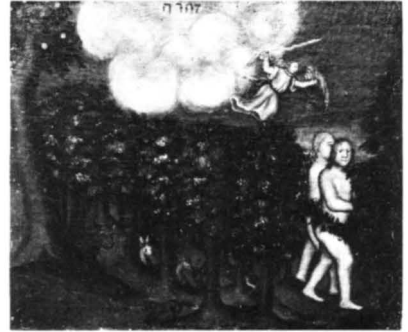

Fig. 85. Läktarmålning 3, Syndafloden. Foto: Fotostudion, Rättvik. (KyA.)

Fig. 86. Läktarmålning 4, Noaks rus. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 87. Läktarmålning 5, Hagar och Ismael på flykt. Foto: Fotostudion, Rättvik. (KyA.)

Fig. 88. Läktarmålning 6, Abrahams offer. Foto: Fotostudion, Rättvik. (KyA.)

Fig. 89. Läktarmålning 7, Rebecka vid brunnen. Foto: Fotostudion, Rättvik. (KyA.)

Fig. 90. Läktarmålning 8, Jakobs stige. Foto: Fotostudion, Rättvik. (KyA.)

Fig. 91. Läktarmålning 9, Jakob brottas med ängeln. Foto: Fotostudion, Rättvik. (KyA.)

Fig. 92. Läktarmålning 10, Josef och Potifars hustru. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 93. Läktarmålning 11, Moses med lagtavlorna och dansen kring guldkalven. Foto: Fotostudion, Rättvik. (KyA.)

Fig. 94. Läktarmålning 12, Bileams åsna.

Fig. 95. Läktarmålning 13, David och Goliath. Foto: Fotostudion, Rättvik. (KyA.)

Fig. 96. Läktarmålning 14, David och Bathseba. Foto: Fotostudion, Rättvik. (KyA.)

Fig. 97. Läktarmålning 15, Elia får bröd av korparna. Foto: Fotostudion, Rättvik. (KyA.)

Fig. 98. Läktarmålning 16, Elia i öknen. Foto: Fotostudion, Rättvik. (KyA.)

Fig. 99. Läktarmålning 17, Susanna i badet. Foto: Kjells Foto AB 1983.

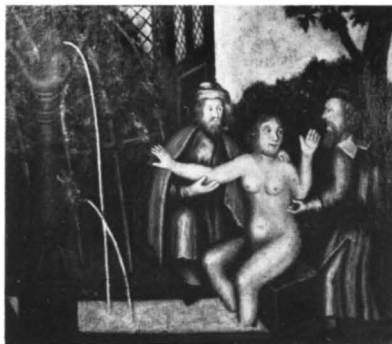

Fig. 100. Läktarmålning 19, Jesu födelse. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 101. Läktarmålning 20, Omskärelsen. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 102. Läktarmålning 21, Jesus frestas av Djävulen. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 103. Läktarmålning 22, Intåget i Jerusalem. Foto: Fotostudion, Rättvik. (KyA.)

Fig. 104. Läktarmålning 23, Nattvarden. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 105. Läktarmålning 24, Getsemane. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 106. Läktarmålning 25, Jesus fängslas. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 107. Läktarmålning 26, Jesus inför Pilatus. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 108. Läktarmålning 27, Beggbandet. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 109. Läktarmålning 28, Gisslandet. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 110. Läktarmålning 29, Törnekröningen. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 111. Läktarmålning 30, Via Dolorosa. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 112. Läktarmålning 31, Korsfästelsen. Foto: Kjells Foto AB 1983.

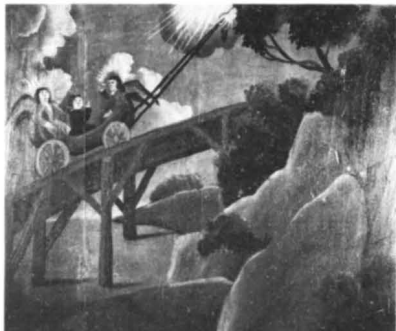

Fig. 113. Läktarmålning 32, Uppståndelsen. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 114. Läktarmålning 33, Elie himmelfärd. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 115. Läktarmålning 34, De tre vise männen hos Herodes. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 116. Läktarmålning 35, De tre vise männens tillbedjan. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 117. Läktarmålning 36, Herdarnas syn. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 118. Läktarmålning 39, Jesus och en knäböjande kvinna. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 119. Läktarmålning 41, Den förlorade sonen i främmande land. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 120. Läktarmålning 42, Den förlorade sonen vaktar svin. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 121. Läktarmålning 43, Den förlorade sonens återkomst. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 122. Läktarmålning 44, Den rike mannen och Lazarus. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 123. Läktarmålning 45, Lasarus dör. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 124. Läktarmålning 46, Lasarus bärs till himlen. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 125. Läktarmålning 47, Den rike mannen dör. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 126. Läktarmålning 48, Den rike mannen grillas i helvetet. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 127. Läktarmålning 49, allegoriskt motiv. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 128. Läktarmålning 50, allegoriskt motiv. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 129. Läktarmålning 51, allegoriskt motiv. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 130. Läktarmålning 52, allegoriskt motiv. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 131. Läktarmålning 53, allegoriskt motiv. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 132. Läktarmålning 54, allegoriskt motiv. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 133. Läktarmålning 55, allegoriskt motiv. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 134. Läktarmålning 56, allegoriskt motiv. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 135. Läktarmålning 57, allegoriskt motiv. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 136. Läktarmålning 58, allegoriskt motiv. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 137. Läktarmålning 59, allegoriskt motiv. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 138. Läktarmålning 60, allegoriskt motiv. Foto: Kjells Foto AB 1983.

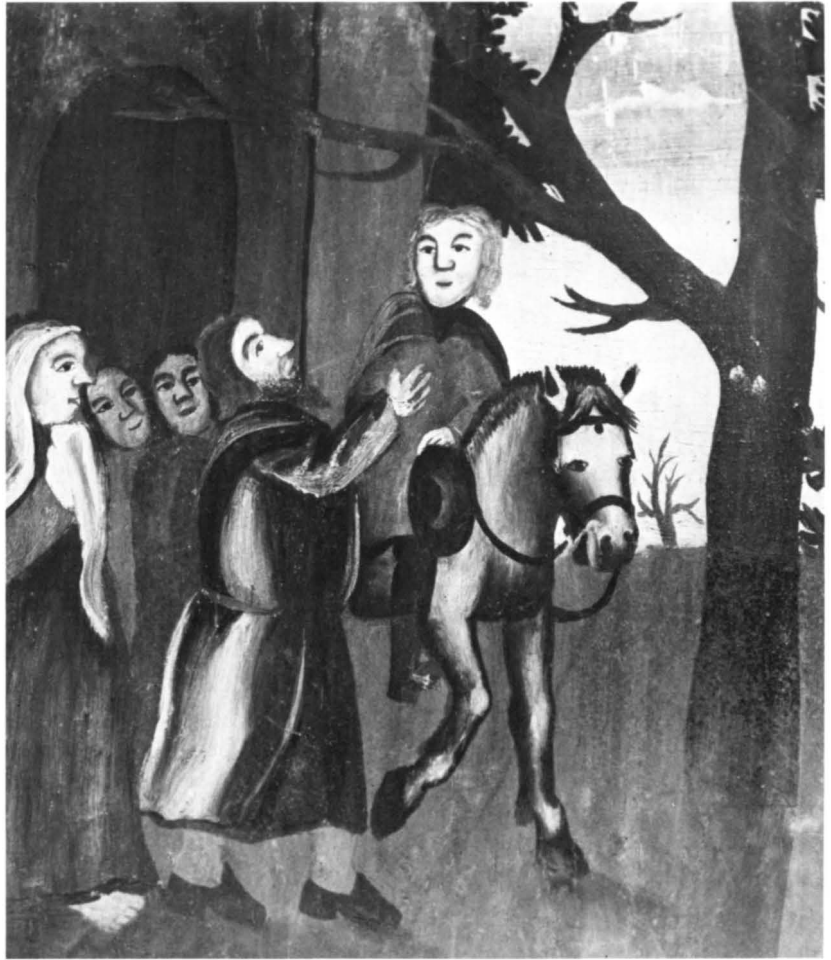
Korläktaren, nr 5 fr.v. — 23, Nattvarden: Jesus i mitten vid ett avlångt dukat bord, omgiven av lärjungarna, Judas med penningpungen ytterst t.h. Korläktaren, nr 6 fr.v. — 24, Getsemane: Jesus t.v., knäböjande vid en sten med en kalk på, där ovanför en ängel. I mitten ett träd, t.h. sovande lärjungar. Norra väggen, nr 1 fr.v. — 25, Jesus fängslas: Jesus i mitten, omgiven av soldater med höjda lansar, knäböjande lärjunge t.v. Två lärjungar, den ene med ett svärd, t.h. under ett träd. Norra väggen, nr 2 fr.v. — 26, Jesus inför Pilatus: Jesus t.v. förs av en folkhop till Pilatus, som sitter t.h. med krona på huvudet och spira i handen. Norra väggen, nr 3 fr.v. — 27, Begabbandet: Jesus i mitten med förbundna ögon begabbas av den omgivande folkhoppen. I bakgrunden en byggnad med arkadbågar, i den längst t.h. en klunga viskande skriftlärde. Norra väggen, nr 4 fr.v. — 28, Gisslandet: Jesus, endast iförd ländkläde och bunden vid en kolonn i ett välvt rum, gisslas av män med piskor och kvistar i händerna. Norra väggen, nr 5 fr.v. — 29, Törnekröningen: Jesus, sittande t.v., törnekröns av omgivande soldater. Två soldater knäböjer t.h. Norra väggen, nr 6 fr.v. — 30, Via Dolorosa: Jesus med korset vandrande i mitten, omgiven av folkmassa, t.v. kvinnor med dok samt Simon av Cyrene, vilken bär på korsets stam. Norra väggen, nr 7 fr.v. — 31, Korsfästelsen: Kristus på korset, flankerad av de båda rövarena, Longinus t.v. stöter lansen i Kristi sida. Norra väggen, nr 8 fr.v. (Denna målning stals 1979, och återfanns senare svårt skadad i Hemulån. Den restaurerades av Evald Håkansson på Sollerön.) — 32, Uppståndelsen: Den uppståndne Kristus med korsfana upptill i mitten, den öppnade griften och vaknande, undrande soldater nedanför. Korläktaren, nr 7 fr.v.

Yngre serien (fig. 114–140). — 33, Elie himmelsfärd: Elia, sittande i en vagn, omgiven av två änglar. Vagnen dras i tömmar upp för en träbro av Guds hand, som sticker fram ur ett ljustöcken. Träd och klippor t.h. Brudkammaren. — 34, De tre vise männen hos Herodes: De vise männen t.v. med Betlehemsstjärnan ovanför, Herodes sittande på tron t.h. Oxbergs kapell. — 35, De tre vise människors tillbedjan: Josef, Maria och Jesus-barnet i stallet t.v., de tre vise männen med skänker t.h. Genom det högra av stallens båda rundbågiga fönster syns Betlehemsstjärnan. Församlingshemmet. — 36, Herdarnas syn: Två herdar t.h., den ene sovande, den andre ser en omstrålad ängel, genombrytande himlens molntäcke. Ko, hund och getter t.v. Pastorexpeditionen. — 37 och 38, Sannolikt scener ur Jesu liv: Övermålade av A. R. Richman med *Series comministratorum* 1840, sammanfogade i svart ramverk med profilerade och förgyllda lister. — 39, Jesus gående t.h. med utsträckt hand, en kvinna knäfaller t.v. framför honom, bakom henne två personer. Mur, trappa och träd i bakgrunden. Pastorexpeditionen. — 40, Den förlorade sonen: Fadern med

Fig. 139. Läktarmålning 61, allegoriskt motiv. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 140. Läktarmålning 40, Den förlorade sonens avresa. Foto: Kjells Foto AB 1983.

sitt husfolk t.v. tar avsked av sonen, som sitter på en häst t.h. Korläktaren, nr 1 fr.v. — 41, Den förlorade sonen i främmande land: Tre personer t.v., stående utanför ett hus med rundbågsarkader, i vilket en fiolspelare står t.h. och även några blåsinstrument syns. Korläktaren, nr 2 fr.v. — 42, Den förlorade sonen vaktar svin, knäböjande t.v., två svin äter ur en ho framför honom, i bakgrunden en byggnad med rundbågsarkader. Pastorsexpeditionen. — 43, Den förlorade sonens återkomst: Fadern välkomnar sin knäfallande son t.v., en kvinna står bredvid honom, den äldre brodern t.h. I bakgrunden en byggnad. Församlingshemmet. — 44, Den rike mannen och Lasarus: Den rike sitter vid ett dukat bord i ett hus t.v., en tjänare bär mat till honom uppför en trappa. Utanför t.h. sitter Lasarus, omgiven av hundar, som slickar hans sår. Oxbergs kapell. — 45, Lasarus dör, liggande i en säng, en ängel står vid sängen och en annan ängel med lagerkrans kommer ner på en stråle fr.h. Församlingshemmet. — 46, Lasarus bärs till himlen av de båda änglarna. Församlings-

Fig. 141. Orgel från 1912, byggd av Gebrüder Rieger i Jägerndorf, Schlesien. Fasaden ritad av Fredrik Falkenberg. Nedtagen 1964. (KyA.)

hemmet. — 47, Den rike mannen dör, liggande i en himmelsäng, två sörjande personer t.v. Prästgården. — 48, Den rike mannen grillas i helvetet av två djävlar, Lasarus och Abraham i himlen överst t.v. Prästgården. — 49, En samling personer, mest kvinnor, en med en pokal i handen, en dansande, utanför en byggnad t.h. T.v. öser en liten figur vätska i ett kar. Oxbergs kapell. — 50, Jesus t.v. med kors i ena handen och den andra visande på ett hjärta, som sitter på en piedestal. Från denna faller två små människoliknande gestalter. Den ena har redan nått marken. T.h. står en kvinna med ena handen lyftad. Bakom den en rundbåge. Pastorsexpeditionen. — 51, Två män, räknande pengar vid ett bord t.h. T.v. på en piedestal står en djävul med utsträckt tunga, hållande en snara över den ene mannens huvud. I bakgrunden två fönster. Pastorsexpeditionen. — 52, Sittande kvinna framför buskage t.v. Från hennes bröst går en ljusstråle till en konung med omstrålat huvud, krona och lyftat svärd t.h. Bakom honom en byggnad. Prästgården. — 53, En kvinna (Maria?), sittande i en stol t.v. framför en rundbåge, t.h. framför henne två änglar, hållande ett porträtt av Kristus mellan sig. Bakom dem ett fönster. Oxbergs kapell. — 54, Jesus t.v. håller vatten över en knäböjande person, där bredvid en ängel, hållande en krona. T.h. en mur med ett rör, från vilket vatten strömmar. Församlingshemmet. — 55, Gestalt med lagerkrans i håret, palmkvist i ena handen och en uppslagen bok i den andra, samt en sol på

bröstat, stående på en liggande gestalt med ena handen lyftad och den andra med en oval platta med bokstäverna IHS. Runt armen ringlar sig en orm. I bakgrunden ett draperi och två kolonn-baser. Prästgården. — 56, En naken kvinna t.v. avlåter bröstmjölk i en skål, som hålls av två personer. T.h. framför en piedestal en man med en blomma i handen. — 57, En sittande skrivande man t.v., nedanför honom och vända mot honom en häst, en get och en ko. T.h. ett stort hus med ett fönster längst t.h., i vilket syns en kvinna och en man. Längst ned t.h. ett benrangel, snickrande på en likkista. Församlingshemmet. — 58, Ett barn med krucifix och en kvist i händerna, omgiven av tre gestalter med höjda svärd. I bakgrunden rundbågsarkader. Församlingshemmet. — 59, En kvinna t.h. hållande en svart mask för solen. T.v. en person i blå mantel samt högst upp en lieman. Församlingshemmet. — 60, Offerscen med en man och en kvinna t.h., t.v. ett barn, offerbålet samt en fågel. En ängel där ovanför kastar löv på bålet. Oxbergs kapell. — 61, Kvinna med kors i ena handen och en rökelsekruka i den andra, vändande sig bakåt mot ett barn t.h. med en kalk i handen, på väg in i en kyrka t.h., där ett krucifix hänger och ett ljus brinner. Pastorsexpeditionen.

Orgel

Orgel (fig. 47) med vitlaserad fasad, rödmålad invändigt bakom piporna. Ryggpositiv infällt i läktarbarriären. Fasaden är ritad av David Dahl. Orgeln är tillverkad 1965 av firma Olof Hammarberg, Göteborg.⁷⁶

I ett visitationsprotokoll 1576 finns en senare anteckning: ”item giordes the nyie orgor anno 85 kostade 90 daler”.⁷⁷ Detta orgelverk stod på gapskullen, och härstammade enligt Sjögren sannolikt ursprungligen från senmedeltiden,⁷⁷ vid denna tid fanns orglar också i Orsa och Rättvik. Orgelverket sägs 1621 (inv.) vara ”förlorat”, och 1683 (vis. prot.) är det ”förlorat och inte quar”. Därefter fram till 1864 saknade kyrkan orgel.

Uppsalastudenten Knut Johan Brenner (1666–1692), som reste i Dalarna omkring 1680, omtalar, att han besökt Mora kyrka stora böndagen och imponerats av den vackra kyrkosången; ”een rar siungning af församlingen i Kyrckian, nembligen mycket långsam, som på inga ohrter mehr än i Dalarna brukas men åter så liufligit med qwinfolckens ordentelige instämmande wid hwar vers, då manfolcken lyctat, med mångens förundran”. Även Linnés lärjunge Anders Tidström nämnde, då han reste genom Mora 1754, att kyrkan saknade orgel, ”ty Morakarlen inbillar sig vara orgevärk sjelf och skal vara rätt kjär i sin sång. De siungde och rätt vel, [...]”.⁷⁸ Man var också i alla tider stolt över kyrkosången: ”Vi äro orgor själva”, svarades när orgelinköp kom på tal.⁷⁹ Ett orgelharmonium inköptes 1864 (se nedan), men först 1909 beslöts anskaffandet av en orgel från Gebrüder Rieger i

Jägerndorf i Schlesien (nu i Tjeckoslovakien). Ett fasadförslag av Fredrik Falkenberg i nygustaviansk stil antogs 1911, och den nya orgeln uppsattes 1912 (fig. 141). Den hade 28 stämmor och pneumatiskt system.⁸⁰ Orgeln nedtogs 1964; fasaden finns magasinerad i S:t Mikael's kapell.

Det orgelharmonium av mahognyfanerat trä, som inköptes 1864, förvaras på pastorsexpeditionen.

En kororgel av omålat trä anskaffades 1965 från Grönlunds orgelbyggeri i Gammelstad. Denna är placerad i korets södra del.

Dopredskap

Dopställ (fig. 142) av snidat, grågrönmarmorerat och förgyllt trä, i form av en halverad urna på profilerad fot med flätat band nedtill. Urnans sida är kannelerad, och har vid övre kanten en flätad bård med blommor i öglorna samt ett helt och två halva änglahuvuden med vingar, från vilka festoner hänger. Urnan står på en piedestal med förkroppat mittparti, avbrytande en från hörnen hängande feston. På piedestalen en målad inskrift i guld: "LÅ-TER BARNEN KOMMA TILL MIG MARC:10 w:14", samt året 1784. Dopställets höjd 101 cm, urnans diameter 50,5 cm. Enligt räkenskaperna är den tillverkad 1783 av bildhuggaren Samuel Huss i Gävle, samt förgylld av förgyllaren Ahlbom 1784.

Inskriftstavla av snidat, grågrönmarmorerat och förgyllt trä, hängande över dopstället, rektangulär och inramad i profilerad och förgylld träram med pärlstavlist innerst och list av omväxlande tre pärlor och en oval ytterst, samt festoner hängande från underkanten. I tavlans mitt en oval konvex spegel inom lagerkrans, med inskrift i guld: "UTAN EN WARDER FÖDD AF VATN OCK ANDANOM, KAN HAN ICKE INGÅ I GUDS RIKE JOH;3;W 5". Höjd utan festoner 75 cm, bredd 58 cm. Tillverkad av Samuel Huss och förgylld av Ahlbom 1783–1784 (räk.).

Oljemålning på duk (fig. 142), föreställande Jesu dop: Jesus t.v., stående i Jordan, döps av en större Johannes Döparen t.h. Landskap med träd och buskar samt Jordan, som ringlar sig som en bäck. I himlen syns en duva inom strålskrans. Färger: blått, ljusblått, grått, vitt, brunt, beige, ljusgult, skär karnation. I ram av samma utseende som inskriftstavlans och hängande ovanför denna. Höjd 73 cm, bredd 59 cm. Inköpt 1795 (räk.) av "Herr Hedendahl,⁸¹ med förgylld Ram". Konserverad och uppsatt på ny duk av Maud Bennel 1965.

Dopstället är placerat vid norra korpelaren, och omges av ett halvrunt skrank av smitt järn, med nio rundlar med hängande stjärnor i mitten, samt överliggare med påsatta profilerade knoppar. Grind i mitten med ett kors som handtag. Skranket är svartmålat, men har tidigare varit grönt. Höjd 64 cm. Smitt av Stenis Anders Persson (1728–1799) i Selja (räk.), troligen 1785. Skranket var fram till 1895 fäst i en halvrund platta av sandsten.

Fig. 142. Dopställ och inskriftstavla, tillverkade av Samuel Huss i Gävle 1783–1784; oljemålning framställande Jesu dop, målad av Pehr Hedendahl i Falun, inköpt 1795. Järnskranket är smitt av Sten- nis Anders Persson i Selja, troligen 1785. Foto: Kjells Foto AB 1983.

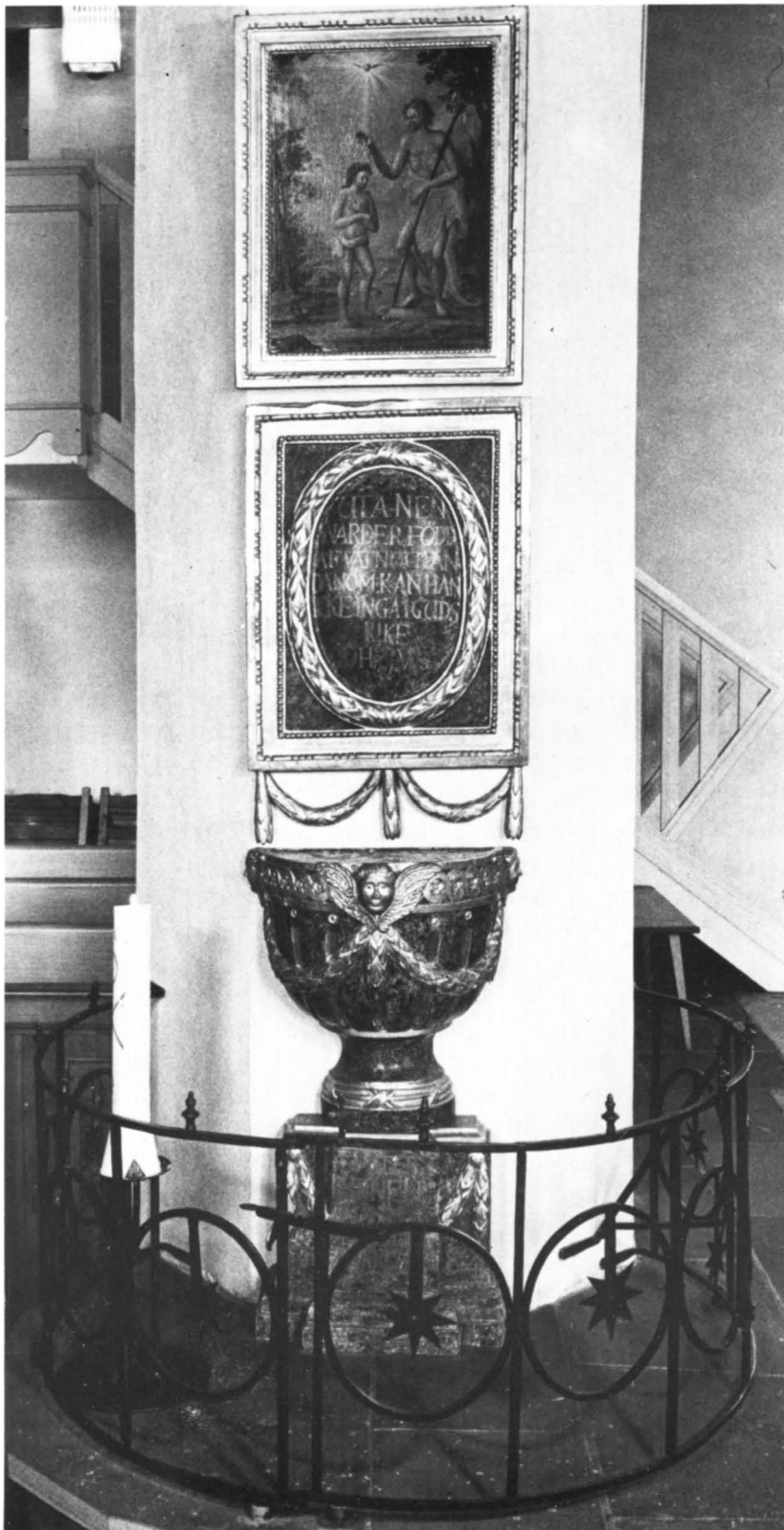

Fig. 143. Doppskål av silver, utförd av Henrik Feiff, mästare i Stockholm 1666–1694. Foto: Fahléns Foto 1979.

Detta år borttogs både skranket och stenen; skranket återinsattes dock 1903.

Dopfunten av snidat trä, cuppan dekorerad med symboler för syndafall och frälsning, samt på randen inskrift: "OCH HAN TOG DEM UPP I FAMNEN OCH LADE HÄNDERNA PÅ DEM". Cylindriskt skaft med framställning av ärkeängeln Mikael, på foten dekor av fåglar, blommor, vatten och nederst löpande hund-bård. Höjd ca 105 cm. Tillverkad av bildhuggaren Hans Georg Faulmüller 1951.

En dopfunten av trä omtalas 1621 (inv.), vilken 1661 (inv.) sägs vara "medh upgånh nedre i Kyrckian". Till funten hörde enligt en odaterad inventarieförteckning från omkring 1600 "En stor Messingskettill". Denna beskrivs 1660 (inv.): "En MessingsKiätel wijdh Funthen, een stoor Järngiordh Uth omkringh honom, och Jären fattan[?], håller 9 marker." Det är troligt, att denna funten varit senmedeltida och av samma typ som den ännu bevarade funten i Orsa.⁸² Funten flyttades 1717 (inv.) till koret, på den plats där biskopsstolen tidigare stått. I ett visitationsprotokoll 1736 sägs funten vara "framför qwinfolcksbänkarna wid Pelaren i Choret, utaf trä målad, med himmel, som förr varit öfwer Biskopsstolen, då han der stådt". Vid en visitation 1770 uppges, att den gamla mässingskittelns metall använts till tornurets slagklocka.

Doppskål av silver (fig. 143) med lock, delvis förgylld; av kallskålstyp, med två handtag och tre fötter, formade som gripklor omslutande kulor. På locket tre mindre knoppar av samma typ, så att de blir fötter till ett fat om locket vänds. Enkel graverad linjedekor. På locket inom förgylld rundel ett spegelmonogram

Fig. 144. Dopskål av silver, tillverkad av Markströms Guldsmeds AB i Uppsala 1965 och skänkt av Anders och Lisa Diös 1965. Foto: Fahléns Foto 1979.

under friherrlig krona, omgivet av palmkvistar. På skålens undersida ingraverat "Ö Pihl Sophia Pihl"⁸³ samt ett bomärke. Höjd 16 cm, diameter vid brädden 23,3 cm. Skålen, som är av profant ursprung, är tillverkad av Henrik Feiff⁸⁴ mästare i Stockholm 1666–1694. År 1774 (kr. prot.) sägs ingenjören Carl Olof Wollenius på Lomsmyren vara skyldig kyrkan 1200 riksdaler, och som pant lämnat "en förgylter silfwerskål med låck och sked". Då han inte kunde lösa ut panten beslöts, att man skulle behålla skålen som "et wackert och för Kyrckan hederligt döpelses kjäril", och dessutom som ett minne av prosten Wollenius. Detta stadfästes genom häradsrättens dom — om än med viss förlust för kyrkan — och ingenjören slapp betala räntan på 6%.

Dopskål av silver (fig. 144), halvsfärisk och godronnerad. Enligt inskrift skänkt av Anders och Lisa Diös den 3 oktober 1965. Höjd 13 cm, bräddens diameter 27,5 cm. Enligt stämplars tillverkad av Markströms Guldsmeds AB i Uppsala 1965.

Dopskål av nysilver på åttapassformad fot. Enkel flätdecor vid kanten, på foten ett inristat kors. Höjd 11 cm, skålens diameter 22 cm. Inköpt 1923 (kr. prot.).

Dopfat av hamrad mässing, duva i botten. Utfört av konstnären Bengt Liljeström och kopparslagaren G. A. Adolfsson, Mora. Gåva av grosshandlare C. Sörensen 1954.

I den odaterade inventarieförteckningen från omkring 1600 omtalas "en Lithin kopparkittill i funthin". År 1669 (räk.) inhandlas en ny "Kopparkiättell åth Funten", som 1725 (räk.) ersätts av "En Tenskål til Fonten köpt i Mora Midsommars marknad". Denna blir bortbytt 1751 (räk.) mot mellanskillnad. Tennskålen i funten sägs 1809 (vis.) vara "borta".

Nummertavlor

Nummertavla av trä (fig. 145), rektangulär och svartmålad med profilerad och förgylld träram. Kontursågat krön med årtalet 1726 inskuret samt målade guldornament, flankerat av två svarvade knoppar. Höjd 71 cm, bredd 45 cm. En av två nummertavlor, tillverkade av Anders Matsson i Vika 1726 (räk.).

Nummertavla av samma typ och med liknande krön, helt svartmålad och nedtill förlängd. Höjd 115 cm, bredd 42 cm. Sannolikt identisk med den nummertavla, som 1735 (räk.) tillverkades av Hans Andersson i Noret. Omändrad och förlängd sannolikt 1904 (kr. prot.), då en ny "siffertavla" omtalas.

Två nummertavlor av snidat, målat och förgyllt trä (fig. 146), på höga ståndare. Ovala tavlor, svartmålade med förgyllda ramar med bandknippe, krön format som fladdrande band, uppbyggt av två blommor, samt nederst växtornament. På ömse sidor om tavlorna är fastsatta ljusarmar av mässing för ett ljus, skänkta 1855 (räk.). Vridbara. Ståndarna är firsidiga, upptill avsmalnande, kannelerade samt blågrönmarmorerade, och står på podier med spegelfält i sidorna. Kvadratiske socklar, profilerade och med snidad palmettbård på ovansidan, samt svartmålade. Total höjd ca 300 cm, tavlornas höjd 140 cm, bredd 78 cm. Enligt räkning utförda av Mats Matsson i Nohlbäck 1788, samt målade och förgyllda 1789.

Siffror av mässing, varav ett antal vitmålade. Delvis av äldre datum. I ett till Västerås domkapitel 1749 ingivet memorial ansöks om att få skaffa metallsiffror, "emedan de åldrige beklaga sig ej kunna see de Numror, som med Krita warda upsatte". År 1786 (räk.) inköptes "100 numrer till Ziffertaflor".

Två nummertavlor tillverkades 1755 av Olof Gerdman. Dessa finns nu i Oxbergs kapell (se fig. 261).

Nattvardskärl

Kalk av förgyllt silver (fig. 147), med sexpassformad profilerad fot, godronerad nod med graverad växtdekor och påsatta kantställda kvadrater, samt odekorerad cuppa. Höjd 27,5 cm, cuppans diameter 18,5 cm. Stämplad av Gustaf Biörn⁸⁵ i Falun 1732, vilket årtal också står ingraverat under foten. Detta år (räk.) omtalas, att "af en gammal Kalk om 53 $\frac{1}{4}$ lod Silfwer är en ny giord, hwar till är tillagt 21 lod Silfwer". Kalken var ursprungligen inköpt 1647 (kr. prot.) för 224 daler kmt, och var "förgylth alt Innan och uthan". Foten och noden kan återstå av denna kalk, medan cuppan omgjorts 1732. — Paten (fig. 147) av förgyllt silver, odekorerad. Diameter ca 20 cm. Enligt stämplor tillverkad av Gustaf Biörn i Falun 1732.

Kalk av förgyllt silver (fig. 148), med trattformad fot med dekor av graverade och ciselerade växtornament, nedtill avsmalnande nod med godronerad ovansida, skild från foten av en

Fig. 145. Nummertavla, tillverkad av Anders Matsson i Vika 1726. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 146. Nummertavla, en av två, tillverkad av Mats Matsson i Nohlbäck 1788. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 147. Kalk och paten av förgyllt silver, tillverkade av Gustaf Biörn i Falun 1732. Foten och noden kan återstå av en äldre kalk, inköpt 1647. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 148. Kalk, paten och oblatask av förgyllt silver, tillverkade av Pehr Zethelius i Stockholm 1795 och skänkta av Gustaf IV Adolf. Foto: Kjells Foto AB 1983.

pärlstavslis, samt cuppa med godronnerad undersida och odekorerad överdel med konkav sida. Inskrift på foten: "Skänkt af Konung Gustaf IV Adolph til Mora Kyrka under resan i Dalarna 1794." Höjd 28,5 cm, cuppans diameter 14,2 cm. Enligt stämplat tillverkad av Pehr Zethelius⁸⁶ i Stockholm 1795. — Tillhörande paten av förgyllt silver (fig. 148), odekorerad. Diameter 18 cm. Enligt stämplat tillverkad av Pehr Zethelius i Stockholm 1795. Tillhörande oblatask samt lock över kalk och paten, av förgyllt silver (fig. 148). Oblatasken är cylindrisk; i lockets mitt är bokstäverna IHS ingraverade inom en pålödd törnekrona, och lockets kant utanför denna är formad som en strålkran. Oblatasken fästs på högkant med en skruv på sidan i ett svagt välvt lock, avsett att täcka kalk och paten. Inskrift på locket: "Skänkt af Konung Gustaf IV Adolph til Mora Kyrka under resan i Dalarna 1794." Oblataskens tjocklek 4,5 cm, diameter 10,5 cm, lockets diameter 18 cm.

Fig. 149. Oblatask av silver, tillverkad av Gustaf Biörn i Falun 1732. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Oblatask av delvis förgyllt silver (fig. 149), oval med profilerat lock, krönt av lamm med korsfana, samt stående på utsvängda fötter. På undersidan är årtalet 1732 ingraverat. Invändig förgyllning. Höjd 11,5 cm, längd 20 cm, bredd 14,5 cm. Enligt stämplat tillverkad av Gustaf Biörn i Falun. — Oblatask av silver, cylindrisk med locket krönt av ett kors med pålödda kulor i vinklarna, samt stående på tre nedåt avsmalnande fötter. Invändig förgyllning. Höjd 8,5 cm, diameter 9,8 cm. Enligt stämplat tillverkad av Eric Löfman, Markströms Guldsmeds AB, Uppsala 1978.

Vinkanner: — 1, Av delvis förgyllt silver (fig. 150), päronformad med profilerad fot och lock, snås, tumgrepp med växtorna-

ment och maskaroner, svängt handtag med knapp på övre delen och nedtill avslutat av en volut. Inskrift inom förgylld rundel på buken: "Possessio Templi Morensis 1646. Renovata et aucta 1737." Invändig förgyllning. Höjd 29 cm. Stämplad av Gustaf Biörn i Falun. Vinkannen inköptes ursprungligen 1636 (räk.). Den beskrivs 1661 (inv.): "Een Kanna aff Silfwer, om 112 lodh, förgyllt all innan, uhtan giord förgylt och några render förgyllda, inköpt [...] A° 1636, Pastore M. Petro förgylt A° 1646." År 1737 (räk.) utbetalas för kannans omgörande. Åtminstone tumgreppet torde dock vara kvar oförändrat från den gamla kannan. — 2, Av delvis förgyllt silver (fig. 151), päronformad med profilerad fot och lock med knapp, snås, förgyllda bårder samt svängt och drivet handtag. Invändig förgyllning. Höjd 30 cm. Enligt stämplrar tillverkad av Gustaf Biörn i Falun, enligt visitationsprotokoll 1744. — 3, Av förgyllt silver (fig. 152), bukig med böjt lock med knapp täckt av ciselerad bladdekor, vid halsen ett band av drivna och ciselerade vinlöv, och på bukens undersida drivna och ciselerade palmlblad med graverade blommor mellan. Svängt drivet handtag med en ciselerad bladranka överst. Trattformad fot med dekor av drivna och ciselerade palmlblad, täckande hela ovansidan, skild från kannans buk av ett godronnerat mellanstycke. Inskrift på foten: "Skänkt af Konung Gustaf IV Adolph till Mora Kyrcka

Fig. 150. Vinkanna av silver, tillverkad av Gustaf Biörn i Falun 1737 med användande av en äldre kanna, anskaffad 1636. Foto: Fahléns Foto 1979.

Fig. 151. Vinkanna av silver, tillverkad av Gustaf Biörn i Falun, anskaffad 1744. Foto: Fahléns Foto 1979.

Fig. 152. Vinkanna av förgyllt silver, tillverkad av Pehr Zethelius i Stockholm 1795 och skänkt av Gustaf IV Adolf. Foto: Fahléns Foto 1979.

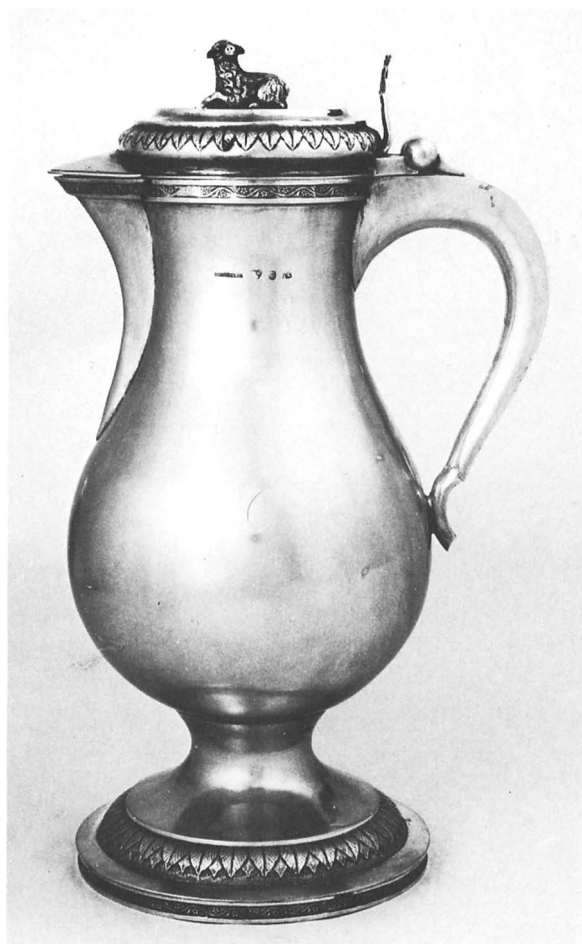

Fig. 153. Vinkanna av silver, tillverkad av Gustaf Otto Sjöberg i Falun 1819. Foto: Fahléns Foto 1979.

under Resan i Dalarna 1794." Höjd 40,3 cm. Enligt stämplars tillverkad av Pehr Zethelius i Stockholm 1795. — 4, Av silver (fig. 153), päronformad med driven och ciselerad våglistbård med blommor vid brädden, profilerat lock, dekorerat med en bård av drivna och ciselerade palmetter samt krönt av Gudslamm, och med tumgrepp med drivna broskornament; svängt handtag, profilerad fot med driven och ciselerad palmettbård på ovansidan och våglistbård med blommor runt kanten. Invändig förgyllning. Höjd 35 cm. Enligt stämplars tillverkad av Gustaf Otto Sjöberg d.y.⁸⁷ i Falun 1819.

Kanna av tenn, cylindrisk, uppåt avsmalnande, profilerat lock med infälld medaljong med Karl XII:s bild. Svängt handtag. Höjd 17 cm. Enligt stämplars tillverkad av Guldsmedsaktiebolaget i Stockholm. 1940-talet?

Kommunikonsked av silver (fig. 154), tvärställt förgyllt skedblad med silhål, skaftänden rundad. Längd 18 cm. Enligt stämplars tillverkad av Johan Leffler⁸⁸ i Falun 1771.

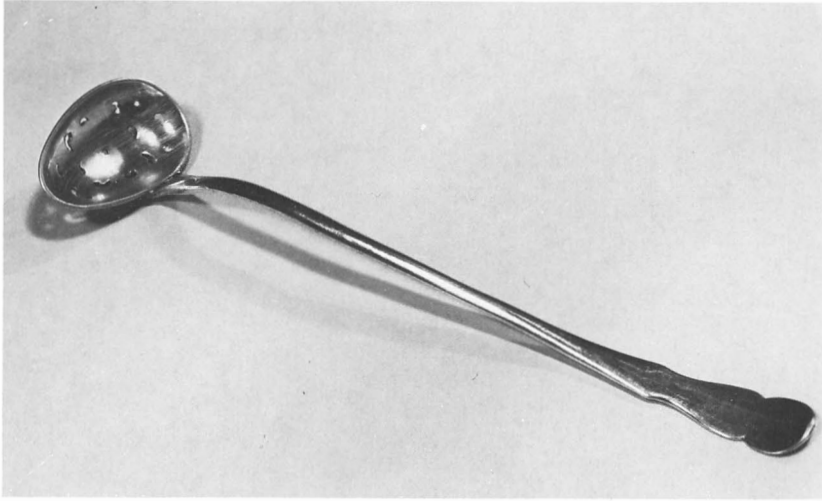

Fig. 154. Kommunionssked av silver, tillverkad av Johan Leffler i Falun 1771. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Sockenbudstyg: — 1, Av silver, bestående av kalk, paten, oblatask och vinflaska (fig. 155). Kalken är helt förgylld och har sexpassformad profilerad fot, cylindriskt mellanstycke mellan fot och nod, tolvkantig nod med varannan sida bredare, dekorerad med graverade och ciselerade växtornament, och sexkantigt mellanstycke mellan nod och cuppa; cuppan är odekorerad. På foten ingraverat "1.7.3.3". Höjd 14 cm, cuppans diameter 8 cm. Patenen har förgylld ovansida och är odekorerad. Diameter 9,2 cm. Kalk och paten är enligt stämplat tillverkade av Gustaf Biörn i Falun. År 1733 (räk.) har man låtit göra om "en gammal söndrig Sochnbodz Kalk med paten, med tilökning af Silfwerflaka". Oblatasken är cylindrisk med svagt välvt lock, odekorerad och ostämplat. Höjd 2,2 cm, diameter 4,5 cm. Vinflaska av glas,

Fig. 155. Sockenbudstyg av silver, kalk och paten tillverkade av Gustaf Biörn i Falun 1733, oblatasken är ostämplat och troligen från omkring 1910. Foto: Fahléns Foto 1979.

Fig. 156. Sockenbudstyg av silver, tillverkat av Gustaf Biörn i Falun 1752. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 157. Sockenbudstyg av silver, tillverkat av Otto Henrik Sjöberg i Falun, oblatasken 1738, kalk och paten 1770. Foto: Fahléns Foto 1979.

rund med platta sidor, förgyllt silverlock. Höjd 11,5 cm, lockets diameter 2,5 cm. Stämplad H=L, Falun 1908. Oblatasken härrör säkerligen också från denna tid, liksom det träschatull vari sockenbudstygget förvaras. — 2, Av silver, bestående av kalk och paten (fig. 156). Kalken är delvis förgylld, och har sexpassformad profilerad fot, sexkantigt skaft med nod och odecorerad cuppa, invändigt förgylld. Höjd 15,5 cm, cuppens diameter 7,5 cm. Patenen har förgylld ovansida och är odecorerad. Diameter 10 cm. Enligt stämplor tillverkat av Gustaf Biörn i Falun. I svarvat och skinnklätt träfodral. Tillverkat 1752 (räk.) och tillbytt mot en gammal sockenbudskalk samt mellanskillnad. — 3, Av silver, bestående av kalk, paten och oblatask (fig. 157). Kalken är delvis förgylld, och har profilerad fot med graverad och ciselerad dekor av växtornament och draperiveck, cylindriskt skaft med profilerad nod, samt odecorerad cuppa. Skaft, nod och cuppens insida förgyllda. Höjd 13,5 cm, cuppens diameter 7 cm. Patenen är förgylld och har enkel linjedekor vid brättet. Diameter 9,3 cm. Oblatasken är cylindrisk med svagt välvt lock med enkel linjedekor. Det inre är förgyllt och format som ett trepass, i vilket en cylindrisk ring är infattad. I trepassets svicklar graverade växtornament och ett hål i mitten. Höjd 1,5 cm, diameter 6 cm. Enligt stämplor tillverkat av Otto Henrik Sjöberg⁸⁹ i Falun, oblatasken 1738, kalk och paten 1770. Oblatasken inköptes 1739 (räk.), kalk och paten 1771 mot mellanskillnad av två gamla sockenbudsflaskor.

Försvunna nattvardskärl

När Gustav Vasa drev in klockskatten i Dalarna 1531 besökte hans fogde Jöns Persson i Vibberboda Mora och "anamade try monstrans⁹⁰, iij [=3] kalka alla förgylta mz theras patener, En pixenis⁹¹, En arm aff silff [...]".⁹² I en inventarieförteckning 1576 omtalas två kalkar "medh sine patener förgylte någott lithet på foten och mitth uppå". I den odaterade inventarieförteckningen från omkring 1600 omtalas dock bara en kalk, "öffuerst uppå midh en förgyltd ringh, mittuppå, såsom och Nederst på fothen, Medh sitt pathen Lithet förgyltd mittuppå", samt senare tillskrivet: "med sit corporal med sölfwerknytning gifwit af *Domino Andrea*⁹³ sacellano loci". Vidare omtalas "en Lithen Huitth Kalck, medh sitt pathen, som plägar bruukas i Sochnebudh", samt senare tillskrivet: "Een then flaska en ny Kanna. Item en liten teenflaska." Den förstnämnda tennflaskan är sannolikt den som 1661 (vis. prot.) kallas "gammall odugeligh", med senare anteckning att den tagits till klockgjutning. Den nya kannan torde vara samma, som i senare anteckningar i inventarieförteckningen 1621 och 1631 uppges vara av tenn med "pijp", och skänkt av "Åkke Hansson på Hudwijkswald"⁹⁴. År 1661 (vis. prot.) omtalas den som "gammall, medh Lock och Pijp". Sannolikt är det denna kanna, som 1750 (räk.) byts bort mot en ny med mellan-skillnad. Kalken skall 1631 (inv.) "reformerat", tillökas och helförgyllas. När en ny kalk inköptes 1647 (räk.) hade man "ther uppå utgiffuit dhen gamble kalken om 36 loodh". Sockenbudstygget sägs 1711 (inv.) vara "mycket illa faren", och metallen togs till 1733 års sockenbudstyg. År 1621 (inv.) omtalas "Oblatoria een ask af trä". År 1644 (räk.) har man "arbetat up the 26 lodh Silfwer som hafwer warit i Kyrkian til en oblatz ask". Denna togs 1819 till den nya vinkannen, och beskrivs då (kr. prot.) vara "i formen af ett skrin, med Crucifix och Xtus-Bild utan på locket". År 1651 (räk.) inköps "een lijten socknebodz Kalk", varjämte man har "lagat gamble socknebodz asken". Sockenbudskalken sägs 1661 (vis. prot.) vara "förgylt innan och en deel uthan". Den byttes bort 1752 mot en ny. År 1661 (vis. prot.) omnämns även "Sochnebodz Flaske een lijten", sannolikt samma som nämnts omkring 1600, "Ett Lijtet Faat att tappa Wijn medh", samt som hörande till 1647 års kalk en förgylld paten, "hemptadt ifrån Dannemark och till Kyrckian förähradt, aff Diuus Erick Ericksson [1607–1673] en zergiant, i Morkarlby". Ett tennstop inköps 1694 (räk.), möjligen samma som 1815 (vis. prot.) finns "i Vinkällaren, någorlunda behållen men knoppen på grepen af, finnes ej upptagen i något Inventarium". En oblatask av bleck inköps 1707 (räk.). År 1757 (vis. prot.) omtalas "et räflat stop", vilket vid visitation 1815 uppges vara borta. Tennjutaren Logren i Falun får 1773 (räk.) betalt för en omgjord tennskål "at tappa win uti", och 1788 (räk.) utbetalas för två omarbetade tennskålar.

Fig. 158. Brudkrona av förgyllt silver, avsedd att bäras till sockendräkt. Tillverkad av Johan August Ferngren i Stockholm 1923. Foto: Fahléns Foto 1979.

Brudkronor och brudkedjor

Brudkronor: — 1, Av förgyllt silver (fig. 158), med fem ståndare av pressat silverbleck med växtornament, var och en behängd med två löv. Ståndarnas toppar sammanhålls av en ring, på vilken sitter fästade pressade änglahuvuden med vingar och ett hängande löv. Ringen är besatt med kantställda nitar och där under genombrutna rosor, liknande hjul med sex ekrar. Inskrift på ringens insida: "Mora Kyrka på Kontraktsprosten Axel Gustafssons⁹⁵ 70-årsdag 19/2 1923." Höjd 10 cm, ringens diameter 19,5 cm. Enligt stämplor tillverkad av Johan August Ferngren i Stockholm 1923, och inköpt från Licium samma år. Kronan är avsedd att bäras till sockendräkt, och motiven har hämtats från brudkronor från Mora och Sollerön i Nordiska museets samlingar. — 2, Av förgyllt silver (fig. 159), med fem upptill utåtböjda, genombrutna ståndare, från vars toppar en droppe hänger. Varje ståndare är besatt med tre stiliserade blommor; mellan varje ståndare sitter en mindre ståndare, även dessa med en droppe hängande från toppen. Ringen är besatt med omväxlande rundlar och romber mellan våglistbårder. Inskrift på ringens insida: "Skänkt till Mora kyrka av dess församling och kyrkoherde bars denna krona första gången av Margareta Hillerström, vid hennes bröllop midsommardagen 1938." Höjd 9 cm, ringens diameter 7,2 cm. Enligt stämplor tillverkad av ateljé Borgila i Stockholm 1938. — 3, Av förgyllt silver (fig. 160), med fem ståndare, formade som franska liljor och besatta med pärlstavsinfattade ovala akvamariner på ciselerad botten. Mellan ståndarna sitter ljusblå ovala stenar, infattade med pärlstav. Ringen är besatt med kronor och korslagda dalpilar. Inskrift på ringens insida: "DALARNAS FRI-

VILLIGA FÖRSVARSORG. BRUDKRONA VANDRINGS-
PRIS I S.M. PÅ SKIDOR 50 KM. FALUN 1947." Höjd 10,5
cm, ringens diameter 5,1 cm. Enligt stämplars tillverkad av Lars
Olhans i Falun 1946. Tillhörande koniskt podium av svartmålat
trä, med på framsidan en förgylld silverplåt. Överst på denna
sitter landskapsvapnet i blå emalj, och där under inskrift:
"DALARNAS FRIVILLIGA FÖRSVARSORGANISATIO-
NERS VANDRINGSPRIS I LAGTÄVLING 50 KM VID SM
PÅ SKIDOR UPPSATT I FALUN 1947." Under podiet en sil-
verplåt med inskrift: "DALARNAS BEFÄLSUTBILDNINGS-
FÖRBUND HEMVÄRN, LOTTAFÖRBUND, LUFTSKYDD-
FÖRBUND, SKYTTEFÖRBUND SAMT KOPPARBERGS-
DISTR. AV SVENSKA BLÅ STJÄRNAN." Gåva av IFK Mora
1951.

År 1631 (inv.) omnämns "Krantz En". Om denna uppges 1660
(inv.) att den "plägar länas till Brudfolck", och den beskrivs
1661 (inv.): "En Crantz medh 10 stijffter, hwartera medh 4 stol-
par och 4 Lööf, ett Lööf allenast borto." År 1668 (inv.) blev
"KiörkioKrantzen, som aldeeles förfallen war, söndertagen, och
af Prästemoder å Nyo förfärdigat, Anno 1668, 10 Mars". År 1693
(räk.) inköps ytterligare en "Brudcrantz" från prosten Holstenius⁹⁶
hustru Anna Christina Skrage. Denna krans hade "8 Styffter".
Kransarna omtalas 1736 (vis. prot.), "hwaruppå äro 18 st. Styff-

Fig. 159. Brudkrona av förgyllt sil-
ver, tillverkad av ateljé Borgila i
Stockholm 1938. Foto: Fahléns
Foto 1979.

Fig. 160. Brudkrona av förgyllt sil-
ver, tillverkad av Lars Olhans i
Falun 1946. Foto: Fahléns Foto
1979.

Fig. 161. Brudkedjor av silver från 1500- och 1600-talen. Foto: Fahléns Foto 1979.

ter, förgylde, som fordom Brudar brukat i stället för crona”. Deras silver togs 1744 (räk.) till den nya vinkannen.

Brudkedjor (fig. 161): — 1, Av silver, förgyllt krucifix med Kristus på ena sidan och Maria med barnet inom rosenkrans på den andra. Korsets ändar trepassformade med evangelistsymboler m.m. Enkel silverkedja. Korsets höjd 4,8 cm, bredd 3,7 cm. — 2, Av silver, krucifix med trepassformade ändar med t.v. sol, t.h. måne, upptill inskriften INRI. Krucifixets höjd 5,7 cm, bredd 3,6 cm. Enkel silverkedja. — 3, Av silver, krucifix med voluter i ändarna, från vilka hängt nu försvunna löv e.d. i ringar. På baksidan graverad växtdekor. Silverkedja med ovala ringar, mot ytterkanten tunnare. Krucifixets höjd 5,8 cm, bredd 4,4 cm. — 4, Av silver, förgyllt krucifix med trepassformade genomborrade ändar, från vilka löv hängt (ett saknas, ett är ersatt av en romboid plåt). Kedja som föregående. Krucifixets höjd 5,5 cm, bredd 3,6 cm. — 5, Av silver, krucifix med trepassformade ändar, under vilka ringar för hängande löv suttit (två saknas). På korsstammens överdel skylt med inskriften INRI, på korsets baksida graverade växtrankor. Kedja som föregående. Krucifixets höjd 4,4 cm, bredd 3 cm. — 6, Av silver, krucifix med voluter i ändarna, två hängande löv under tvärmarna. På korsets baksida beslagsornament och ros. Kedja som föregående. Korsets höjd 5,5 cm, bredd 4,3 cm. — 7, Av silver, krucifix med voluter i ändarna samt hål för hängande löv (saknas). Enkel silverkedja. Krucifixets höjd 6 cm, bredd 4,3 cm.

År 1631 (inv.) omtalas ”Kiäder fem”. År 1661 (vis. prot.) finns ”Kieder Hwijta 6 st. 1 st. medh Kors förgylte och 4 medh Korss Hwijta, der iblandh 3 st. med 3 Löff, och ett stycke uhtan Löff”, samt ”item Een Kiedh uhtan Korss”; en senare tillskrift uppger: ”En Kedh medh kors forgyllt igenlöst.” Sju kedjor omtalas 1683

(vis. prot.), sex med kors och en utan. År 1742 har dock alla kedjorna kors. År 1767 (kr. prot.) frågas om brudkedjorna bör nyttjas utan avgift till kyrkan, varpå svaras, att så skett sedan "uråldriga tider". Vid en visitation 1951 återfanns kedjorna i en kista, som troligen inte hade varit öppnad sedan restaureringen 1895.

Ljusredskap

Ljuskronor: — 1, Av mässing (fig. 162), med nio armar i två kransar, sex i den nedre, tre armar samt tre reflexblommor i den övre. Runda droppskålar, ett par av något enklare typ. Profilerad stam, krönt av sittande lejon och nedtill avslutad av ett lejonhuvud, som ursprungligen haft en ögla i munnen. Höjd 60 cm. 1500-talets senare del. Troligen identisk med den ljuskrona, som i inventarieförteckningen från omkring 1600 omtalas som "hängiandes för H. KorsAltaret". Den omtalas 1631 (inv.) som "Crona en medh Nijo pipor", och 1661 (inv.) beskrivs den: "Een Lijten under Hwalfwet fram i Choren, medh 4 Pijpor nedhan och 3 ofwan, Förährdh aff Erick Joenson i Östnohr, och aff honom Wijdh Rewell [= Reval] i en Rudhdam funnen och sedan heemfördh, i Sal. Konungh Johans tijdh". Två armar hade alltså tydligen förkommit och senare ytterligare en — 1683 (inv.) sägs kronan ha sex armar — men senare ersatts, sannolikt 1726 (räk.), då Bältar Aron Joenson (1680–1738) i Långlet får betalt för reparation av en ljuskrona. Vid visitation 1736 har kronan ånyo nio armar. I sakristian. — 2, Av mässing (fig. 163), med 16 armar i två kransar, åtta i varje. Profilerad stam, krönt av dubbelörn och

Fig. 162. Ljuskrona av mässing från 1500-talet, funnen i en ruddamm vid Reval under Johan III:s tid och fördd till Mora. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 163. Ljuskrona av mässing, inköpt 1652. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 164. Ljuskrona av mässing, skänkt av rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardie 1673. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 165. Ljuskrona av mässing, skänkt av major Daniel Jonssons arvingar 1679. Foto: Kjells Foto AB 1983.

nedtill avslutad med en kraftig kulknopp. Runda droppskålar. Höjd 88 cm. Av allt att döma den ljuskrona, som inköptes 1652 (räk.) för 240 daler, och som 1660 (inv.) omtalas som "En Liuus-Krona, tuenne rader Pijpor". I sakristian. — 3, Av mässing (fig. 164), med 16 armar i två kransar, åtta i varje. Runda droppskålar. Profilerad stam, krönt av en mansfigur i rustning med en stav i ena handen och en lyftad yxa i den andra; nedtill avslutad med en kraftig kulknopp. Höjd ca 140 cm. Skänkt av rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardie 1673; i ett brev daterat den 9 april (J:4) förklarar De la Gardie att han därmed velat visa tacksamhet för morakarlaras långvariga arbete hos honom och hans far med "all flijth och Erligheet". Långhusets östligaste travé, södra sidan. — 4, Av mässing (fig. 165), med åtta armar i en krans. Runda droppskålar, reflexblommor. Profilerad stam, krönt av lutspelare, nedtill avslutad med en godronnerad kulknopp. Inskrift: "FÖRÄRAT UTAF SALIG DANIEL JOENSSONS⁹⁷ ARFVINGAR. HMS. OAS. DDS. IDS. EPS. A° 1679". Höjd 75 cm. Koret, södra sidan. — 5, Av mässing (fig. 166), sex armar i en krans. Runda droppskålar, reflexblommor. Profilerad stam, nedtill avslutad med en kulknopp med påsatta bladornament på undersidan. Höjd 66 cm. Torde vara identisk med den krona, som inköptes till sakristian 1731 (räk.). Koret, norra sidan. — 6, Av

mässing (fig. 167), med 24 armar i tre kransar, åtta i varje. Musselformade droppskålar, reflexblommor. Profilerad stam, krönt av en kvinnofigur med kvist i handen; nedtill avslutad med en kraftig kulknopp. Höjd ca 170 cm. Inköpt 1771 (räk.) från Anders Roth⁹⁸ i Stockholm. Långhusets östligaste travé, norra sidan. — 7, Av mässing (fig. 168), 24 armar i två kransar, 12 i varje. Runda droppskålar. Profilerad stam, nedtill avslutad med en kraftig kulknopp med en vinlövsprydd mindre knopp nederst. Höjd ca 115 cm. Gåva av Rombo Anders Matssons (1812–1851) änka Anna Ersdotter (1812–1889) i Östnor 1855 (räk.). Långhusets tredje travé från öster, norra sidan. — 8–9, Av mässing (fig. 169), sexarmade om vardera en krans. Runda droppskålar. Profilerad stam, nedtill avslutad med en kraftig, på undersidan godronnerad kulknopp. Höjd ca 65 cm. Båda kronorna är tillverkade av Frost Mats Matsson (1839–1914) i Östnor. Den ena är skänkt 1895 (kr. prot.) av handlanden Hållbus Lars Larsson (1848–1920) och Anders Romson (1857–1920), den andra av Frost Anders Matsson (1867–1950). Långhusets västligaste travé vid orgelläktaren. — 10–14, Av mässing, kopior av nr 7. Tillverkade 1965 av Frost Mats Matssons mässingsgjuteri i Östnor, som också skänkt tre av kronorna. I långhusets övriga travéer.

Långhusets kronor hänger i sköldbågarna i järnkedjor med dels svarvade rödmålade träkulor (koret), eller päronformade kulor, dels av förgyllt trä, dels av mässing. Kedjorna i långhusets

Fig. 166. Ljuskrone av mässing, inköpt 1731. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 167. Ljuskrone av mässing, tillverkad av Anders Roth i Stockholm och inköpt 1771. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 168. Ljuskröna av mässing, skänkt av Rombo Anders Matssons änka Anna Ersdotter i Östnor 1855. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 169. Ljuskröna av mässing, tillverkad av Frost Mats Matsson i Östnor och skänkt av Hällbus Lars Larsson och Anders Romson 1895. Foto: Kjells Foto AB 1983.

östligaste travé är rikare utformade, med runda förgyllda träkulor och nedtill smidd dekor av blomrankor samt såväl vertikalt som horisontellt korsade dalpilar. År 1657 (räk.) inköps en "järn Kedia till liusKronan", och 1680 (räk.) betalas "Smeden på Sol-öhn" för "järnstången och knapparna som LiusCronan Skall Hängia uppå". En kedja till den minsta kronan inköptes 1744 (räk.). År 1766 (räk.) "fäijas" alla ljuskronor, och "Mäster Nils" Nilsson i Färnäs målar kedjorna, liksom han också gör med den nya kronans kedja 1771. Ljuskronorna reparerades 1895 av Frost Mats Matsson i Östnor.

Ljusarmar: — 1, Av mässing för ett ljus (fig. 170), med driven och punsad dekor av växtornament, spiralvriden arm, rund väggplatta samt droppskål. Längd 40 cm, väggplattans diameter 17 cm. 1600-talet. — 2, Av mässing för ett ljus (fig. 170), med punsad och graverad dekor av växtornament, spiralvriden arm, åttakantig väggplatta samt droppskål. Längd 40 cm, väggplattans bredd 21 cm. En enpipig ljusarm omtalas 1683 (vis. prot.); 1695 (vis. prot.) finns två, en "wijd Bokstolen och en wijd funten".

År 1661 (vis. prot.) omtalas "En messingz arm medh 3 Pijpor, Ett stoort Löff inunder, och någre deeras nampn som honom till Kyrckian förährt hafwa, nembligen, Pär Olufsson och Erick Matsson, i NOHR, medh sine Camerater heemkommandes ifrån Herre arbete, i Novembri, 1660". Vid visitation 1683 omnämns två stora ljusarmar, en med två, en med tre pipor, vilka enligt visitationsprotokoll 1695 var placerade en på vardera predikstolen. De nämns senast 1736 (vis. prot.); vid visitation 1750 anses, att de ljusarmar som inte kan lagas bör säljas.

Två ljusplåtar av mässing (fig. 171), tvåpipiga, med driven och

Fig. 170. Ljusarmar av mässing från 1600-talets senare del. Foto: Kjells Foto AB 1983.

punsad dekor av växtornament. Konvexa speglar. Höjd 47 cm. 1700-talstyp. I sakristian. År 1723 (räk.) inköptes "en liusplåt af messing", som enligt inventarieförteckning 1736 hade en pipa. Den omnämns sista gången 1868 (inv.).

Ljusstakar: — 1, Två kandelabrar av silver med driven och ciselerad dekor (fig. 173). Tvåpipiga med armar formade som bladrankor, cylindriska ljushållare, nedtill profilerade och dekorerade med palmlöv och vinlöv. Cylindriska ljusmanschetter. Mellan armarna en nedåt avsmalnande ståndare, vars överdel är profilerad och dekorerad med vinlöv, samt krönt av lamm med korsfana. Skaft och fot är profilerade och dekorerade med vinlöv och palmlöv. På foten ingraverat CJ under kunglig krona. Höjd 70 cm. Enligt stämplat tillverkade av Gustaf Folcker⁹⁹ i Stockholm 1825. Skänkta av Karl XIV Johan under hans resa i Dalarna 1819, men hitkomna först 1825 (inv.). — 2, Kandelaber av silver (fig. 174); sjupipig, med profilerad, i avsats uppåt avsmalnande stam, krönt av en profilerad ljushållare. Från stammen utgår sex svängda ljusarmar i trappstegsvis sjunkande höjd. Kraftig kulknopp nedtill. Svagt välvd fot, skild från kulknoppen av ett mellanstycke med stiliserad bladornamentik. Inskrift på kulknoppen: "JESUS SADE: 'JAG ÄR VÄRLDENS LJUS; DEN SOM FÖLJER MIG, HAN SKALL FÖRVISSO ICKE VANDRA I MÖRKRET' JOH. 8:12"; på andra sidan: "GÅVA TILL MORA KYRKA JULEN 1925". Höjd 58 cm. Enligt stämplat tillverkad av Jörgen Jensen i Stockholm 1926. — 3, Fyra ljusstakar av tenn (fig. 177), med cylindriska skaft och trattformad fot, nedtill genombruten med galler. Löstagbara skålformade manchetter med bandknippebård. Ihåliga tvärs igenom. Höjd 43 cm. Enligt stämplat tillverkade av Eric Magnus Hammarstrand¹⁰⁰ i Falun 1799. Inköpta 1800 (räk.) mot gammalt tenn och mellanskillnad. — 4, Två ljusstakar av tennliknande legering (fig. 172). Kannelerade skaft med pärlstavslister upptill och nedtill, trattformig, kannelerad fot på kvadratisk bas med avhuggna hörn. Manchetterna formade som nedåtvikta palmlöv. Höjd 21 cm. Under foten ingjutet i godset "NEEFF. I.G.", samt en stämpel med en ängel. Kan möjligen vara identiska med de "2 st metallsljusstakar" som inköptes 1777 (räk.). — 5, Kandelaber av mässing (fig. 175), ursprungligen tvåpipig, numera trepipig, med höj- och sänkbara ljusarmar, dekorerade med delfinhuvuden och försedda med en skruv på baksidan. Runda droppskålar. Smal cylindrisk mittståndare på tredelad fot med upprullade ändar. Höjd 46 cm. Den ena av ett par, som enligt inventarieförteckning 1660 inköptes 1652: "Liuse staakar 2. stycken medh skruuf." Från 1815 (inv.) nämns bara den ena, och sannolikt vid denna tid har en ljushållare från den nu försvunna pendangen monterats på den bevarade kandelaberns mittståndare, så att den därmed gjorts trepipig. — 6, Kandelaber av mässing (fig. 175), trepipig med

Fig. 171. Ljusplåt av mässing, en av två, av 1700-talstyp. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 172. Ljusstake av tennliknande legering, en av två, möjligen inköpt 1777. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 173. Kandelaber av silver, en av två, tillverkad av Gustaf Folcker i Stockholm 1825 och skänkt av Karl XIV Johan. Foto: Fahléns Foto 1979.

Fig. 174. Sjuarmad kandelaber av silver tillverkad av Jörgen Jensen i Stockholm 1926. Foto: Kjells Foto AB 1983.

runda droppskålar (den mellersta saknas), profilerat skaft och platt fot med upphöjd kant. Höjd 33 cm. Troligen anskaffad mellan 1677 och 1682 (inv.), då "Een Messings LiuseStake at bruka i Sacristijan" anskaffades. — 7, Ljusstake av mässing, med rund skålformad fot och cylindrisk pipa med höj- och sänkbar ljusboten. Höjd 22 cm. Den ena av ett par, som första gången nämns 1815 (inv.). Omnämnd av G. Boëthius (ms. SvK.), men ej återfunnen 1981. — 8, Två ljusstakar av rödaktig gulmetall, med kvadratisk, nedtill gallergenombruten sockel, vilande på kulfötter, rund profilerad fot, godronnerat skaft och ljushållare med pärlstavslister. Höjd 18,5 cm. Enligt stämplor tillverkade vid Skultuna bruk; modellbeteckning "K 7 N:o 72". Möjligen anskaffade 1925 (inv.). — 9, Två kombinationsljusstakar av mässing, med profilerat skaft och fot samt löstagbar överdel med två svängda ljusarmar. Total höjd 39 cm. Troligen identiska med de båda armljusstakar av "composition", som mellan 1865 och 1868 (inv.) skänktes av fjärdingsmannen och nämndemannen Skeri Olof Olsson (1821–1894) i Noret.

År 1576 (inv.) omnämns "3 stt. jernstaka". År 1631 (inv.) finns "Järn Stakar två", och 1661 (vis. prot.) omtalas: "Järenreedskaap: 1. En Staake medh 2 pijpor ofwan, och en nedre i footen. 2. En Stake medh 4 pijpor och ofärdigh Trääfoot. 3. En Liuusstaake medh en Pijpa och absconce[?] aff jeren. 4. 3 Plåtar medh Pijpa och Skaftt, en löös och 2 på lille Predijkestolen." Vid visita-

Fig. 175. Kandelabrar av mässing, den vänstra höj- och sänkbar samt ursprungligen tvåpipig, inköpt 1652, den högra nämnd tidigast 1682. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 176. Ljussax av järn. 1600-talets slut. Foto: Kjells Foto AB 1983.

tion 1770 återstår en tvåpipig järnljusstake, som man anser kan säljas, och den nämns inte därefter. Ett par tennljusstakar inköps 1707 (räk.). Vid visitation 1736 finns fyra ljusstakar av tenn; dessa byts sannolikt bort 1800. Från 1809 (inv.) omnämns två andra tennljusstakar, vilka nämns ännu 1925. År 1711 (vis.) omtalas en glaslykta och en "glaasstierna" i vapenhuset. Glaslyktan nämns sista gången 1815 (inv.), "stiernan" 1757 (inv.).

Ljussax av järn (fig. 176), skänklarna spiralvridna på mitten. Spetsen avbruten. Stämplad med fransk lilja(?). Längd 17 cm. 1600-talets slut.

Textilier

Altarbrun (fig. 178) med en rad stående helgon — Petrus, Paulus, S:ta Barbara, S:t Olof, Maria med Jesus-barnet, S:t Erik, S:ta Katarina av Alexandria, samt en helig biskop, samtliga i

Fig. 177. Ljusstake av tenn, en av fyra, tillverkad av Eric Magnus Hammarstrand i Falun 1799. Foto: Kjells Foto AB 1983.

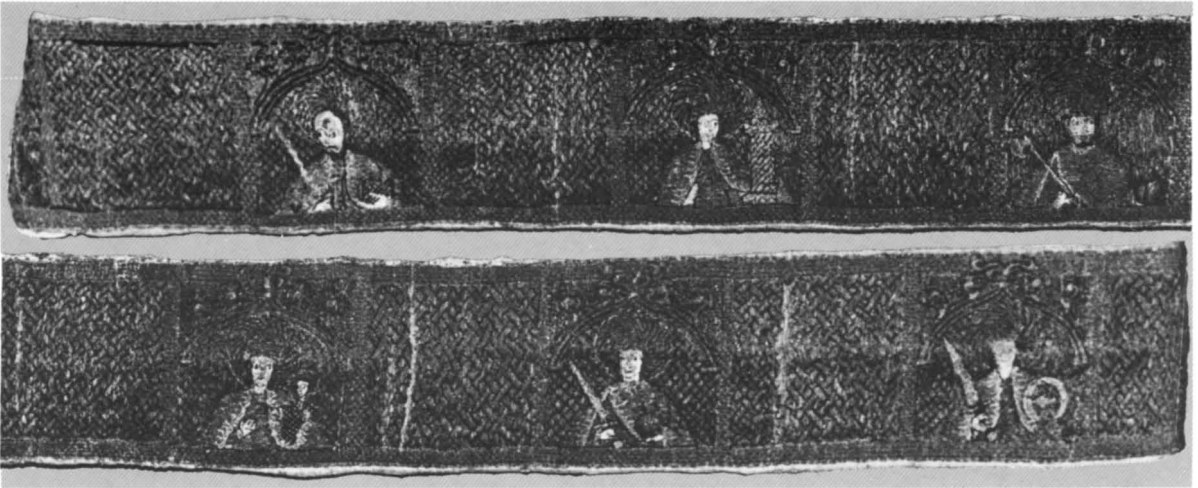

Fig. 178. Altarbrun med broderade helgon — Petrus, Paulus, S:ta Barbara, S:t Olof, Maria med Jesus-barnet, S:t Erik, S:ta Katarina av Alexandria, samt en helig biskop — tillverkat i Sverige vid 1400-talets slut. Foto: Kjells Foto AB 1983.

halvfigurer — broderade i läggsöm med guld samt silke i flera färger, främst grönt och rött i olika nyanser.¹⁰¹ Längd 180 cm, bredd ca 15 cm. Svenskt arbete från 1400-talets slut. Konserverat av Pietas på Anders Zorns bekostnad 1912. Omtalas i inventarieförteckningen från omkring 1600 som "En Altarlist för HögAltaret medh sine antependiis".

Antependier: — 1, Av röd sammet med guldbroderier (fig. 179); inskriften "ANNO" och "1725", flankerande initialerna J:E under krona inom broderad krans, samt fransar och band med spetsar. Längd 247 cm, höjd 87 cm. Inköpt från Västerås 1725 (räk.). Skadat. — 2, Av röd sammet med guldbroderier (fig. 180); tre fält, avdelade av breda dubbla guldgaloner, med i det bredare mittfältet broderat bokstäverna IHS inom kvist och palmlblad, flankerat av inskriften "ANNO" och "1794". Längd ca 420 cm, höjd 83 cm. Enligt en inventarieförteckning 1815 gåva av Gustav IV Adolf under hans resa i Dalarna 1794, och anlänt

Fig. 179. Antependium av röd sammet med guldbroderier, inköpt 1725. Foto: Kjells Foto AB 1983.

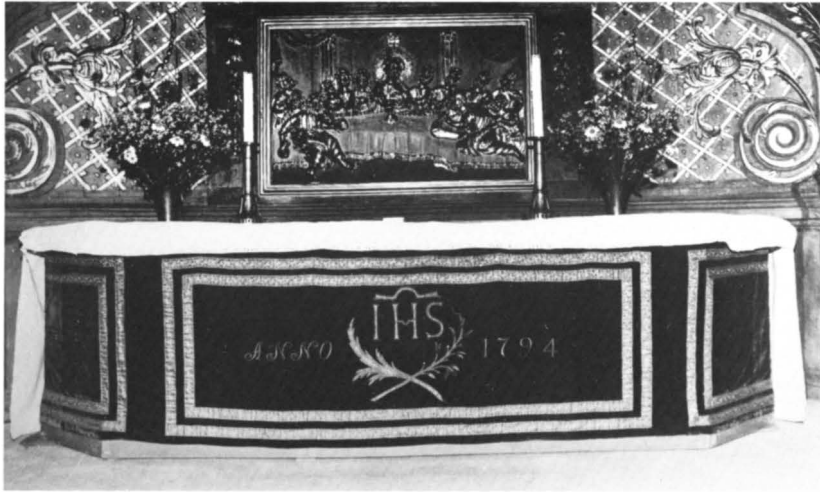

Fig. 180. Antependium av rött sammet med guldbroderier, skänkt av Gustaf IV Adolf 1794. Foto: Kjells Foto AB 1982.

1795. — 3, Av mönstrad grön sidendamast med broderier i jugendstil (fig. 181); bårder, stiliserade växtornament och druvklasar, samt inskrift: "JAG.ÄR.VINTRÄDET.I.ÄREN.GRENARNA" och året 1912, i grönt, gult, grått, ljusblått och violett silke. Gul frans. Längd 385 cm, höjd 91 cm. Komponerat av Agnes Branting¹⁰² och utfört vid Licium 1912. Gåva av fröken Gustava Källström (1832–1917) på hennes 80-årsdag den 30 augusti 1912 (kr. prot.). — 4, Av violett sidendamast med bårder och likarmade kors i silverbroderi. Längd 420 cm, höjd 88 cm. Utfört vid Licium och skänkt av prosten Axel Gustafsson 1917. — 5, Av vit sidendamast med påsydda guldgaloner och ett guld-kors på mitten. Längd 445 cm, höjd 85 cm. Gåva av kyrkliga ungdomskretsen 1935. — 6, Av svart sammet med påsydda silvergaloner och ett silverkors. Längd 465 cm, höjd 88 cm. Utfört av fru Elin Cassel 1939 och bekostat av frivilliga medel. — 7, Av violett

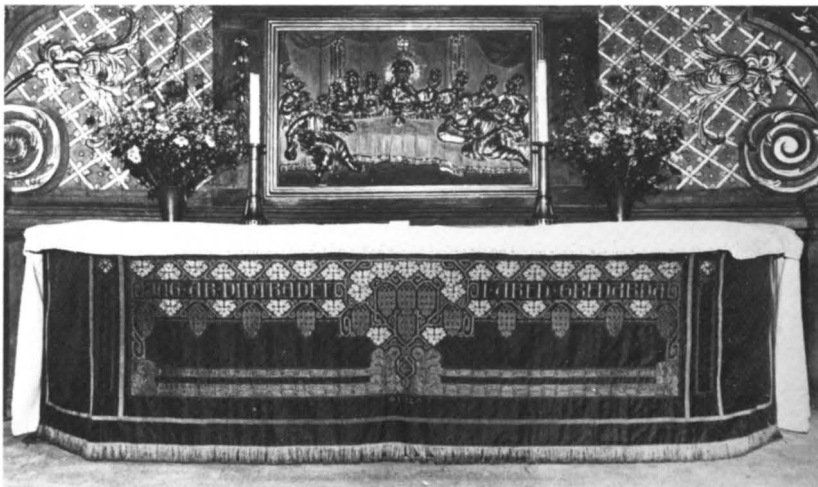

Fig. 181. Antependium av grön sidendamast med broderier, komponerat av Agnes Branting och utfört vid Licium 1912. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 182. Korskåpans (fig. 183) ryggsköld, framställande Maria med Jesus-barnet, Johannes Döparen samt nederst det Svinhufvudska vapnet. Foto: Kjells Foto AB 1983.

ylle med inslag av guldtråd. Kors med bredare ändar, broderat i guld, gult och silver, samt en stjärna i guld och silver i mitten. Längd 185 cm, höjd 84 cm. Utfört av fru Gusti Hirén och fröken Agnes Eliasson, Mora, 1948, och skänkt av fru Elin Cassel m.fl.

Korskåpa av röd italiensk silkessammet med granatäpplemönster (fig. 182–189), med påsydda rikt broderade bräm samt ryggsköld. T.v. på skölden Maria med Jesus-barnet, t.h. Johannes Döparen med en bild av ett lamm. I sköldens nederkant är det Svinhufvudska vapnet broderat. På brämen framställs broderade figurer, stående ovanför varandra inom ädikulor¹⁰³, tre på varje sida. T.v. syns överst aposteln Paulus med svärd, därunder aposteln Johannes med kalk och underst S:ta Katarina av Alexandria med svärd och hjul; t.h. överst framställs aposteln Petrus med nyckel, där-

under troligen aposteln Jacob d.ä. och underst S:ta Margareta med sitt attribut, en drake. Nederst vid brämen påsydda oidentificerade vapensköldar. Broderiet ovanför ryggskölden tillfogades 1665 (räk., inv.), då "ChurKåpan, som alldeles förruttin wardt, bleff och förnyatt, af een Konstrijk hustru wid Kopparberget, så wäll uthstofferatt, att hon wardt lijka som een nyy". Broderierna är i guld samt huvudsakligen rött, blått och grönt silke i schatter- och läggsöm, delvis itråcklade troligen 1665. Blått lärftfoder. Längd 123 cm. 1400-talets slut.¹⁰⁴ Anskaffad under kyrkoherde Daniel Jönsson Svinhufvuds tid, vars vapen finns på kåpan. Konserverad av Pietas på Anders Zorns bekostnad 1912 (kr. prot.). Sägs 1576 (inv.) vara "af rödhblomerat flogheldh"¹⁰⁵, och medh förgylt sköld".

Mässhakar: — 1, Av numera gulbrun sammet med granatäpplemönster (fig. 190), på ryggen ett rikt broderat kors med broderier i guld och silke i flera färger i läggsöm och schattersöm på lärft, framställande på korsstammen fyra rödhåriga helgon, stående i ädikulor, genom vars arkader man ser landskap. Överst framställs Maria Magdalena, därunder en apostel(?) med stav och bok, därunder S:ta Katarina av Alexandria med svärd och hjul, samt nederst aposteln Johannes med kalk. På tvärlinorna två änglar. Bildframställningen är enligt G. Boëthius av flandrisk eller burgundisk typ.¹⁰⁶ Höjd 115 cm, bredd 70 cm. 1400-talets

Fig. 183. Korkåpa av röd italiensk silkessammet med broderade bräm samt ryggsköld. 1400-talets slut. Foto: ATA.

Fig. 184. Aposteln Paulus. Detalj av korkåpans bräm. Foto: Fahléns Foto 1979.

Fig. 185. Aposteln Johannes. Detalj av korkåpans bräm. Foto: Fahléns Foto 1979.

förra hälft. Konserverad av Pietas på Anders Zorns bekostnad 1912. Sägs 1576 (inv.) vara "aff rödh blomeratt floghel medh förgyltt Kors". Sannolikt samma mässhake, som förbättrades 1665 (inv.), och då sägs vara "aff Brunt, nästan förslitit Sammet med guld; Sölfuer galloner". — 2, Av röd sammet med guldgaloner (fig. 191), på ryggsidan krucifix i guldbroderi med Kristus i silver; grön törnekrona samt vid korsets fot en döds-kalle på grön botten. Inskrift "ANNO 1725". På framsidan Jahve-namnet inom guldbroderad sol. Längd 137 cm, bredd 86 cm. Skadad. — 3, Av svart sammet med silvergaloner (fig. 192), silverkors på ryggsidan och på framsidan sol med Jahve-namnet i guldbroderi samt inskrift "ANNO 1751". Längd 136 cm, bredd 88 cm. Skadad. — 4-5, Av röd sammet med guldgaloner (fig. 193), på ryggsidan ett

kors med törnekrona och gloria, på framsidan Jahve-namnet i triangel inom strålkran samt årtalet 1795. Rött sidenfoder. Längd ca 120 cm, bredd 87 cm. Anskaffade 1795 (räk.) från "Herr Thels & Comp"¹⁰⁷. — 6–7, Av svart sammet med silvergaloner (fig. 194), på ryggsidan kors med törnekrona och strålar, på framsidan Jahve-namnet inom strålkran. Längd ca 130 cm, bredd 63 cm. Den ena är inköpt 1847 (räk.), den andra utfördes vid Diakonisseanstaltens paramentverkstad 1911 med den äldre som förebild, och är skänkt av komminister K.G. Skoglund¹⁰⁸ samma år. — 8, Av grön sidendamast, broderad med violett kors på ryggsidan och Andreas-kors i blått med violetta kanter på framsidan. Blått foder. Höjd 120 cm, bredd 138 cm. Utförd vid Licium och skänkt av prosten Axel Gustafsson 1921. — 9, Av vit sidendamast, med

Fig. 186. S:ta Katarina av Alexandria. Detalj av korkåpens bräm. Foto: Fahléns Foto 1979.

Fig. 187. Aposteln Petrus. Detalj av korkåpens bräm. Foto: Fahléns Foto 1979.

Fig. 188. Aposteln Jacob d.ä. (?)
 Detalj av korkåpans bräm. Foto:
 Fahléns Foto 1979.

Fig. 189. S:ta Margareta. Detalj av
 korkåpans bräm. Foto: Fahléns
 Foto 1979.

broderat violett kors med bokstäverna IHS och stjärnor i ändarna samt kronor i guld och silke på ryggsidan, på framsidan en violett bård. Violett foder. Höjd 120 cm, bredd 125 cm. Signerad Licium 1924. — 10, Av violett sidendamast med broderade bårder och stjärnor i guld och rött, kors på ryggsidan och bokstäverna IHS på framsidan. Längd 125 cm, bredd 108 cm. Signerad E. P., Licium 1929. Gåva av fru Johnsson 1929. — 11, Av vit sidendamast (fig. 195), med på ryggsidan ett broderat kors i guld, vitt, blått och violett i olika geometriska mönster samt bokstäverna IHS i

Fig. 190. Mässhake av ursprungligen röd, nu gulbrun sammet. På ryggen ett rikt broderat kors med helgonbilder; på mittstammen S:ta Maria Magdalena, en apostel(?), S:ta Katarina av Alexandria och aposteln Johannes. På tvärlinjerna två änglar. 1400-talets förra hälft. Foto: ATA.

mitten; samma mönster fortsätter som bård på framsidan. Violett foder. Längd 115 cm, bredd 125 cm. Utförd av fru Karin Jakobson-Kans, Mora hemslöjd, 1944. — 12, Av grönt konstsilke med påsatta blå galoner med bruna kanter. Violett foder. Längd ca 120 cm, bredd ca 120 cm. Utförd och skänkt av förra barnmorskan Anna Palmberg 1946. — 13, Av violett ylle (fig. 196), med på ryggsidan ett långsmalt kors i vitt med broderade röda blommor, flankerat av törnerankor. Ovanför korset bokstäverna INRI, där ovanför en i guld, vitt och rött broderad kalk med ett rött likarmat kors. Över cuppan ljungar tre strålar i rött och guld. Guldbroderi längs halslinningen. Från bokstäverna INRI går två band upp över axlarna till framsidan, där de går samman till ett lodrätt band. I skärningspunkten ett likarmat kors. Längd ca 120

Fig. 191. Mässhake av röd sammet med guldbroderier, daterad 1725. Foto: Kjells Foto AB 1982.

Fig. 192. Mässhake av svart sammet med silveraloner, daterad 1751. Foto: Kjells Foto AB 1982.

Fig. 193. Mässhake av röd sammet med guldgaloner, en av två, anskaffad 1795. Foto: Kjells Foto AB 1982.

Fig. 194. Mässhake av svart sammet med silveraloner, en av två, den ena inköpt 1847, den andra tillverkad vid Diakonisseanstaltens paramentverkstad 1911. Foto: Kjells Foto AB 1983.

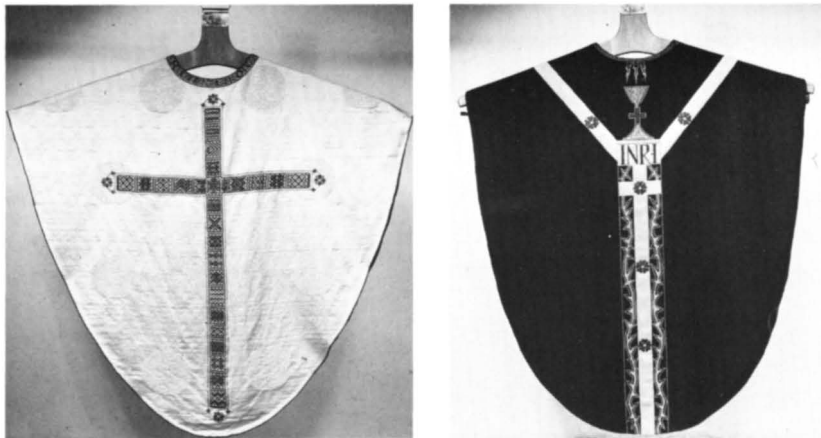

Fig. 195. Mässhake av vit sidendamast med broderier, utförd av Karin Jakobsson-Kans, Mora hemslöjd, 1944. Foto: Kjells Foto AB 1982.

Fig. 196. Mässhake av violett ylle med broderier, utförd av Sofia Widén, Licism 1947. Foto: Kjells Foto AB 1982.

cm, bredd 105 cm. Signerad S.W. (Sofia Widén), Licism 1947. Enligt fastsydd lapp på insidan gåva av 47 kvinnor i Mora bygdelag i Stockholm 1948. — 14, Av vitt, grått och gråblått ylle i geometriska mönster (fig. 197), broderat med kvadrater i guldtråd. På ryggsidan ett stiliserat kors och ett P i blått. Längd ca 110 cm, bredd ca 105 cm. Enligt signatur utförd av Anna-Lisa Odelqvist-Kruse, Libraria 1965. — 15–16, Av grönt ylle, på ryggsidan Kristus-monogram i violett, blått, grönt och gult, på framsidan stiliserat vikingaskepp samt våglinjer i violett och grönt. Violett foder. Höjd ca 115 cm, bredd 102 cm. Utförda av prostinnan Gun Carlsson samt skänkta av diakonikretsen 1965. — 17, Av tegelrött ylle med på ryggsidan stiliserat kors i guld, vitt och mörkrött, guldgaloner runt halslinningen och på framsidans mitt. Längd 130 cm, bredd 105 cm. Signerad I.J., Licism 1965. Gåva av Färnäs' och Nusnäs' diakonikretsar. — 18, Av grönt ylle med guldbroderade bårder och Kristus-monogram på framsidan. Längd 125 cm, bredd ca 125 cm. Signerad A.L.T. A.C. 1975.

Stolor: — 1, Av vitt linne med invävda kors, två broderade kors i guld och blått. Spetsiga ändrar. — 2, Av violett ylle i två nyanser, invävda kors, fransar i ändarna. — 3, Av tegelrött linne med invävda kors, tre guldbroderade likarmade kors, guldgaloner i ändarna. — 4, Av vitt ylle med guldgult foder, tre guldbroderade likarmade kors, tegelröd kantställd kvadrat i mitten. — 5, Av grönt linne med invävda Georgs-kors, tre broderade hjulkors i silver, blått och violett. Fransar i ändarna. — 6, Av violett linne med invävda kors, tre guldbroderade likarmade kors, guldgaloner i ändarna. — 7, Av rött linne, tre broderade likarmade kors i gult med bruna ändrar. Fransar i ändarna. Utförd vid Libraria 1941. — 8, Av svart linne med invävda kors, två silverbroderade kors, spetsiga ändrar. — 9, Av violett siden, tre broderade ringkors i guld, silver och blått. — 10, Av mörkgrönt ylle med violett foder, två broderade ringkors i blått, grönt, violett och vitt. —

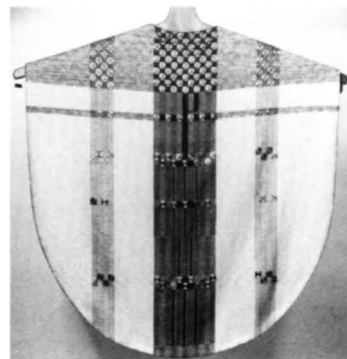

Fig. 197. Mässhake av vitt, grått och gråblått ylle med broderier, utförd av Anna-Lisa Odelqvist-Kruse, Libraria 1965. Foto: Kjells Foto AB 1982.

Fig. 198. Kalkkläde av vitt siden med broderade växtslingor i olika gröna nyanser, troligen skänkt 1664 av kyrkoherde Andreas Erics Wallenius' arvingar. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 199. Kalkkläde av svart sammet med silverbroderier, möjligen anskaffat 1751. Foto: Kjells Foto AB 1982.

11, Av grönt linne med invävda kors, två kors broderade i guld och brunt. Fransar i ändarna. — 12, Av vitt linne med invävda stjärnor, tre broderade likarmade kors i guld och blått. — 13, Av gulvitt linne med två broderade hjulkors i guld och gråblå nyanser. Fransar i ändarna.

Kalkkläden: — 1, Av vitt siden (fig. 198), broderat med tätt mönster av växtslingor i ljusgrönt och klargrönt. Klargrön frans. Längd och bredd 64 cm. Möjligen identiskt med ett 1664 (räk.) omnämnt kalkkläde: "En Skiön och Herligh duuk af Huit Atläss med åtskiligt Sijlcke Sömat, till att bruka Högtides dagar öfuer Kalcken, af P. Wallenij¹⁰⁹ barn och Arfwingar förährad till åminnelse". Blekt, söndrigt. — 2, Av svart sammet (fig. 199) med silverbroderier runt kanterna och en silverbroderad sol i mitten. Längd och bredd 62 cm. Möjligen det kalkkläde, som anskaffades 1751 (räk.). — 3, Av rött siden (fig. 200) med silverbroderier och paljetter, silverbroderier runt kanterna, broderade blommor och i mitten en lagerkrans med inskrift: "A:M:T: Född W:F: 1778". Längd 48 cm, bredd 50 cm. Söndrigt. — 4, Av vitt siden (fig. 201), guldbroderier runt kanterna, blommor i hörnen och i mitten en sol med Jahve-namnet. Längd 58 cm, bredd 55 cm. Tidigast nämnt 1809 (inv.). Skänkt av prostinnan Justina Elisabeth Svedelius.¹¹⁰ Fläckad. — 5, Av violett sidendamast med i guld och rött broderade hjulkors. Längd 50 cm, bredd 49 cm. Signerat Licism 1965.

Ryamatta med geometriskt mönster i blått, gult, rött och vitt. Längd 430 cm, bredd 250 cm. Signerad B-H 1948. Ritad av Jerk Werkmäster i samråd med Gerda Boëthius och utförd av 50 morakvinnor under ledning av Karin Albinsson.

Försvunna textilier

I en inventarieförteckning 1576 omtalas bland annat följande nu försvunna textilier: "Item enn Mässhakel aff blåblomeratt Flögel, medh rödt förgyltt Kors, särck och all tilbehörningh. Item enn Mässhakel aff grön blomeratt silkessätternij¹¹¹, medh särck och all tilbehörningh. Item enn Messehakel aff Silkes Sätternij, medh enn Hwijt list mitt på. Item en grön Messehakel aff Silke, medh enn rödh list mitt uppå, och på enn sidho lappatt. Item enn Messehakel aff blå Köiel¹¹², medh Kors mitt uppå. Dalmatica¹¹³ enn aff gröngoll blomeratt Silkes Sätternij. Röckline 2 str. Item Brudhepäll itt, aff gröngoltt blomeratt Silkessätternij. Item Altarlistor 2 medh sine antependijs. Item 2 antependia. Item lågh ett str. på funten en Altarelist, all gott blomerat silkessätternij." En av dessa altarlistor torde dock vara identisk med det ännu bevarade altarbrunet (se ovan).

I inventarieförteckningen från omkring 1600 sägs om det ena röcklinet, att det "kom till Elffuedalin, uthi Her Erichs¹¹⁴ tidh". Vidare omtalas bland annat "Örnegådt trij stycker, tu aff grön Atlask, och et aff silke säthiernij", samt en brudpäll, "nu nyligt giordt aff tuenne Altarlistor". I en senare tillskrift omtalas "Item et gulltecke gifwit aff Hindrich Skååt i Hedemora".

År 1621 (inv.) finns sex mässhakar, varav tre "gamble och odughlige", vidare "Täkerne tu, äkledhe sex. Humeral¹¹⁵ till hwar messehaka een. Stola tree. Band tu". År 1640 (räk.) inköptes en "Messe Serch om 16 alnar", varefter "een list mz perlesticker arbetet ther på, Hörer Kyrckian till, Sömadess på Sercen". En ny mässhake inköptes 1643 (räk.), som beskrivs i inventarieförteckningen 1661: "En ny aff rödt Sammet, med Korss aff

Fig. 200. Kalkkläde av rött siden med silverbroderier och paljetter, daterat 1778. Foto: Kjells Foto AB 1982.

Fig. 201. Kalkkläde av vitt siden med guldbroderier, skänkt av prostinnan Justina Elisabeth Svedelius och tidigast nämnt 1809. Foto: Kjells Foto AB 1982.

Silfwer, dook på ryggen och framman, Silfwer galoner rundt om kringh”. Vidare har efter 1644 bland annat tillkommit ”Corporal Ett behållit, Sydt medh silfwer trååder. Noch En förähratt af D. Mⁱ Petri Jonæ hustru wijd Kopparbergett, Sömatt medh gult och blått Sprijt Silke”.

Brudpällarna beskrivs 1661 (inv.): ”Päll aff blådt och guult Werckie, medh blådt dwälck¹¹⁶ och läreffft underfoodradh. 2. dito En Päll medh öfwer sydde diur, aff grönt i rödt giordh”. Vidare märktes bland bårkläderna ett med ”Swart Sammetz Korss och en Fyrkantigh Sammetz Dödz Hufwudh och Tijmglaas”, inköpt 1650.

Altarets utstyrsel beskrivs 1660 (inv.): ”Omkringh Altareth gröönth tafft gammalt. Ofwan på Altaret giemeenth Lärffft gammalt. Item offuan uppå tuänne hyenden af tafft gamla. Prydningh Omkringh Altharet ofwan til: Slissingh[?], medh Knytningh neder omkringh. På duuken giemeenth hemma wäfwit Lärffft. Item Ett gammalt förnött kläde som Altharet plägar täckias medh i Fastan. Päll gammalt Klädhe Elakt förnött”. Altaret fick ny utstyrsel 1665 (inv.), bestående av ”Bruunt Sammett Siu aln, som framför Altaret fästas skolle, med åsadt guld, Sölfwerpitzar”. På altaret sattes vidare ”Rödt fijnt kläde, som och betecker bådhe des Twärwäggjar”, och ovanpå lades ”fint ClösterLäruft”. Utstyrseln förfärdigades av ”Mäster Christian Hult. Kongl. *Maij*:ttz Lijfguardies och Stallskräddare, Huilken Arbets Lönnen till Mohra Kyrkia förährade”.

År 1697 (räk.) inköptes ”swart Crepon” till en mässhake. Denna såldes 1751 (räk.) till Våmhus, och samma år anskaffades ett nytt antependium av ”swart Schrage med Silfwer Galoner, Frants och Årtal 1751”. Detta fanns kvar i svårt skadat skick ännu 1964, men har senare förkommit. År 1736 (vis. prot.) fanns fyra mässhakar, förutom de bevarade från medeltiden och 1725 även 1643 och 1697 års.

År 1742 (vis. prot.) omtalas följande nu försvunna kalkkläden: ”Ett stycke Kalkkläde rödt av siden sarge med påsydda trådar omkring, behållen, nys gifwen till Kyrckan [...]. 1 *dito* gammalt med et crucifix mitt uti. 1 *dito* med swarta blommor på, söndrigt.” År 1828 (inv.) antecknas en mässhake — uppenbarligen 1643 års — vara utlånad till Våmhus, där den fortfarande finns kvar. År 1842 såldes ett gammalt rött antependium. Nils Månsson Mandelgren omtalar 1868 ett ”gammalt täcke af gult och hvitt siden, antages vara en Brudpell (bör till ett museum)”¹¹⁷.

Kollekthåvar

Tre kollekthåvar med guldgalonerade påsar av röd sammet (fig. 202), invändigt skinklädda, holk och profilerad mässingshållare samt svarvade träskaft. Skaftets längd 164 cm, påsens diameter 17,5 cm. Inköpta 1732 (räk.). Två påsar omklädda efter 1842

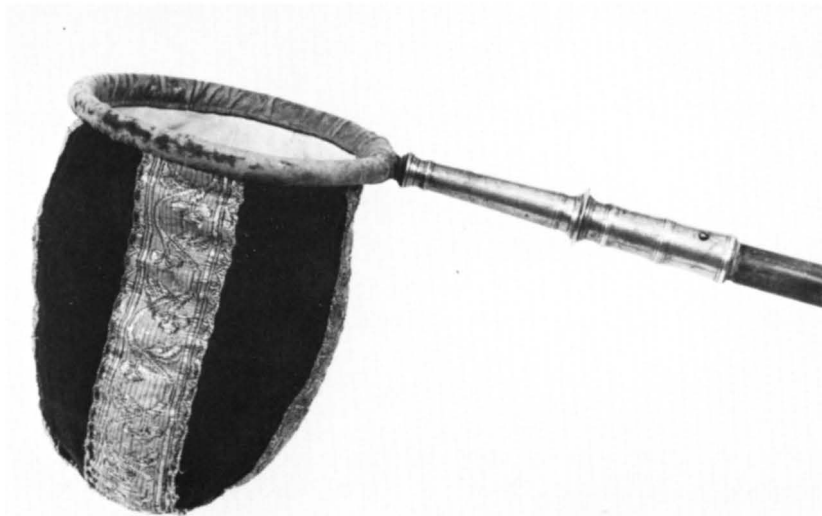

Fig. 202. Kollekhåv med påse av röd sammet med gulddaloner, en av tre, anskaffad 1732. Foto: Kjells Foto AB 1983.

(inv.) med tyg som blivit över efter 1795 års mässhakar. Ett skaft är nytillverkat vid Licium 1924.

Två håvar av liknande utseende som de föregående. Skaftets längd 176 cm, påsens diameter 14 cm. På den ena håvens skaft sitter en silverplåt med inskrift: "GÅVA TILL MORA KYRKA FRÅN UTMELANDS DIAKONIKRETS VID DESS 25 ÅRS JUBILEUM ÅR 1950". Den andra är inköpt från Libraria 1951.

Håv med påse av violett siden, broderat med stjärnor i rött och svart. Holk och hållare av järn, svart träskaft. Skaftets längd 182 cm, påsens diameter 15 cm. Inköpt från Licium 1924.

Två håvar med påsar av grönt skinn, holk och hållare av järn samt släta träskaft. Skaftets längd 167 cm, påsens diameter 14 cm. Anskaffade 1967.

År 1660 (inv.) omtalas "Tiggie Punger tuenne stycken inthet godha". Ett par nya håvar inköptes 1680 (räk.), då pengar utbetalades till "Smeden för stänger till Nya håfwarna. Gulddaloner till Håfworna. Rödt Trijp¹¹⁸ 1¹/₂ aln. Tufzer under håfwarne af Röt silke". Vid visitation 1695 omtalas "Håfwor 2 stycken doglige, en gammal med Jernskaft". Vid visitation 1736 finns sammanlagt sex håvar; förutom de tre nya, två av röd "Plys" samt "en af blått med jernskaft". Dessa var illa medfarna, och den blå skulle skänkas till Oxberg. År 1749 (vis. prot.) skänks även en av de äldre röda håvarna till Oxberg, där en gammal kollekhåv ännu finns bevarad (se nedan).

Gravminnen

Epitafier: — 1, Över två män i högrestandsdräkter från 1600-talets förra del, mellan dem Kristus på korset. Oljemålning på trä. Höjd 80 cm, bredd 63 cm. Färgen skadad. Möjligen identisk

Fig. 203. Epitafium över majoren Daniel Jonsson (1599–1663) på Sollerön.

med en i senare tillskrift i visitationsprotokoll 1661 nämnd "Lijten Lijktafla", och 1868 (inv.) omtalad "gammal tafla målad på trä föreställande Xⁱ [= Kristi] korsfästelse". Omnämnd av G. Boëthius (ms. SvK.), men ej återfunnen 1981. — 2, Av snidat och målat trä (fig. 203), över majoren Daniel Jonsson (1599–1663) på Sollerön. I mitten en oljemålning på duk med porträtt av Daniel Jonsson i krigardrätt; brunt hår och skägg, skär karnation, gult kyller, vit spetskrage och röda byxor. I ena handen håller han en svart baret med fjäder, den andra stöder på värjfastet. Mörk bakgrund. Profilerad ram i svart och guld, flankerad av två kannelerade kolonner, målade i blått och brunt och med sick-sackränder i olika bruna nyanser på kapital och baser. Därunder ett sockelparti med förkroppningar under kolonnerna. På förkroppningarna sitter plattor med diamantrustik. Däremellan en nu nästan helt utplånad inskrift; enstaka bokstäver kan skönjas, och redan 1890 var inskriften så skadad, att endast namnet Daniel Jonsson kunde läsas. Enligt en avskrift från 1800-talets förra hälft hade den dock följande lydelse: "Hans Kongl. Maj:ts till Sverige/ fordom trotjenares och Kapiten öfver Mora Compagnie, och sedermera Öfver Dahla Utskåts folket Major, Den sal. Hr Daniel Jonsson är född på Sohlöhn år 1599, fadren var Höfvidsmannen Jöns Andersson, Modren Sara H. Olofs Angerm. fordom Kiörkoh. här i Mohra dotter. [...] fordom Kiörkoh. i then [...] Hr Daniels Engelberti dotter, sammanlevvat i 30 år, [...] tillhopa 5 Barn [...] Sara, [...] Samuel, Joannes och Margaretha [...] 1663".¹¹⁹ Epitafiets understycke är format som en i ett trepass inskriven rektangel och har profilerad ram; här har varit infattad en målning eller inskrift i olja på duk, av vilken ännu smärre fragment återstår. Entablementet har stående kvadrater i diamantrustik på förkroppningen ovanför kolonnerna. Ovanpå entablementet en oljemålning på duk med trepassformat krön, framställd Kristus på korset; mörk färgskala, skär karnation. Profile-rad ram i svart och guld med kontursågade sidostycken. Målningen flankeras av kontursågade och målade träfigurer, Maria t.v., Johannes t.h. Överst — likaså kontursågad och målad — den uppståndne Kristus, flankerad av två änglar med palmkvistar och basuner. Epitafiet har kontursågade sidostycken med målade växtornament i grönt, brunt, ljusblått och vitt längs kanterna; på mitten är snidade blommor i ljusbrunt och vitt fastsatta. Epitafiets höjd ca 375 cm, bredd 157 cm. Restaurerat 1896, samt 1934 av konstnären Akke Hugh Malmeström¹²⁰. Epitafiet tillverkades på uppdrag av sonen Johannes Solinus i Leksand, och uppsattes 1678 (inv.) på "pelaren gent emot Store Predikestolen, Emot hwilken pelare dhen Sal. Herres graff är i Store gången". År 1770 (vis. prot.) hängde intill epitafiet ett "gammalt standar och gammalt wärja". — 3, Av snidat och målat trä (fig. 204), över glas-mästaren Petter Ugla. I mitten en rektangulär inskriftstavla inom

Fig. 204. Epitafium över glasmästaren Petter Ugla (1680–1718).
Foto: Kjells Foto AB 1983.

profilerad och marmorerad svart ram, krönt av kornisch med ett nu förkommet krön, flankerat av två brinnande urnor. Underst har en nu förkommen dödskaile med korslagda ben under suttit. Sidostycken i guld och grå marmorering, med växt- och broskornament. Inskriften lyder: "Till Gudz Namns ähra Och Gudz Huus till Prydna Har Bergsm: SAM: UGLA, och des K. Hustru, CHRISTINA Pärs dotter, sin Sahl: Broder, glasmästaren Mäst: PETTER UGLA, detta EPITAPHIUM till Äminnelse låtit uppsättia, hwilken är född i FAHLU stad, åhr 1680 den 16 NOV: Kom till STOCKHOLM I lähra 1695, Af Fahlu MAGISTRAT A^o 1704 till Hantwärdet antagen. Trädde i ächtenskapet A^o 1706 d. 23 octob: med Magdalena FERNBERG, Hwilken Sahl: afsomnade A:o 1708 d. 20 Maj. Andra gången gift A^o 1709 d. 4 Apr, med ELISAB: SERNANDER. Afsomnade i Herranom A^o 1718 d. 19 Martii: Gudh förläne Oß med Honom En glad uppståndelse. Min wandringz man som än På Jorden wandrar,/ märch här uthaf hur alt i wärlden sig förändrar./ Sij Petter Ugla's Been dhe månd här Roligt sofwa/ Men Siälen i Gudz hand sin

Gud bland helgon lofwa./ ANNO 1721". Höjd utan krön 97 cm, bredd 114 cm. Påträffat 1933 i en bod i Karlsgården i Utmeland, samt restaurerat av Akke Hugh Malmeström 1934. I pastorsexpeditionen. Ovanför epitafiet hängde 1736 (vis. prot.) "en Wärja och officers ring-krage förgylt". Dessa hörde dock troligen till Daniel Jonssons epitafium. År 1770 (vis. prot.) nämns "Afl. prosten Walenii grafskriff som fans på en tafla, må sättjas i sakristian".

Gravhällar i kyrkan: — 1, Av grå kalksten med fyra evangelistsymboler i rundlar i hörnen. Överst i mittpartiet en hjärtformad kartusch med en kalk — nästan helt bortnött — i mitten, och på ömse sidor inskrift "CWO"(?) samt "16[6]4". Under kalken en druvklase(?). Kartuschen flankeras av två putti, den ena med en dödskalle, den andra med ett timglas. I hällens mitt en stor lageromkransad oval kartusch med lång inskrift: "AR[OSIAE--OA-]DAM/QUI [--U-----LYC] EI/ ANN[O ...] TE/ N[OVEM-II. ... N] II=/ RA[S ... E--I ...] DE/ DU[OS ...]O:/ CENI[C-II ... E]/ BUS [-ICA ... ANDR]E:/AS. [ERICI ...]IS./ R[HOMAN A ... U]S/ CON[IUCIS---A ...] IS/ GNA-

Fig. 205. Gravhäll av kalksten över kyrkoherde Andreas Erici Nohr-Moræus (1632–1676) och hans första hustru Sara Tersera (1635–1672). Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 206. Gravhäll av gjutjärn över kyrkoherde Pehr Wollenius (1694–1767) med familj. Foto: Sannolikt 1948.

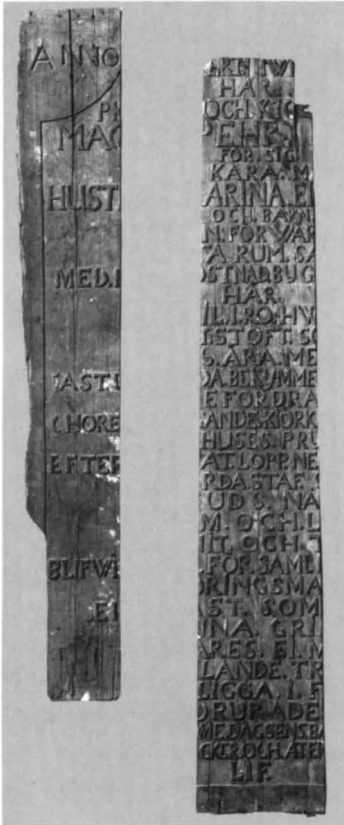

Fig. 207. Bräder utgörande mall till kyrkoherde Pehr Wollenius' gravhäll. (Nordiska museet.) Foto: Nordiska museet.

TAE[... R]IS:/ AT[... U]AE". Därunder en avlång kartusch med broskornament i ändarna och inskrift: "O[BI--RE]PATR--- IN ... P ... N]I FILIA [...]. NOV:X:1662". Inskrifter runt kanterna: "DAN. 12. V. 13. MEN TU DANIEL. GACK. BORT. TILL. THES. A[TT ÄNDEN] KOMMER OCH HWILA TIGH ATT TU MÅ. VPSTÅ J TINOM DEL [NÄR DAGARNA HAFWA ÄNDA]." — "NÄR IAGH HAFVE[R T]IGH SÅ [FR]Å[G]H]AR IAGH EFFTER HIMME[L] OCH IORD IN[TET. OM MIGH ÄN KROPP OCH SIÄL] F[Ö]RS[MECHTA]DE. S[Å ÄST TU] DO[CH] GUDH [ALT]IJDH [MIJNS HIERTAS TRÖST OCH MIN D]EEL SP. [7]3.2[5]" (Psalt. 73:25). Inskrifterna är till största delen bortnötta och dessutom svårtolkade i sig, eftersom flera bokstäver är hopskrivna. Höjd 198 cm, bredd 133 cm. Lagd över kyrkoherde Andreas Erici Wallenius, hans maka Anna Rhoman samt en dotter, död i spädd ålder. I koret, nr 1 från norr. — 2, Av grå kalksten (fig. 205), i hörnen rundlar med änglahuvuden med vingar, vända med huvudena mot hällens kortsidor. I mittpartiet tre över varandra stående kartuscher inom broskverksramar. Den översta flankeras av två putti med palmkvistar i händerna; inskrift: "VITA CH[RISTV]S [... UC]RUM". Mittkartuschen flankeras av två putti, den t.v. med kors, den t.h. med duva. Inskrift: "PASTOR ECCL[E]SI[AE M]ORENS. AND[REAS N]OHR MO[RAE]US SAR[A T]JERSERA CONIUX". Nedersta kartuschen är tom och flankerad av två putti med dödskallar, stående på broskverksornament. Nederst i ramen ett änglahuvud med vingar. Höjd 223 cm, bredd 147 cm. Lagd över kyrkoherde Andreas Erici Nohr-Moræus och hans hustru Sara Tersera. Nött, inskriften delvis skadad. I koret, nr 2 från norr. — 3, Av grå kalksten med i hörnen fyra rundlar med evangelistsymboler, i mittpartiet två inskriftsfält, mellan vilka en lageromkransad kartusch, hållen av två putti, är placerad. På övre inskriftsfältet spår av enstaka bokstäver. Inskrift runt kanterna: "[...] I[L-]GH: GUDH WARS MA[R-TIL] MIGH T[YTH ...]PA[R]E OCH FÖRLOSS[...] IN I HER[RE FÖR]DRÖGH ICKE [---07]". Mycket hårt nött, spräckt. I koret, nr 4 från norr. — 4, Av grå kalksten med i hörnen fyra rundlar med änglahuvuden med vingar, vändande hjässan mot stenens kortändar. Överst på stenen en kalk och en uppslagen bok, därunder en inskriftstavla med helt bortnött inskrift, därunder en lageromkransad kartusch, allt inom beslagsornament. I nedre kartuschen en grov, upphöjd inskrift, till största delen bortnött: "G[US-TAV]US [SCHILLI]NG 16[8]2". Höjd 213 cm, bredd 141 cm. Lagd över kyrkoherde Gustavus Christophori Schilling¹²¹. Den upphöjda inskriftens grova utförande samt tecken på bearbetning kring beslagsornamentiken tyder på att en äldre gravsten återanvänts. Mycket hårt nött, spräckt. I koret, nr 5 från norr. Felvänd i förhållande till övriga gravstenar. — 5, Av grå kalksten, rundlar i

hörnen med änglahuvud med vingar överst t.v. och dödskalle nerst t.v.; övre högra hörnet är borta och det nedre högra är f.n. dolt under kororgeln. Inskriftstavla markerad av linje, gående innanför rundlarna. Inskriften är helt bortnött med undantag av rester av enstaka bokstäver i den övre delen. Höjd 212 cm, bredd 133 cm. Mycket hårt nött, spräckt, ett stort stycke av övre högra hörnet borta och ersatt av slät kalksten. I koret, nr 6 från norr. — 6, Av gjutjärn med inskrift "KONTRAKTSPROSTEN PEHR WOLLENIUS *1694 †1767 MED FAMILJ". Höjd 48,5 cm, bredd 48 cm. Troligen tillverkad 1895. I koret, nr 3 från norr. Under denna platta, dold av golvet sedan 1895, ligger kyrkoherde Wolle-nius' ursprungliga gravhäll av gjutjärn (fig. 206), som har varit synlig i samband med golvomläggningar. Den är rektangulär med kvartsrundlar i hörnen, och bär följande inskrift: "ANNO 1756. T[IL.] ETT. SÅKER[T. H]WILOSTÄLLE. HAR. PROBSTEN. OCH. KIÖRKOHERDEN. MAGISTER. PEHR. WOLLENIUS. FÖR. SIG. D[ESS.] KÄRA. MAK. HUSTRU. CA[TH]ARINA. ELISABET. KIELLIN. OCH. BARN. LAGLIGEN. FÖRWARF-WAT. DETTA. RUM. SAMT. MED. EGEN. BEKOSTNAD. BYGDT. OCH. TILREDT. HÄR. WIL. I. RO. HWILA. DET. STOFT. SOM. TIL. GUDS. ÄRA. MED. NÖIE. FAST. UNDER. MÖDA. BEKYMMER. OCH. OMSORG. BEFORDRAT. CHO-RETS. UTWIDGANDE. KIÖRKIANS. FÖRBÄTTRING. OCH. GUDS. HUSES. PRYDNAD. EFTER. FULBORDAT. LOPP. NEDLÄGGES. HÄR. DEN. HERDASTAF. SOM. AF. GUDS. NÅD. I. STORM. OCH. LUGN. MED. NIT. OCH. TRO. BLIF-WIT. FÖRD. TIL. FÖRSAMLINGENS. TIENST. WAND-RINGSMAN. EHO. DU. ÄST. SOM. TRAMPAR. DENNA. GRIFT. AF. DIG. BEGÄRES. EI. MERA. ÄN. AT. DE. HÄR. HWILANDE. TRÖTTA. BEN. FÅ. LIGGA. I. FRED. ORUBBA-DE. [TIL. DES.] DOMEDAGENS. BASUNA. LIUD. DEM. UPWÄCKA. OCH. ÅTER. GIFWER. LIF". — 7, Av gjutjärn (fig. 208) med evangelistsymboler i hörnen, sammanhållna av bladrankor. Mittfältet framställer nedtill gravläggandet med Golgata i bakgrunden, där ovanför två änglar, flankerande en lageromkransad rundel med inskrift: "CHRISTVS ÄR MIT LIF OCH DÖDEN ÄR MIN WINNING". Ovanför rundeln årtalet 1724. I hällens övre del inskrift: "THENNA GRAF OCH HÄLL TIL-HÖRER KYRKOVÄRDEN ERLIG OCK BESIEDELIG ANDERS ANDERSSON: I BARKALÅS BY MED DES K. HVSTRU KIRSTIN MATSDOTER BARN OCH ARUING". Inskrift runt kanterna: "IAG WET AT MIN FÖRLOSSARE LEFVER OCH HAN SKAL PÅ SIDSTONI VPVÄCKA MIG AF JORDENE OCH JAG SKAL SEDAN MED THESSO MINE HVD OMKLÄD WARDA OCH SKAL I MIT KIÖT FÅ SE GVD". Innanför bladrankorna: "SALIG ÄR THEN MAN SOM GVD [INGEN] SYND TILRÄKNAR ROM. [4:8]". Höjd

Fig. 208. Gravhäll av gjutjärn över kyrkvärden Holknekt Anders Andersson (1667–1743) i Bergkarlås och hans hustru Kerstin Matsdotter (1681–1738). Uppmätning av Th. Bergentz 1916.

Fig. 209. Gravvård av furu över Bud Anna Olsdotter (1831–1840) från Risa. (Nordiska museet.) Foto: Nordiska museet, Hans Koegel.

180 cm, bredd 107 cm. Gravhällens inskrift avser kyrkvärden, nämndemannen, riksdagsmannen och fjärdingsmannen Holknekt Anders Andersson (1667–1743) från Bergkarlås och hans hustru Kerstin Matsdotter (1681–1738) från samma by. Hällen ligger i vapenhusets golv.

Två gravhällar i koret omnämns 1661 (inv.), en för Olaus Andreæ Angermannus och en för Boëtius Olai Moræus. Arosenius omtalar förutom Nohr-Moræus' och Wollenius' hällar sju oläsliga, samt en över länsmannen Mats Ersson Nohrman i stora gängen.¹²² Den häll som återanvänts över kyrkoherde Schilling kan vara den som ursprungligen lagts över Olaus Andreæ, eftersom denna förmodligen varit mest nött 1682. Hällarna nr 4 och 6 är då troligen lagda över Boëtius Olai Moræus och Adolphus Elai Terserus, ehuru det är omöjligt att avgöra vilken som är vilken.

Mall till kyrkoherde Pehr Wollenius' gravhäll (kyrkan nr 6), bestående av två furuplankor med inskurna bokstäver i relief (fig. 207), likalydande och av samma utseende och format som den färdiga gravhällen. Ursprungligen torde mallen ha bestått av fem plankor, av vilka återstår den vänstra kanten samt mittplankan. Den vänstra kantplankans höjd är 190 cm, bredd 28 cm, mittplankans höjd 208 cm, bredd 33 cm. Båda plankorna är defekta, vänsterkanten nedtill och mittplankan upptill. Möjligheten att Wollenius själv utfört mallen kan inte uteslutas; i alla händelser tyder den på att själva gravhällen gjutits vid ett närbeläget bruk, möjligen Siljansfors. Gåva 1880 till Nordiska museet genom Bud Erik Olssons förmedling (inv.nr 29.961 och 29.962). Påträffade i prästgården.

Gravhällar på kyrkogården: — 1, Av grå kalksten med inskrift: "HÄR UNDER WILLAS FORDOM S. BOD ANDERS ANDERSSON I LISLE BY MED SIN HUSTRU BRITA PERS DOTTER OCH SINE BAREN ANNO 1706". Höjd ca 205 cm, bredd ca 135 cm. Spräckt. Inskriften avser nämndemannen Bod (eller Bud) Anders Andersson (1650–1715) från Lisselby och hans hustru Brita Persdotter (1650–1729). De hade tre söner och en dotter. Årtalet 1706 kan eventuellt avse hällens tillverkningsår. — 2, Av röd sandsten med inskrift inom rund krans, krönt av blommor: "MPS MMD MMD MMS KMD PMS A: 1711". Längd ca 160 cm, bredd ca 130 cm. Spräckt. — 3, Av röd sandsten med inskrift: "HÄR UNDER WILAR ELINOS ERIC ERSSON I IN: NORET FÖD[D 17]21 DÖD 1793 HANS BYGGNADSKONST BEVITNAR CHORET I MORA KYRKA". Höjd ca 115 cm, bredd ca 170 cm. Spräckt, flagnad. — 4, Av röd sandsten med inskrift: "HÄR UNDER HWILAR KRONO LÄNSMANNEN MATTHIAS MORELL I ÖSTNOR ÅR 1786 C C S MORELL. 1823". Höjd ca 180 cm, bredd ca 125 cm. Matthias Morell levde 1711–1786. "C C S" avser troligen sonsonen Carl Carlsson Morell (1792–1860). — 5, Av röd sandsten med inskrift: "HÄR

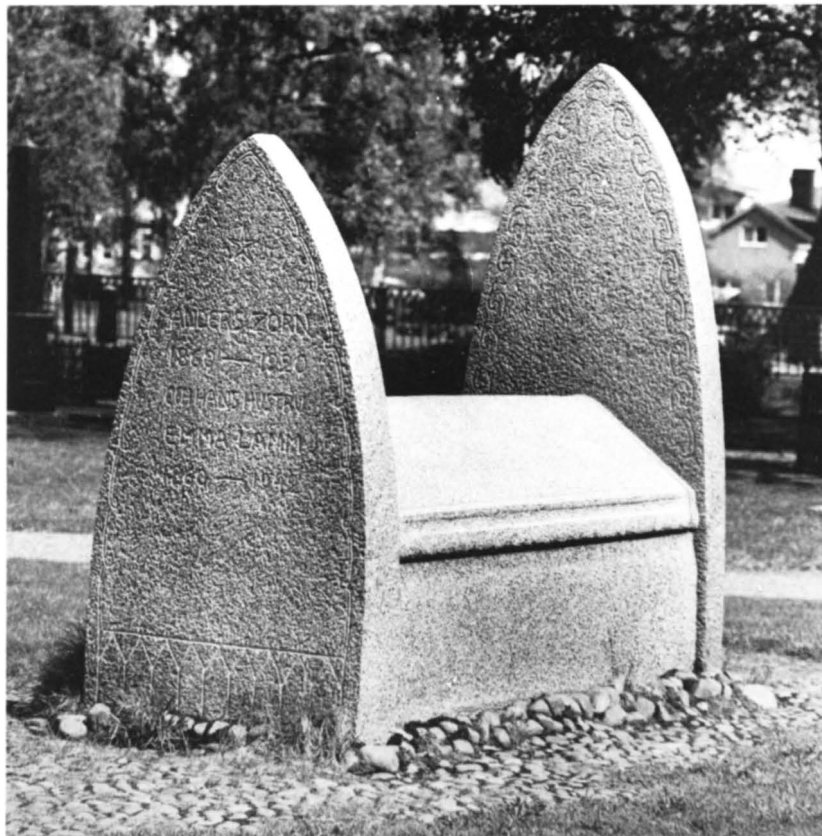

Fig. 210. Gravvård av sollerögranit över Anders och Emma Zorn, utförd av Christian Eriksson. Foto: Kjells Foto AB 1982.

VNDER WILAR LVND MAS 1787". Höjd ca 180 cm, bredd ca 112 cm. Inskriften avser Lund Mats Andersson (1748–1787) från Kråkberg. — 6, Av gjutjärn med inskrift: "HÄR. HVILA. FÖRRA. NÄMNDEMANNEN. OCH. KYRKOVÄRDEN. HANSIONS LARS MATSSON. IFRÅN. NORET. FÖDD. ÅR. 1722. DÖD. ÅR. 1798. DESS. HUSTRU. MAIT OLSDOTTER. FÖDD. ÅR. 1727. DÖD. ÅR. 1791. SONEN MATS LARSSON. FÖDD. ÅR. 1750. DÖD. ÅR. 1787. DESS HUSTRU. KERSTIN OLSDOTTER. FÖDD. ÅR. 1759. DÖD. ÅR. 1831. SONSONEN. GÄSTGIFVAREN HCO[sic!] KYRKOVÄRDEN. HANSIONS. LARS. MATSSON. IFRÅN. NORET. FÖDD. ÅR. 1784. DÖD. ÅR. 1831. FRID. ÖFVER. DERAS. STOFT. OCH. EFTERKOMMANDE". Höjd 175 cm, bredd 142 cm. Samtliga dessa gravstenar ligger söder om vapenhuset.

Övriga gravminnen på kyrkogården: — 1, Över kyrkoherde Andreas Svedelius¹¹⁰. Gjutet järnstaket med spjutspetskrönta kantställda pinnar och kvadratiska hörnstolpar. Egentlig gravvård saknas. Ursprungligen var ett träd planterat i varje hörn, av vilka nu endast ett kvarstår. Kyrkogårdens sydöstra hörn. — 2, Över Bud Anna Olsdotter (1831–1840) från Risa (fig. 209). Gravvård av furu med rund inskriftsplatta, krönt av urtavla. Text och kan-

Fig. 211. Gravvård av furu över Storlars Mats Olsson (1844–1858) från Noret. (Nordiska museet.) Foto: Nordiska museet.

Fig. 212. Gravvård av sollerögranit och brons över Grudd Anna Andersdotter (1838–1920), Anders Zorns mor. Foto: Kjells Foto AB 1982.

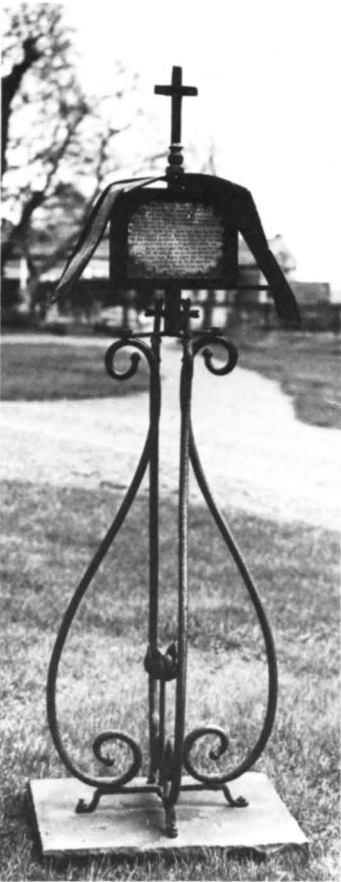

Fig. 213. Gravvård av järn på kyrkogården. Foto: Kjells Foto AB 1982.

ter målade i svart. På baksidan geometrisk bladdekor. Nederdelen avbruten. Höjd 129 cm, bredd 24 cm. Gåva 1890 till Nordiska museet av Bud Per Olsson i Risa (inv.nr 83.125). — 3, Över drängen Storlars Mats Olsson (1844–1858) från Noret (fig. 211). Gravvård av furu med rund inskriftsplatta, krönt av urtavla, samt tvärarmar. Inskriften målade i svart, i övrigt spår av gråblå och grön bemålning. Lång oläslig inskrift på inskriftsplattans baksida. Nederdelen avbruten. Höjd 114 cm, bredd 50,5 cm. Gåva 1890 till Nordiska museet av Bud Per Olsson i Risa (inv. nr 64.454). — 4, Över bonden Skeri Johannes Olsson (1829–1876) från Noret. Gravvård av smitt järn, bestående av en stång, uppbärande ett rundat skyddstak av plåt över inramade och glasade ovala plåtar, på framsidan med personalia, på baksidan minnesvers. Krönt av ett förgyllt kors. Höjd 150 cm, bredd 51 cm. Nordvästra delen av kyrkogården. — 5, Av samma typ, över kronofjärdingsmannen Såsser Anders Ersson (1803–1876) i Färnäs. Bredvid den föregående. — 6, Av samma typ (fig. 213), men uppburen av fyra svängda järnstänger med en blomståndare nederst i mitten, och stående på en gjutjärnsplatta. Korset är enklare och skyddstaket tredingsformat. Texten på namnplattan är övermålad, men minnesversen är läslig. Öster om vapenhuset. — 7, Över konstnären Anders Zorn och hans hustru Emma Lamm (fig. 210). S.k. eskilstunakista av gråskär sollerögranit, med huvudändan i öster. På östra gavelns utsida en framställning av S:t Göran och draken, fritt stiliserad efter en av Zorn plattskuren relief på Zorngårdens sydgavel, på dess insida solkors och löpande hund-bård längs kanterna. På västra gavelns utsida överst en stjärna — den Württembergiska Zorn-familjens vapenbild — och därunder inskrift: "ANDERS ZORN 1860–1920 OCH

HANS HUSTRU EMMA LAMM 1860–1942”. Längs kanterna slingor, liksom på insidan, där även ett monogram med namnet ZORN finns inhugget. Längs lockets kanter stiliserade vågor med vikingaskepp på mitten. Runt omkring gravvården runda röda kullerstenar. Längd 245 cm, bredd ca 100 cm, östra gavelns höjd ca 200 cm, västra gavelns ca 165 cm. Utfört 1921 av Christian Eriksson¹²³. Kyrkogårdens sydöstra del. — 8, Över Grudd Anna Andersdotter, ”Mona”, Anders Zorns mor (fig. 212). Gravsten av sollerögranit, stående på en liten kulle, med en infälld rektangulär bronsplatta med en relief, föreställande modern, iförd huckle, med ett fönster som bakgrund, utförd av Zorn i januari 1920 enligt G. Boëthius (ms. SvK.) och gjuten vid Otto Meyers eftr. i Stockholm. Inskrift: ”Grudd Anna AndersDotter F. 30 maj 1838 D 7 jan. 1920”. Höjd ca 170 cm, bredd ca 95 cm. Gravvården omges av ett bronsräcke på granitstolpar. Västra delen av kyrkogården.

Vidare märks på kyrkogården ett antal gjutjärnskors från 1800-talets senare del och omkring 1900, flera tillverkade i Mora, samt ett flertal gravhällar av röd sandsten från 1900-talet.

Böcker

Kyrkan äger ett stort bestånd av äldre böcker, bland vilka kan nämnas: — 1, *Biblia ...* (Gustaf Vasas bibel), Stockholm och Upsala 1540–1541. Folio. Defekt. Dekorert skinnband från 1923. Fanns 1661 (inv.) i Våmhus kapell, men har senare återbördats. — 2, *Biblia ...* (Kristina-bibeln), Stockholm 1646. Folio. Välbevarat skinnband med spännen, knäppen och blindpressad pärmdekor, enligt tillskrift utfört i Falun 1769. — 3, *Biblia ...* (Karl X Gustafs bibel), Stockholm 1655. Folio. Samtida rikt blindpressat skinnband med spännen och knäppen (ett skadat), senare påsatt skyddsrygg och hörn- och mittbeslag. Lång tillskrift — delvis dold och skadad — av kyrkoherde Andreas Erici Nohr-Moræus, att han för Mora skolas räkning ”thenne BIBL[IA] Kiöpt, för KopparMyntt TiuguSiu Dahler af Sch[olans medel] i Westeråhs Mår-Messe Marcknadh Anno MDC[...] och så bestält att Barnen häraff ett eller flere C[api]tel hwar dagh läsa skola”. Bibeln uppvisades för sockenstämman den 1 oktober 1671. — 4, *Biblia ...* (Karl XII:s kyrkobibel), Stockholm 1702–1703. Folio. Skinnband med Karl XII:s namnchiffer, hörnbeslag, spännen och knäppen. Enligt tillskrift ”Ombunden och förbättrad” i Falun 1769. — 5, *K. Davidz Psaltare, och Swenska Ubsala Psalmboken ...*, Stockholm 1660–1661. 4:o. Samtida skinnband med senare påsatta hörn- och mittbeslag, samt spännen och knäppen (ett saknas). Latinsk tillskrift, omtalande att boken anskaffats 1663. — 6, *Then Swenska Psalm-Booken ...*, Åbo 1673. 4:o. Samtida skadat skinnband med guldpressad dekor. Tillskrift: ”Liber ecclesie Mohrens Anno 1683”. — 7, *Ett Nytt Fullkomligt Swenskt Ma-*

Fig. 214. Grudd Anna Andersdotter. Bronsrelief på gravvården fig. 212, utförd av Anders Zorn 1920. Foto: Kjells Foto AB 1982.

nuale . . . , Stockholm 1686. Stor 8:o. Samtida skinnband — s.k. spegelband, med ljusare skinn på pärmens mittfält — med guldpressad dekor, samt senare påsatta hörn- och mittbeslag. Spännen, knäppen. Defekt i slutet. Delvis dold tillskrift, omtalande att boken skänkts av landshövding Gustaf Duwall 1688. — 8, *Then Swenska Psalm-Booken* . . . (koralpsalmboken 1697), Stockholm 1697. 4:o. Samtida skinnband. — 9, *Then Swenska Psalm-Booken* . . . , Stockholm 1701. Stor 8:o. Samtida skinnband med guldpressad dekor, spännen och knäppen. — 10, *Messan på Swensko förbettrat*, Stockholm 1548. + *Een Handbook ther uthi* . . . , Stockholm 1548. + *Een liten Songbook til at bruka j Kyrkionne*, Stockholm 1553. 4:o. Nära samtida restaurerat blindpressat skinnband, spännen och knäppen saknas. Defekt. Defekt tillskrift på frampärmen: ”[Mor]e kijrcke handbock haffuer jagh Boëtius Olaj, Gudz församblingz [T]ienare, Och prædicant i Mora, låtid [för]bättre, och renouere, aff den Häder[lige och] Gudhfruchtige Man Knut [Boo]ckebindare uthi Wäster[ås, Dom.] p. Saluatoris, [. . .] die 25 Decembris”. Restaurerad i Riksarkivet 1921. — 11, *Een Handbook ther uthi* . . . , Stockholm 1548. + *Messan på Swensko förbettrat*, Stockholm 1548. 4:o. Samtida restaurerat blindpressat vitt skinnband, spännen och knäppen saknas. Defekt. På pärmens insida lång religiös tillskrift, samt namnen ”Larz Olz Anders i Söderååz” och ”Jon Larzon i Utanåker”. På blad Cij^b en inskrift av kyrkoherde Gudmundus Caroli i Rättvik, daterad 1551, att han fått boken av biskop Henricus Johannis i Västerås, varför det är troligt, att den tidigare tillhört Rättviks kyrka. Detta styrks av att de båda ovan nämnda byarna är belägna i Rättvik. Restaurerad i Riksarkivet 1921. — 12, *Handbook* . . . , Stockholm 1637. 4:o. Samtida skinnband. Innehåller också Mora församlings födelsebok från 1642. — 13, Mollerus, Martinus: *Praxis Evangeliorum: eller Huus-Postilla* . . . , Stockholm 1675. 4:o. Gammalt skinnband med hörn- och mittbeslag, spännen och knäppen. — 14, Peringskiöld, Johan: *En Book af Menniskiones Slächt* . . . , Stockholm 1713. Folio. Samtida skinnband. — 15, Tessin, Carl Gustaf: *Några Hastiga Försök . . . Til Ristnings-Skrift Eller . . . Sten-Stylen*, Stockholm 1750. Folio. — 16, Hülphers, Abraham A:son: *Historisk Afhandling om Musik och Instrumenter särdeles om Orgwerks Inrättningen* . . . , Västerås 1773. 8:o. Samtida halvfranskt band.

I inventarieförteckningen från omkring 1600 omtalas ”Suensk Biblia 1 stycke, Antiphonale 1 stycke, Officiale 1 stycke, Manuale 1 stycke, Suensk Psalmebook 1 stycke, Än en gambel Lautnesk bock, Huilkins begynnelse är Något bortta. Breuiaria twenne stycker”; samt senare tillskrivet: ”Ny Swensk Psalmbook in 4, köpt för 3 *dahler*”. I inventarieförteckningen 1621 omnämns dessutom en ny handbok ”in 8vo”, en ny psalmbok, skänkt av pastor 1641 (senare tillskrivet), samt ”Itineraria tu”. År 1661

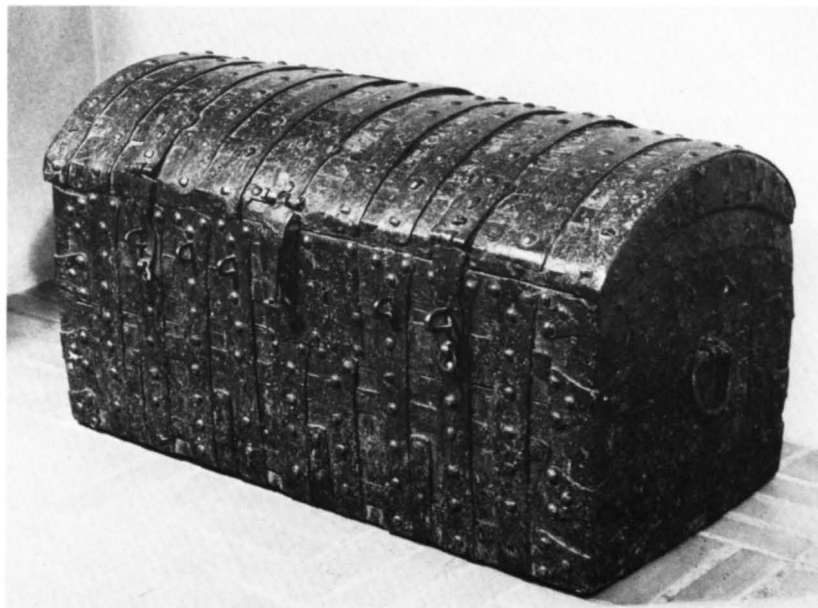

Fig. 215. Järnbeslagen välvd träkista av medeltida typ, tidigast nämnd 1621. Foto: Kjells Foto AB 1983.

(inv.) fanns två Kristina-biblar, samt "Böcker 2 st. gamla effter Munkarne, aff Hwilcke i den ena fins något noterat, om Prestegårdzens inventario, aff Pastoribus veteribus inde ab ipso Torchillo¹²⁴ Antecessore Jacobi Pärsson¹²⁵. Jacob Persson noterade inventarium, sådant som han hade thet fått aff Thorchillo, Anno 15--". Den ena Kristina-bibeln såldes 1691 (inv.).

Möbler

Kistor: — 1, Av svartmålat trä med kupigt lock (fig. 215), tätt järnbeslagen, med ett lås samt beslag för två hänglås. Höjd 57 cm, längd 102 cm, bredd 52 cm. Medeltida typ. Tidigast nämnd 1621 (inv.); "mz låås iernslaghen". I sakristian. — 2, Av svartmålat trä med platt lock, järnbeslagen, två lås samt beslag för två hänglås. Inskrift med krita på lockets insida: "Sur[?] Ingri i Wåmhus rest 11:8". Höjd 48 cm, längd 98 cm, bredd 56 cm. Omkring 1800. Sannolikt identisk med "1 st. obeslagen kista för Fattigcasans Pengar", som nämns första gången 1828 (inv.). I sakristian.

Två skåp av trä (fig. 216), med dubbeldörrar med spegelfyllningar och profilerat ramverk, kraftiga profilerade krön och stående på tillplattade kulfötter. Avlutade, dörrspeglarna rosaserade med blått ramverk. Tidigare vitmålade. Höjd 220 cm, längd 148 cm, bredd 70 cm. Det ena torde vara det skåp för kyrkans böcker, som tillverkades 1772 (räk.) av Elinos Eric Ersson; det andra är sannolikt också tillverkat av Elinos Eric ungefär vid samma tid. Under orgelläktaren.

Två monterskåp av naturfärgat trä med glas på två sidor, profilerad kornisch, underrede med spegelfyllningar och stående på tillplattade kulfötter. Höjd 225 cm, längd 110 cm, bredd 53 cm.

Fig. 216. Skåp av trä, tillverkat av Elinos Eric Ersson i Noret 1772. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Skänkta av Anders Zorn 1913, och avsedda för kyrkans medeltida textilier; korkåpan och en mässhake. I sakristian.

Två brudbänkar av blågråmarmorat trä med kontursågade gavlar (fig. 217). Ytterst och på ömse sidor om det raka ryggstödet svarvade knoppar. Fotbräda. Höjd 131 cm, sitthöjd 75 cm, längd 140 cm, bredd 81 cm. Den ena härstammar från 1700-talets slut — originalmålningen framtagen och konserverad 1948 — den andra är en kopia från 1948. I koret.

Hög karmstol, av G. Boëthius (ms. SvK.) beskriven som av medeltida typ. Omnämnd även 1861 (inv.), men ej påträffad 1981.

Stol av polerat trä (fig. 218), renässanstyp, med svarvade ben och spiralvriden tvärslå framtill. Rak rygg, skinnklädd. Under sitsen inbränt "P.W." (Pehr Wollenius?). Höjd 93 cm, sitthöjd 50 cm, bredd 47 cm. 1600-talets slut. Tidigast nämnd 1823 (inv.).

Sex stolar av trä (fig. 219), renässanstyp, raka ryggar med spjegelfyllningar, svarvade ben. Endast en stol har kvar sin ur-

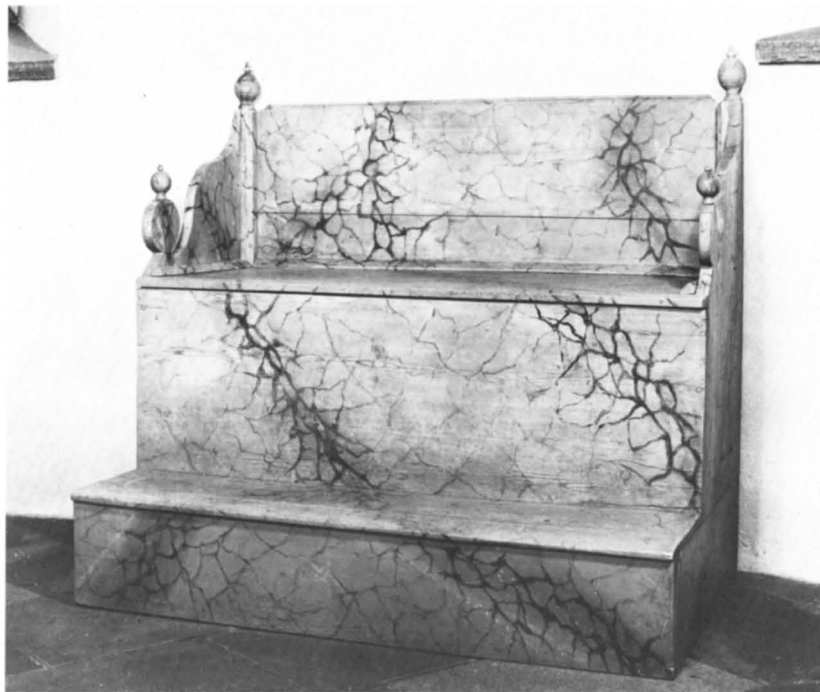

Fig. 217. Brudbänk av blågråmar-
morerat trä från 1700-talets slut.
Foto: Kjells Foto AB 1983.

sprungliga bemålning i brunrött med spegelfyllningens kanter blåmålade och årtalet 1770 målat på spegelns mittfält. De övriga har fått färgen borttagen och årtalet 1770 målat i mörkrött. Höjd 93 cm, sitthöjd 47 cm, bredd 42 cm. Inköpta 1769 (räk.) och målade påföljande år. I sakristian.

Bord av omålade furuplankor med rektangulär skiva och av dubbla slåar sammanhållna ben. Spikhål under skivans kant visar att den varit klädd. Höjd 93 cm, längd 120 cm, bredd 79 cm. Troligen identiskt med det bord med "ryssläderhud" på skivan, som omnämns tidigast i inventarieförteckningen 1683. I sakristian.

Bord av gråmålad furu — tidigare grönmålat — med oval uppfällbar skiva och utrymme för textilier därunder. Rektangulärt underrede med två lådor med svarvade knoppar, benen sammanhållna av slåar. Inskrift på skivans undersida: "Förfärdigat af Elinos Erich Ersson i Noret d 15 februari 1770". Höjd 92 cm, skivans längd 236 cm, bredd 102 cm. I sakristian.

Spegelbord av snidat, gråmålat och förgyllt trä, sengustavianskt. Växtornament i stuck i mitten, pärlstavslis nederst. Hängande. Höjd 23,5 cm, längd 80 cm, bredd 17 cm. I brudkammaren.

Taburett av mahognyfanerat trä i sengustaviansk stil; nedåt avsmalnande ben, överst med påsatta rundlar, sarg med pärlstavslis nedtill. Klädd med gulbrunrandigt sidentyg. Höjd 45 cm, bredd 44 cm, längd 44 cm. Omkring 1800. I brudkammaren.

I sakristian fanns 1661 (inv.) "Kijstebordh gammalt medh bot-

Fig. 218. Stol av polerat trä, klädd med skinn, tidigare troligen tillhörig kyrkoherde Pehr Wollenius. 1600-talets slut. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 219. Stolar av trä, två av sex inköpta 1769 och målade 1770. Den högra stolen har bevarad originalmålning. Foto: Kjells Foto AB 1983.

ten under, item en penningestock [...] Een gammal Kijsta, medh ett Låås Ett Skååp medh 3 rum, dörrar och 2 haakar [...] Ett bordh medh 4 Fötter och 1 Lååda [...] Säten 2 st". År 1694 (räk.) omtalas "en plicktpall ånyo giord". Fyra kistbänkar nämns 1695 (inv.). År 1699 (räk.) omtalas ett skåp med två dörrar och lås, avsett för kyrkans "documenter", som kyrkoherde Jacob Boëthius¹²⁶ låtit Mass Hans Ersson (1655–1712) i Noret förfärdiga 1697. År 1726 (räk.) betalas (Elinos?) Erik Hansson (1680–1727) i Noret för ett nytt bord och Anders Matsson i Vika för "En Stohl", och 1729 (räk.) får soldaten Olof Falck betalt för "1 kistbänks förfärdigande i Sacristian". Kyrkorådet beslöt 1798 anskaffa två par "Wänd-Stolar" för brudfolk i koret, så att de vid predikan inte vänder ryggen utan ansiktet åt predikanten.

Tavlor

Porträtt: — 1, Av Gustaf II Adolf, olja på duk (fig. 220). En face mot höger, svart och vit dräkt, brunt hår, handske i handen. Mörk bakgrund. Skulpterad och förgylld träram med broskornament i hörnen och en krona överst, utförd av Olof Gerdman och förgylld av Aron Emporagius 1755 (räk.). Höjd 116 cm, bredd 92 cm. Tidigast nämnt 1661 (inv.): "Controfei [...] Konunghz Gustaffs den andre och stoore". Skänkt av Adolphus Elai Terseus. — 2, Av drottning Kristina, olja på duk (fig. 221). Knästycke mot höger, svart dräkt, brunt hår. Klassisk portik i bakgrunden. Inskrift i spegelfält bakom drottningen: "D.O.M./ QVAE. ANNO./ MDCLXI/ HIC VIVENS/ HOSPES/ NVNC. MORTVA./

Fig. 220. Gustaf II Adolf. Oljemålning av okänd mästare, skänkt av kyrkoherde Adolphus Elai Terserus omkring 1650. Ramen utförd av Olof Gerdman och Aron Emporagrius 1755. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 221. Drottning Kristina. Oljemålning av J. Samberrochi 1760. Skänkt av Anders Zorn 1914. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 222. Karl XII. Oljemålning efter porträtt av David von Krafft. Tidigast nämnd 1736. Ramen utförd av Olof Gerdman och Aron Emporagrius 1755. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 223. Ulrika Eleonora d.y. Oljemålning efter porträtt av Georg Engelhard Schröder. Inköpt 1743. Ramen utförd av Olof Gerdman och Aron Emporagrius 1755. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 224. Biskop Johannes Rudbeckius (1581–1646). Oljemålning av okänd mästare. Skänkt av kyrkoherde Adolphus Elai Terserus omkring 1650. Foto: Svenska porträttarkivet 1923.

EST/ ORNAMENTVM/ MARIAE./ CHRISTINAE./ SVEC. REGINAE/ EFFIGIEM./ AD VIVVM./ EXPRIMI./ CVRAVIT/ COMES NICOLAVS./ PAPINI/ AN. SAL./ MDCLX".¹²⁷

I handen håller drottningen ett papper med inskrift: "Alla M^{ta} Della Regina di Svecia Per J Samberrochi".¹²⁸ Profilerad och för-gylld träram. Höjd ca 170 cm, bredd 133 cm. Gåva av Anders Zorn 1914 (kr. prot.). — 3, Av Karl XII, olja på duk (fig. 222). Hermelinsbrämad blå dräkt över rustning, kort hår, mörk oval bakgrund. Replik efter porträtt av David von Krafft. Ram som nr 1. Höjd 108 cm, bredd 85 cm. Tidigast nämnd 1736 (inv.), då utan ram. — 4, Av Ulrika Eleonora d.y., olja på duk (fig. 223). Blå dräkt, hermelinsmantel med guld kronor, gråpudrat hår. Brun bakgrund. Replik efter porträtt av Georg Engelhard Schröder. Ram som föregående. Höjd 109 cm, bredd 85 cm. Inköpt 1743 (räk.). — 5, Av biskop Johannes Rudbeckius, olja på duk (fig. 224). Mönstrad mörk dräkt, svart kappa, hatt i högra handen. Flintskallig, grått hår och skägg. Mörk bakgrund. Biskopen håller vänstra handen på en brun bok med gulddekor, som ligger på ett bord med grön duk. Inskrifter: "MIHI. A. ADHÆRERE DEO BONVM EST. PSAL: 72", Jahve-namnet i sol med "IVSTITIA NOSTRA", därunder "I.R.N.N.A.D. 15:8: [1] 3: A.P: ÆTATIS SVÆ: 63". På grön duk: "CÆLVM. ÆT SOLEM. NON. INRE RIORA. SEQOR". Därövanför en blomma. Svartmålad träram. Höjd ca 130 cm, bredd 120 cm. Tidigast omnämnd 1661 (inv.). Skänkt av Adolphus Elai Terserus. Konserverat av konservator Gustaf Nilsson, Stockholm, 1928. — 6, Av kyrkoherde Jacob Boëthius, olja på duk. Mörk dräkt, gråsprängt hår och skägg, mörk bakgrund. Håller i och visar på en uppslagen bok med lång inskrift, ur Jer. 26:14–15; t.v. en annan lång inskrift. Kopia från 1909, möjligen efter en äldre kopia av okänd mästares porträtt på Västmanlands-Dala nation i Uppsala. Polerad träram. Höjd 102 cm, bredd 89 cm. Inköpt 1942 från prosten Axel Gustafssons arvingar. — 7, Av prosten Johan Mauritz Holmquist¹²⁹, olja på duk (fig. 228). Prästdräkt, gråhårig med kalott, bok i handen. Brun bakgrund. Svartmålad träram med guldlist innerst. Inskrift på baksidan: "Regements Pastoren Mag^r Joh:Maur:Holmquist Natus — 1705. d 27 Julii Ordinatus in Maijt. 1740. d 9 Maij Pastor i Kongl. Lifreg: 1745. d 18 Decemb: Gifter — 1749. d 24 Junii Änkeman 1761. d 16 maj, aftagen uti Contrafait 1767. A^o Ætatis 62. Bevistat 3ne Campagnier uti Finland 1741 & 1742. Uti Skåne 1743 & 1744, uti Pomern 1758. — af Fr. Brander¹³⁰". Höjd 91 cm, bredd 74 cm. Gåva 1969 av komminister Sigurd Bergman, Hedemora, vilkens svärfar, prosten Axel Gustafsson, påträffat porträttet i mycket skadat skick på Mora prästgårds vind, och sedan låtit konservera det. I sakristian. — 8, Av prosten Axel Gustafsson, olja på duk. Prästdräkt med Nordstjärneorden, gråhårig, roströd bakgrund. Signerad JAN. Mörkbrun träram. Höjd

Fig. 225. Jesus uppväcker Lasarus. Oljemålning tillskriven Jacopo Palma d.y. Skänkt av fru Naemi Back 1973. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 226. Jesus och Nikodemus. Oljemålning av okänd mästare. 1700-talet. Gåva av prosten Andreas Svedelius' arvingar, nämnd tidigast 1809. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 227. Oscar II:s tal på Mora kyrkvall den 15 augusti 1875, i samtida skulpterad ekram. Foto: Kjells Foto AB 1983.

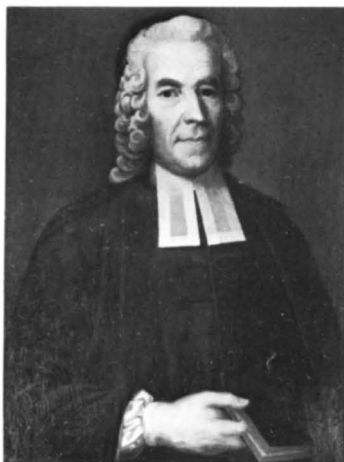

Fig. 228. Kyrkoherde Johan Mauritz Holmquist (1705–1774). Oljemålning av Fredrik Brander 1767. Foto: Kjells Foto AB 1983.

99 cm, bredd 83 cm (med ram). I sakristian. — 9, Av prosten Erik Hillerström, olja på duk. Prästdräkt, mörkhårig. Förgylld träram. Inskrift på baksidan: "Prosten ERIK HILLERSTRÖM. Präst i MORA 1925–55, Målat 1956". Enligt signatur målat av Gunnar Pers¹³¹. Höjd 94 cm, bredd 78 cm. I sakristian.

Jesus uppväcker Lasarus, olja på duk (fig. 225). Jesus t.v., Lasarus t.h., omgivna av häpna åskådare. Mörka färgtoner; rött, brunt, grått, svart och vitt, blågråtonat landskap i bakgrunden.

Tillskriven Jacopo Palma d.y.¹³² Förgylld träram med stuckdekor. Höjd ca 125 cm, bredd 138 cm. Skänkt av fru Naemi Back, Falun, 1973.

Jesus och Nikodemus, olja på pannå (fig. 226). Jesus t.v., Nikodemus t.h. med grått skägg. Mellan dem står ett bord med ett ljus. Relativt mörka färgtoner; svart, blått, brunt, rött, grått, vitt, brun bakgrund. Smärre skador. Gråmålad träram. Höjd ca 96 cm, bredd 103 cm. 1700-talet. Enligt inventarieförteckning 1809 gåva av prosten Andreas Svedelius' arvingar. Har varit övermålad, men framtog och konserverades av Gustaf Nilsson 1928.

Arosenius omtalar, att porträtt av drottning Kristina och Karl XI förstörts den 15 juli 1820 vid åsknedslag.¹³³ Några porträtt konserverades av Maud Bennel 1965.

"Freudenvoller Zuruff ...". Ambrosius Hedengrans¹³⁴ kväde över religionsfriheten i Schlesien 1707. Svartmålad träram. Höjd 109 cm, bredd 80 cm. I pastorsexpeditionen.

"Säker Wäg och Himmels-Stega ...". Ambrosius Hedengrans kväde i anledning av jubelfesten 1721. Svartmålad träram. Höjd 106 cm, bredd 73 cm. I pastorsexpeditionen. År 1711 (inv.) fanns ytterligare tre tavlor av Hedengran; "Om Jubel Festen (1693), Om Narva Slagh, om dygders samtahl". Ytterligare ett kväde omtalas 1736 (inv.), om Augsburgska bekännelsen. Dessa var försvunna redan 1767 (inv.).

Gustaf III:s tal till ständerna den 25 juni 1771 och 21 augusti 1772. Glasade, förgyllda träramar, krönta med krönta riksvapen. Höjd 63 cm, bredd 43,5 cm. Skänkta av "En hederlig man" 1778 (kr. prot.). I pastorsexpeditionen.

Oscar II:s tal på Mora kyrkvall den 15 augusti 1875 (fig. 227). Egenhändigt undertecknat. Rikt skulpterad ekram, krönt av krona på hyende. Höjd 150 cm, bredd 107 cm. I pastorsexpeditionen.

Series pastorum. Del av läktarbröstning, bestående av tre rektangulära spegelfält med förgyllt ramverk. Gråblå omfattning. I spegelfälten kyrkoherdarnas namn i svart på vit botten. Höjd 97 cm, längd 200 cm. I sitt nuvarande skick målad av A. R. Richman 1840, den underliggande målningen troligen utförd av Hållams Nils Nilsson 1755. I sakristian.

Fattigstock

"Lasarus", skulptur av snidad furu (fig. 229), hörande till fattigstock. Äldre, flintskallig man med skägg, iförd lång rock, lång underklädnad och pösiga knäbyxor. Spår av mörk färg på rock och underklädnad och av rött på rockens foder. Mycket skadad. Fötterna, vänstra underarmen och högerhanden avslagna, ansiktet svårt sargat. Höjd 62 cm. Bygdearbete från 1600-talet. I vapenhuset. Genom Bud Erik Olssons förmedling skänkt 1882 till

Fig. 229. "Lasarus". Träskulptur hörande till fattigstock. 1600-talet. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 230. Inskriftstavla till fattigstock. 1800-talets förra hälft. (Nordiska museet.) Foto: Nordiska museet, Hans Koegel.

Fig. 231. Spegel med ram av förgyllt och blåmålat trä, anskaffad 1779. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Nordiska museet.¹³⁵ Återlämnad till församlingen som deposition 1921. Inskriftstavla till fattigbössa (fig. 230), trä; vitmålad inskriftsfält, upptill rundbågigt; ekådrat ramverk med trubbvinkligt, kraftigt profilerat krön, vars hålkäl är vitmålad och ovasidan svart. Inskrift i svart: "Församlingens/ fattig Bössa./ Hafwer du mycket/ så gif rikeliga hafwer/ du litet Så gif dock af/ det lissla med godo hjerta/ Tob. 4:9". Höjd 117 cm, bredd 91 cm. Från 1800-talets förra hälft. Gåva 1893 till Nordiska museet (inv.nr 75.268). Enligt Forsslund stod fattigstocken i sydöstra kyrkogårdshörnet (se även fig. 2), och gatan ned till Siljan kallades "Fatti Lass-gatu".¹³⁶

Övriga inventarier

Spegel med ram av förgyllt och blåmålat trä (fig. 231). Kontursågat överstycke med oval medaljong på lös träplatta, med Kristi bild i stuck samt inskrift: "Se, människan! Joh. 19:5". Stuck och färg avflagnad på flera ställen. Höjd 57,5 cm, bredd 31,5 cm. Anskaffad 1779 (räk.).

Spegel med ram av snidat, målat och förgyllt trä, sengustaviansk. På över- och understyckena akvarellerade motiv inom glas, överst två bevingade fantasifigurer med ymnighetshorn, hållande mellan sig en lyra, nederst två liknande figurer med två ymnighetshorn mellan sig. Akvarellerna flankeras upptill av växtornament, nedtill av lejonmaskaroner. Profilerade över- och underliggare med palmettbård och pärlstavlist. Omkring 1800. Höjd 138 cm, bredd 66 cm. Anskaffad 1965.

Hatthängare av självvuxna grenar. G. Boëthius (ms. SvK.) omnämner 10 sådana i klockstapeln — ej återfunna 1981 — och i Zorngårdens hall är ett par uppsatta. År 1734 (kr. prot.) omtalas "Kryckorne" vid lilla gången på manfolkssidan, där man hänger hattar.

Två karbasar av flätade läderband, något olika utförda: — 1, Med tre knutar i änden. Längd 94 cm. — 2, Defekt. Längd 75 cm. Omnämnda 1830 (inv.).

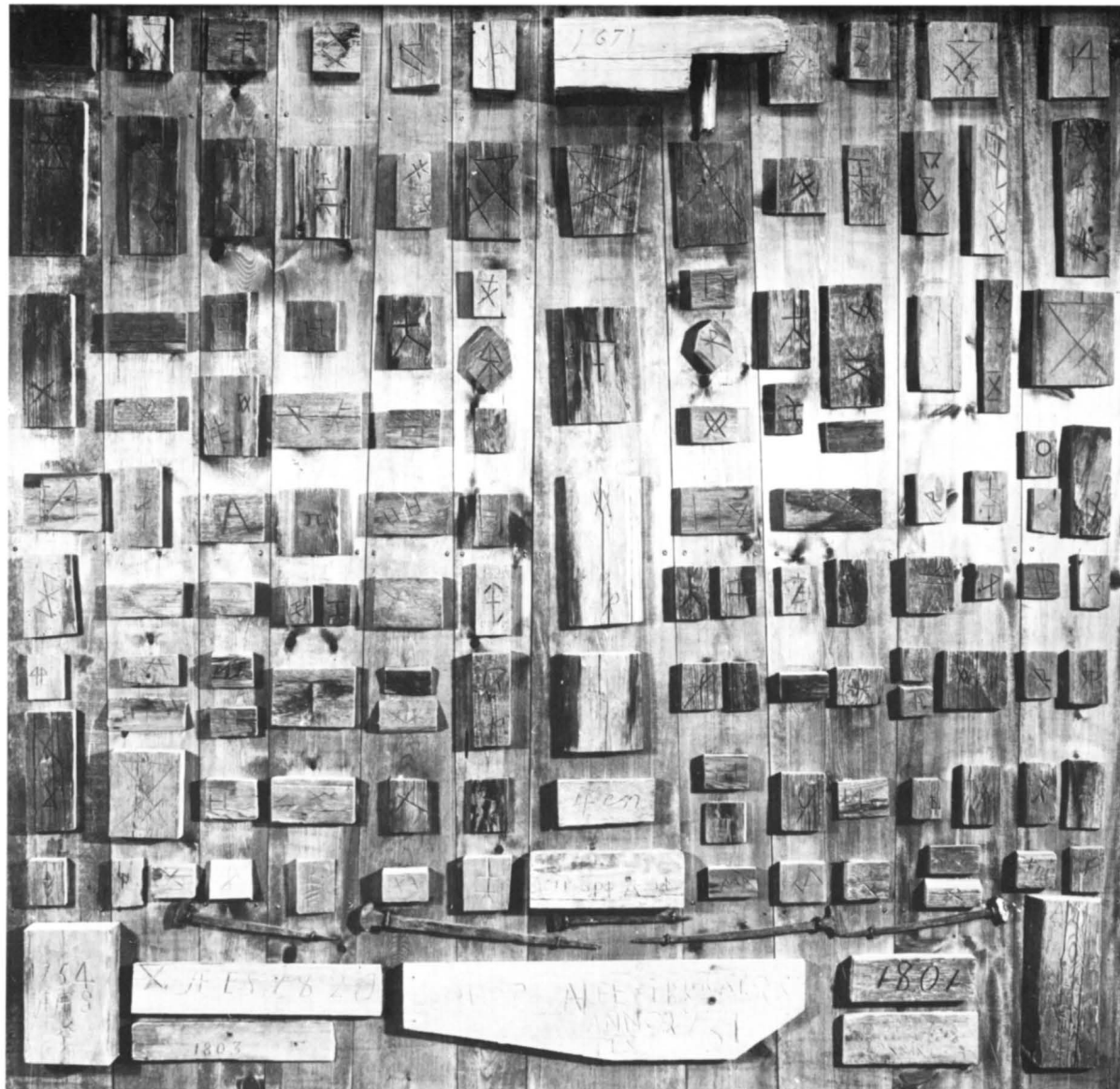
Två tavlor med ca 245 ursågade bomärken från kyrkans takstolar (fig. 233–234), de flesta från 1671 års takbygge. I glasade montrar i tornrummet. Tillvaratagna 1936 av snickaren Karl O. Lundkvist (1888–1980) från Färnäs. Uppsatta 1975 av byggnads-snickaren Hansjons Johannes Nilsson (1903–1978) från Färnäs.

Två pilspetsar av järn, längd 18 cm resp. 16 cm. Nämnda 1861 (inv.). Funna vid grävning på Tingsnäs' udde. Skänkta av Skeri Olof Olsson i Noret. Nämnda av G. Boëthius (ms. SvK.), men ej återfunna 1981.

Runstav (fig. 235) med två rader dalrunor på varje sida, samt överst på ena sidan inskuret "E.O.S.1625". På kanterna inristade runor, initialer samt årtal mellan 1620 och 1686. Längd 75 cm. Tidigast nämnd 1868 av N.M. Mandelgren.¹¹⁷

Fig. 232. Solur av trä, daterat 1755. Tidigare placerat på vapenhusets gavel. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Flöjel av järn på järnstång, i form av djurhuvud med vassa tänder och tunga i form av dalpil. Längd 97 cm, flöjelns längd 32 cm.

Tre koppartrattar, invändigt förtenta. Diameter 18,5 cm, 17,5 cm och 13 cm. Inköp av koppartrattar omtalas 1775 och 1825 (räk.).

Eldgaffel av järn med delvis spiralvridet skaft med kvadratisk genomskärning. Knopp av fyra ut- och nedåtböjda järntenar. Längd 119 cm. Möjligen den eldgaffel, som inköptes 1742 (räk.).

Kassaskrin av trä med skjutlock, invändigt plats för fyra behållare av bleckplåt (en saknas). Inskrifter i tre av facken: "Kyrko-

Fig. 233–234. Tavlor med ursågade bomärken från kyrkans takstolar, huvudsakligen härrörande från 1671 års takbygge. Foto: Fahléns Foto AB 1979.

taksCassan", "KyrkoCassan", "FattigCassan". Inskrift på locket
 insida: "Kåstar 3 dl. Skräddare". Järnbeslagen. 1800-talets bör-
 jan. Höjd 22 cm, längd 36,5 cm, bredd 29 cm.

Planka med inskurna initialer, årtalet 1825, inskrifter och bo-
 märken samt borrade hål. På undersidan är ena kanten gråmålad

och profilerad, med märken efter en list med omväxlande pärlor och långa ovaler. Inskrift med blyerts på denna sida: "Rote-hjon stock för tiden för varje bonde som skulle ha jonet". Längd ca 300 cm. Torde ha utgjort ett läktargolvs främre kant.

Likbår av trä, daterad 1843. I S:t Mikael's kapell.

Likbår av svartmålat trä, inskrift på ena kortsidan: "HI.SUN.DA". I klockstapeln.

Vas av silver, nedtill avsmalnande; godronnerad bård på foten, enkel graverad växtdekor under brädden. Delvis förgylld. Inskrift: "SIGURD SVENSSON 1881 16/11 1931 Från vännerna Niels Chr. Mahnfeldt Elof Larsson Johan Carlsson". Höjd 18 cm. Enligt stämplarna tillverkad av Guldsmedsaktiebolaget i Stockholm 1931.

Solur av trä med järnvisare, daterat 1755 (fig. 232). Mycket väderbitet; spår av röd färg. Höjd 45 cm, bredd 40 cm. Satt på vapenhusgaveln i den runda blinderingen, där spikarna ännu sitter kvar. Försvann i samband med restaureringen 1895; återfanns i Djosgården i Kråkberg 1944 och återbördades till kyrkan, men försvann igen, och påträffades under predikstolen 1958.

Björnhud, mycket nött. Enligt Forsslund var björnen fälld 1856.¹³⁷ Skinnen hängde tidigare i vapenhuset. Redan 1661 (inv.) omtalas dock "Footklåde Een Biörnehuudh".

Försvunna övriga inventarier

I samband med klockskatten i Mora 1531 tog fogden Jöns Persson bland annat "eth Rökilsekar". I inventarieförteckningen från omkring 1600 omtalas "en tenskåål i Sacerstian", samt två koparkittlar, av vilka den ena togs till klockgjutningen 1629. Ett oblatjärn inköps 1638 (räk.) och likbårar 1645 och 1651. Två fanor omtalas 1661 (inv.). År 1711 (inv.) nämns en "Lång ask af Trää till Foder åt Nya Bibelen". En spegel inköps 1730 (räk.). Fanor omtalas 1742 (vis. prot.): "1° Fram öfwer Choret 1 *gammal* whit Fana. 2°. *ditto* 1 *gammal* söndrig mitt emot stora Predikestolen. 3°. En *ditto* *gammal* söndrig neder i Kyrckan." Dessa fanor tillhörde Kungl. Dalregementet (vis. prot. 1770). År 1743 (räk.) har Olof Bengtsson (1672–1748) i Nusnäs lagat "kyrkiowachtarstafwen". År 1771 (räk.) har man på auktion försålt åtskilliga förslitna och obrukbara persedlar, som blivit utdömda vid visitation. Ett nytt oblatjärn inköps 1774 (räk.), och 1799 (kr. prot.) beslutas om ny straffstock. År 1801 (kr. prot.) beslöt man ta bort en "Timsten" på kyrkogården, såsom varande obehövlig, eftersom soluret på vapenhuset fanns. En likvagn skänktes 1907 (kr. prot.) av komminister K. G. Skoglund. Den fanns kvar till 1954.

Klockor

I klockstapeln hänger tre klockor, vilka sedan 1956 rings elektriskt. Storklockan (fig. 236) har dekor av stiliserade blad runt

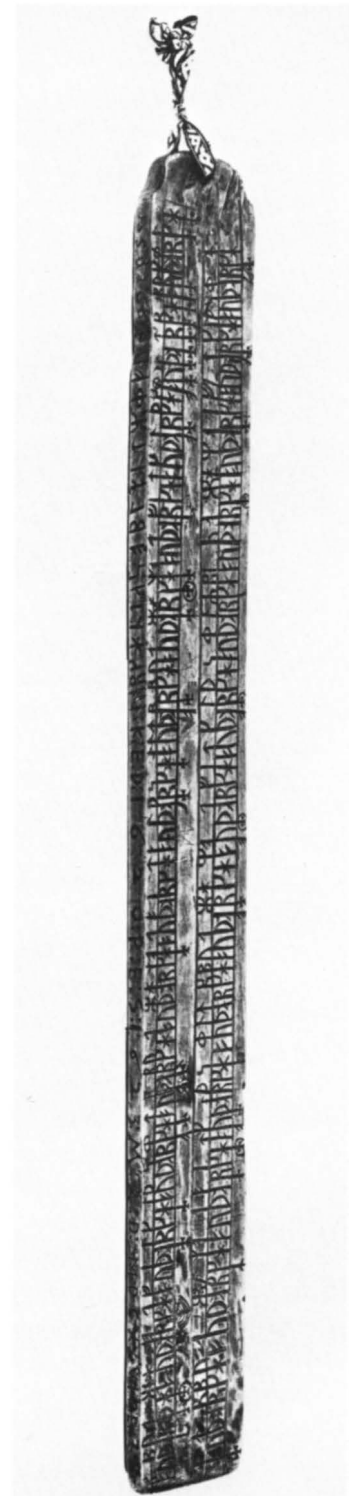

Fig. 235. Runstav med årtal 1625 inskuret. Tidigast nämnd 1868. Foto: Kjells Foto AB 1983.

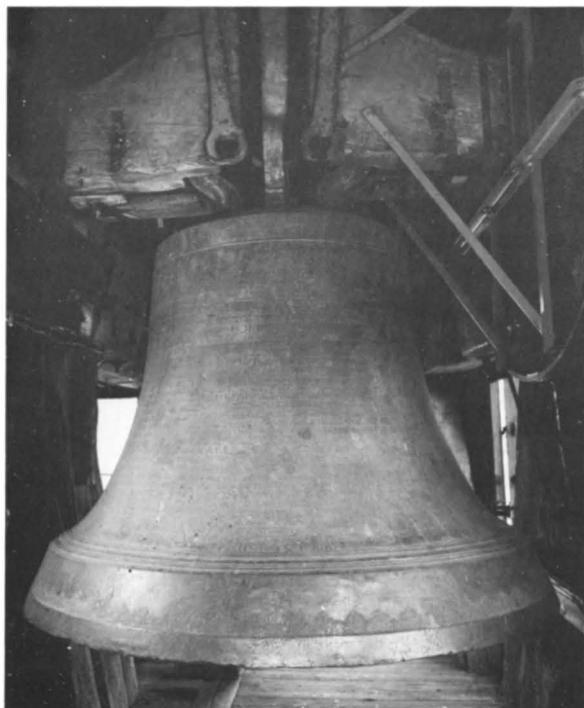

Fig. 236. Storklockan, gjuten av Isaac Rockman och Lars Björkman i Sala 1762. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 237. Mellanklockan, gjuten av Isaac Rockman och Lars Björkman i Sala 1762. Foto: Kjells Foto AB 1983.

hals och slagring. Inskrift, fördelad i tre avdelningar på kroppen: (I söder under kunglig krona) "MILDHET. OK. RÄTTVISA./ ÄKTA. STÄMPLAR. PÅ./ REGENTERS. GLANTS. HJELTARS. ÄRA./ VÖRDA. DEM./ DU. MORA. DALA. BYGD. DU. SVENSKA. NORD./ I. DIN. DYRA. KONUNGA. STAM. WASA. UPLIFAD. I./ ADOLF. FREDRIK./ SVERGES. GÖTES. VENDES. KONUNG./ PRISA. KONGA. DYGDER. KONGA. VETT. HOS./ LOVISA. ULRIKA./ SVEA. DROTTNING./ ÄRKÄNN./ HIMLENS. VÄLBEHAG. TILL. DINA. SUKKAR.FÖR./ GUSTAF.SVERGES.KRON.PRINS./ DÄR. MANNA. VETT. I. BARNA. ÅR. ÅLDERS. STYRKA. I. UNGDOMS. FJÄT./ KÄRLEK. TILL. SVENSKE. MÄNN. AKTNING.FÖR.SVENSK.LAG./ VISA.JÄMNA.STEG.I.FÖRFÄDERS. HELGADE. SPÅR./ TILL. DIN. VÄLGÅNG./ GLÄD. DIG. ÖFER./ TRONENS. STADGA. GRÄNTSENS. TRYGGHET. I./ KARL. OK. FREDRIK. ADOLF./ SVEA. RIKES. VÄLSIGNADE. ARF. PRINSAR./ SE. I. FRAMTIDEN./ RIKETS. HEDER. GRANNARS. LVKKA./ KRÖNTA. HJELTARS. TÄFLAN. OM./ SOFIA. ALBERTINA./ SVERGES. KONGL. PRINCESSA./ GLÖM. EJ./ DIN. PLIGT. AT. BEDJA. FÖR./ KONUNGA. HUSET./ NÄR. LJUDET. AF. DENNA. MALM. KALLAR. DIG./ TILL. HIMLA. NÅDENS. DELAKTIGHET. I./ GUSTAFS. KYRKA". (I nordost) "BORGARENA. ÄRO. TRYGGE./ TREFNAD. GRÖNSKAR. ORDNING. STYRKER./ FARAN. UPTÄKKES. HIELPEN. SKYNDAS.

STADEN. FÖRSVARAS./ NÄR. VÄKTARENA. VAKA. PÅ.
 MUREN./ DU. FOLK. SOM. FÄSTAT. BO. PÅLEN. VID./ DA-
 LA. ELFENS. OK. SILJANS. FAGRA. BRÄDDAR./ PRISA.
 GUD./ FÖR. DIN. VÄLFÄRDS. SKYGD. UNDER. VÄKTA-
 RENAS. VÅRD. TY./ MED. VETT. STYRES. LÄNET. MED.
 ÖMHET. SÖKES. FOLKETS. BÄSTA. AF./ BERNHARD.
 REINHOLD. VON. HAUSSWOLFF./ LANDSHÖFDINGE.
 RIDDARE. AF. KONGL. NORDST. ORDEN./ ZIONS. BORG.
 HÄGNAS. LÄRARE. SÄNDAS. HERDAR. GIFAS. AF./ DOC-
 TOR. LARS. BENZELSTIERNA./ VESTMANNA. OK. DALA.
 BISKOP./ GUDS. ALTARE. HERRANS. BONING. GUSTAFS.
 KYRKA. MORA. FÖRSAMLING./ VAKTAS. VÅRDAS. PRY-
 DES. SKJÖTES. AF./ MAGR. PEHR. WOLLENIUS./ KYRKO-
 HERDE. I. MORA. OK. CONTRACTS. PROST./ LAGEN. SKI-
 PAS. RÄTTVISAN. DELAS. AF./ PEHR. SERNANDER. HÄ-
 RADS. HÖFDINGE./ KONUNGA. RÄTTEN. BEVARAS.
 ORDNING. HÅLLES. AF./ ANDERS. LINDBORG. KRONO.
 BEFALLNINGSMAN./ EVANGELIUM. PREDIKAS. SALIG-
 HETS. VÄGEN. VISES. PLANTAN. HYFSAS./ SAMVETET.
 VÄKKES. SÅRET. LÅKES. AF. LÄRARENA./ CHRISTIAN.
 HYCKERT. COMMINISTER./ JOHAN. WESTANDER. SCO-
 LAE. MÄSTARE./ ANDERS. BERGELIUS. MED. LÄRARE./
 DERFÖRE./ ÄRA. VÄKTARENA. LYD. DERAS. ROP.
 FÖLG. DERAS. RÅD./ MEN. TRO. EJ. DITT. EGIT. ÖGA. AL-
 LENA./ LIT. EJ. FÖR. MYKKET. PÅ. EGEN. STYRKA./
 ÖGAT. FELAR. STYRKAN. SVIKTAR. HÖGMOD. GJÖR. SÄ-
 KERHET./ SOM. BITTIDA. ELLER. SENT. FÖDER.
 OLYCKA”. (I nordväst) ”METALLENS. HÅRDHET./ FRÄ-
 TES. AF. TIDEN. NÖTES. AF. BRUKET. UPLÖSES. AF. EL-
 DEN./ MENNISKJA./ BESINNA. DIN. EGEN. FÖRVAND-
 LING. NÄR. DU. SER. MINA. SKIFTEN./ UTUR. JORDENES.
 RIKA. SKATT. KAMMARE./ DANADES. MIN. FÖRSTA.
 S[K]APNAD./ ÅR. 1484./ DÅ. STEN. STURE. DEN. ÄLDRE./
 FÄKTADE. EMOT. UTVÄRTES. VÅLD. OK. INBÖRDES.
 AGG. FÖR./ SVENSKA. ODAL. RÄTTEN./ MIN. TJENST.
 MISSBRUKADES. TILL. ROMS. VIDSKEPELSE./ DOKK.
 VAR. MITT. VIDSTRÄKTA. LIUD./ MORA. INBYGGARES.
 FÄGNAD. DALA. MÄNS. UPMUNTRAN. FIENDERS. BÄ-
 FAN./ ÅR. 1581./ FLYTTADES. MIN. VAKT. UR. STAPULEN.
 I. ETT. NYBYGT. TORN./ MEN. ÅR. 1660. NÄR./ MITT. SOR-
 GE. LJUD. FÖRKUNNADE. SVERGES. KLAGAN. ÖFER./
 KONUNG. KARL. GUSTAFS. DÖD./ REMNADE. MIN.
 KROPP. I STYKKER./ AF. DELARNE. HÄMTADES. MIN.
 NYA. SKAPNAD./ ÅR. 1661. MEN. MIN. PRAGT. FÖRSKING-
 RADES. AF. DEN. ALSMÄGTIGAS. VREDE./ ÅR. 1671. DEN.
 3. MAJ./ DÅ. LJUNG. ELD. SOM. FÖRBRÄNDE. TORNET.
 OK. KYRKOTAKET./ UPSMÄLTE. MIG. MED. FYRA.

SMÄRRE. TJENARINNOR./ AF. DE. UR. GRUSET. SAMLADE. ÖFERLEFOR. UPSTEG. JAG./ GENOM. GUDS. NÅD. MILDAS. HJELP. MORA. SOKNE. MÅNS. OFÖRTRUTENHET./ ÅR. 1672./ FÖRNYAD. LIK. EN. PHOENIX. UTUR. ASKAN./ NU. EFTER. NITIO. ÅRS. TJENST. ÄR. JAG./ TILL. BEKVÄMARE. RÖRELSE. TÄKKARE. GESTALT./ HÄRLIGARE. KLANG./ I. JUNII. MÅNAD. ÅR. 1762./ GENOM. GUDS. HJELP. OMGUTEN. AF./ ISAAC. ROCKMAN. OK. LARS. BJÖRKMAN. IFRÅN. SALA”.¹³⁸ Höjd utan krona 129 cm, diameter 178 cm.

Storklockan göts ursprungligen ”A:o 1484, på Steen Sture den Eldrez 14 Regementzårh” (inv. 1661), och under Daniel Jönsson Svinhufvuds tid som kyrkoherde. Klockan, som var vida känd och kallades ”Celeberrima totius Dalekarliæ Campana”,¹³⁹ var försedd ”cum hac inscriptione, Löpandes rundt om Klåckan ofwantill: D. Danieli Gumshufwudh [enligt Ekström troligen fel-läsning för Suinshufwudh] pro tunc curato Maria: medh wapn mitt på klockan, Lijkt ett Swijnehufwudh, såsom och sådant fins på Altaret, item på kalcken i Wåmhuus” (inv. 1661). Vidare berättas, att klockan rämnade vid ringningen till åminnelse av Karl X Gustafs död, ”och mistade sitt, Skiöna och Wijdha berömbda Liudh. De hac Campana olim cum terrore locuti Nordwegi:¹⁴⁰ I Mohra, i Sillians Dahlom, ähr en sore Stoor Klocke, dädh är Een dääle Klocke, nährr dee, i Krigztijder, ringia i den Klocke, så warde 14000 Warachtighe Strijdzmen tillhobe kallade. Gudh bäre oss for thenne Klocke”.

Klockan omgöts 1661 av Ambjörn Andersson Rotengiesser från Stockholm, och försågs med följande inskrift: (runt halsen?) ”CANITE TUBA IN SION, CONVOCATE COETUM,/ CONGREGATE POPULUM, SANCTIFICATE ECCLESIAM.” I. ”Vsibus ante sacris quæ centum septua-ginta,/ Annos et septem, signa sonora dabum [= dabam],/ Celsa corona chori sed et hostibus undique terror,/ Regia Gustavidum Buccina prima Ducum,/ Dum queror seu Carolum Gustavum morte peremptum,/ Terribili sonitu voceque moesta Ducem,/ Saucia concentu deficiente meo,/ Vndecimo CAROLO Suedorum Rege Monarcha/ Hæc tuba sum boreæ denno [= denuo] fusa plagæ,/ Auspicijs HEDEWIGH sueonum Ducis ELEONORÆ,/ Reginæ viduæ consilioque Patrum,/ Regius ære novo me cudi CREUTZIVS Heros/ Mandavit miræ sedulitatis opus.” II. ”Hins tua Laureli celeberrime Præsul in orbe,/ Fulgeat et summi gloria summa Dei,/ Vicinique simul Dalecarli gloria Cleri,/ VNO TROILIUS cui favet ille Parens,/ Me resonante sacra WALLENI Pastor in æde,/ Hinc tua laus vigeat, vita salusque gregio [= gregi],/ Tuque Ministerij sacer ordo, MORÆE vigebis./ NOHRE-MORÆE vige, Lausque Decusque meum,/ Morææ gentes vigeant impendia templi,/ Relligionis honos et pietatis Amor,/ Spiritus ut Domini boreæ requiescat in

oris/ ultima donec ero Nuncia:Finis adest./ IN NOMINIS DIVINI GLORIAM, RESTI-/ Tataque [=RESTItutæquei] iam olim libertatis Patriæ memoriam./ Annis ab hinc 140, me tubam Morensem/ denno [=denuo] instauravit, A:o D. M.DCLXI./ AMBIØRN ANDERSON".¹⁴¹ Vid kyrkbranden 1671 smälte samtliga klockor ned. På rekommendation av brukspatron Anthonius Trotzig¹⁴² i Falun tillkallades klockgjutaren Olof Larsson och hans bror Anders från Jönköping, vilka göt om storklockan 1672. Den försågs då med följande inskrift: "Wi äre komne i eld och watn, men tu hafwer/ utfördt och wederqweckt oss. Ps. 66. v./ 4. Andreas Eriçi Nohrmoræus Pastor loci./ 5. Laurentius Elfwius Pastor Ors:/ 1. Nicolaus Rudbeckius Episcop./ 2. Daniel C: Helsing: Pr. Leksand:/ 3. Gustavus Elfwius Pr: Rettwik:/ 1484. I Sturens tid jag giordes nye/ til form och liud som hördes/ Rundt och widt alt under Skye/ at Bergen therwid röredes,/ I Stapel war min Boning först/ i 100 åhr 3 mindre/ 1581. Sen mig et Toren wardt uprest/ och rum beredt ther inne./ Ther åhren 9 och siutti full/ jag härligt månde klinga/ 1660. Men wid Carl Gustaff lads i mull/ i stycken sönderspringa./ Än jag omgutin lustigt klang/ med tärnor min så dyra/ Mig rundt omkring och i den rang/ The wore systrar fyra./ Men tig o sälla Mohra strand/ Then frögd sielf Herren ände/ När han i liusan låg och brand/ Sin Kyrkia af Högden tände 1671./ Dock se then hand som slagit har/ hur hon tig intet felar/ Men efter näfsten uppenbar/ Tig tröster läker helar./ Si Herrans tempels nya skrud/ Tig thetta väl kan lära/ Samt mig gengifwa forna liud 1672/ Hans helga namn ske ähra./ A: T: [Anthonius Trotzig?] / (Före 3:e afdelningen Caroli XI:s bild i miniatyre.) Vivat Carolus XI. Rex./ Hedewig Eleonora Regina vidua/ Pehr Brahe Drotz./ Carl Gustaf Wrangel marsk/ Gustaf Otto Stenbock admiral/ Magnus Gabriel De La Gardie Cantzeler/ Lorentz Creutz Riksråd/ Gustaf Duwall Landshöfdinge/ (Dahlwapnet.)/

Olaus Strand	} Comministri	Anthonius Trotzig
Ericus Emelius		Nils Dufwa
Anders Larsson	} Kyrkiowärdar	Matz Nohrman Länsman
Jöns Andersson		Jan Ersson, Anders Månsson,
Mats Torstensson	Klockare	Per Olsson, Anders Olsson,
O: L: S:		Mats Persson, Nils Olsson,
K:giutare		Sexmän.

(Runt brädden i två rader?) I Mohra män wid Siljans strand/ Ehr Konung skolan i ähra,/ som mig uprätt ur ask och Brand,/ Hans råd och Prisen bära./ Landzherr och Biskop tänker på/ Siälherdan eij förglömmar,/ Guds wännier flera när och frå,/ och Trotzig högt berömmar".¹⁴³

Storklockan var emellertid illa gjuten. År 1736 (vis. prot.)

sägs, att "hon icke utan stor swårighet och snart sagt lifzfara ringes", och man begär att få omgjuta den. Därför tillkallades 1738 (kr. prot.) klockgjutaren Isaac Rockman från Sala, som uppgjorde kostnadsförslag. Detta ansågs emellertid då för dyrt, och först 1762 omgöts klockan av Isaac Rockman och Lars Björkman, vid Klockgjutarnabben vid gamla färjeläget.¹⁴⁴

Mellanklockan (fig. 237) har dekor av änglahuvuden, kronor, blomsterkvastar och bilder av S:t Petrus och Rättvisan. Inskrift på kroppen: (I norr) "FRIHET./ GRUNDAR. BYGGER. STYRKER. MENNISKIOSLÄKTETS. LYKKSALIGHET./ DU. FRIA. FOLK. SOM. I. TRYGGA. DALAR. MÄTTAS. AF. FRIHETS. SÖTA. FRUKTER. ÄRKÄNN./ FRIHETENS. VÄRDE. AF. DEN. MÖDA. HON. KOSTAT./ LÅT. DET. LJUDANDE. ÄMNE. SOM. BJUDER. DIG. TILL. KRISTNAS. FRIHETS. GEMENSKAP./ VÄKKA. DIG. AT. TÄNDA. GLADA. RÖKVÄRK. TILL. HIMLENS. LOF./ FÖR./ SVENSKA. FRIHETEN./ FRÄLST. UTUR. DÅRSKAPS. MÖRKER. VUNNEN. UTUR. TYRANNERS. BLODIGA. HÄNDER./ AF. GUSTAF. WASA. SOM./ GENOM. GUDS. KRAFT. SPÄNDE. EN. DUBBEL. KLÅFA. AF. DINA. AXLAR./ BLOMTSRAD. UNDER. GUSTAF. ADOLF. FRIHETSHIELTENS./ HVAR. SEGRAR. UTBREDDE. FRIHETS. LUKT. HVAR. BLOD. BESEGLADE. FRIHETS. DYGD./ STADGAD. BEFÄSTAD. HÄGNAD. FÖRVARAD. I. PRINS. GUSTAFS. SKJÖTE. AF./ LAGENS. HELGD. KONUNGENS. ED. RÅDETS. VAKO. STÄNDERS. NIT./ PRYDD. MED. LUGN. OK. NU. ÅTER. SMORD. MED. FRIDENS. OLJA. DERFÖRE./ PRISA. TREFNAD. ÄLSKA. FRIHET. VÖRDA. LAGEN./ LIF. UTAN. FRIHET. EN. PLÅGA. FRIHET. UTAN. LAG. EN. YRSEL. LAG. UTAN. LYDNAD. ET. NORRSKEN./ SJELFSVÅLD. EN. ÖPNAD. PORT. FÖR. TVÅNG. TRÄLDOM. ÄR. DÖDENS. MAKA. TY. AKTA./ LIF. OK. FRIHET. LIKA. DYRA". (I söder) "ÅR 1671./ AF. VREDESLÅGA. FÖRTÄRD. AF. NÅD. ÅTER. UPRÄTTAD. MEN./ GENOM. GUDS. BISTÅND. SKAFFARENS. OMSORG. MÄSTARENS. KONST. FÖRSAMLINGENS. FLIT./ FÖRNYAD. FÖRÖKAD. FÖRBÄTTRAD. ÅR. 1762. I JULII. MÅNAD./ DÅ. VARANDE. PROST. OK. KYRKOHERDE./ MAGR. PEHR. WOLLENIUS./ KYRKORÅDER./ ANDERS. LINDBORG. KRONO. BEFALLNINGSMAN./ KARL. EDVARD. FLYGARE. HÄRADS. SKRIFARE./ MATTHIAS. MORELL. LÄNSMAN./ MORA. NÄMNDEMÄN./ IÖNS. OLSSON. ERIK. MATSSON. LARS. NILSSON. ERIK. MATSSON./ AMBROSIUS. AMBROSIISON. PEHR. ANDERSSON. MATS. LARSSON. OLOF. OLSSON./ OK. KYRKOVÄRDAR. ERIK. MATSSON. OLOF. LARSSON./ OMGUTEN. AF. ISAAC. ROCKMAN. OK. LARS. BIORKMAN".¹⁴⁵ Höjd utan krona 101 cm, diameter 140 cm.

Den förutvarande mellanklockan omgöts 1629 (vis. prot.), samt 1661 (kr. prot.) av Ambjörn Andersson Rotengiesser, varvid den försågs med följande inskrift: (Runt halsen) "OMNIS SPIRITUS LAUDET DOMINUM, ET OMNIS LINGUA CONFITEATUR EI HALLELUJAH". (På kroppen) I. "CAROLUS XI. REX./ S. R. M. P. T. TUT. REGNIQUE. ADM./ HEDEWIGH ELEONORA,/ REGINA VIDUA,/ PER BRAHE DROTZ,/ LARS KAGG MARSCK./ CARL G. WRANGELL ADMIR./ MAGNUS GAB.DELAG.CANTZ./ GUSTAF BONDE SKAT-/MESTARE./" II. "LORENTZ CREUTZ./ R. RÅDH. OCH LANDSHÖFFD./ HANS LYBECKER IOHAN OTTO¹⁴⁶ BERGMESTARE./ ZACHARIAS UNESON BOOKH./ MAGNUS PERSON DOMARE./ LAURENTIUS SPRINGER SECR./ IOHAN ARFWIDZSON BEFALN./" III. "OLAVUS LAURELIUS EPIS./ UNO TROILIUS PRÆP./ ANDREAS WALLENIUS PAST./ GEORGIUS TUNA-MORÆUS/ ANDREAS NOHR-MORÆUS/ COMMINISTR".¹⁴⁷

Efter branden 1671 göts en klocka av Olof Larsson. Den kallas i protokoll för "Trotz Klockan" efter Anthonius Trotzig, göts i Falun och blev senare mellanklocka. År 1672 (kr. prot.) sägs, att "Trotz Klockan, som tilförende för mycket widfasnat leer icke reent liudh hade, lyder nu wäl i allas öron". Den försågs med följande inskrift: (Runt halsen?) "Åhra ware Gud i högden, och frijd på jorden och menniskiom en god wilje". (På kroppen?) "Tu Mohra skiöna strand, byt sorg med lust instäm,/ gif genliud som af brand har mist gudinnor fem,/ som högt har Herrans hus, med hugnads röst bepyrdt,/ släckt ut har förra lius, tendt up i stellet nytt,/ Herr Trotzig af stor nijt til kyrkior och gudsord,/ beprisas må med flit, för denne gerning giord./ I Siljans nabomän ser an hur Anthoni,/ Herr Trotzig from guds wän, Er gunstig är och blid./ Högt detta giorda wärck Er siäla Biskop lärd,/ Herr Nohrmoræus märck har drifwit utan flärd./ Gud signe fast tillik, så åbörd som förwandt,/ för hiertans omsorg slik, Herr Trotzig har användt./ Anno 1671 den 13 october: Olof Larsson Fecit". (Kring brädden?) "Lofwer Herrans namn, lofwer honom i hans helgedom. CXXX. Ps. v: 1. 3".¹⁴⁸

Lillklockans (fig. 238) dekor liknar de övriga klockornas, men är enklare. Inskrift på kroppen: (I norr) "DU HJORD, SOM AF MIN KLANG TILL ZIONS PARKER KALLAS,/ LÅT IKKE ÖRAT BLOTT AF LJUDET BLIFA RÖRT:/ FÖRAKTE EJ DE RÅD AF SPÅDAN RÖST FRAMLALLAS;/ MEN LÅT DITT HJERTA BLI TILL EFTERTANKA FÖRT./ JAG KUNGJÖR HERRANS DAG, SOM TÄNDS AF KÄRLEKS SOLEN,/ BERED DÅ SJÄLEN AT AF MANNA MÄTTAD BLI./ JAG TEKNAR TIDEN, AT GÅ FRAM TILL NÅDASTOLEN,/ KOM DÅ BOTFÄRDIG; MEN LÄGG BORT DITT SKRYMTERI./ VID DINA LIKARS GRAF; VI TRE

Fig. 238. Lillklockan, gjuten av Isaac Rockman och Lars Björkman i Sala 1762. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 239. Tornurets timplagsklocka, Olofsklockan, gjuten av Isaac Rockman och Lars Björkman i Sala 1764. Foto: Kjells Foto AB 1983.

VÅR KLANG UPPHÄFA,/ LÅT DÖD, DOM, EVIGHET,
DIG STÄDS I MINNET SVÄFA". (I söder) "MORA. FÖR-
SAMLING. VÅRDADES. AF. SIN. HERDE./ MAGR. PEHR.
WOLLENIUS./ SAMT. LÄRARE./ CHRISTIAN. HYCKERT./
MAGR. JOHAN. WESTANDER./ ANDERS. BERGELIUS./
DÅ./ EFTER. LIKA. ÖDEN. MED. MINA. STÖRRE. SYST-
RAR./ JAG. I. JULII. MÅNAD. ÅR. 1762. BLEF./ TILL. STÖR-
RE. OK. BÄTTRE. SKAPNAD. GENOM. GUDS. HJELP. OM-
GUTEN. AF./ ISAAC. ROCKMAN. OK. LARS. BJÖRKMAN./
IFRÅN. SALA".¹⁴⁹ Höjd utan krona 80 cm, diameter 110 cm.

Lillklockan (tredje klockan) omgöts 1629 (vis. prot.), samt 1661 (kr. prot.) av Ambjörn Andersson Rotengiesser. Den försågs då med följande inskrift: (Runt halsen?) "Wij äre komne j eld och watn, men tu haffuer utfördt occ och wederqueect oss". (På kroppen?) I. "När Mohra Kyrkia stadder war,/ aff wådeldh i stoor fahra [2/8 1658],/ och nye elfwen sigh uthskar [8/5 1659],/ at Gudh sit Huus bewara,/ Mig Mohra män wijd Silian-Strand,/ Till Herrans Huus förärdhe/ Ther nu ähr Elf war förre landh,/ Mång huus med By och gärdhe/ Sebbenboo./ A. [ndreas] W. [allenius] M. [ohra] P. [ast.] G. [eorg] M. [oræus] A. [ndreas] N. [ohr-Moræus] C. [omministri]"/ II. "Så har och eldhen oss försöckt,/ Krigh, hunger, siukdom, Döden,/ När watnen gingo alt förhögt,/ oss frälste Gudh af nöden./ En flodh war werldsens undergångh,/ aff elden hon snart endes,/ Tå effter gråt och plågor mång/ all sorgh i glädie wändes". (Runt brädden?) "Lijka såsom gulde genom elden; altså warda och the som Gudi behaga, genom bedröffwelsens eld bepröffwade./ AMBIÖRN ANDERSON ROTENGEISER".¹⁵⁰

Efter branden 1671 omgöts klockan av Olof och Anders Larsson 1672, samt försågs med följande inskrift: (Runt halsen?) ”Helig, Helig, Helig är Herren Zebaot, hela jorden är full med hans ähro”. (På kroppen?) ”Joh: O: Silfwerström, Magnus P:S [Persson] Landsdomare, Zacharias Uneson W. G. [Widichinnus Granagrius, rector vid Västerås gymnasium?] conrector./ Tig 3 helig sammansiunga, Mohra Klockor med högt liud,/ samt titt folck med röst och tunga, nåd förläna högste Gud,/ Klockor medan werlden står, folcket ewigt åhr från åhr./ Andreas Erics Nohrmoræus V: D: M:/ Olof Strand E. Emelius¹⁵¹ Comm:/ Lorents Springer Gr: Bokh: Gustaf Gillisson Befalningsman./ Mats Ers: Nohrman Länsman. Michel Bengtsson./ O.H.S. L.L.S. i Selja. A.O.S. L.A.S. i Kråkberg./ I Matsson på Nusnäs. Omgutin anno 1672 af Olof/ och Anders Larssöner, Klockegiutare från Jönköping”.¹⁵²

Tornurets timslagsklocka, ”Olofsklockan” (fig. 239), har dekor av samma typ som de övriga klockorna. Inskrift på kroppen: ”TIDEN./ FÖRSWINNER.UTAN.ÅTERWINNING.MEN./ ETT. FÖRNUFTIGT. FOLK./ HÖR. LJUDET. AF. MINA. SLAG. OK.PÅMINNES./AT.WÖRDSAMT.BETRAKTA.DEN.FÖRFLUTNA./ WARSAMT. NYTTIA. DEN. NÄRWARANDE./ FÖRSIGTIGT. MÖTA. DEN. TILLKOMMANDE./ TIDEN./ PÅ.DET.NÄR.DÖDSKLOCKAN.SLÅR.12./ FÖRTWIFLAN. ICKE. SLUTEN. EN. SÄKER. WANDRING./ UTAN. FÖRTRÖSTAN. MED. FRIMODIGHET. BORAR./ EN. GLÄDIEFULL. EWIGHET”. (På östra sidan) ”NÄR./ DALA.MÄN. UNDER./ LÄNETS. WISA. STYRELSE. AF./ LANDHÖFDINGEN./ FRIHERRE.JOHAN.ABRAHAM./HAMILTON./ SAMLADE. FRIDENS. OK. FRIHETENS. FRUKTER./ ÄR. JAG. PÅ./ MORA. INBYGGARES. KOSTNAD. ÅT. DEM. TILL./ PÅMINNELSE. UPPMUNTRAN. EFTERTANKA. KUNGIÖRA./ TIDENS. SNÄLLA. LOPP./ GUTEN. I. JUNI. MÅNAD. 1764./ AF. ROCKMAN. OK. BIÖRKMAN.I.SALA”. Höjd utan krona 70 cm, diameter 93 cm.

Klocka för tornurets kvartsslag, med liknande dekor som övriga klockor. Inskrift på kroppen: ”GJUTEN FÖR MORA KYRKA ÅR 1911”. Höjd utan krona ca 50 cm.

Vid inkrävandet av Gustaf Vasas klockskatt 1531 tycks Mora ha fått släppa till två klockor. Två uppgifter om detta finns i Riksarkivet; ”Jöns Lwndh anamade iij [=4] skeppund i ene klokko skattadt”, samt ”Jöns Pärsson anamade [...] ena klokko om X [=10] skeppund”.¹⁵³ Den senare var antagligen den näst största, eftersom dess dimensioner stämmer väl i förhållande till den medeltida storklockan. En klockgjutning uppges ha ägt rum på 1530-talet.¹⁵⁴ Enligt lokal tradition har äldre gjutningar ägt rum vid den s.k. Klockgropsbacken ca 600 fot öster om kyrkan, där man enligt Arosenius påträffat ”en masugnslik mur af gråsten

och tegel”, samt kolstybb, slagg och bitar av klockmetall. Arosenius nämner också en klockgrop norr om kyrkan.¹⁵⁵ I en senare tillskrift i en inventarieförteckning 1576 omnämns tre klockor i tornet och en i valvet; 1621 (inv.) finns fyra klockor förutom den ”i Hualfuet”. Samtliga dessa förstördes i branden 1671. År 1736 (inv.) omtalas dock förutom de tre klockorna i klockstapeln ytterligare tre; en klocka ”i hwalfwet. En dito till $1\frac{3}{4}$ marks wicht. En dito ganska liten”. Vid visitation 1770 sägs att den minsta, ”obrukliga” klockan får säljas, medan den andra något större kan brukas till skriftermålet. Klockan i valvet har redan 1764 smälts ned och metallen använts till den nya timslagsklockan. År 1815 (inv.) är även skriftermålsklockan borta.

Tornur

Tornuret har tim- och kvartsslag, och drivs numera elektriskt. Fyra urtavlor av glas med påsatt ring, romerska siffror och visare av förgylld koppar, insatta 1936. Det nuvarande urverket har haft två föregångare, båda bevarade. Det äldsta urverket från 1764 förvaras nu i den forna klockvåningen. Det har fyra urtavlor med rundbågiga överdelar, passande i lanterninens bågöppningar. Urtavlorna är kopparklädda med förgyllda romerska siffror i ring, en visare, formad som en dalpil, på varje sida, samt överst årtalet 1764. Inskrifter på två visares baksidor: ”Siffron[a] på Västra Och Norra taflorn[a] äro koppar beslagna af Riksdagsman And. Larsson 1840”, samt ”Alla Sefror och Visare äro förgylte i Aprill Månad 1840 af A:R:Richman från Fahlun och uppsatte af Riksdagsman And: Larsson ifrån Öna”.

Ett nytt urverk med minutvisare och kvartsslag anskaffades 1911 från F.W. Tornberg i Stockholm. Förvaras invid det nuvarande tornuret.

NYA BEGRAVNINGSPLATSEN OCH S:T MIKAELS KAPELL

Moras nya begravningsplats anlades 1912 vid Broåkern där Österdalälven rinner ut i Norsälven. Den utvidgades 1951 och gavs i huvudsak sin nuvarande utformning efter förslag av landskapsarkitekten Ulla Bodorff.

Begravningsplatsen är naturskönt belägen på en udde, och består av fyra huvuddelar, i mitten den ursprungliga begravningsplatsen, söder därom Ängskyrkogården med urngravar, i öster Korsuddens begravningsplats med minneslund och jordgravar, samt i väster S:t Mikael's kapell med förgård samt parkeringsplats.

Ett gravkapell uppfördes 1927 efter ritningar av arkitekten John Åkerlund¹⁵⁶. Kyrkorådet tillsatte 1936 en kommitté med uppgift att utreda frågan om ett krematorium i Mora. Ett förslag

Fig. 241. S:t Mikael's kapell från nordväst. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Byggnadsfirman Anders Diös som huvudentreprenör och Per-Erik Holin som kontrollant, och invigdes den 30 oktober 1954. Det gamla gravkapellet revs 1956.

S:t Mikael's kapell (fig. 240–241) är uppfört av vitslammat tegel under skiffertak, och består av två byggnader, förenade av en arkad, så att en på tre sidor slutna gård bildas. I arkadens mitt finns en genomgång till själva kyrkogården. Den norra byggnaden är uppförd i en våning med källare, och innehåller kontor och personalutrymmen i markvåningen samt själva krematoriet i källaren. En förbindelsegång finns även i källarplanet under arkaden. Själva kapellet ligger i söder. Det har sadeltak, orienterat i öst–västlig riktning, och en lägre och smalare del i väster med två vinkeltäckta ingångar i gaveln. T.h. ligger här ett väntrum, belyst av tre rakslutna fönster i söder, t.v. ett mindre bisättningsrum med fönster i norr, prytt med en glasmålning med stiliserad Kristus-framställning, utförd av konstnären Fritz Sjöström. Golvet är av skiffer och väggarna vitslammade, liksom i väntrummet.

Det stora kapellrummet (fig. 242) består av två skilda delar, i väster ett galleri med lägre tak och högre golvnivå, i öster själva kapellet. Galleriet, som får ljus från söder, har bjälktak med sniderier, utförda av Hans Georg Faulmüller. Kapelldelen har svart betongtak med korsformig armatur. Bänkinredningen är vänd mot söder, där golvet är höjt några trappsteg; själva altaret sitter vid östra väggen med ett järnkors ovanför, medan katafalken är placerad mitt för södra väggen. Denna är prydd med mosaik, föreställande stiliserade korsformer i svart, vitt samt olika grå nyanser, och är utförd av konstnären Gert Marcus. I norr finns en orgelläktare med orgel från Grönlunds orgelbyggeri i Gammelstad, levererad 1959. Rummet får ljus av sju långa, rakslutna

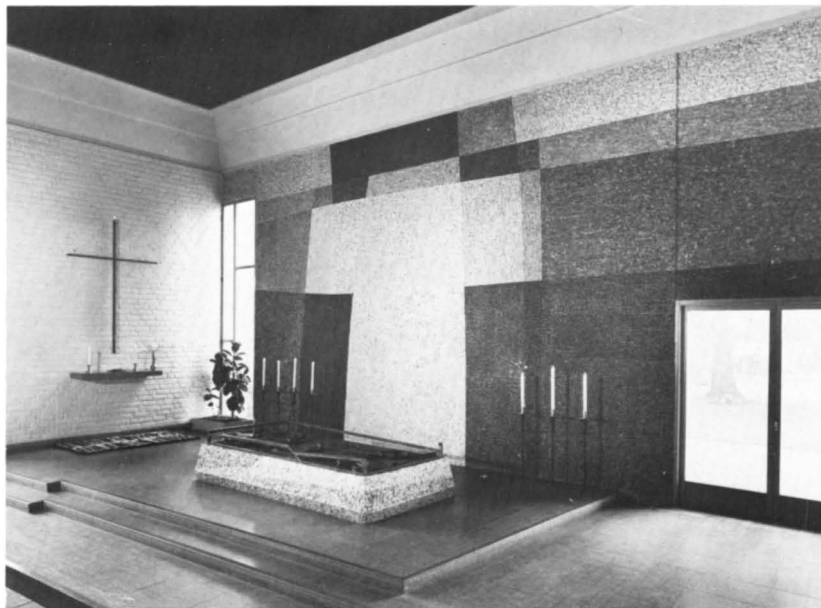

Fig. 242. S:t Mikaels kapell, interiör mot sydöst. Foto: Kjells Foto AB 1983.

fönster i öster och två olika, rektangulära fönster i söder på ömse sidor om altarmosaiken. Pelarna mellan kapelldelen och galleriet är klädda med mosaik. Golven är av kalksten.

I kapellets norra del är sakristia, kransrum samt ett förråd m.m. inrymt. Här finns också tre ingångar, två mot gården och en mot arkaden. I källaren finns bl.a. bisättningsrum och smyckningsrum.

Bland inventarierna märks ett par ljusstakar av silver, enligt stämplar tillverkade av Eric Löfman, Markströms Guldsmeds AB, Uppsala 1956.

BEGRAVNINGSPLATSEN I ULVSJÖ

En begravningsplats med klockstapel invigdes 1931 i Ulvsjö i socknens nordligaste del. Marken skänktes av hemmansägare Jöns Jönsson (1854–1940) i Ulvsjö. Klockstapeln (fig. 243), som är av trä och av klockbockstyp med spånklätt sadeltak, är uppförd av ulvsjöbor efter skisser av lasaretsöverläkare Edvin Helling (1873–1951) och hans hustru Agda Torborg (1882–1956) i Noret i Mora. Den reparerades 1974.

I stapeln hänger en klocka, gjuten 1931 av K. G. Bergholtz & Co, Stockholm, och skänkt av Edvin Helling med maka, Erik Hillerström samt Emma Zorn. Inskrift, författad av Erik Axel Karlfeldt 1931 och ett av hans sista verk:

*Här, där vallfartsvägen gick fram ur skogarna tiomila,
här, där myren vardt vall mellan fjäll och sjö,
här vill jag höja min röst och bjuda till pilgrimsvila
dem som med Herranom gå, dem som i Herranom dö.*¹⁵⁸

Fig. 243. Ulvsjö klockstapel. Foto: Jan Legranäs 1983.

OXBERGS KAPELL

Dalarna, Kopparbergs län, Mora tingslag; Västerås stift, Mora kontrakt, kapell under Mora

Begravningsplats

Begravningsplatsen är belägen på en höjd ca 100 m sydost om kapellet. Den invigdes 1877, och är anlagd av bymännen själva utan hjälp från Mora församling. Den har utvidgats 1923, 1944, samt senast 1972 i öster och söder. Begravningsplatsen överlämnades till Mora församling först 1938. Den begränsas i väster och norr av granhäckar, i söder av ett rödmålat trästaket, medan inhägnad saknas i öster. Huvudingången, belägen i sydväst, har grovhuggna granitstolpar och svartmålade järngrindar. På begravningsplatsen växer björkar. Dess mittparti har i öster och söder kantskoning av rödaktiga granitblock.

Fig. 244. Kapellet från sydöst.
Foto: Kjells Foto AB 1983.

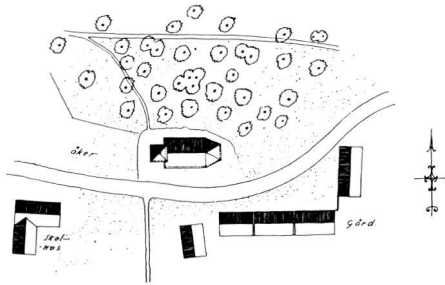

Fig. 245. Oxbergs kapell 1916, situationsplan, skala 1:2000. Uppmätning av O. Lagergren och Th. Bergentz.

Omgivningar

Kapellet ligger inklämt mellan vägen i söder och älvbranten i norr. Kyrkogården, som inte är begravningsplats, omges i öster, söder och väster av en låg kallmur från 1915, av rödaktig granit, blandad med röd sandsten. Ingången i väster har murade fyrkantiga stolpar av samma material, och gjutna järngrindar av samma typ som staketet kring Mora kyrkogård. Gången fram till kapellets västportal är belagd med röda sandstensplattor. Utmed vägen är björkar planterade.

Kapellbyggnaden

Kapellet består av långhus med tresidig koravslutning, ett lågt torn i väster samt en sakristia med valmat tak i norr. Det är knuttimrat och klätt med rödmålad locklistpanel. Grunden är av tuktad rödaktig granit. Långhusväggarnas tio nedersta stockvarv är obetydligt bilade och har enligt G. Boëthius en medelgrovlek på ca 32 cm (ms. SvK.). De övre stockvarven samt tornets stockar är skradda och har huggna knutar, och korets och sakristians stockar är skradda med sågade knutar enligt G. Boëthius (ms. SvK.). Fram till 1915 var kapellet reveterat (fig. 250–252), vilket enligt G. Boëthius (ms. SvK.) var korets och sakristians ursprungliga fasadbehandling. På långhuset och tornet fanns spår av rödfärg. Kapellets exteriör präglas helt av en omfattande restaurering 1915.

Ingångar och fönster

Kapellets huvudingång (fig. 246) är belägen i tornets västvägg. Det är en stickbågig portal med vitmålade träkarmar och tjärade dubbeldörrar av snedställda spåntade bräder med ett gammalt stocklås. Framför ingången ligger tre trappsteg av rödaktig sandsten. Mellan vapenhuset och kyrkorummet sitter en bred, brunlaserad enkeldörr. Sakristian har en raksluten ingång i väster, försedd med en brunlaserad enkeldörr samt vitmålade karmar. Framför denna ingång ligger tre trappsteg av trä. Mellan sakristian och kyrkorummet sitter en raksluten avlutad spegeldörr.

Kapellet har två fönster i söder, två i norr och två i öster, på ömse sidor om altaret. Samtliga är stickbågiga med vitmålat

Fig. 246. Kapellet från nordväst.
Foto: Kjells Foto AB 1983.

spröjsverk; egentliga omfattningar saknas. Sakristian har ett rakt slutet fönster i öster med vitmålad omfattning samt spröjsverk. Ovanför västportalen sitter ett litet rektangulärt fönster med vitmålat spröjsverk. I samtliga fönster sitter ofärgat antikglas.

Tornet

Tornet har en våning. Huven har valmat nedre fall, och där ovanpå en lanternin med locklistpanelade och tjärade sidor, i vilka ljudluckor finns. Lanterninen kröns av en svängd, spetsig spira, upptill med utbuktande sidor, så att spetsen blir åttakantig. Spiran är försedd med ett smitt järnkors och en flöjel med året 1915, tillverkade av smeden Grönlund i Leksand.¹⁵⁹ Huven är spånklädd. Före 1915 var takfallet lägre, och lanterninen kröntes av en liten bruten spira med spån på övre och bräder på nedre fallet.

Vapenhuset är inrymt i tornets bottenvåning. Stockväggarna är här bara, taket är platt och av blågrönmalade bräder, och golvet är av obehandlade bräder. Syd- och nordväggarnas östra stockän-

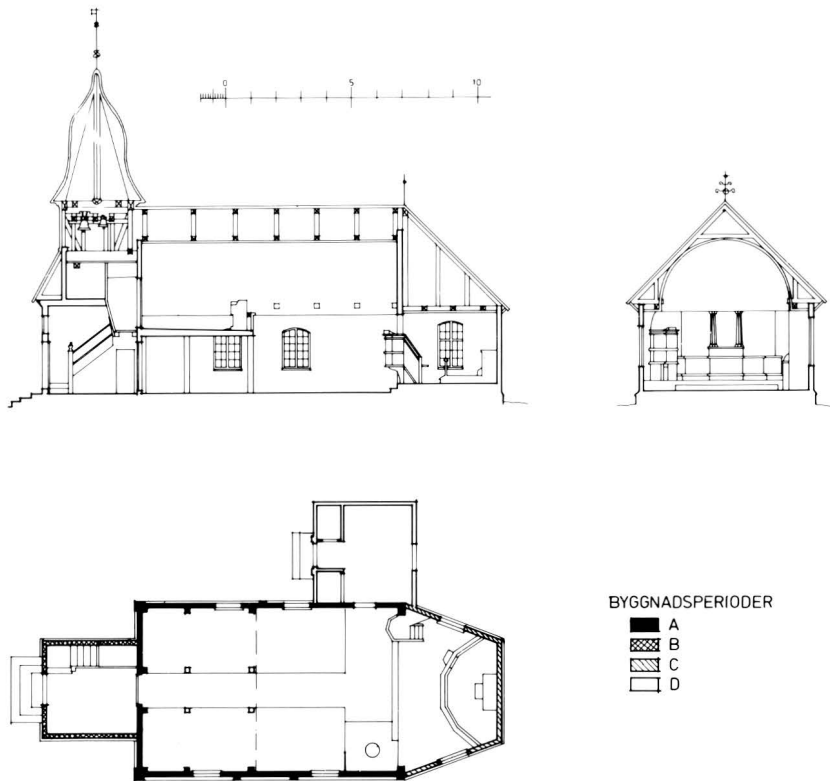

Fig. 247. Kapellets plan, fasader samt sektioner mot norr och öster, skala 1:300. Uppmätning av F. Falkenberg 1912; O. Lagergren och Th. Bergentz 1916; R. Andersson omkring 1940; kompletterad av P.E. Holin 1964; renritad av S. Hård af Segerstad 1983.

dar är inhuggna i västgaveln. Väggarnas nedre delar är dekore-
rade med ringkors och prickar i blått, avgränsade av blåmålade
linjer upp till och ned till. Den övre linjen uppbär svarta målade
pilastrar, två i de båda västliga hörnen, samt en pilaster i söder
och en i norr. Själva taklisten är blåmålad. Trappan till tornets
övre delar börjar utmed norra väggen, och fortsätter i ett inbyggt
parti utmed östra väggen. På detta, ovanför ingången till kyrko-
rummet, är målat ett rundbågigt tympanonfält med blå ram, med
i mitten en kalk med paten, flankerade av två ringkors, målat i
rött på svart botten. Trappräcket avslutas ned till av en stolpe
med snidat krön, målat i blått och rött. Under trappan finns en
skrubb. I en stock söder om ingången till kyrkorummet finns
årtalet 1733 inristat.

Från trappan kan i västgaveln iakttas skarven mellan de äldre
nedre stockvarven och de senare påtimrade. Ovanför vapenhu-
sets tak, i lanterninens nedre, timrade del, som utvändigt döljs av
huvens nedre fall, finns ett litet utrymme, som nås genom en
lucka mitt emot ingången till läktaren. I söder fortsätter trappan
upp till lanterninens övre del, där klockorna hänger.

Sakristian

Sakristian uppfördes 1966. Dess väggar är målade gråvita, medan
tak, dörr- och fönstersnickerier samt panel är av naturfärgat trä.

Fig. 248. Interiör mot öster. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Golv av trä. I väster finns inrymt en WC, en skrubbs samt utgång med vindfång. Den äldre sakristian, som revs 1915, hade sadeltak, inbyggda knutar samt rakslutna fönster, ett i öster och ett i norr.

Yttertak

Samtliga tak är belagda med spån, vilket också var takbeklädning före 1915 års restaurering. En kort tid före denna var dock långhuset täckt med tjärpapp. På kortaket sitter ett smitt prydnadskors av järn, utfört 1915 av smeden Grönlund i Leksand.

Interiör

Långhuset täcks av ett blåmålat tunnvalv av bräder, smalare än långhuset. Tvärs över tunnvalvet har gått fem hanbjälkar, vilkas avsågade vitmålade ändar syns i tunnvalvets nedre delar. På dessa ändars undersidor iakttog G. Boëthius 1914 spår av spikhål, visande att kapellet i ett tidigare skede haft platt trätak.

Fig. 249. Interiör mot väster. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Tunnvalvet har tidigare varit vitmålat. Koret har platt gråvitmålat brädtak. Väggarna är klädda med gråvitmålad panel, upptill stående, till bänkhöjd av liggande bräder. Fram till 1915 års restaurering var väggarna reveterade. Triumfbågsväggens sidor — rester av kapellets gamla östvägg — är upptill svagt rundade. På triumfbågsväggens övre del finns målad dekor i brunrosa, rosa och grågrönt; längs tunnvalvet är en bård, därunder inskrift: "SÅ. ÄLSKADE. GUD. VÄRLDEN. ATT. HAN. UTGAF. SIN. ENFÖDDE. SON". På nedre delen tvärs över finns dekor av växtornament med ett livsträd i mitten. Fram till 1915 satt mitt på triumfbågsväggen ett paraplyformat ornament med mönster i olika färger. Om detta varit målat eller utgjorts av ett uppklistrat tygstycke går dock ej att avgöra. På västgavelns övre del finns en enkel målad bård längs tunnvalvet, samt ovanför läktaringången ett Kristus-monogram, flankerat av två ringkors.

Golv

Samtliga golv i kapellet är av trä, utom i långhusets sydöstra hörn — kaminens forna plats — där det är lagt av tegel i fiskbensmönster. Långhusgolvet består av synnerligen breda, bilade plankor, medan korets — två trappsteg högre upp — är smalare.

BYGGNADSHISTORIA

Oxbergs kapell är byggt av invånarna själva i Oxberg och Gopshus, och förekommer ytterst sporadiskt i Mora kyrkoarkivs äldre handlingar. Först 1938 överlämnades det till Mora församling. Byborna i Oxberg och Gopshus skriver 1703 till consistorium och ansöker om att återfå den gamla frihet, som tidigare kyrkoherdar

Fig. 250. Kapellet från sydväst före 1915 års restaurering. Foto: Fredrik Falkenberg. (ATA.)

i Mora beviljat dem, nämligen att få gudstjänst hållen tre eller fyra gånger om året, med tanke på alla gamla och vanföra, som inte kan ta sig den långa vägen till sockenkyrkan. Denna anhållan förnyas 1713 (vis. prot.) och bifalls av biskopen. Någon gudstjänstlokal nämns dock inte vid dessa tillfällen. Det är emellertid troligt, att ett bönhus uppförts kort efter 1713, och att detta utgör det nuvarande kapellets stomme. I en stock i västväggen finns årtalet 1733 inristat. Enligt G. Boëthius (ms. SvK.) ansöker man 1736 hos consistorium om att bönhuset måtte få rang av kapell, och 1738 skriver byborna till consistorium och ansöker om understöd för att reparera kapellet. Consistorium svarar dock, att bymännen utan dess vetskap och i strid mot kyrkolagens 27 kapitel låtit bygga ”denna stufwa eller nu kallade Capell”, varför de får bekosta reparationen själva. Eftersom reparationsbehov förelåg är det troligt, att bönhuset uppförts åtminstone något decennium tidigare. Enligt Hülphers predikades det fyra–fem gånger per år i ”en stuga wid Oxbergs by”. Han meddelar också att kapellfrihet söktes men ej erhöles.¹⁶⁰ Prosten Andreas Svedelius skriver 1798 till consistorium och beklagar sig över att oxbergsborna vill skilja sig från moderförsamlingen. Han omtalar, att han julen 1797 låtit komminister Sundstedt förrätta tjänst i bönhuset, samt även bett bymännen själva inkomma med förslag på hur mycket de kan tillskjuta på prästlönen i händelse av kapellfrihet. Han hade dock inte fått något svar själv, utan ”den Orolige Kråk Eric Persson understödd af den Hala By-Klockaren Niss Michel Andersson” hade själva ingivit klagomål i saken direkt till consistorium, varefter bymännen — trots tillsägelser att redogöra för disponerandet av sina medel — utan prostens vetskap flyttat, ombyggt och rödfärgat bönhuset i form av ett kapell med ”tornställ-

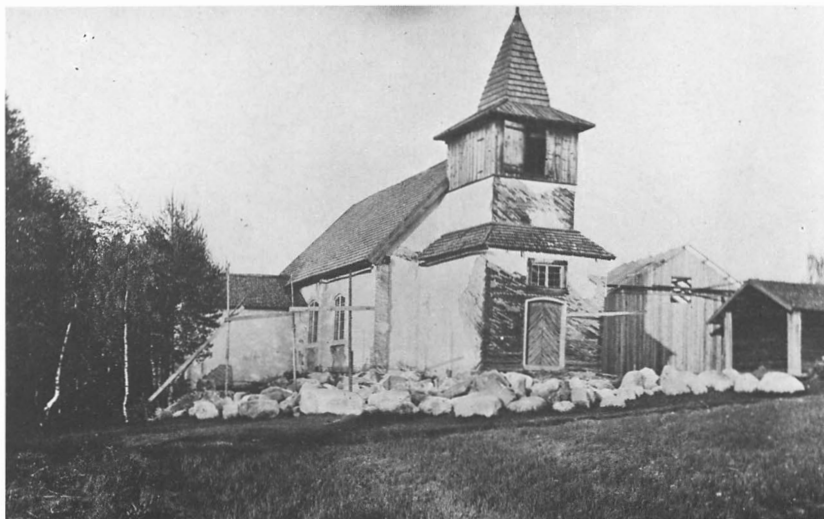

Fig. 251. Kapellet från nordväst före 1915 års restaurering. Foto: Fredrik Falkenberg. (ATA.)

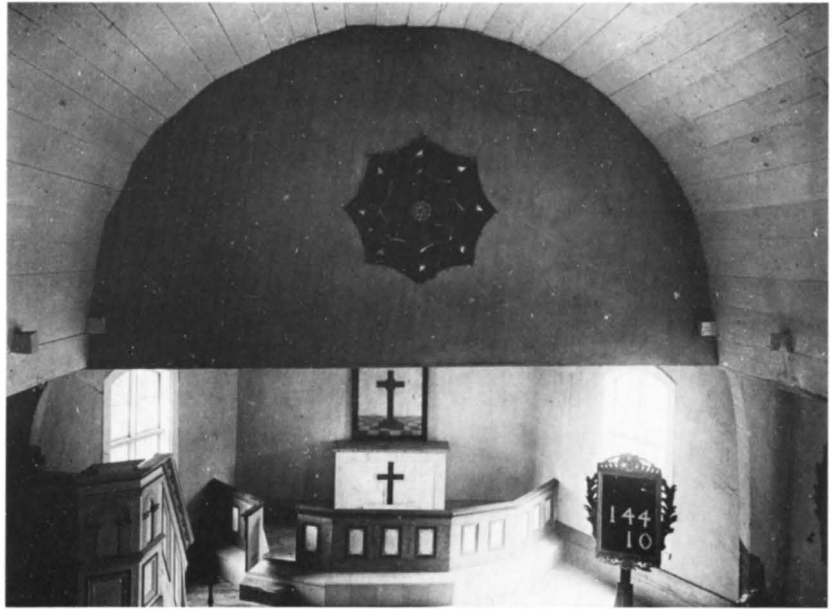
ning”, där de hängt klockan.¹⁶¹ Vid detta tillfälle torde långhuset ha höjts med några stockvarv — troligen med bibehållande av de gamla takstolarna, vilka dock omändrades — och tunnvalvet byggt. Sannolikt tillkom nu också sakristian. Hur långt kapellet flyttades är dock okänt.

Vissa inre reparationsarbeten ägde rum 1840, och inredningen ommålades av A. R. Richman. I ett brandförsäkringsprotokoll från 1850 uppges kapellet ha spåntak, sakristia samt ett litet torn över kroppåsen. Enligt Arosenius var kapellet 1866 rödmålat och hade ”på ena gafveln” ett torn med klocka och där under vapenhus,¹⁶² alltså det nuvarande tornet, vilket uppenbarligen tillkommit vid okänd tidpunkt mellan 1850 och 1866. Västportalen flyttades härvid från västgaveln till sin nuvarande plats. Ännu en reparation ägde rum 1875–1876. Härvid byggdes ett tresidigt, något

Fig. 252. Kapellet från sydöst före 1915 års restaurering. Foto: Fredrik Falkenberg. (ATA.)

Fig. 253. Interiör mot öster före 1915 års restaurering. Foto: Fredrik Falkenberg. (ATA.)

lägre kor i öster och kapellet reveterades ut- och invändigt.¹⁶³ Sannolikt sågades nu hanbjälkarna av.

Reparationsbehov uppstod emellertid snart igen; i synnerhet var reveteringen dålig och rasade av. Ett restaureringsförslag framlades 1898 av F. A. Lindqvist, Leksand. Enligt detta skulle ett nytt torn uppföras, koret och sakristian höjas, reveteringen avlägsnas och ny panel uppsättas ut- och invändigt, samt nya dörrar och fönster insättas. Förslaget blev emellertid inte genomfört. Arkitekten Fredrik Falkenberg fick 1912 i uppdrag att fram-

Fig. 254. Interiör mot väster före 1915 års restaurering. Foto: Fredrik Falkenberg. (ATA.)

lägga ett nytt restaureringsförslag, rikskollekt beviljades 1913, och restaureringen kunde genomföras 1915. Entreprenör var byggmästare F. Henriksson i Falun. Kapellet befriades från in- och utvändig revetering, varefter det på stockrullar under iakttagande av största försiktighet flyttades till en ny grund 5 m västerut och 4 m från vägens dåvarande sträckning. Denna flyttning föranleddes av en vägomläggning och därmed sammanhängande fastighetsreglering. Under flyttningen satt kyrkvärden på tornet och spelade fiol.¹⁶³ Emellertid lossnade sakristian, rasade ned för branten och krossades. Detta saknade dock egentlig betydelse, eftersom sakristian ändå enligt förslaget skulle rivas. Kapellet uppsattes på ny grund och skadade stockar utbyttes. Dörröppningen mot den forna sakristian sattes igen med stockar. Tornets nedre takfall förnyades och höjdes, och en ny tornspira uppfördes. Koret höjdes och lades under samma takfall som långhuset. Nytt spåntak lades. Väggarna panelades ut- och invändigt. Golven reparerades och kompletterades med behållande av de gamla plankorna. En kamin insattes i långhusets sydöstra hörn. Interiören ommålades, varvid tunnvalvet målades blått och bänkarna ockragula. I kyrkorummet och vapenhuset utfördes dekorationsmålningar av konstnären Yngve Lundström.¹⁶⁴ En utvändig restaurering genomfördes 1941, varvid också trossbotten inlades.

Fig. 255. Kapellet under flyttning 1915. På tornet sitter kyrkvärden och spelar fiol. T.v. syns den nya grunden.

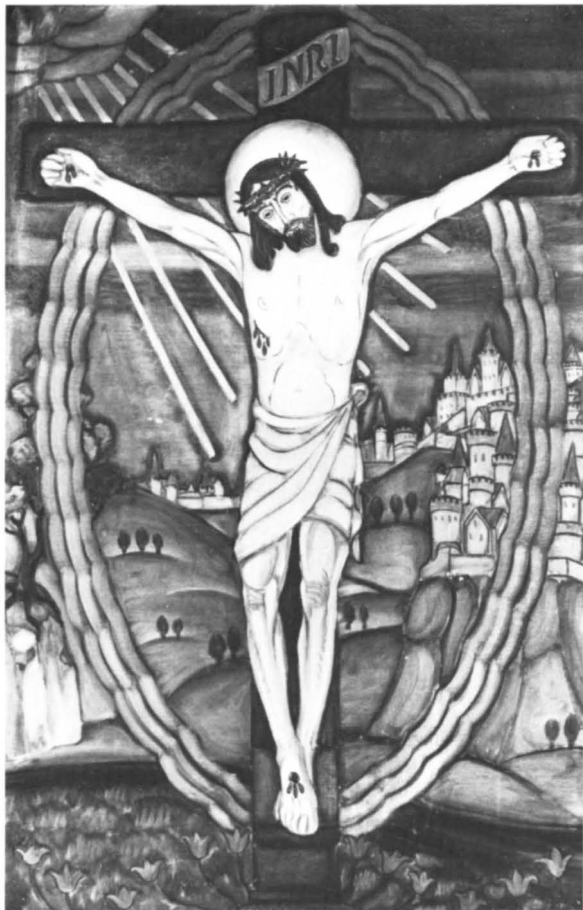
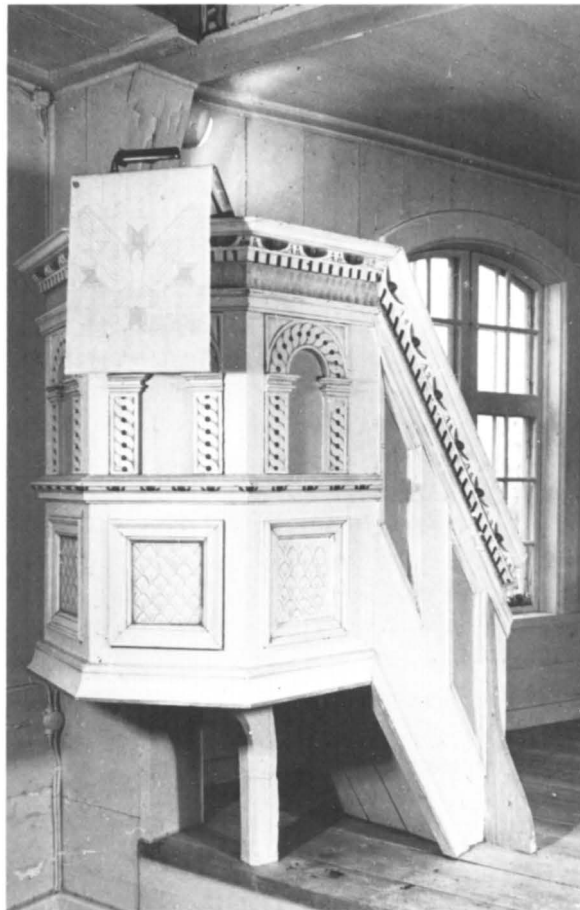

Fig. 256. Altartavla, målad av Yngve Lundström 1916. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 257. Predikstol från 1639, ursprungligen tillverkad för Mora kyrka. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Elektrisk värme och belysning installerades 1946. År 1952 började man dryfta sakristians återuppbyggnad, och ett förslag av församlingsbyggmästaren Per-Erik Holin antogs 1957. Det dröjde dock till 1966 innan sakristian återuppfördes i samband med en större restaurering. Härvid återinsattes den gamla sakristiedörren, kaminens murstock togs bort, och interiören ommålades efter förslag av konservator Evald Håkansson, varvid valvet ommålades i en något ljusare nyans än tidigare. Restaureringsförslaget var upprättat av Per-Erik Holin efter viss översyn av byggnadsrådet David Dahl.

INREDNING OCH INVENTARIER

Altaranordning

Högaltare av gråmarmorerat trä med ett förgyllt kors på framsidan. Höjd 100 cm, längd 143 cm, bredd 56 cm. Troligen tillverkat 1840.

Altartavla, målning på duk (fig. 256), flankerad av två gråvitmålade tresidiga halvkolonner. Tavlan framställer Kristus på kor-

set inom mandorla, i bakgrunden syns den heliga staden. Färger: gult, brunt, vitt, rött, blått, grönt, grårosa, beige, gråviolett. Höjd 130 cm, bredd 84 cm. Enligt signatur målad av Yngve Lundström 1916. Före 1966 var de flankerande halvkolonnerna bemålade med sicksackkränder i trappstegsform, och ett omstrålat moln var målat i taket där ovanför.

En äldre altartavla, målning på pannå (fig. 258), med rundbågigt, något smalare överstycke och förgyllt profilerad ram. Tavlans framställer ett förgyllt kors med törnekrona och strålkran, stående på ett perspektiviskt rutat golv i mörka och ljusa röda nyanser, och mot bakgrund av ljusblå himmel med gråvita moln. Där under en inskriftstavla inom marmorerad ram med skuggad kant och inskrift i svart på vit botten: "Bort det, att jag af någon ting skulle berömma mig, utan af vårs Herres Jesu Christi kors, genom hvilken verlden är mig korsfäst, och jag verldene. Gal. 6:14". Inskrift på baksidan: "Denna Oxbergs Bönehus Tillhörige Alltartafla är Målad af A. R. Richman. År 1840. Då i Mora var Prost och Kyrkoherde. P. G. Svedelius. Vice Pastor A. Forsberg. Comminister A. Blomberg. Vice Comminister P. G. Sandstenius. Scholemästare A. V. Lidfors. Klockare i Oxberg. Niss Eric Olsson. Kapells wärd Mångs Anders Persson. 13/2". Höjd 184 cm, bredd 95 cm.

Altarskrank av gråmarmorerat trä, femsidigt med enkla fyllningar med profilerat ramverk, samt brunådrad, profilerad överliggare. I fyllningarna enkel dekor av kors och fyrpassformer i rött och vitt. Blågråmålad insida. Gråblå knäfallsdyna. Golvet innanför altarskranket är målat som stenläggning av romboida plattor i omväxlande ljust och mörkt grått. Höjd 94 cm, knäfallshöjd 30 cm. Möjligen tillverkat omkring 1840.

Knäfallspall av blågråmålat trä. 1800-talet.

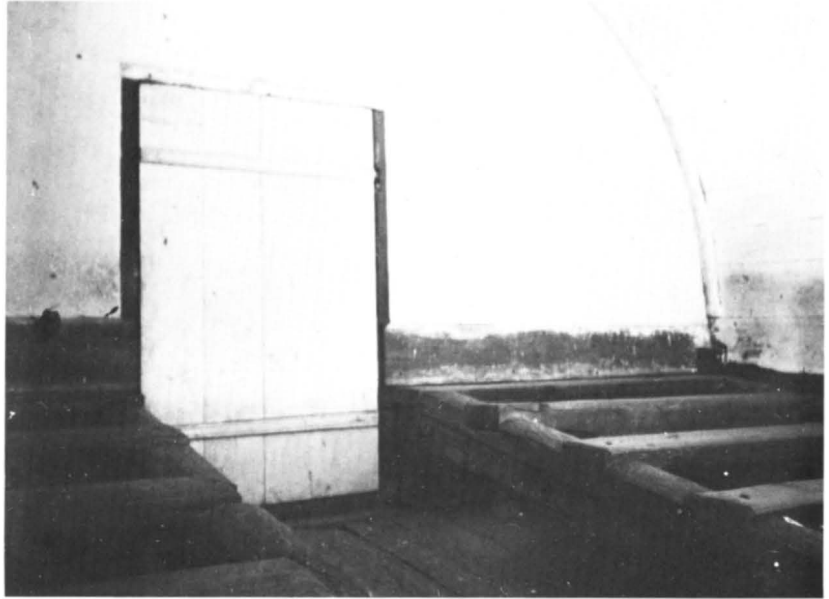
Predikstol

Predikstol av snidat och målat trä (fig. 257), bestående av en polygonal korg med trappa, upphängd på norra väggen mellan kor och långhus. Korgen har fyra sidor. Var och en av dessa har överst ett av flätad bård omgivet rundbågsfält med kraftigt profilerade anfangar, och längs nedre kanten en äggstavslinje. Därunder finns ett rektangulärt fält med profilerat ramverk. Ovanför rundbågsfälten är en profilerad list, där ovanför en slät fris, samt överst en kraftigt profilerad överliggare med äggstavslinje på mitten och tandsnitt nederst. Korgen, som är platt på undersidan, har nederst en profilerad underliggare och är undertill stödd av en självvuxen gren. Trappräcket har två romboida fält med profilerat ramverk. Trappräcket utgör fortsättning på korgens överliggare. Färger: gråvitt, beige marmorering, rött, blått, beige; golv och trappsteg mörkgrå, och på korgens undersida vita stjärnor på grå botten. Korgens höjd ca 130 cm.

Fig. 258. Altartavla, målad av Anders Reinhold Richman 1840. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 259. Äldre bänkinredning på läktaren, nu borttagen. Foto: Fredrik Falkenberg 1915. (ATA.)

Predikstolen överlämnades till kapellet från Mora kyrka 1757 (vis. prot.) Den är identisk med den mindre av sockenkyrkans båda predikstolar (se ovan), och är tillverkad 1639 av samme mästare som utfört korskranket och den äldre bänkinredningen där. Den ursprungliga färgsättningen torde till stor del finnas bevarad under den nuvarande bemålningen från 1915.

År 1770 (vis. prot.) skänktes till kapellet från sockenkyrkan det "gamla Timglaset som ej brukas", sannolikt det som inköptes 1689–1690 (räk.). Detta finns ej längre bevarat.

Bänkinredning

Bänkinredning av trä, bestående av två kvarter om tio bänkar samt framskärmar. Enkla, gråmålade bänkar, mellan 1915 och 1966 ockragula; raka gavlar med profilerade överliggare, nedtill intappade i syllstockar. Varje framskärm har två enkla spegelfält. Höjd 89 cm, sitthöjd 46 cm, gavlarnas bredd 21 cm. Sannolikt tillverkad 1798.

Läktare

Läktare i väster, vilande på fyra stockpelare med skråkanter. Barriären har tio släta spegelfyllningar med profilerat ramverk, samt profilerade över- och underliggare. Färger: gråvitt, grårosa speglar, ramverk i rött, blått och vitt, överliggarna i gulvitt och rött. Sluttande golv av breda plankor. Före 1915 fanns på läktaren en primitiv bänkinredning, bestående av plankor, fästade i stockar med dymlingar (fig. 259). Läktaren är sannolikt uppförd 1798. Den nås genom en stickbågig ingång med dubbeldörrar i väster.

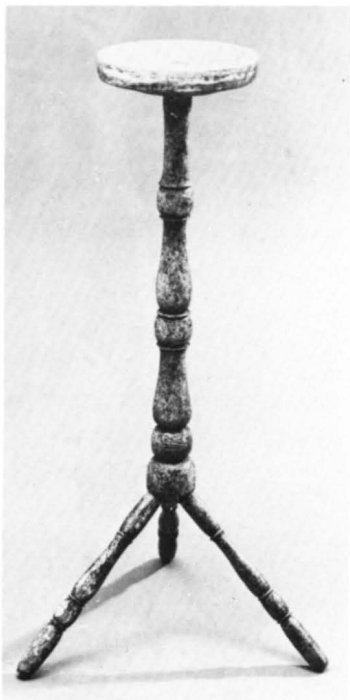

Fig. 260. Dopställ av svarvat trä, tillverkat omkring 1800. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Orgel

Orgeln är byggd av Nils Hammarberg i Göteborg 1953. Den är gråmålad och saknar egentlig fasad med metallpipor. Den reparerades 1966.¹⁶⁵

Till kapellet lånades 1912 ett orgelharmonium, som använts i Mora kyrka. En orgelkommitté tillsattes 1924, och förslag infordrades från Gebrüder Rieger i Jägerndorf, men frågan förföll. Frågan togs upp på nytt 1938, men anskaffandet av orgeln beslöts först 1949.

Dopredskap

Dopställ av gråmarmorerat trä (fig. 260), svarvat på trefot. Höjd 85 cm, diameter upptill 21 cm. Omkring 1800.

Dopställ av trä, fyrkantigt med Betlehems-stjärnor inom båg-fält på sidorna. Färger: natur, guld, blå lasyr. Gåva av Oxbergs kyrkliga syförening 1980.

Dopskål av hamrat nysilver, skänkt 1932 till minne av Kristina Andersson (1858–1932) från Oxberg av hennes dotter Hildur och mågen Johan Eriksson.

Dopskål av hamrat koppar med lock och fastlödda Betlehems-stjärnor av mässing. 1950-talet?

Nummertavlor

Två nummertavlor av skulpterat, målat och förgyllt trä (fig. 261). De svarta sifferfälten omges av profilerade och förgyllda ramar med över- och understycken med brosk- och bladornament, samt sidostycken med växtrankor och blommor, målade i guld och grönt. I understyckenas mitt kartuscher med året 1755 i svart på silverne botten. Den ena står på ett svartmålat stativ, den andra är skadad och förvaras f.n. i tornet. Höjd 112 cm, bredd 90 cm. Tillhörande siffror av vitmålad bleckplåt. Tillverkade av Olof Gerdman och förgyllda och målade av Aron Emporagrius 1755 för Mora kyrka (se ovan). Försålda till Oxberg 1800 (kr. prot.).

Nattvardskärl

Uppsättning av silver (fig. 262), bestående av kalk, paten, oblatask och vinkanna, förvarad i skinnklätt etui. Kalken är odekorerad och har sjupassformad godronnerad nod samt inre förgyllning. Höjd 16,5 cm, cuppens diameter 10,8 cm. Patenen är odekorerad och har djup skål. Diameter 16 cm. Oblatasken är odekorerad, nedåt avsmalnande och har svagt välvt lock, krönt av ett tredimensionellt likarmat kors. Invändig förgyllning. Höjd 6 cm, lockets diameter 10 cm. Vinkannen är cylindrisk, uppåt avsmalnande och har rundat handtag samt välvt lock, krönt av ett tredimensionellt likarmat kors. Höjd 20 cm. Samtliga pjäser är enligt stämplars tillverkade av B. Stefan 1965. Gåva av 1965 års konfirmandläger i Gopshus.

Fig. 261. Nummertavla, en av två, tillverkad av Olof Gerdman för Mora kyrka 1755. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 262. Nattvardskärl av silver, tillverkade av B. Stefan 1965. Foto: Fahléns Foto 1979.

Uppsättning av nysilver, bestående av kalk, paten, oblatask och vinkanna. Kalken har profilerat skaft och på cuppan graverad dekor av kalk, kors och bok inom lagerkrans. Invändig förgyllning. Höjd 23 cm, cuppens diameter 10,5 cm. Patenen är förgylld och har runt brättet en ingraverad törnekrona. Diameter 14,5 cm. Oblatasken är oval, bukig och vilar på fyra kulfötter; locket är krönt av ett kors på ciselerat golgataberg. Höjd 12,5 cm, längd 12,5 cm, bredd 11 cm. Vinkannen är päronformad med profilerad fot och svängt handtag; på buken är ingraverat kalk, kors och bok inom lagerkrans. Locket är krönt av lamm med korsfana. Invändig förgyllning. Höjd 33 cm. Samtliga pjäser är enligt stämplar tillverkade av Guldsmedsaktiebolaget i Stockholm. Sannolikt anskaffade 1915.

Brudkrona

Brudkrona av delvis förgyllt silver (fig. 263), genombrutet verk med bladslingor. Fem ståndare med franska liljor ovanför oförgyllda ovaler med framställning av S:t Mikael med drake. Mellan de större ståndarna finns mindre ståndare, formade som eldslågor, utgående ur hjärtan. Hjärtan och änglaframställningarna sammanhålls av vävskedar, symboliserande gammalt hantverk i Oxberg. Ringen är genombruten och dekorerad med hjulkors och Andreas-kors. Inskrift på ringens insida: "Till Oxbergs ka-

Fig. 263. Brudkrona av silver, tillverkad av Lars Olhans jr i Falun 1951. Foto: Fahléns Foto 1979.

pellbygd. Från Oxbergs kyrkl. syförening Okt. 1951". Enligt stämplrar tillverkad av Lars Olhans jr i Falun 1951. Höjd 9,3 cm, ringens diameter 7 cm.

Ljusredskap

Två ljuskronor av smitt järn, något olika utformade. Åttapipiga, med två ringar, sammanhållna av spiralvridna tenar. Ringarna dekorerade med hjärt- och rombformiga hål samt nedhängande björklöv. På den ena kronans nedre ring sitter inåtböjda korsade dalpilar. Kronorna hänger i kedjor av spiralvridet järn. Höjd ca 60 resp. ca 50 cm, diameter 44 cm. Troligen anskaffade 1915.

Två ljusplåtar av mässing (fig. 264), med driven och punsad växtdekor. Konvexa speglar. Höjd 57 cm. 1700-talstyp.

Två kandelabrar av smitt järn, trepipiga; båge med hängande löv, det mittersta större. Höjd 23 cm. Troligen anskaffade 1915, den ena som gåva av John och Malla Nordling.

Två golvkandelabrar av järn, sjuarmade. Kvadratiska ljusmanschetter. Höjd 105 cm. Troligen anskaffade 1966.

Fig. 264. Ljusplåt av mässing, en av två, 1700-talstyp. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Två ljusstakar av mässing med profilerade skaft. Höjd 14,5 cm. Enligt stämplat tillverkade vid Skultuna bruk, ”N 58”. 1800-talet.

Fyra ljusstakar av silver, med åttakantiga, nedåt avsmalnande skaft och pärlstavslister mellan skaft och ljushållare samt nederst på foten. Ovala, skålförmade manschetter. Höjd 19 cm. Enligt stämplat tillverkade av Markströms Guldsmeds AB i Uppsala 1967.

Textilier

Antependier: — 1, Av rött ylle, på mitten ett broderat Jerusalem-kors i rött och silver, upptill en kappa med fem broderade likarmade kors och nedhängande frans. Längd 141 cm, höjd 98 cm. Tillverkat av Licium 1915. — 2, Av vit linnedamast med tre hjulkors broderade i guld, gult och rött. Broderade bårder i guld och gult vid ändarna. Höjd 97 cm, längd 143 cm. Tillverkat 1962. — 3, Av grönt ylle med påsytt kors av guldgaloner. Höjd 100 cm, längd 150 cm. 1960-talet. — 4, Av violett ylle, svart baksida, på framsidan ett påsytt kors av vita band. Höjd 100 cm, längd 150 cm. Tillverkat 1967. Antependierna 2–4 är komponerade och utförda av prostinnan Gun Carlsson.

Mässhakar: — 1, Av grönt ylle med på ryggsidan ett ringkors och på framsidan en linje, broderade i blått, violett och olika gröna nyanser. — 2, Av ylle, vändbar; ena sidan är vit med påsydda vävda band i rött, vitt och svart, andra sidan är violett med på ryggsidan ett kors och på framsidan en triangel av silvergalloner. Båda mässhakarna är komponerade och utförda av prostinnan Gun Carlsson, den första 1965, den andra 1967.

Stolor: — 1, Av rött ylle med fem påsydda guldkors. — 2, Av svart linne med invävda kors och två broderade silverkors. — 3, Av grönt linne med invävda kors. — 4, Av vitt ylle med fem påsydda guldkors. — 5, Av violett ylle med tre påsydda silverkors. Samtliga troligen från 1960-talet.

Predikstolskläde av vitt ylle med duva och kors invävda i gulgrönt. Höjd 50 cm, bredd 78 cm. Gåva 1932 av Hildur och Johan Eriksson till minne av deras mor och svärmor Kristina Andersson.

Ryamatta, vävd av oxbergskvinnor 1940.

Kollektredskap

1, Kollektståv med svarvat träskäpp, hållare och ring av förgylld mässing, påse av rött siden med små broderade guldkors. Längd 177 cm, påsens diameter 17 cm. Sannolikt anskaffad 1915, skäpp och ring kan dock vara äldre. — 2, Kollektståv med skäpp och ring av järn, skäppet spiralvridet, handtag av svarvat trä. Skadad, påsen saknas. Längd ca 170 cm. Identisk med en av de ståvar som tillverkades för Mora kyrka 1680 (se ovan). Den skänktes till Oxberg 1736 (vis. prot.).

Fig. 265. Hopfällbart resealtare av mässing, troligen ryskt arbete. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Övriga inventarier

Biblia ..., Norrköping 1853. 4:o. Skinnband med spännen och knäppen (ett saknas). Enligt inskrift gåva av Oskar Smedman, Borås, 1962.

Resealtare av mässing, hopfällbart (fig. 265). Fyra insidor med helgonscener, liksom på utsidans framsida. Höjd 18 cm, bredd 11 cm. Ryskt arbete, Gåva av Else och Algot Palmgren, Johanneshov.

Markstock av trä med inskurna bomärken och streck. Inskrift: "OXBERG BYORDNING 1874". Längd 171 cm.

Två bägare av delvis förgyllt silver, nedåt avsmalnande, driven draperidekor på foten, punsad bård under brädden. På sidorna inom rektangulär ram ingraverat "KUNGL. HALLANDS REGEMENTE" samt vapen. Inskrift: "Till Oxberg från Hallandsbataljonens befäl och manskap med tack för visad välvilja 1945, då överste H. Wrede var regementschef och major A. Forthmeier bataljonschef". Höjd 19 cm. Enligt stämplor tillverkade hos C. G. Hallberg i Stockholm 1944.

Urna av porfyr med lock, fyrkantig sockel (fig. 266). Höjd 30 cm. Tillverkad av Alfred Nilsson (1901–1972) i Oxberg, och gåva av hans efterlevande 1972.

Tavla, olja på duk, föreställande kapellet från nordost före ombyggnaden 1915. Daterad 25/6 1915. Inramad.

Tavla med fotografier av kapellet samt prästerskapet, kyrkvårdar m.m. Före 1915. Glasad, inramad.

Fig. 266. Urna av porfyr, tillverkad av Alfred Nilsson, Oxberg, och skänkt av hans efterlevande 1972. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 267. Storklockan, gjuten av Erik Göthe i Falun 1814. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Fig. 268. Lillklockan, gjuten av Isaac Rockman i Sala 1748. Foto: Kjells Foto AB 1983.

Klockor

Kapellets båda klockor hänger i tornet. Storklockan (fig. 267) har dekor av grovt utförda växtornament upptill och nedtill samt inskrift: "GUTEN AF ERIK GÖTHE I FAHLUN ÅR 1814. KYRKOVERDAR ERIK ERSON OCH MATS ERSON UPPSYNINGSMEN MATS OLOFSON OCH ERIK ERSON FIERDINGSMANNEN [L]ARS ERSON KLOCKARE OLOF ERSON". Inskrifter med krita på såväl ut- som insidan, de flesta oläsliga. Inuti klockan kan dock läsas: "Drängen Skeri O. Olofson i Marsiö 1845". Höjd 50 cm, diameter 55 cm.¹⁶⁶

Lillklockan (fig. 268) är dekorerad med palmetter och växtornament upptill och kronor samt änglahuvuden på sidorna. Inskrifter: "GUD TIL ÄRA OCH OXBERGS BOERNAS FÖRSAML. NYTTA ÄR DENNA KLÅKA NY GIORD AF ISAAC ROCKMAN MED FÖRSAML: BEKOSTNAD. 1748. PROBST H: MAG: PER WOLLENIUS CAP: H: IOH: MOLITZ SOKNEBOER MLS. E.M.S. E.L.S. M.L:S. M.M.S. ALS. L.L.S. A.A.S. E.L.S. M.L.S. M.O.S. E.P.S. A.A.S. EAS. L.A.S. M.M.S. M.L.S". På andra sidan: "SPÄDAS ROST SA HÖRE GUD OXBERG OCH MIT SPÄDA LIUD. NÄR IAG ROPAR SAMLENS HIT TIENEN GUD MED FLIT OCH NIT. PÅ MIT SÄTT IAG LAFWAR GUD LÅFWEN I MED HÖGRE LIUD". Inskrifter med krita inuti klockan, däribland "Smis Anders Andersson". Höjd 43 cm, diameter 46 cm.¹⁶⁷

Byamännen anhöll 1738 hos consistorium om hjälp att skaffa en klocka, vilket avlogs. År 1742 (vis. prot.) omtalas att oxbergsborna "egenwilligt och utan Probstens wetskap" samlat pengar till en klocka, dels medelst håvgång, dels genom frivilliga medel. Detta ansågs vara ett felaktigt förfaringssätt, men man lät det hela bero, på villkor att byamännen hädanefter noga skulle redovisa sina penningföräringar.

SAMMANFATTNING

Mora kyrka

Mora kyrka är belägen på ett näs mellan Siljans nordvästra ände och Österdalälven. Kyrkan ligger i Mora tätorts norra del och har Zorngården som sin närmaste granne i väster. Kyrkogården, som ursprungligen omgärdades av en spåntäckt stenmur med tre murade stigluckor, har utvidgats två gånger under 1800-talet. Den omges nu av gjutjärnsstaket från 1852–1853, 1870 och 1891.

Öster om kyrkan ligger klockstapeln. Den är uppförd av trä och till största delen spånklädd; den nu kopparklädda karnissvängda huvan med sin lanternin var också ursprungligen spåntäckt. Klockstapeln uppges vara uppförd av Stor Lars Jönsson från Noret 1672. Årtalsangivelsen måste emellertid vara ett år för tidig, eftersom huvan uppenbarligen inspirerats av kyrkans tornspira, vars av Jean de la Vallée uppgjorda ritning var färdig i mars 1673.

Byggnadshistoria. — Om Mora nuvarande stenkyrka haft en föregångare av trä är okänt. Ett brandlager, som vid den senaste restaureringen påträffades vid norra muren, kan tyda på detta. Abraham Hülphers uppger dock att den äldsta kristna kultplatsen i Mora legat vid Kråkberg.

Troligen vid 1200-talets slut eller omkring 1300 uppfördes en kyrka av gråsten (A), bestående av långhus samt av allt att döma också ett smalare kor och sakristia. Av denna kyrka återstår norra långhusmuren, ingående i den nuvarande nordmurens mellersta del, samt delar av sakristians öst- och västväggar. Möjligheten att sakristian är kyrkans äldsta byggnadsdel och ursprungligen byggts invid en träkyrka är inte utesluten och bör nämnas i detta sammanhang.

Ett sekel senare, omkring 1400, förlängdes kyrkan mot väster (B), och den nya västgaveln av tegel försågs med en rik dekor av stigande rundbågsfris, strömskiftsblinderingar samt troligen fler nu dolda dekorationselement. I gavelns mitt fanns en portal med ett fönster ovanför. På ömse sidor om portalen fanns stickbågiga nischer. Invändigt hade kyrkan platt trätak.

Sannolikt omkring 1480, under kyrkoherde Daniel Jönsson Svinhufvuds tid, utvidgades denna kyrka mot söder till en stor

rektangulär hallkyrka, från början välvd och treskeppig (C). Den äldre västgaveln med sin rika blinderingsdekor och sitt portalarangemang behölls och inkomponerades i den nya, bredare och högre västgaveln, och blinderingsdekoren kompletterades till en sammanhållen, väl avvägd enhet. Av denna anledning var det nödvändigt att de västligaste valven slogs halva. För att sakristians interiör, som troligen redan tidigare tegelvälvts, skulle kunna behållas utan större förändringar, sparades det ursprungliga korets nordmur, vilken alltså kom att skjuta ett stycke in i kyrkorummet. På sakristians vind inreddes en sångläktare, s.k. gapskulle, vilken öppnade sig mot kyrkorummet genom en stor rundbåge och vars golvnivå var den samma som den forna kormurens höjd. Den uppfinningsrike byggmästaren lät därvid ombygga murens västra del till en trappa, ledande upp till gapskullen. Kyrktaket kröntes troligen av en hög, spetsig takryttare. Vid byggnadsperiodens slut eller något senare tillfogades ett vapenhus i söder, och sannolikt under 1520-talet försågs valven och troligen också vägarna i kyrkans östligaste travé med kalkmålningar.

Ett kraftigt västtorn uppfördes enligt uppgift 1581 (D), varvid västgavelns rika blinderingsdekor till stor del spolierades. Tornet, som trots sin sena tillkomstid ännu bevarar senmedeltidens formspråk, kröntes sannolikt av en hög spira med lökformiga ansvällningar, erinrande om Stora Tuna kyrkas gamla spira, byggd 1607–1609. Under 1630-talet genomfördes reparations- och förstärkningsarbeten; troligen tillkom nu de båda strävpelarna vid sydväggen.

Natten mellan den 3 och 4 maj 1671 eldhärjades kyrkan till följd av ett blixtnedslag. Tornspiran och alla tak avbrändes men valven höll, varför skadorna i det inre blev obetydliga. Omedelbart igångsattes återuppbyggnadsarbetet under ledning av den kraftfulle kyrkoherden Andreas Erics Nohr-Moræus, vilken genom sina goda kontakter med myndigheter och flera högt uppsatta personer snabbt lyckades utverka betydande ekonomiska fördelar. Redan i oktober samma år var det nya taket uppfört. Byggnadsarbetena fortsatte successivt. År 1673 restes den nya tornspiran — som Nohr-Moræus genom rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardies förmedling förmått Karl XI att skänka — av tornresaren Anders Olofsson efter ritning av Jean de la Vallée (E).

Nästa mer betydande förändring ägde rum 1725–1726, då sakristian utvidgades mot norr till sin dubbla storlek och gapskullen togs bort. Åren 1753–1754 utvidgades kyrkan med ett stort femsidigt kor efter förslag av byggmästaren Peter Schultzberg från Västerås och med Elinos Eric Ersson från Noret som arbetsledare. Den sistnämnde byggde även en benkammare i hörnet mellan västgaveln och tornets norra sida (F). Ett tornur insattes 1764.

Från 1829 och framåt bekläddes kyrkans tak successivt med

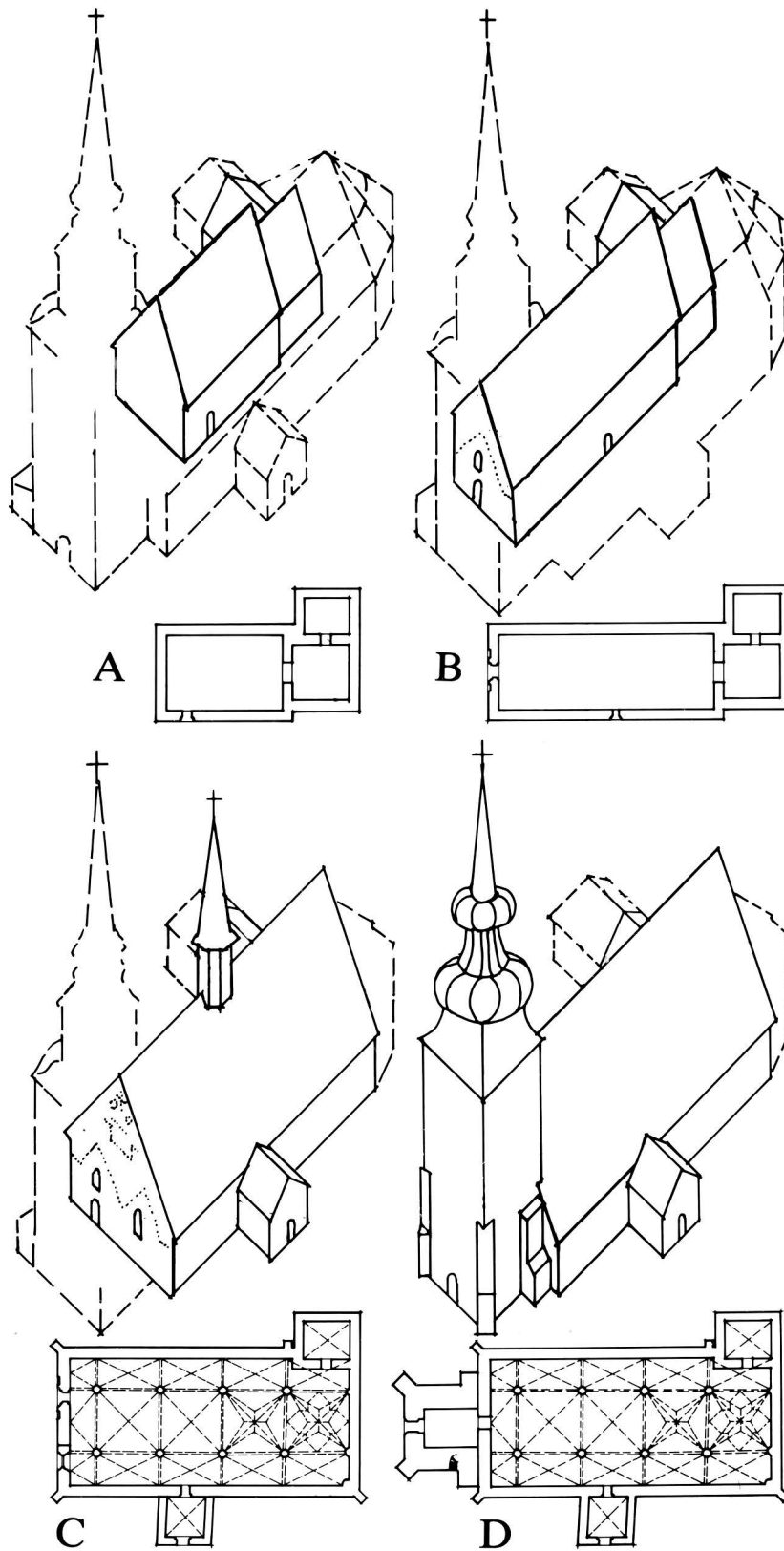
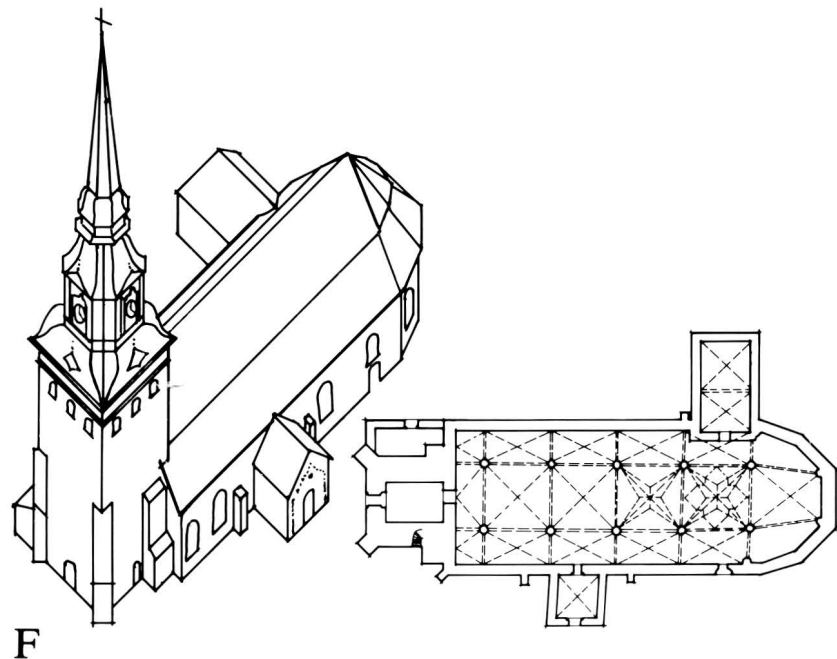
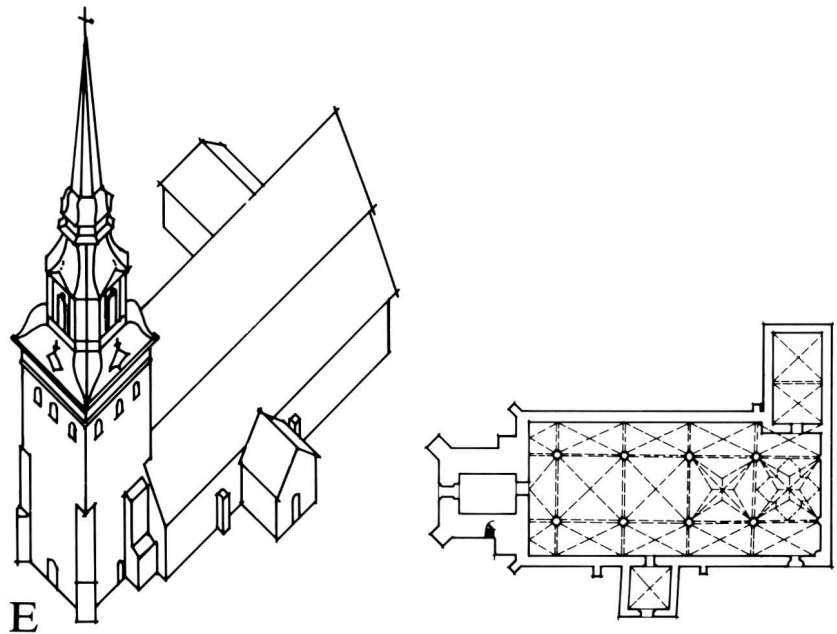

Fig. 269. Mora kyrka, planutveckling, skala 1:1000. G. Boëthius 1952, omarbetad av M. Bergman och S. Hård af Segerstad 1983.

kopparplåt. In- och utvändiga reparationer ägde rum 1837–1840. Den nuvarande spritputsen med släta omfattningar och lisener tillkom vid en utvärdig restaurering 1872–1873. En genomgripande restaurering ägde rum 1895 efter förslag av arkitekten Carl Möller. Härvid fick fönstren sin nuvarande spetsbågiga form, valven försågs med enkel målningsdekor och ny läktare och nya bänkar insattes.

Redan efter ett drygt decennium hade valven blivit svårt nedso- tade, varför de vitkalkades 1912. Mer genomgripande åtgärder blev snart önskvärda och ett grundligt restaureringsprogram utar- betades 1925, men det dröjde med verkställigheten. Omfattande reparationer av tornspiran och takkonstruktionen ägde rum 1936, varvid kopparbeklädnaden förnyades. En inre restaurering efter förslag av arkitekten Bernhard Schill i samarbete med professor Gerda Boëthius och konstnären Jerk Werkmäster påbörjades först 1945 och avslutades 1948. Bland annat återinfördes nu slutna bänkinredning och de ursprungliga färgerna togs fram på flera inredningsföremål. Sakristian restaurerades 1953.

Den senaste restaureringen, som berörde interiören och även medförde omfattande förstärkningsarbeten, främst av valven, genomfördes 1964–1965 efter förslag av byggnadsrådet David Dahl. Bland annat omputsades och kalkades väggar och valv, varvid fragmentariska kalkmålningar framto- gs, nytt golv av sandsten lades och den f.d. benkammaren inreddes till brudkam- mare.

Kalkmålningar. — Sannolikt under 1520-talet försågs de tre valven samt sannolikt också väggarna i den östligaste medeltida travén med kalkmålningar. Målningarna framto- gs och konserve- rades i samband med restaureringen 1964–1965, men på grund av deras fragmentariska tillstånd överkalkades de åter, med undan- tag för dem i nordöstra valvet. Av samma anledning låter sig en tolkning av deras innehåll inte göras. Man kan dock se, att de avbildade personernas dräkter är renässansinspirerade.

Inredning och inventarier. — Den nuvarande altaruppsatsen består av en oljemålning av okänd mästare, framställande korsfästelsen, med en skulpterad, målad och förgylld omfattning, utförd av bild- huggaren Olof Gerdman 1755. Dessförinnan pryddes högaltaret av ett medeltida altarskåp, vars öden är okända.

Tre medeltida skulpturer har bevarats; en framställning av Kris- tus som smärtornas man, en helig konung, troligen S:t Olof, samt ett fragment, bestående av en korsgloria, hållen av två änglar (nu i SHM). Samtliga är svenska arbeten från 1400-talets senare del.

Predikstolen är ursprungligen tillverkad 1627 och har tillskrivits en mästare med initialerna HDS, sannolikt identisk med Hans Snickare i Västerås. Den ombyggdes 1755–1756 av Olof Gerdman, som sannolikt också tillverkat timglaset.

Bänkinredningen från 1895 försågs 1945–1948 med dörrar och gavlar, utförda efter förebild av en äldre bänkinredning från 1638, av vilken ett antal dörrar och gavlar finns bevarade i Zorngården.

Kyrkan har två läktare, en i väster och en i nordöst vid gapskul- lens plats, båda byggda 1965. I läktarbarriärerna finns infällda ett antal oljemålningar, härrörande från äldre läktarbarriärer. Ett fler-

tal målningar finns även förvarade på andra ställen; sammanlagt finns 61 läktarmålningar. De fördelar sig på två serier; en äldre, målad på väv av okänd mästare 1678–1680, samt en yngre, målad på pannå av bygdemålaren Hållams Nils Nilsson i Färnäs 1755. Motiven är främst hämtade ur Bibeln; i den yngre serien finns även ett antal allegoriska motiv.

Den nuvarande orgeln tillkom 1965.

Kyrkans dopställ är tillverkat 1783 av bildhuggaren Samuel Huss i Gävle. Ovanför dopstället hänger en oljemålning föreställande Jesu dop, utförd 1795 av målaren Pehr Hedendahl i Falun. Vidare kan nämnas en dopskål av silver, utförd av Henrik Feiff, mästare i Stockholm 1666–1694.

Bland nattvardskärlen märks främst en förgylld uppsättning tillverkad av Pehr Zethelius i Stockholm 1795 och skänkt av Gustaf IV Adolf.

Kyrkan äger tre brudkronor, den äldsta från 1923, samt 7 brudkedjor, den äldsta möjligen från 1500-talet.

Av ljusredskap kan främst nämnas en nioarmad ljuskrona från 1500-talet, under Johan III:s krig påträffad av en morakarl i en ruddamm vid Reval och hemförd till fädernekyrkan, en sextonarmad krona skänkt av Magnus Gabriel De la Gardie 1673, och en tolvarmad, skänkt av majoren Daniel Jonssons på Sollerön arvingar 1679. Vidare märks två silverkandelabrar, tillverkade av Gustaf Folcker i Stockholm 1825 och skänkta av Karl XIV Johan.

Kyrkan äger tre medeltida textilier; ett altarbrun och korkåpa från 1400-talets slut och en mässhake från 1400-talets förra hälft.

Ett epitafium över majoren Daniel Jonsson (1599–1663) förvaras i kyrkan.

Bland tavlor märks porträtt av Gustaf II Adolf, drottning Kristina, Karl XII, Ulrika Eleonora d.y. och biskop Johannes Rudbeckius. En framställning av Jesus uppväckande Lasarus är tillskriven den italienske målaren Jacopo Palma d.y.

I tornets bottenvåning finns monterade ca 245 ursågade bomärken från kyrkans takstolar, de flesta från 1671 års takbygge.

Kyrkans tre klockor hänger i klockstapel. De är senast omgjutna 1762.

S:t Mikael's kapell

Vid den 1912 anlagda nya begravningsplatsen vid Broåkern, där Österdalälven rinner ut i Norsälven, uppfördes 1953–1954 ett gravkapell och krematorium efter ritningar av arkitekten Börje Blomé.

Begravningsplatsen i Ulvsjö

Vid Ulvsjö i socknens nordligaste del invigdes 1931 en begravningsplats. En klockstapel finns även här, vars klocka har en inskrift författad av Erik Axel Karlfeldt.

Oxbergs kapell

Oxbergs kapell är byggt av invånarna själva i Oxbergs och Gopshus byar och överlämnades först 1938 till Mora församling. Ett enkelt rektangulärt bönhus uppfördes omkring 1720. Utan kyrkoherdens vetskap lät byamännen 1798 flytta, ombygga och rödfärga bönhuset, varvid det troligen höjdes några stockvarv samt försågs med tunnvalv, sakristia och en klockställning på taket. Mellan 1850 och 1866 byggdes ett vapenhus med ett litet torn i väster, och 1875–1876 tillkom ett tresidigt avslutat, något lägre kor i öster. Samtidigt reveterades kapellet ut- och invändigt.

En genomgripande restaurering ägde rum 1915 efter förslag av arkitekten Fredrik Falkenberg. Härvid flyttades kapellet ett litet stycke västerut. Restaureringen innebar, att reveteringen avlägsnades och sakristian revs, koret lades under samma tak som långhuset och en ny, svängd tornspira uppfördes. Vidare panelades kapellet ut- och invändigt, exteriören rödfärgades och interiören ommålades samt försågs med dekorativ målning av konstnären Yngve Lundström.

Den senaste mer genomgripande restaureringen genomfördes 1966, då bland annat en ny sakristia uppfördes och interiören ommålades.

Inredning och inventarier. — Altartavlan, framställande Kristus på korset, är målad av Yngve Lundström 1915. Predikstolen tillverkades för Mora kyrka 1639 och skänktes till Oxberg 1757; moderkyrkan hade alltså mellan dessa år två predikstolar. Vidare kan nämnas nummertavlorna, tillverkade för moderkyrkan av Olof Gerdman 1755. Storklockan är gjuten 1814 och lillklockan 1748.

Förkortningar

inv.	= inventarieförteckning
BSt	= Kungl. Byggnadsstyrelsen
kr. prot.	= kyrkorådsprotokoll
ms.	= manuskript
Raä	= Riksantikvarieämbetet, Stockholm
räk.	= räkenskaper
SHM	= Statens historiska museum, Stockholm
st. prot.	= socken- och kyrkostämmoprotokoll
SvK.	= Sveriges Kyrkor, Riksantikvarieämbetet, Stockholm
vis. prot.	= visitationsprotokoll
ÖIÄ	= Överintendentensämbetet, Stockholm (efter 1918 BSt)

Noter

- ¹ Erik Lundberg (1895–1969). Arkitekt; antikvarie vid Raä 1938–1946, sedan professor i arkitekturhistoria vid Kungl. Tekniska Högskolan. Förutom ett betydande arkitekturhistoriskt författarskap har L. utfört ett stort antal kyrkorestaureringar.
- ² Arosenius 1866, s. 112.
- ³ En kunglig förordning 1764 föreskrev största sparsamhet med landets skogstillgångar.
- ⁴ G. Boëthius uppger (ms. SvK.) att dörrar till en av dessa portar ännu omkring 1940 fanns kvar i en loge i Öna by.
- ⁵ G. Boëthius uppger (ms. SvK.) utan närmare precisering att en kyrkbod omkring 1940 skulle finnas i Noret och en på Bryktgården i Utmeland.
- ⁶ Jean de la Vallée (1620–1696). En av 1600-talets främste arkitekter i Sverige, borgmästare i Stockholm 1671. Flitigt anlitad bl.a. av rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardie för dennes omfattande byggnadsverksamhet.
- ⁷ Ekström 1965, s. 182.
- ⁸ Boëthius 1920, s. 281f.
- ⁹ Ib., s. 303, 307. Kyrkan förstörd av brand 1959.
- ¹⁰ Janne Romson (1873–1956). Rektor vid Mora folkhögskola 1907–1938; prästvigd 1925. Mångårig ledamot i kyrkofullmäktige och kyrkoråd.
- ¹¹ Erik Hillerström (1886–1960). Kyrkoherde i Mora 1932–1955, kontraktsprost.
- ¹² Pehr Wollenius (1694–1767). Kyrkoherde i Mora 1740, kontraktsprost 1742; komminister i Maria Magdalena församling i Stockholm 1730–1740. G.m. Catharina Elisabet Kiellin (1713–1759). Inskrifterna i stenstil på minnestavlan, kyrkklockorna och hans egen gravhäll torde W. ha författat själv. Observera att C. G. Tessin: *Några...Försök. Til...Sten-Stylen*, Stockholm 1750, återfinns i kyrkans bokförråd!
- ¹³ Enligt lokal tradition tillverkades dörren av en smed bosatt nära Eldris, där grunder till en gård samt slagg ännu finns kvar enligt G. Boëthius (ms. SvK.).
- ¹⁴ Löser man upp inskriftens förkortningar bör den få följande lydelse: "Iesus Hominum Salvator ostinw [eg. ostium] hoc paratum est anno christi 1630 Pastore Petro Ionæ Helsingio." Översättningen lyder: "Jesus, människornas Frälsare. Denna ingång iordningställdes Kristi år 1630, då Petrus Jonæ Helsingius var kyrkoherde." (Översatt av fil. kand. Svante Nyberg.) Petrus Jonæ Helsingius (1592–1663). Kyrkoherde i Mora 1629–1640, sedan vid Stora Kopparberget. G.m. Catharina Henriksdotter (1605–1678).
- ¹⁵ Fredrik Falkenberg (1865–1924). Arkitekt, knuten till ÖIA från 1902. Utförde ett 20-tal kyrkorestaureringar.
- ¹⁶ Spår av fönsterposter på södra sidan iaktogs och uppmättes av P.-E. Holin 1964. Ett antal av kyrkans gamla fönsterrutor inköptes av Anders Zorn i samband med 1895 års restaurering och användes vid Zorngårdens byggande enligt G. Boëthius (ms. SvK.).
- ¹⁷ Bokstäverna undersöktes av Gerda Boëthius och Christian Eriksson när arbetet redan var långt framskridet. Boëthius påyrkade genom hänvändelse till Raä och BSt konservering och återställande av den ursprungliga inskriften, men när Raä upptog frågan till behandling var ställningarna redan rivna, och en ändring således alltför dyrbar att genomföra.
- ¹⁸ Swén 1978, s. 118ff.
- ¹⁹ Andreas Erics Nohr-Moræus (1632–1676). Kyrkoherde i Mora 1669, tillträdde 1671. Född i Noret, adjunkt i Mora 1665–1669. G. (I) m. företrädarens dotter Sara Tersera (1635–1672).
- ²⁰ Ekström 1965, s. 180f.
- ²¹ Ib., s. 182.
- ²² Ib.

- ²³ Ib., s. 183.
- ²⁴ Uppsala. ULA. LstA W-län. Landskontoret. D IIIa:11.
- ²⁵ Gustaf Duwall (1630–1692). Friherre, landshövding i Kopparbergs län 1662–1692.
- ²⁶ Uppsala. ULA. LstA W-län. Landskontoret. Aa:7.
- ²⁷ Stockholm. RA. De la Gardieska arkivet, Västerås stift, prästerskapets brev C III, E 1613.
- ²⁸ Vissa justeringar måste göras efter anmälan från Raä och BSt. Spiran hade nämligen blivit något grövre efter reparationen på grund av ny teknik och otillräcklig antikvarisk kontroll; dessutom var den nya plåten lagd med stående falsar, medan den gamla hade varit slät.
- ²⁹ Boëthius 1927, s. 152; fig. 150, 153.
- ³⁰ Boëthius 1932, s. 356f.
- ³¹ Boëthius 1923, s. 41 ff.
- ³² Boëthius 1932, s. 338. Liknande figurer är kända från andra ställen i Dalarna, bl.a. Folkärna, samt i Uppland och Västmanland.
- ³³ Jerk Werkmäster (1896–1978). Konstnär, bosatt i Rättvik. Utfört flera kyrkorestaureringar, bl.a. i Rättvik, Bjursås och Hosjö kapell.
- ³⁴ David Dahl (1895–1974). Arkitekt; byggnadsråd, ställföreträdande generaldirektör för BSt 1946–1960. Utfört flera kyrkorestaureringar.
- ³⁵ Hülphers 1762, s. 181 f.
- ³⁶ Lannerbro 1978, s. 109.
- ³⁷ Anders Romson (1857–1920). Byggmästare i Mora.
- ³⁸ Muren torde även ha påträffats i samband med korbygget 1754. Hülphers 1762, s. 182, uppger, att kyrkan från början haft ”2 hwalf i längd, som en gammal Grund-mur utwisar, sedan hafwa 2 hwalf blifwit tillökade bak i kyrkan”.
- ³⁹ Boëthius 1916, s. 112; 1920, s. 163; 1932, s. 348, 489; 1941, s. 22.
- ⁴⁰ Boëthius 1932, s. 481 f.
- ⁴¹ Ib., s. 338, 348.
- ⁴² Boëthius 1941, s. 22.
- ⁴³ Daniel Jönsson Svinhufvud (d. 1503). Kyrkoherde i Mora, nämnd 1484 och 1492; kanik i Västerås 1467, nämnd som kyrkoherde vid Stora Kopparberget 1500.
- ⁴⁴ Olaus Andreæ Angermannus (1522–1607). Kyrkoherde i Mora troligen fr.o.m. 1576. Underskrev Uppsala mötes beslut 1593.
- ⁴⁵ Ekström 1949, s. 439.
- ⁴⁶ Hülphers 1762, s. 182.
- ⁴⁷ Peter Schultzberg (f. 1718). Byggmästare, bosatt på Malmaberg vid Västerås. Har bl.a. uppfört Åhls och Gustafs kyrkor. (Boëthius 1916, s. 2, 68; 1932, s. 469, 477.)
- ⁴⁸ Anders Reinhold Richman (1786–1862). Målare i Falun. Född i Sundborn; lärning hos dekorationsmålaren J.N. Asplind i Falun 1798, gesäll 1805, elev vid Konstakademien 1809–1810. Mästarbrev som ”laquer- och tapetmålare” 1822. (Jfr Boëthius 1916, s. 50, 51, 74.) — Fil. kand. Jan-Olof Montelius tackas varmt för dessa uppgifter.
- ⁴⁹ Carl Möller (1857–1933). Arkitekt; anställd vid ÖIÄ 1881, överintendent 1904–1918, generaldirektör för BSt 1918–1924. Utfört ett 40-tal kyrkorestaureringar.
- ⁵⁰ Ragnar Hjorth (1887–1971). Arkitekt; anställd vid ÖIÄ 1917, byggnadsråd 1923–1952, ställföreträdande generaldirektör för BSt 1938–1943. Slottsarkitekt vid Haga slott 1927.
- ⁵¹ Bernhard Schill (1891–1954). Arkitekt; assistent vid BSt, K-byrån, 1940, stadsarkitekt i Djursholm 1950, byrådir. vid K-byrån 1953–1954.
- ⁵² Akvarellerna förvaras i kyrkoarkivet och tolkningsförsöken bygger främst på dessa.
- ⁵³ Antikvarie Mereth Lindgren tackas varmt för synpunkter på målningarnas

- datering och deras konsthistoriska ställning, samt för hjälp med tolkningsförsöken.
- ⁵⁴ Adolphus Elai Terserus (1604–1659). Kyrkoherde i Mora 1641–1659. Gudson till Gustaf II Adolf, præceptor för Magnus Gabriel De la Gardie 1629–1630.
- ⁵⁵ Olof Gerdman (1691–1765). Bildhuggare; elev till Burchard Precht, verksam i Stockholm. Har utfört altarpopsats och predikstol i Leksand (Boëthius 1916, s. 20f.) samt flera altarpopsatser och predikstolar i Uppland.
- ⁵⁶ Johannes Rudbeckius (1581–1646). Biskop i Västerås 1619. Professor i matematik i Uppsala 1604, i hebreiska 1609, teologie professor 1611. Föregångsman inom det kyrkliga organisationsarbetet i Sverige.
- ⁵⁷ Boëthius 1951, s. 426.
- ⁵⁸ Forssman 1961, s. 122, nr 64.
- ⁵⁹ Ib., s. 122, nr 63.
- ⁶⁰ Stockholm. NM. Inv.nr 34.517*b–c*.
- ⁶¹ Ib., inv.nr 13.156.
- ⁶² Ytterligare delar förvaras i sakristians källare: två änglahuvuden med vingar samt listverk från underredet.
- ⁶³ Pehr Gustaf Svedelius (1785–1846). Kyrkoherde i Mora 1826, kontraktsprost vid tillträdet 1828.
- ⁶⁴ Boëthius 1923, s. 61 ff.; Rabén 1934, s. 103.
- ⁶⁵ Boëthius 1923, s. 61 ff.; Carlsson 1979, s. 81.
- ⁶⁶ Mora. Zornmuseet. Inv.nr Z 1581, N gången 6.
- ⁶⁷ Hållams eller Målar Nils Nilsson (1724–1776) i Färnäs. Var halt och hade måleriet som sin främsta inkomstkälla. En av dalmåleriets föregångsmän.
- ⁶⁸ Boëtius Olai Moræus eller Morensis (1560/61–1628). Kyrkoherde i Mora 1607 vid faderns, Olaus Andreæ Angermannus, död. Tidigare kaplan i Mora från 1603.
- ⁶⁹ Magnus Dahlander (1862–1951). Arkitekt; stadsarkitekt i Örebro 1899–1920, länsarkitekt i Kopparbergs län 1920–1933, i Västmanlands och Gävleborgs län 1922–1934. Aktiv kulturminnesvårdare, grundare av Gammalgården i Säter.
- ⁷⁰ Karl August Reimer (1868–1941), komminister i Mora 1908–1941.
- ⁷¹ Boëthius 1923, s. 60 ff.; Rabén 1934, s. 104.
- ⁷² Arosenius 1866, s. 105.
- ⁷³ Hülphers 1762, s. 182, 184.
- ⁷⁴ Lannerbro 1978, s. 113 ff.; Wirmark 1963, s. 2 ff.
- ⁷⁵ Antikvarie Mereth Lindgren tackas varmt för hjälp med uppspårandet av förebilder.
- ⁷⁶ Orgelns disposition: HV: Principal 8, Gedackt 8, Fugara 8, Oktava 4, Traversflöjt 4, Oktava 2, Rauschkvint 2 ch, Ters 1 3/5, Mixtur 4 ch, Dulcian 16, Trumpet 8. RP: Trågedackt 8, Kvintadena 8, Principal 4, Koppelflöjt 4, Waldflöjt 2, Kvinta 1 1/3, Septima 1 1/7, Scharf 2 ch, Krumhorn 8, Tremulant. Pedal: Subbas 16, Principal 8, Gedackt 8, Nachthorn 4, Mixtur 3 ch, Rörflöjt 2, Fagott 16, Trumpet 4.
- ⁷⁷ Sjögren 1952, s. 212 f.
- ⁷⁸ Uppsala. UUB. Palmskiöldska samlingen, vol. 290, s. 139 f. (Brenner); Tidström 1955, s. 27.
- ⁷⁹ En obekräftad tradition uppger, att Gustaf III vid sitt besök i Mora erbjudit sig att skänka en orgel, men att församlingen tackat nej, eftersom organistlön inte ingick i erbjudandet.
- ⁸⁰ 1912 års orgels disposition (efter Sjögren): I man: Principal 16, Principal 8, Octava 4, Octava 2, Dubbelflöjt 8, Flöjtharm 8, Flöjt 4, Gamba 8, Dolce 8, Mixtur 3 ch, Trumpet 16, Trumpet 8. II man: Basettharm 8, Salicional 8, Borduna 16, Rörflöjt 8, Flöjt octaviante 4, Waldflöjt 2, Violin 8, Voix céleste 8 (1916), Klarinett 8. Pedal: Principal 16, Subbas 16, Borduna 16 (transmitterad från Borduna 16 i II man.), Borduna 8, Quinta 12, Violoncell 8, Basun 16.

- ⁸¹ Pehr Hedendahl (1757–1805). Målare i Falun. Född i Åhl; burskap 1791. Se Boëthius 1916, s. 141. — Fil. kand. Jan-Olof Montelius tackas varmt för dessa uppgifter.
- ⁸² Se även Andersson & Unnerbäck 1978, s. 125.
- ⁸³ Östen Pihl (1668/69–1713). Komminister i Maria Magdalena församling i Stockholm. G.m. Sophia Schröder (1688–1734), dotter till bildhuggaren Caspar Schröder. Pihl var komminister samtidigt med Pehr Wollenius' svärfar Carl Kiellin (1683–1728), komminister i Maria Magdalena 1712, och dopskålen torde ha kommit i Wollenius' ägo via denne.
- ⁸⁴ Henrik Feiff (1635–1694). Mästare i Stockholm 1666–1694, änkan stämplade till 1709.
- ⁸⁵ Gustaf Biörn (1701/02–1760). Född i Stora Tuna, burskap i Falun 1731, mästare ib. 1731–1754. G.m. Brita Aspegren (d. 1750).
- ⁸⁶ Pehr Zethelius (1740–1810). Mästare i Stockholm 1766–1810. En av sin tids främsta silversmeder.
- ⁸⁷ Gustaf Otto Sjöberg d.y. (1778–1824). Mästare i Falun 1803–1824.
- ⁸⁸ Johan Leffler (1723–1800). Mästare i Falun 1754–1800.
- ⁸⁹ Otto Henrik Sjöberg (1699–1775). Mästare i Falun 1726–1775(78).
- ⁹⁰ 'Monstrans', liturgiskt kärl för framvisandet av hostian.
- ⁹¹ 'Pyxis' eller 'ciborium', liturgiskt kärl för förvarandet av hostian.
- ⁹² Åmark 1928, s. 30.
- ⁹³ Andreas Laurentii Ferneboensis (före 1576–1631). Kaplan i Mora 1613–1624, kyrkoherde i Gagnef 1624.
- ⁹⁴ Åke Hansson, borgmästare i Hudiksvall. Hans förbindelser med Mora har inte kunnat utrönas.
- ⁹⁵ Lars Axel Gustafsson (1853–1931). Kyrkoherde i Mora 1902, kontraktsprost 1912.
- ⁹⁶ Gabriel Holstenius (1632–1700). Kyrkoherde i Mora 1683, i Hedemora 1691. G. (2) m. Anna Christina Skrage (1657–1742).
- ⁹⁷ Daniel Jonsson (1599–1663). Major vid Dalregementet, tidigare kapten för Mora kompani. Deltog i det trettioåriga kriget. Född och bosatt på Sollerön.
- ⁹⁸ Anders Roth (1715–1801). Gelbgjutareålderman i Stockholm, bosatt i Klara församling.
- ⁹⁹ Gustaf Folcker (1782–1865). Mästare i Stockholm 1807–1865(69).
- ¹⁰⁰ Eric Magnus Hammarstrand (1755–1837). Född i Roslagen, kom 1785 från Vimmerby som tenngjutare och ålderman till Falun. Mästare i Falun 1788–1837. Rådman senast 1797. G. 1787 m. Catharina Carlsdotter (1747–1824) från Vika utanför Falun.
- ¹⁰¹ Branting & Lindblom 1928, s. 131.
- ¹⁰² Agnes Branting (1862–1930). Textilkonstnärinna; direktis vid Handarbetets vänner 1891–1904, en av Liciums grundare 1904 och ensam ägare från 1918. Pionjär inom forskningen rörande äldre kyrklig textil konst.
- ¹⁰³ Omfattning bestående av två pelare, uppbärande en gavelfronton.
- ¹⁰⁴ Branting & Lindblom 1928, s. 131.
- ¹⁰⁵ 'Flogheldh' eller 'flöjel', äldre benämning på sammet.
- ¹⁰⁶ Boëthius 1951*b*, s. 404.
- ¹⁰⁷ Theel, handelsmän i Falun.
- ¹⁰⁸ Klas Gustaf Skoglund (1855–1924). Komminister i Mora 1907, tidigare klockarpräst från 1888.
- ¹⁰⁹ Andreas Erici Wallenius (1615–1663). Kyrkoherde i Mora 1661. G. (2) m. Anna Bergesdotter Rhoman (1625–1663).
- ¹¹⁰ Andreas Svedelius (1737–1809). Kyrkoherde i Mora 1775, kontraktsprost 1777, hovpredikant 1768. G. (1) m. Anna Margareta Fahlsten (1752–1777). G. (2) m. Justina Elisabeth Schotte (1757–1805).
- ¹¹¹ 'Säternij', troligen samma sak som 'säterverk', ett genom tryck mönstrat tyg, här av allt att döma ett siden.

- ¹¹² 'Köiel' eller 'kögel', tyg av linne.
- ¹¹³ 'Dalmatika', liturgiskt plagg i form av ett rakt, med ärmar försett plagg, som dras över huvudet, och pryds av två långsgående band, clavi.
- ¹¹⁴ Ericus Ingevaldi Sevalensis (död trol. 1602). Kyrkoherde i Mora 1564–1576, i Västerfärnebo 1576–1578, i Orsa 1578–1602.
- ¹¹⁵ 'Humeral' eller 'halslin' linneduk med besättning, tillhörande mässdräkten, som vid påklädnngen först läggs över hjässan varefter banden knyts i kors över bröstet och runt midjan. Sedan samtliga andra plagg är på dras halslinet ner.
- ¹¹⁶ 'Deualck' eller 'dvälk', grov lärft, ofta använd till foder.
- ¹¹⁷ Lund. Folklivsarkivet. Mandelgrenska samlingen, ser. IV:5.
- ¹¹⁸ 'Trijp', här möjligen samma sak som 'schagg'. — Uppgifterna om textilierna har granskats av förste antikvarie Inger Estham, som tackas varmt.
- ¹¹⁹ Uppsala. UUB. W 1181, fol. 171r.
- ¹²⁰ Akke Hugh Malmeström (1894–1968). Konstnär, särskilt känd för sina mosaikarbeten. Bosatt i Siljansnäs.
- ¹²¹ Gustavus Christophori Schilling (1638–1682). Kyrkoherde i Mora 1676.
- ¹²² Arosenius 1866, s. 107.
- ¹²³ Christian Eriksson (1858–1935). Skulptör; har utfört ett stort antal monumentarbeten runt om i Sverige.
- ¹²⁴ Torchillus, kyrkoherde i Mora. Nämnd mellan 1515 och 1519/20.
- ¹²⁵ Jacob Persson, kyrkoherde i Mora. Nämnd 1520–1525, sedan avsatt och flydde till Norge. Han återkom 1527 i samband med Daljunkerns uppror, men då detta misslyckades tvangs han återvända till Norge och omnämns inte vidare.
- ¹²⁶ Jacob Boëthius (1647–1718). Kyrkoherde i Mora 1691. Avsatt 1697, sedan han i riksdagen kritiserat 1686 års kyrkolag samt Karl XII:s myndighetsförklaring två år tidigare än vad Karl XI avsett. Detta ansågs som majestätsbrott, varför B. blev avsatt från prästämbetet samt dömd att mista liv, ära och gods. Han benådades till livet, men satt fängslad till 1710, då han frigavs.
- ¹²⁷ D.O.M. = DEO OPTIMO MAXIMO; SVEC = SVECIAE; AN.SAL. = ANNO SALVTIS. Inskriftens översättning: "Åt Gud, den Allgode och Störste. Hon, som under sin levnad år 1661 var gäst här och nu är död, var en prydnad för Maria. Sveriges drottning Kristinas porträtt lät greve Nikolaus Papini utföra efter levande modell frälsningens år 1607." (Översatt av fil. kand. Svante Nyberg.)
- ¹²⁸ J. Samberrochi; enligt Gerda Boëthius en norditaliensk målare.
- ¹²⁹ Johan Mauritz Holmquist (1705–1774). Kyrkoherde i Mora 1768, hon. prost 1770. Var tidigare regementspastor och bevisade flera fältslag.
- ¹³⁰ Fredrik Brançer (1705–1779). Målare; elev till G.E. Schröder. Främst känd som porträttmålare.
- ¹³¹ Gunnar Pers (f. 1891). Konstnär, bördig från Mora.
- ¹³² Jacopo Palma d.y. (1544–1628). Italiensk målare och etsare, verksam främst i Venedig.
- ¹³³ Arosenius 1866, s. 106.
- ¹³⁴ Ambrosius Hedengran (1660–1741). Tecknare och kopparstickare; tecknade flera minnestavlor, vilka graverades av honom själv, Erik Geringius och Claude Haton, och spreds till ett mycket stort antal kyrkor i landet.
- ¹³⁵ Stockholm. NM. Inv.nr 34.517a.
- ¹³⁶ Forsslund 1921, s. 106; Berg 1969, s. 263.
- ¹³⁷ Forsslund 1921, s. 108.
- ¹³⁸ Inskriften återgiven efter Åmark 1924, s. 200ff. Isaac Rockman (1705–1765). Klock- och styckgjutare, bergsrådman. Född i Sala, dit han återvände efter att ha lärt sig gjutarekonsten utomlands och i Stockholm. Hans svärson Lars Biörkman (1732–1803) blev mästare 1759 och övertog sedermera rörelsen. Han var verksam till 1787.
- ¹³⁹ Åmark 1924, s. 187ff.

- ¹⁴⁰ Inskriftens översättning: "Om denna klocka sade norrmännen fordom med fruktan:".
- ¹⁴¹ Mora. KyA. P I:18. Inskriften återgiven efter Åmark 1924, s. 190f. Översättningen lyder: "Stöten i basun på Sion, lysen ut en högtidsförsamling, församlen folket, pålysen en helig sammankomst. [Joel 2:15–16.]" I. "Jag utsände tidigare i helig tjänst klingande budskap i 177 år, jag församlingens dyrbara krona, alla fienders skräck och de furstliga Gustav-ättlingarnas förnämsta kungliga horn. Men medan jag med skrämmande ljud och sorgsen röst klagade över att fursten Karl Gustav borttryckts av döden, blev jag skadad och mitt välljud försvagat. Under Karl XI:s, Sveriges konungs, regeringstid och änkedrottningen den svenska furstinnan Hedvig Eleonoras styrelse tillsammans med det adliga rådet, blev jag, denna Nordens basun, omgjuten. Konungens hjälte Creutz ombesörjde i utomordentligt tjänstenit, att jag framställdes i brons på nytt." II. "Må glansen av ditt rykte, namnkunnige biskop Laurelius, gå härifrån ut i världen och Guds, den Högstes, högsta ära vara ett ljus för jordkretsen. Må även de dalska grannprästerna, vilka den kände Uno Troilius, fadern, har omsorg om, lysa med ett frejdat namn. Då jag ljuder i helgedomen, må härvid, kyrkoherde Wallenius, ditt pris blomstra och liv till frälsning bland menigheten. Också ni, det tjänande heliga ståndet i Mora, skall blomstra, Nohr-Moræus, blomstra, så även mitt lov och rykte! Må folket i Mora blomstra och offerviljan för templet, vördnaden för religionen och kärleken till fromheten, så att Herrens ande vilar över de nordiska nejderna, tills mitt sista budskap blir: Slutet är här. Till Guds namns ära och till minnet av fosterlandets för länge sedan, 140 år, återställda frihet förnyade Ambjörn Anderson mig, Moras basun, Herrens år 1661." (Översatt av fil. kand. Svante Nyberg, till vilken jag härmed framför mitt varma tack.)
- ¹⁴² Anthony Trotzig (1623–1675). Brukspatron vid Stora Kopparberget.
- ¹⁴³ Mora. KyA. P I:18. Inskriften återgiven efter Åmark 1924, s. 195f.
- ¹⁴⁴ Lannerbro 1978, s. 114.
- ¹⁴⁵ Inskriften återgiven efter Åmark 1924, s. 204ff.
- ¹⁴⁶ "HANS LYBECKER" är placerat ovanför "IOHAN OTTO". T.h. om de båda namnen står "BERGMESTARE".
- ¹⁴⁷ Mora. KyA. P I:18. Inskriften återgiven efter Åmark 1924, s. 191f.
- ¹⁴⁸ Mora. KyA. P I:18. Inskriften återgiven efter Åmark 1924, s. 196f.
- ¹⁴⁹ Inskriften återgiven efter Åmark 1924, s. 206f.
- ¹⁵⁰ Mora. KyA. P I:18. Inskriften återgiven efter Åmark 1924, s. 192f.
- ¹⁵¹ "Olof Strand" är placerat ovanför "E. Emelius". T.h. om de båda namnen står "Comm:".
- ¹⁵² Mora. KyA. P I:18. Inskriften återgiven efter Åmark 1924, s. 197.
- ¹⁵³ Åmark 1924, s. 188.
- ¹⁵⁴ Muncktell 1844, s. 327; Åmark 1924, s. 189.
- ¹⁵⁵ Arosenius 1866, s. 95.
- ¹⁵⁶ John Åkerlund (1884–1961). Arkitekt; ivrig anhängare av hembygdsrörelsen. Har bl. a. ritat Sigtunastiftelsen samt flera kyrkor.
- ¹⁵⁷ Årland Noreen (1888–1970). Arkitekt; anställd vid BSt 1925, intendent vid K-byrån 1927, även privat verksamhet. Har utfört ett hundratal kyrkorestaureringar.
- ¹⁵⁸ Ulvsjö kyrkklocka [...] 1931.
- ¹⁵⁹ Forsslund 1921, s. 112.
- ¹⁶⁰ Hülphers 1762, s. 187.
- ¹⁶¹ Västerås. VDK. E IV:55b.
- ¹⁶² Arosenius 1866, s. 114.
- ¹⁶³ Forsslund 1921, s. 12.
- ¹⁶⁴ Yngve Lundström (1885–1961). Målare, teaterdekoratör. Har utfört dekorationsarbeten i ett stort antal svenska kyrkor.

¹⁶⁵ Orgelns disposition: Man. I: Rörflöjt 8, Principal 4, Mixtur 2 ch.; Man. II: Gedackt 8, Fugara 4, Kvintadena 2, Tremulant; Pedal: Borduna 8.

¹⁶⁶ Åmark 1924, s. 207.

¹⁶⁷ *Ib.*, s. 208, där han på grund av meddelarnas felaktiga inskriftsläsning föreläts att tro att klockan är omgjuten, vilket dock icke är fallet.

Källor och litteratur

Otryckta

Lund

Folklivsarkivet

Mandelgrenska samlingen

Fasad av Mora kyrka (I:XI:197:635); div. ritningar (I:XI:255:785; I:XI:256:787); Västerås stift, Mora, fasad, vyer, detaljer (IV:5); Västerås stift, Mora, 5 anteckningar. De flesta teckningarna är utförda av C.J.F. Plagemann.

Mora

Kyrkoarkivet (KyA)

Hela Mora kyrkoarkiv förvaras i Mora. För beskrivningen värdefulla uppgifter finns i följande avdelningar:

Ingående skrivelser från Kungl. Maj:t, landshövdingeämbetet och consistorium (J:1–6)

Sockenstämmoprotokoll 1660–1697, 1751–1840 spridda år, 1837–1862 (K I:1–5)

Kyrkostämmoprotokoll 1863– (K II)

Kyrkorådsprotokoll 1660–1697, 1733–1742, 1767– (K III)

Räkenskaper 1630– (L Ia–c)

Verifikationer till räkenskaper 1771–1845 (L Ie:1)

Visitationsprotokoll 1631, 1644, 1661– (N III:1; N I)

Inventarieförteckningar (inv.) 1631, 1644, 1660, 1661, 1665, 1666–1670, 1677–1682, 1683, 1693, 1695, 1697, 1709, 1711, 1736, 1742, 1749, 1757, 1767, 1769, 1770, 1777, 1809, 1815, 1823, 1828, 1830, 1830, 1842, 1846, 1847, 1848, 1861, 1865, 1868, 1871, 1880, 1888, 1903– (N III)

Diverse handlingar (O Ia:1, 4, 6, 7)

Handlingar rörande Oxbergs kapell och kyrkogård (O Ia:5)

Handlingar rörande Mora kyrkogård (O Ib)

Kyrkans krönikebok (P I:18)

Kyrkoherde E. Hillerströms annotationer över beslut fattade inom Mora församling 1861–1955 (P I:19)

Uppmätningar och ritningar från restaureringen 1964–1965 av P.-E. Holin Akvareller med avbildningar av kalkmålningar (17 st.) av E. Håkansson 1965.

Zornmuseet

Brev från F. Falkenberg till A. Zorn ang. Oxbergs kapells predikstol 1915
Föremålssamlingarna

Stockholm

Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA)

Mora kyrka

Anteckningar om adliga gravar 1754; inventarieförteckning 1830; utdrag ur beskrivning över Mora kyrka 1888; angående orgeln 1915; snabbinventering 1919 av G. Boëthius; innanfönster 1920; elektrisk belysning och

ommålning av inskriften på tornet 1921; kyrkogården 1922; rödmålning av klockstapeln 1923; planerad restaurering av kyrkan 1924; program för inre restaurering av R. Hjorth 1925; kyrkogården 1925; restaurering av Johannes Rudbeckius' porträtt 1926; framtagning och konservering av läktarmålningar 1927; förslag till gravkapell på nya kyrkogården av J. Åkerlund 1927; program för inre restaurering av E. Lundberg 1934; elektrisk belysning 1934; tornets och takets omläggning 1935–1936; förstärkning av valven 1936; transparenta urtavlor 1936; benkammarens användning som avtråde m.m. 1937; klockstapelns huvs beläggning med koppar 1934–1939; restaurering av Daniel Jonssons epitafium 1939; elektrisk belysning 1945; invändig restaurering 1946; sprickbildningar 1950; kalkmålningar 1950–1951; utvändig ingång till sakristian 1951; påträffade grundmurar i samband med läktarens ombyggnad 1952; rörande krematorium på nya kyrkogården 1954; inredning av skrubbar i sakristian 1957; undersökning av kalkmålningar 1958; förstärkning av taket 1958; elektrisk klockringning 1956–1959; invändig restaurering 1960–1965; utlåtande av H. Cornell och S. Wallin ang. kalkmålningar 1965; gamla orgelns försäljning 1967; elektrisk överföring av klockringning till S:t Mikael's kapell 1970; sprickbildningar 1981.

Ritningar

Uppmätningar av O. Lagergren och Th. Bergentz för Sveriges kyrkor 1916 (9 blad); ritning till nya urtavlor 1936; uppmätningar av B. Schill 1945–1948 (9 blad); ritningar till ändring av sakristian 1957 (2 blad); uppmätningar av P.-E. Holin m.fl. 1960–1965 (9 blad).

Oxbergs kapell

Restaureringsförslag av F. Falkenberg 1912; snabbinventering av G. Boëthius 1919; funt 1958; ny sakristia 1958; restaureringen 1965.

Ritningar

Uppmätningar och restaureringsförslag av F. Falkenberg 1912 (2 blad); ritningar till orgelfasad 1952 (3 blad); ritningar till utvidgning av begravningsplatsen 1972 (2 st).

Kungl. Biblioteket (KB)

Handskrift

UNGE, OTTO SEBASTIAN VON: *Kyrkor i Dalarna* (F.m. 44)

Nordiska museet (NM)

Föremålssamlingarna

Handskrift

NOHRMAN, MATS ERSSON: *[Almanacksanteckningar åren 1671–1672, 1674–1676, 1678]* (Inv.nr 12.555)

Riksantikvarieämbetet (Raä)

Sveriges kyrkors arkiv (SvK)

BOËTHIUS, GERDA, [ca 1940: *Manuskript till beskrivning över Mora kyrka* (ms.)

BOËTHIUS, GERDA, [ca 1940: *Koncept till beskrivning över Oxbergs kapell* (ms.)

Riksarkivet (RA)

De la Gardieska samlingen

Skrivelser till M.G. De la Gardie, prästerskapets brev, Västerås stift; ang. tornspirans uppförande 1673 (C III; E 1613).

Kammararkivet (KA)

Klockskatten från Västerås stift; Gustav Vasas silverkvitto 1553; likvidationer 1673; ang. tupp, kors och knoppar till tornspiran.

Överintendentsämbetet (ÖIÄ)

Ritningar och restaureringsförslag av C. Möller 1894 (2 blad); ritningar till orgelfasad av F. Falkenberg 1911 (3 blad); ritningar till restaurering av Oxbergs kapell av F. Falkenberg 1912 (2 blad).

Uppsala

Uppsala landsarkiv (ULA)

Länsstyrelsens i Kopparbergs län arkiv (LstA W-län)

Landskontoret

In- och utgående skrivelser

Ang. uppförandet av tornspiran 1673

Mora kontrakts kontraktsprosts arkiv

Räkenskaper 1671, 1687–1693

Verifikationer 1693–1697

Rättviks kontrakts kontraktsprosts arkiv

Inventarieförteckning omkr. 1600 (möjligen 1598) (A:1); 1621 (D:1)

Uppsala universitetsbibliotek (UUB)

Handskrifter

[AROSELIUS, PETRUS,] 1707: [*Beskrifning öfwer Mora socken*] (Nordin, vol. 298, fol. 151ff.)BRENNER, KNUT JOHAN, [ca 1680: *Resa i Västmanland, Dalarna, Gästrikland och Uppland*] (Palmskiöldska samlingen, vol. 290, fol. 139ff. och 417ff.)

Avskrift av inskriften på Daniel Jonssons epitafium i Mora kyrka (Westin, vol. 1181, Mora)

Västerås

Västerås domkapitels arkiv (VDK)

Visitationsprotokoll (vis.prot.) och inventarieförteckningar (inv.) 1576, 1621–(E IV:55a–b, F III)

Inkommande skrivelser (E IV:55a–b)

Tryckta

ADELSWÄRD, JOHAN ISAC; GAHN, JOHAN GOTTLIEB, HENRIK & HANS JACOB, 1970: *Resa i Dalarna 1765*. Utg. med inledning och kommentar av OLOF H. SELLING. Falun. Dalarnas hembygdsbok 1968–1969.AHLBERG, HAKON, 1977: *Dalarnas kyrkor*. Falun.ANDERSSON, ARON & UNNERBÄCK, AXEL, 1978: *Strängnäs domkyrka. 2:2, Inredning*. [Stockholm.] SvK. Södermanland 2:2 (=vol. 176).ANDERSSON, MAURITZ, 1957: *En gammal plåtslagare berättar om 60 år på plåttak [...] på kyrkor och andra byggnader*. Stockholm.[AROSENIUS, FREDRIK REINHOLD,] 1866: *Beskrifning öfver provinsen Dalarne. 2:3, Mora socken med Våmhus kapell*. Falun. [Även som faksimilutgåva 1978.]AXELSON, MAXIMILIAN, 1856: *Säthersdalen och Siljan. Vandringar*. Göteborg.BERG, GÖSTA, 1969: "Gubben Rosenbom" och de antropomorfa fattigbössorna. *Fornvännen*. 64, s. 256–271. Stockholm.BOËTHIUS, GERDA, 1916: Kyrkor i Leksands och Gagnefs tingslag. Konsthistoriskt inventarium. *SvK. Dalarne. 1*, s. 1–146 (=Dalarne 1:1). Stockholm.– 1919: Mora kyrka. *Mora Tidning 1919-12-29*, s. [3f.]. Borlänge.– 1920: Kyrkor i Falu domsagas norra tingslag. Konsthistoriskt inventarium. *SvK. Dalarne. 1*, s. 147–324 (=Dalarne 1:2). Stockholm.– 1921: *De tegelornrade grästenskyrkorna i norra Svealand [...]*. Stockholm. (Diss. Stockholm.) Studier från Stockholms högskolas konsthistoriska institut. 3.– 1922: Två berömda stockholmsbildhuggares verksamhet i Dalarna. *Dalarnas hembygds-förbunds tidskrift*. 2, s. 145–153. Hedemora.– 1923: Konsthistoriska riktlinjer inom Västerås stift under 1600-talet. *Från Johannes Rudbeckius' stift*, s. 37–69. Stockholm.– 1927: *Studier i den nordiska timmerbyggnadskonsten från vikingatiden till 1800-talet. En undersökning utgående från Anders Zorns samlingar i Mora*. Stock-

- holm. Studier från Zornska institutet för nordisk och jämförande konsthistoria vid Stockholms högskola. 5.
- 1932: Kyrkor i Falu domsagas södra tingslag. Konsthistoriskt inventarium. *SvK. Dalarna. 1*, s. 325–513 (= *Dalarna 1:3*). Stockholm.
 - [–] 1941a: Falu stads kyrkor. Konsthistoriskt inventarium. *SvK. Dalarna. 2*, s. 1–176 (= *Dalarna 2:1*). Stockholm.
 - 1941b[–1946]: *Mora med omnejd. Vägvisare för dalaressor*. [1 och 2 uppl.] Mora. Zornmuseets hembygdsböcker, 1.
 - 1951a: Den äldsta kulturen. *Dalarna. Ett vida berömt landskap*. Red. av OLLE VEIRULF, s. 70–86. Stockholm.
 - 1951b: Kyrkan, ett rum för gudstjänst och andakt. *Västerås stift i ord och bild*, s. 381–440. Stockholm.
 - 1959: Guds lag i den folkliga konsten. *Västerås stiftsbok. 54. 1959/60*, s. 80–93. Västerås.
- BRANTING, AGNES & LINDBLOM, ANDREAS, 1928: *Medeltida vävnader och broderier i Sverige. 1, Svenska arbeten*. Stockholm.
- BRUZELLI, BIRGER, 1967: *Tenngjutare i Sverige under kontrolltiden 1754–1912. Verksamhet, föremål, stämplor samt upplysningar om äldre mästare*. Stockholm.
- BÄLTER, GUNNAR, 1954: *Boken om Mora, min hembygd. Till skolornas tjänst sammanställd*. Mora.
- CARLSSON, ERIC, 1979: En konstsnickarverkstad i Västerås under 1600-talet. Hans Predikstolsmakare och Israel Hansson Snickare. *Västmanlands fornminnesförening. Årsskrift. 57*, s. 80–103. Västerås.
- CARLSSON, STEN L., 1973: *Sveriges kyrkorglar*. Lund.
- CARLSSON, STIG, 1963: *Mora kyrka*. [Ny uppl.] [Mora.]
- 1967: Mora kyrka. *Västerås stiftsbok. 61*, s. 162f. Västerås.
- CARLSSON, STIG & LANNERBRO, RAGNAR, 1975: *Mora Church*. Mora.
- Dalarna i ord och bild. 6, Mora*. Hedemora 1910.
- Diplomatarium Dalecarlicum. Urkunder rörande landskapet Dalarna. 1–3. Supplement*. Samlade och utg. af C.G. KRÖNINGSSWÄRD och J. LIDÉN. Stockholm 1842–1853.
- EKSTRÖM, GUNNAR, [1939]ff: *Västerås stifts herdaminne. 1:1ff*. Falun och Västerås.
- 1965: Mora kyrkspiras tillkomsthistoria. *Dalarnas hembygdsbok*, s. 177–185. Falun.
 - 1980: *Kyrksilvret i Västerås stift genom tiderna. 3*. [Västerås.]
- ERIXON, SIGURD, 1943: *Mässing. Svenska manufakturer och konsthantverksprodukter under 400 år*. Stockholm.
- ESTHAM, INGER, 1974: *Figurbroderade mässhakar från reformationstidens och 1600-talets Sverige*. Stockholm. [Kungl. Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademiens handlingar. Antikvariska serien. 27.]
- FORSSLUND, KARL-ERIK, 1921: *Med Dalälven från källorna till havet. 1:5, Mora*. Stockholm.
- FORSSMAN, ERIK, 1961: Medeltida träskulptur i Dalarna. *Dalarnas hembygdsbok*, s. 5–144. Falun.
- GUSTAFSSON, AX[EL], 1916: Oxbergs kapell. *Julbok för Västerås stift. 11*, s. 39–45. Västerås.
- [HANSBERS, OSCAR,] 1975: *Mora kyrko-arkiv. Arkivförteckning med bilagor*. Mora. [Stencil.]
- HÜLPHERS, ABR. ABRAH:SON, 1762: *Dagbok öfwer en resa igenom de, under Stora Kopparbergs höfdingedöme lydande lähn och Dalarna år 1757*. Västerås.
- Ignis. Tidskrift för eldbegängelsespösmål. 26:11*, [Mora-nummer.] Stockholm 1954.
- KARLING, STEN, 1978: *The Stockholm University Collection of Paintings*. Stockholm.
- LAGERGREN, HELMER, 1937: Majoren Daniel Jonsson från Sollerön och hans epi-

- tafium i Mora kyrka. *Gammalt och nytt från Dalarna. Sammanfört ur Falu-Kuriren*. [7,] årg. 1934, 1935 och 1936, s. 56–60. Falun.
- LANNERBRO, RAGNAR, 1978: Mora kyrka — några tidsskeden. *Gammal bygd blir ny. Med Anders Diös under 40-årig bygghenskap i Övre Dalarna*, s. 109–117. Uppsala.
- [LANNERBRO, RAGNAR & WESTBERG, LARS,] 1982: *Mora kyrka*. [Mora.]
- LEVANDER, LARS, 1925: *Dalmålet. 1*. Uppsala. (Diss. Uppsala.)
- L[ITSTRÖM, CARL GUSTAF] & M[URELIUS, K.F.,] 1880: *Genom Öster-Dalarna. Handbok för resande och turister*. Falun.
- LJUNGBERG, P[ER] A[DOLF,] 1881: *Vesterås stifts herdaminne. N.F. 1800–1880. 2, Dalarna*. Örebro.
- LUNDWALL, STEN, 1951: I Mora socken på 1670-talet. Ur länsman Mats Ersson Normans anteckningar. *Fataburen. Nordiska museets och Skansens årsbok*, s. 219–230. Stockholm.
- Moras första kyrka var byggd i Kråkberg. *Mora Tidning 1980-12-10*, s. 7. Borlänge.
- MUNCKTELL, JOH[AN] FR[EDRIC], 1844: *Westerås stifts herdaminne. 2*. Upsala.
- Oro för sprickbildning i Mora kyrkas väggar. *Mora Tidning 1982-12-19*, s. 9. Borlänge.
- Oxbärge kapell. *Falu-Kuriren 1915-05-19*, s. 3. Falun.
- PERS, ANDERS, (utg.) 1927: *Gamla papper angående Mora socken. [1,] Dess äldsta skattelängder*. Västerås.
- [PLAGEMANN, CARL FREDRIK,] 1944: *C.J.F. Plagemanns resor i Norrland, Dalarna och Västmanland samt på Gotland åren 1833–1856. 1–2*. Utg. och kommenterade av CARL JOHAN LAMM. Uppsala.
- RABÉN, HANS, 1934: *Träskulptur och snickarkonst i Uppsverige under renässans och barock intill den Prechtska skolans genombrott*. Stockholm. (Diss. Stockholm.)
- RHYZELIUS, ANDREAS OLAVI, 1721: *Brontologia theologico-historica, thet är en-faldig lära och sanferdig berättelse, om åske-dunder, blixst och skott*. Stockholm.
- Riksantikvarien vill ha spåntak på klockstapeln. *Mora Tidning 1939-07-19*, s. 2. Borlänge.
- ROMSON, J[ANNE], 1939: Mora kyrktorn och klockstapel. Efter arkivstudier. *Mora Tidning 1939-07-19*, s. 2. Borlänge.
- SJÖGREN, JOSEF, 1952: *Orgelverken i Västerås stift. En historisk översikt*. Stockholm. Nordiska museets handlingar. 40.
- SUNDQUIST, NILS, 1969: Rundbågsfris och spetsbågsfris. Två dekorativa tegelmurningsmotiv i Upplands, Västmanlands och Dalarnas gotiska landskyrkor. *Byggnadsfirman Anders Diös AB. Årsredovisning och revisionsberättelse för år 1968*, s. 17–39. Uppsala.
- SWÉN, GÖTE W., 1978: Mora kyrktorn från byggnadsteknisk synvinkel. *Gammal bygd blir ny. Med Anders Diös under 40-årig bygghenskap i Övre Dalarna*, s. 118–120. Uppsala.
- Svenskt silversmide 1520–1850. [4,] Guld och silverstämplor*. Stockholm 1963.
- Sveriges kyrkobyggnader i ord och bild jämte series pastorum. [2,] Västerås stift*. Stockholm 1934.
- SvK = Sveriges kyrkor. Konsthistoriskt inventarium. 1 ff*. Stockholm 1912 ff.
- [TIDSTRÖM, ANDERS,] 1955: *Anders Tidströms resa genom Dalarna 1754*. Falun. Dalarnas hembygdsbok.
- Tvenne dalaesor 1765 och 1799. Jämta sex porträtt*. [Red. av S.J. KARDELL.] Falun 1909.
- Ulvsjö kyrkklocka. Karlfeldts sista dikt. *Dalarnas hembygdsbok 1931*, s. 26f. Falun.
- [UNGE, OTTO SEBASTIAN VON,] 1829: *Vandring genom Dalarna [...]*. Stockholm.

WIRMARK, MARGARETA, 1963: *Salighets ordningen. Hållams Nils Nilssons målningar i Rättviks kyrka*. Uppsala. (Konsthistoriska institutionen. Uppsats för 3 betyg.) [Stencil.]

Vägvisare för kyrkan och klockstapeln i Mora. *Mora kyrkotidning*. Aug. 1954, s. 7–10. Mora.

ÅMARK, MATS, 1924: *Dalarnes kyrkklockor nu och fordom. Sockenvis skildrade*. Stockholm. Dalarnas hembygdsförbunds skrifter. 4.

– 1928: *Kyrkklockor, klockare och klocksägner i Dalarne [...]*. Stockholm. Dalarnas hembygdsförbunds skrifter. 6.

Öfre Dalarna förr och nu. Stockholm 1903.

Summary

MORA CHURCH

Mora church is situated on a promontory between the north-west end of Lake Siljan and the Österdal river. It lies in the densely populated northern part of Mora and has as its nearest neighbour Zorngården. The churchyard, originally surrounded by a tar-shingled stone wall with three masonry lychgates, was enlarged twice during the 19th century. It is now surrounded by a wrought-iron fence from 1852–53, 1870 and 1891.

The bell-tower is placed east of the church. It is constructed of timber, for the most part shingled; the now copper covered ogee hood with its lantern was also originally shingled. The belltower is said to have been built by Stor Lars Jönsson from Noret in 1672. The date, however, would seem to be a year too early as the hood has obviously been inspired by the tower spire, the designs for which were completed by Jean de la Vallée in March 1673.

History of the church

It is not known if the present stone church in Mora had a predecessor of timber. A layer of ashes that was found at the north wall during the last restoration may possibly indicate as much. Abraham Hülphers, however, states that the earliest Christian place of worship in Mora was at Kråkberg.

Probably at the end of the 13th century or about the year 1300, a grey stone church (A) was erected, consisting of a nave, a narrower chancel and a vestry. All that remains of this church is the north wall of the nave, now included in the middle part of the present north wall, and parts of the east and west walls of the vestry. We should add that the vestry may be the oldest part of the church and may originally have been built beside the timber church.

A century later, c. 1400, the church was lengthened to the west (B) and the new west brick gable was richly decorated with a rampant frieze of round arcading, dentil course recesses and probably other, now hidden, items of ornamentation. There was a doorway in the centre of the gable with a window above it and on each side of the doorway segmental-arched recesses. Inside, the wooden ceiling was flat.

Probably about 1480, during the incumbency of the parish priest Daniel Jönsson Svinhufvud, the church was enlarged to the south and became a large rectangular hall church, origi-

nally three-aisled and vaulted, (C). The earlier west gable with its rich decoration and its portal was preserved and incorporated with the new wider and higher west gable and the recess decoration was continued to form a well proportioned whole. This made it necessary to halve the far western vaults. To keep the interior of the vestry which presumably had already been vaulted in brick largely unaltered, the original north wall of the chancel was preserved and therefore came to jut into the church. In the attic of the vestry a choir gallery was constructed which gave onto the nave through a large rounded vault, and whose floor level was the same as the height of the former chancel wall. The ingenious master builder then rebuilt the western part of the wall into a stairway leading up to the gallery. The roof of the church was presumably crowned with a high pointed ridge-turret. At the end of the building period, or somewhat later, a porch was erected on the south side and it is very likely that during the 1520s the vaults, and probably also the walls, in the eastern bay were decorated with murals.

A strong west tower is said to have been erected in 1581, (D), with the result that the rich recess decoration was largely destroyed. The tower, which in spite of its late date, still preserved its late medieval style, was possibly crowned with a tall spire with onion-shaped bulges reminiscent of the old spire on Stora Tuna church built in 1607–09. During the 1630s repairs and reinforcement work were undertaken, and it was probably then that the two buttresses against the south wall came into being.

During the night between the 3rd and 4th of May 1671, the church was struck by lightning and caught fire. The tower spire and all the roofs were destroyed, but the vaults held and the damage to the interior was minimal. Rebuilding was immediately started under the leadership of the vigorous parson, Andreas Erici Nohr-Moraeus, who, through his good connections with the authorities and people in high places, quickly succeeded in obtaining generous financial concessions. The new roof was finished by October of the same year. Building continued and in 1673 the new tower spire was raised by the tower builder Anders Olofsson after drawings by Jean de la Vallée (E). Nohr-Moraeus had, through the agency of Magnus Gabriel De la Gardie, persuaded King Carl XI to donate it.

The next more important change took place in 1725–26,

when the vestry was enlarged to the north to double its size and the choir gallery was removed. In 1753–54 a large, five-sided chancel, designed by master builder Peter Schultzberg from Västerås, was added to the church under the direction of Elinos Eric Ersson from Noret. The latter also built an ossuary in the corner between the west end and the north side of the tower (F). A tower clock was installed in 1764.

From 1829 onwards the roof of the church was gradually sheathed with copper. Both exterior and interior were repaired in 1837–1840. The present plastering with smooth mouldings and lesenes was done in connection with external renovations in 1872–1873. A thorough interior renovation was undertaken in 1895 after suggestions by the architect Carl Möller. It was at this time that the windows were given their present pointed-headed form; the vaults painted with a simple decoration and new pews installed. After little more than ten years the vaults had become so grimy that they were limewashed in 1912. It was soon obvious that more radical repairs were necessary and a plan for a thorough restoration was drawn up in 1925 — but progress was slow. In 1936 extensive repairs were made to the tower spire and the roof and the copper sheathing on the roof was renewed. An interior restoration planned by the architect Bernhard Schill, working with Professor Gerda Boëthius and the artist Jerk Werkmäster, was not started until 1945 and was completed in 1948. Among other things, box pews were reinstalled and the original colours of some of the furnishings brought to light. The vestry was restored in 1953.

The latest renovation of the interior, which also included considerable reinforcement work, particularly on the vaults, was carried out in 1964–65 to plans by David Dahl, Head of Division at The National Board of Building and Planning. Walls and vaults were plastered and at the same time fragments of murals discovered, a new sandstone floor was laid and the ossuary converted into a bridal chamber.

Murals

Probably during the 1520's, the three vaults and the eastern-most medieval bay were decorated with murals. These paintings were uncovered and restored at the 1964–65 restoration, but on account of their fragmentary condition they were again limewashed with the exception of those on the north-eastern vault. This has made it impossible to discover their subject matter. One can see, however, that the clothes on the figures are of beginning Renaissance style.

Furnishings and fittings

The present altar-piece consists of an oil painting by an unknown master depicting the Crucifixion in a carved, painted and gilt frame, made by the sculptor Olof Gerdman in 1755. Before this, there was a reredos on the high altar, but its fate is unknown.

Three medieval sculptures have been preserved. One, a

depiction of Christ as the Man of Sorrows, a sanctified king, probably St. Olof, and a fragment consisting of a crucifix halo supported by two angels (now in SHM). These are all Swedish work from the late 15th century.

The pulpit was originally built in 1627 and is attributed to a master whose initials HDS are, in all probability, those of Hans the wood carver in Västerås. It was rebuilt in 1755–56 by Olof Gerdman, who may also have made the hour glass. In 1945–48, the pews from 1895 were supplied with doors and ends modelled on those from 1638, some of which are preserved in Zorngården.

The church has two galleries, one in the west and one in the north-east in place of the choir, both erected in 1965.

A number of paintings from older galleries are inserted in the parapets of the present galleries. Many of these paintings are preserved in other places and there are 61 in all. They are of two series; an earlier one painted on canvas by an unknown artist, 1678–80, and a later one painted on panels by a provincial artist, Hållams Nils Nilsson of Färnäs, in 1755. The motifs are mainly biblical, but in the later series there are also a number of allegorical motifs.

The present organ is from 1965.

The stand for the baptismal bowl was made by the sculptor Samuel Huss in Gävle. Above it hangs an oil painting by Pehr Hedendahl of Falun, 1795, depicting the Baptism of Jesus. There is also a silver bowl made by Henrik Feiff, master silversmith in Stockholm, 1666–1694.

The most important communion is a silver-gilt set med by Pehr Zethelius in Stockholm, 1795, and donated by King Gustaf IV Adolf.

The church owns three bridal crowns, the oldest from 1923, as well as seven bridal chains, the oldest of which is possibly 16th century. The most important lighting fixtures are a 16th century nine-armed chandelier found by a soldier from Mora during the wars of Johan III in a pond near Reval and carried home to the ancestral church, a sixteen-armed chandelier donated by Magnus Gabriel De la Gardie in 1673, and a twelve-armed chandelier donated in 1679 by the heirs of Major Daniel Jonsson (d. 1663) of Sollerö. Also of importance are two silver candelabra made by Gustaf Folcker in Stockholm in 1825, a gift from Carl XIV Johan.

The church owns three medieval textiles; an altar band and a choir cope from the end of the 15th century and a chasuble from the first half of the 15th century.

An epitaph over Major Daniel Jonsson is preserved in the church.

The portraits include those of King Gustaf II Adolf (Gustavus Adolphus), Queen Christina, Carl XII, Queen Eleonora (the younger) and Bishop Johannes Rudbeckius. A depiction of the Raising of Lazarus is attributed to the Italian painter Jacopo Palma (the younger).

Mounted on the ground floor of the tower are 245 sawn-out ownership marks from the roof-trusses, the majority dating from 1671, when the roof was rebuilt.

The three bells, hung in the bell-tower, were last re-cast in 1762.

ST. MICHAEL'S CHAPEL

In 1953–54 a funeral chapel and crematorium, designed by the architect Börje Blomé, were erected in the new cemetery which had been laid out in 1912 at Broåkern, where the Österdala river runs into the Nors river.

THE CEMETERY AT ULVSJÖ

At Ulvsjö in the northernmost part of the parish, a cemetery was consecrated in 1931. There is a bell-tower here too, with a bell bearing an inscription by Erik Axel Karlfeldt.

OXBERG CHAPEL

The chapel at Oxberg was built by the inhabitants of the villages of Oxberg and Gopshus themselves, and was not included in the parish of Mora until 1938. A simple, square meeting-house was erected about 1720. Without the knowledge of the parson the villagers, in 1798, moved and re-erected the meeting-house and painted it red. On this occasion it was probably raised by a few logs and supplied with a barrel vault, a

vestry and a bell-rack on the roof. Between 1850 and 1866 a porch and a small west tower were built and in 1875–76 a three-sided, somewhat lower east chancel was added. At the same time the chapel was plastered both inside and out.

A thorough restoration was carried out in 1915 to a design by the architect Fredrik Falkenberg, and the chapel was moved a little to the east. In the course of this restoration the plaster was removed, the vestry demolished, the chancel placed under the same roof as the nave and a new tower spire raised. Furthermore, the chapel was panelled both inside and out, the exterior painted red and the interior decorated by the artist Yngve Lundström. The last more detailed restoration took place in 1966 when, inter alia, a new vestry was built and the interior of the church re-painted.

Furnishings and fittings

The altar-piece, painted by Yngve Lundström in 1915, depicts the Crucifixion. The pulpit was built for Mora church in 1639 and was donated to Oxberg in 1757, the mother-church having, during these years, two pulpits. The hymn boards were also made for the mother-church by Olof Gerdman in 1755. The tenor bell was cast in 1814 and the treble bell in 1748.

Captions to illustrations

MORA CHURCH

The Crucifixion, detail from the reredos from 1755 (fig. 65). Oil-painting by unknown master.

Fig. 1. General plan.

Fig. 2. The church and churchyard wall and a lychgate from the SE. Oil painting by Axel Nordgren, 1850s, now in the Zorn Museum.

Fig. 3. The church and surroundings from SW. Drawing by C J F Plagemann 1838.

Fig. 4. The church and bell-tower from the NE. Drawing by Carl Svante Hallbeck, c. 1880.

Fig. 5. The church and bell-tower from the E.

Fig. 6. The bell-tower. Plans and sections.

Fig. 7. The bell-tower from NW.

Fig. 8. The bell-tower from SW.

Fig. 9. Upper part of bell-tower from SW.

Fig. 10. Longitudinal section to N.

Fig. 11. Plan of church.

Fig. 12. Cross-section to E. The southern vault of the vestry is incorrectly shown.

Fig. 13. Cross-section to W.

Fig. 14. The tower, cross-section to E and the W gable.

Fig. 15. The church from SE.

Fig. 16. The church from SW.

Fig. 17. The church from NE.

Fig. 18. The church from NW.

Fig. 19. The west end of the nave from the tower.

Fig. 20. Opening in the oldest part of the west gable.

Fig. 21. Epitaph from 1754 on east wall of chancel.

Fig. 22. South door of nave from the porch.

Fig. 23. Epitaph from 1630 on porch door.

Fig. 24. Iron door, late Middle Ages, originally in the south portal of the nave, now in the ground floor of the tower.

Fig. 25. Traces of a recess in the west gable south of the old west portal.

Fig. 26. Traces of a doorway and windows on the inside of the west gable.

Fig. 27. Chancel door.

Fig. 28. West portal of tower

Fig. 29. Doorway to vestry with medieval iron door.

Fig. 30. Original window in south wall of porch.

Fig. 31. Visible portions of the original inscription on the tower inscription band, north side.

Fig. 32. South entrance to upper parts of tower.

Fig. 33. Tower spire from SW.

Fig. 34. Tower spire from SW before 1935.

Fig. 35. Three copper weather vanes from 1673 belonging to the tower spire.

Fig. 36. Hall door from Fageråsen with representation of what may be Mora church with the old tower spire destroyed by fire in 1671.

Fig. 37. The porch from S.

Fig. 38. The vestry from NE.

Fig. 39. The vestry, cross-section to S with the choir gallery arch.

Fig. 40. Inscribed stone from 1665 in east wall of vestry.

Fig. 41. Interior of vestry to N.

Fig. 42. Interior of vestry to S.

Fig. 43. Wall of choir gallery before demolition.

Fig. 44. Cupboard in the west wall of the vestry, constructed in connection with the rebuilding of the vestry in 1725–1726. The door comes from an older cupboard.

Fig. 45. Wall of choir gallery during demolition.

Fig. 46. Bridal chamber from NW.

Fig. 47. Interior to W.

Fig. 48. Interior to E.

Fig. 49. The easternmost stellar vault of the nave, the medieval chancel vault.

Fig. 50. Excavation plan of church.

Fig. 51. Supposed altar foundation and remains of the south wall of the earliest chancel.

Fig. 52. The west gable after re-building c. 1480. Reconstruction.

Fig. 53. The church from S. Drawing by O.S. von Unge, c. 1845.

Fig. 54. The church and surroundings from SW. Drawing by Carl Stål, 1844.

Fig. 55. The church and surroundings from SW, c. 1870.

Fig. 56. Interior to E, c. 1890.

Fig. 57. Interior to W, c. 1889.

- Fig. 58. Interior to E after the restoration of 1895.
 Fig. 59. Interior to W after the restoration of 1895.
 Fig. 60. Interior to E after the restoration of 1912.
 Fig. 61. Interior to E after the restoration of 1948.
 Fig. 62. Interior to W after the restoration of 1948.
 Fig. 63. Plan of the murals.
 Fig. 64. Murals on the easternmost medieval vault of the north aisle, probably from the 1520's.
 Fig. 65. Altar-piece from 1755. Oil painting by unknown master depicting the Crucifixion. Frame by Olof Gerdman and gilding by Aron Emporagrius.
 Fig. 66. The Last Supper, gilt relief on altar-piece predella by Olof Gerdman 1755.
 Fig. 67. Hassock, one of two covered in flowered woollen material, 18th century.
 Fig. 68. Christ, 'The Man of Sorrows', wooden sculpture, Swedish work from the latter part of the 15th century.
 Fig. 69. A holy king (St. Olof?), wooden sculpture, Swedish work from the last quarter of the 15th century.
 Fig. 70. Fragment of a sculpture, two angels and a halo, Swedish work from the latter part of the 15th century.
 Fig. 71. Pulpit, made in 1627, probably by Hans the Woodcarver (HDS) in Västerås, rebuilt 1755–56 by Olof Gerdman.
 Fig. 72. Jesus and the Canaanite woman. Relief on the pulpit by Olof Gerdman, 1755.
 Fig. 73. Jesus and Nicodemus. Relief on pulpit by Olof Gerdman 1755.
 Fig. 74. Original painting from 1627 on the lower part of the pulpit.
 Fig. 75. St. Luke, sculpture from 1627.
 Fig. 76. Under-surface of sounding-board over pulpit with original decoration from 1627.
 Fig. 77. Original handrail on pulpit.
 Fig. 78. Hour glass, presumably by Olof Gerdman, 1755.
 Figs. 79–80. Pew doors and ends from 1638, now mounted as panelling in the hall at Zorngården. There are folding seats on the pew ends.
 Fig. 81. The choir gallery.
 Fig. 82. Gallery painting 18. The Annunciation.
 Fig. 83. Gallery painting 1. Adam and Eve in the Garden of Eden.
 Fig. 84. Gallery painting 2. The Expulsion from Paradise.
 Fig. 85. Gallery painting 3. The Flood.
 Fig. 86. Gallery painting 4. Noah drunk.
 Fig. 87. Gallery painting 5. The Flight of Hagar and Ishmael.
 Fig. 88. Gallery painting 6. Abraham's Sacrifice.
 Fig. 89. Gallery painting 7. Rebecca at the Well.
 Fig. 90. Gallery painting 8. Jacob's Ladder.
 Fig. 91. Gallery painting 9. Jacob Struggling with God.
 Fig. 92. Gallery painting 10. Joseph and Potiphar's Wife.
 Fig. 93. Gallery painting 11. Moses with the Ten Commandments and the Dance before the Golden Calf.
 Fig. 94. Gallery painting 12. Balaam's Ass.
 Fig. 95. Gallery painting 13. David and Goliath.
 Fig. 96. Gallery painting 14. David and Bathsheba.
 Fig. 97. Gallery painting 15. Elijah being fed by the Ravens.
 Fig. 98. Gallery painting 16. Elijah in the Desert.
 Fig. 99. Gallery painting 17. Susanna in the Bath.
 Fig. 100. Gallery painting 19. The Nativity.
 Fig. 101. Gallery painting 20. The Circumcision.
 Fig. 102. Gallery painting 21. Jesus being tempted by Satan.
 Fig. 103. Gallery painting 22. The Entry into Jerusalem.
 Fig. 104. Gallery painting 23. The Last Supper.
 Fig. 105. Gallery painting 24. The Garden of Gethsemane.
 Fig. 106. Gallery painting 25. The Seizing of Jesus.
 Fig. 107. Gallery painting 26. Jesus before Pilate.
 Fig. 108. Gallery painting 27. The Mocking of Jesus.
 Fig. 109. Gallery painting 28. The Scouring of Christ.
 Fig. 110. Gallery painting 29. The Crown of Thorns.
 Fig. 111. Gallery painting 30. Via Dolorosa.
 Fig. 112. Gallery painting 31. The Crucifixion.
 Fig. 113. Gallery painting 32. The Resurrection.
 Fig. 114. Gallery painting 33. The Ascension of Elijah.
 Fig. 115. Gallery painting 34. The Magi before Herod.
 Fig. 116. Gallery painting 35. The Adoration of the Magi.
 Fig. 117. Gallery painting 36. The Angels appearing to the Shepherds.
 Fig. 118. Gallery painting 39. Jesus with a kneeling woman.
 Fig. 119. Gallery painting 41. The Prodigal Son in a far country.
 Fig. 120. Gallery painting 42. The Prodigal Son feeding the swine.
 Fig. 121. Gallery painting 43. The return of the Prodigal Son.
 Fig. 122. Gallery painting 44. Dives and Lazarus.
 Fig. 123. Gallery painting 45. The Death of Lazarus.
 Fig. 124. Gallery painting 46. Lazarus being borne to Heaven.
 Fig. 125. Gallery painting 47. The death of Dives.
 Fig. 126. Gallery painting 48. Dives burning in Hell.
 Fig. 127. Gallery painting 49. Allegorical motif.
 Fig. 128. Gallery painting 50. Allegorical motif.
 Fig. 129. Gallery painting 51. Allegorical motif.
 Fig. 130. Gallery painting 52. Allegorical motif.
 Fig. 131. Gallery painting 53. Allegorical motif.
 Fig. 132. Gallery painting 54. Allegorical motif.
 Fig. 133. Gallery painting 55. Allegorical motif.
 Fig. 134. Gallery painting 56. Allegorical motif.
 Fig. 135. Gallery painting 57. Allegorical motif.
 Fig. 136. Gallery painting 58. Allegorical motif.
 Fig. 137. Gallery painting 59. Allegorical motif.
 Fig. 138. Gallery painting 60. Allegorical motif.
 Fig. 139. Gallery painting 61. Allegorical motif.
 Fig. 140. Gallery painting 40. The departure of the Prodigal Son.
 Fig. 141. Organ from 1912, built by Gebrüder Rieger, Jägersdorf, Silesia, case by Fredrik Falkenberg. Taken down in 1964.
 Fig. 142. Baptismal bowl stand and inscription plate, made by Samuel Huss in Gävle 1783–1784; oil painting depicting the Baptism of Jesus, painted by Pehr Hedendahl in Falun and purchased in 1795. Wrought iron railing by Stenis Anders Persson in Selja, probably in 1785.

- Fig. 143. Silver christening bowl by Henrik Feiff, master silversmith in Stockholm 1666–1694.
- Fig. 144. Silver christening bowl made in Markströms Guldsmeds AB in Upsala 1965 and presented by Anders and Lisa Diös in 1965.
- Fig. 145. Hymn board made 1726.
- Fig. 146. Hymn board made 1788.
- Fig. 147. Chalice and paten, silver-gilt, made by Gustaf Biörn in Falun, 1732.
- Fig. 148. Chalice, paten and casket, silver-gilt, made by Pehr Zethelius in Stockholm 1795.
- Fig. 149. Silver casket, made by Gustaf Biörn in Falun, 1732.
- Fig. 150. Silver flagon, made by Gustaf Biörn in Falun, 1737.
- Fig. 151. Silver flagon, made by Gustaf Biörn in Falun, acquired in 1744.
- Fig. 152. Flagon, silver-gilt, made by Pehr Zethelius in Stockholm, 1795, a gift from King Gustaf IV Adolf.
- Fig. 153. Silver flagon, made by Gustaf Otto Sjöberg in Falun, 1819.
- Fig. 154. Silver communion spoon, made by Johan Leffler in Falun, 1771.
- Fig. 155. Viaticum silver, chalice and paten made by Gustaf Biörn in Falun, 1733. The casket is unstamped and probably from about 1910.
- Fig. 156. Viaticum silver made by Gustaf Biörn in Falun 1752.
- Fig. 157. Viaticum silver, made by Otto Henrik Sjöberg in Falun, casket 1738, chalice and paten 1770.
- Fig. 158. Silver-gilt bridal crown intended to be worn with parish peasant-costume. Made by Johan August Ferngren in Stockholm, 1923.
- Fig. 159. Silver-gilt bridal crown, made in Atelier Borgila in Stockholm, 1938.
- Fig. 160. Silver-gilt bridal crown, made by Lars Olhans in Falun, 1946.
- Fig. 161. Silver bridal chains from the 17th centuries.
- Fig. 162. Brass chandelier from the 16th century, found in a pond near Reval and brought to Mora in the time of Johan III's wars.
- Fig. 163. Brass chandelier, purchased 1652.
- Fig. 164. Brass chandelier, a gift from Chancellor Magnus Gabriel De la Gardie, 1673.
- Fig. 165. Brass chandelier, a gift from Major Daniel Jansson's heirs, 1679.
- Fig. 166. Brass chandelier, purchased 1731.
- Fig. 167. Brass chandelier, made by Anders Roth in Stockholm and purchased 1771.
- Fig. 168. Brass chandelier, presented in 1855.
- Fig. 169. Brass chandelier, presented in 1895.
- Fig. 170. Brass sconces, 17th century.
- Fig. 171. Brass sconce, 18th century type.
- Fig. 172. Candlestick, possibly purchased in 1777.
- Fig. 173. Silver candelabra, one of two, made by Gustaf Folcker in Stockholm, 1825, presented by king Karl XIV Johan.
- Fig. 174. Silver seven-armed candelabra, made by Jörgen Jensen in Stockholm, 1926.
- Fig. 175. Brass candelabra, the left can be raised and lowered and originally had two sockets, purchased 1652. The right is first mentioned in 1682.
- Fig. 176. Iron candle-snuffer, end of 17th century.
- Fig. 177. Pewter candlestick, one of four, made by Eric Magnus Hammarstrand in Falun, 1799.
- Fig. 178. Altar border embroidered with figures of saints, worked in Sweden at the end of the 15th century.
- Fig. 179. Antependium, red velvet embroidered in gold, purchased in 1725.
- Fig. 180. Antependium, red velvet embroidered in gold. Presented by Gustaf IV Adolf in 1794.
- Fig. 181. Antependium, embroidered green silk damask, designed by Agnes Branting and executed in Licium, 1912.
- Fig. 182. Shield on back of choir cope depicting the Virgin Mary with the child Jesus, John the Baptist, and at the bottom the arms of the Svinhufvud family.
- Fig. 183. Choir cope, red Italian silk velvet with embroidered edging and shield, end of 15th century.
- Fig. 184. The Apostle Paul. Detail of edging on choir cope.
- Fig. 185. The Apostle John. Detail of edging on choir cope.
- Fig. 186. St. Catherine of Alexandria. Detail of edging on choir cope.
- Fig. 187. The Apostle Peter. Detail of edging on choir cope.
- Fig. 188. The Apostle James the Great? Detail of edging on choir cope.
- Fig. 189. St. Margret, detail of edging on choir cope.
- Fig. 190. Chasuble, originally red but now reddish brown velvet. On the back a richly embroidered cross and figures of saints. On the shaft of the cross, St. Mary Magdalene, an Apostle (?), St. Catherine of Alexandria and the Apostle John. On the arms two angels, first half of the 15th century.
- Fig. 191. Chasuble dated 1725.
- Fig. 192. Chasuble dated 1751.
- Fig. 193. Chasuble acquired in 1795.
- Fig. 194. Chasuble bought in 1847.
- Fig. 195. Chasuble, white embroidered silk damask, made by Karin Jakobsson-Kans, Mora Home Crafts Industries, 1944.
- Fig. 196. Chasuble, embroidered mauve woollen material, made by Sofia Widén, Licium 1947.
- Fig. 197. Chasuble, white, grey and grey-blue embroidered woollen material made by Anna-Lisa Odelqvist-Kruse, Libraria, 1965.
- Fig. 198. Chalice veil, white silk embroidered with vine tendrils in shades of green, presumably donated in 1664 by the parson Andreas Erici Wallenius' heirs.
- Fig. 199. Chalice veil, black velvet embroidered in silver, possibly acquired in 1751.
- Fig. 200. Chalice veil, red silk with silver embroidery and spangles, dated 1778.
- Fig. 201. Chalice veil, gold-embroidered white silk, donated by Justina Elisabeth Svedelius, wife of the Dean, and first mentioned in 1809.

- Fig. 202. Collection-bag, red velvet with gold galloons, one of three, purchased in 1732.
- Fig. 203. Epitaph to Major Daniel Jonsson (1599–1663) of Sollerön.
- Fig. 204. Epitaph to Master Glazier Petter Ugla (1680–1718).
- Fig. 205. Limestone gravestone of the parson Andreas Erici Nohr-Moræus (1632–1676) and his first wife Sara Teresia (1635–1672).
- Fig. 206. Iron grave-slab of the parson Pehr Wollenius (1694–1767) and his family.
- Fig. 207. Planks from a mould for Pehr Wollenius' grave-slab, now in the Nordic Museum.
- Fig. 208. Iron grave-slab of the churchwarden Holknekt Anders Andersson (1667–1734) of Bergkarlås and his wife Kerstin Matsdotter (1681–1738).
- Fig. 209. Pinewood memorial to Bud Anna Olsdotter (1831–1840) of Risa, now in the Nordic Museum.
- Fig. 210. Memorial stone of Sollerö granite to Anders and Emma Zorn by Christian Eriksson.
- Fig. 211. Pinewood memorial to Storlars Mats Olsson (1844–1858) of Noret, now in the Nordic Museum.
- Fig. 212. Memorial stone of Sollerö granite and bronze to Grudd Anna Andersdotter (1838–1920), Anders Zorn's mother.
- Fig. 213. Iron memorial in the churchyard.
- Fig. 214. Grudd Anna Andersdotter. Bronze relief on memorial fig. 212, by Anders Zorn, 1920.
- Fig. 215. Iron bound wooden chest of medieval type, earliest mentioned in 1621.
- Fig. 216. Wooden cupboard made by Elinos Eric Ersson in Noret, 1772.
- Fig. 217. Bridal bench, grey-blue marbled wood, end of 18th century.
- Fig. 218. Chair, polished wood, leather covered, probably owned by Pehr Wollenius, end of 17th century.
- Fig. 219. Wooden chairs, two of six, purchased in 1769 and painted in 1770. The original paint is preserved on the chair to the right.
- Fig. 220. King Gustaf II Adolf (Gustavus Adolphus), c. 1650.
- Fig. 221. Queen Christina, by J. Samberrocchi, 1760.
- Fig. 222. King Carl XII, after a portrait by David von Krafft.
- Fig. 223. Queen Ulrika Eleonora (the younger), purchased 1743.
- Fig. 224. Bishop Johannes Rudbeckius, c. 1650.
- Fig. 225. Jesus raising Lazarus. Oil painting ascribed to Jacopo Palma (the younger).
- Fig. 226. Jesus and Nicodemus. Oil painting by unknown master. 18th century. Donated by the parson Andreas Svedelius' heirs, first mentioned in 1809.
- Fig. 227. King Oscar II's speech in front of Mora church on August 15th, 1875, in a carved oak frame from the same period.
- Fig. 228. Parson Johan Mauritz Holmquist (1705–1774). Oil painting by Fredrik Brander 1767.
- Fig. 229. "Lazarus", wooden sculpture belonging to a poor-box. 17th century.
- Fig. 230. Epitaph plate from a poor-box, 19th century.
- Fig. 231. Mirror with gilt and blue painted frame, purchased in 1779.
- Fig. 232. Wooden sundial, dated 1755. Earlier placed on porch gable.
- Figs. 233–234. Framed owner's marks sawn from the church roof-trusses, mostly dating from the 1671 building.
- Fig. 235. Runic staff, carved with the date 1625. First mentioned 1868.
- Fig. 236. The tenor bell, cast by Isaac Rockman and Lars Björkman in Sala, 1762.
- Fig. 237. The middle bell, cast by Isaac Rockman and Lars Björkman in Sala, 1762.
- Fig. 238. The treble bell, cast by Isaac Rockman and Lars Björkman in Sala, in 1762.
- Fig. 239. The hour-bell of the tower clock, "Olof's bell", cast by Isaac Rockman and Lars Björkman in Sala, 1764.

ST. MICHAEL'S CHAPEL

- Fig. 240. St. Michael's chapel.
- Fig. 241. St. Michael's chapel from NW.
- Fig. 242. St. Michael's chapel, interior to SE.
- Fig. 243. The bell tower at Ulvsjö.

OXBERG CHAPEL

- Fig. 244. Chapel from SE.
- Fig. 245. Oxberg chapel, general plan, 1916.
- Fig. 246. Chapel from NW.
- Fig. 247. Plan of chapel and sections to N and E, scale 1:300.
- Fig. 248. Interior to E.
- Fig. 249. Interior to W.
- Fig. 250. Chapel from SW before the restoration of 1915.
- Fig. 251. Chapel from NW before the restoration of 1915.
- Fig. 252. Chapel from SE before the restoration of 1915.
- Fig. 253. Interior to E before the restoration of 1915.
- Fig. 254. Interior to W before the restoration of 1915.
- Fig. 255. Re-siting the chapel in 1915. The new foundations can be seen on the left.
- Fig. 256. Altar-piece, painted by Yngve Lundström, 1916.
- Fig. 257. Pulpit from 1639, originally built for Mora church.
- Fig. 258. Altar-piece, painted by Anders Reinhold Richman, 1840.
- Fig. 259. Former position of pews in gallery, now removed.
- Fig. 260. Turned wooden stand for baptismal bowl, made about 1800.
- Fig. 261. Hymn board, one of two, made by Olof Gerdman for Mora church in 1755.

- Fig. 262. *Communion vessel, silver, made by B. Stefan, 1965.*
Fig. 263. *Bridal crown, silver, made by Lars Olhans, jr. in Falun, 1951.*
Fig. 264. *Wall-sconce, brass, one of two, 18th century type.*
Fig. 265. *Folding travelling altar, brass, possibly Russian work.*

- Fig. 266. *Urn, porphyry, made by Alfred Nilsson, Oxberg, and donated by his heirs, 1972.*
Fig. 267. *The tenor bell, cast by Erik Göthe in Falun, 1814.*
Fig. 268. *The treble bell, cast by Isaac Rockman in Sala, 1748.*
Fig. 269. *Mora church, development of plans, scale 1:1000.*

FÖLJANDE KYRKOR I DALARNA HAR UTKOMMIT I SERIEN SVERIGES KYRKOR,
KONSTHISTORISKT INVENTARIUM:

Amsbergs kapell, band I:3, volym 37
Aspeboda, band I:2, volym 9

Bjursås, band I:1, volym 6

Djura, band I:1, volym 6

Enbacka kapell, band I:3, volym 37
Enviken, band I:2, volym 9

Falun Kristine, band II:1, volym 52

Gagnef, band I:1, volym 6
Grycksbo kapell, band II:1, volym 52
Gustafs, band I:3, volym 37

Hosjö, band I:2, volym 9

Leksand, band I:1, volym 9

Mockfjärd, band I:1, volym 6
Mora, volym 197

Oxbergs kapell, volym 197

Siljansnäs, band I:1, volym 6
Silvberg, band I:3, volym 37
Stora Kopparberg, band II:1, volym 52
Stora Tuna, band I:3, volym 37
Sundborn, band I:2, volym 9
Svartnäs, band I:2, volym 9
Svärdsjö, band I:2, volym 9

Torsång, band I:3, volym 37

Vika, band I:2, volym 9

Ål, band I:1, volym 6

Östra Silvbergs kapell, band I:3, volym 37

UNDER UTARBETANDE: Lima och Transtrand. Venjan, Sollerö och Våmhus.

Sveriges Kyrkors volymer fr.o.m. nr 85
distribueras av Almqvist & Wiksell International,
Box 62, 101 20 Stockholm, tel. 08-23 79 90,
äldre volymer av Vitterhetsakademiens bibliotek,
Box 5405, 114 84 Stockholm, tel. 08-783 90 00.

Sveriges Kyrkor

KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

VOLYM 197

DALARNA

Mora tingslag

